

somut

6 OCAK 1984
100 LİRA
Yıl: 3 Sayı: 49

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

nasılsınız

İyi hükümdar, bütün herkese yarar sağlayan iyi ve güzel bir ırmağa benzemekle yükümlüdür. Askerlerinin ve halkının iyi olmasından mutluluk duyar iyi hükümdar. Çünkü askerleri korur onun krallığını; halkı da ona ve askerlerine ne gerekliyse sağlar. Ama gene de iyi hükümdar, askerlerinden çok halkına önem vermeli; onu barış ve adaletiçindeyaşatmaya özen göstermelidir. Çünkü halk olmazsa asker de olmaz.

LOUIS XI

Ozanımıza sahip çıkalım

Hasan Hüseyin'in bakım masraflarına katkıda bulunmak isteyen okuyucularımız için;

Türkiye İş Bankası Cağaloğlu şubesinde 2188 nolu hesap açtırılmıştır.

Sendikal faaliyet başlıyor

1984 geçiş yılı olarak, pek çok oluşuma tanıklık edecektir. Bunların başında da, yeniden işlerlik kazanan sendikal haklar gelmektedir. Sendikal faaliyetler işçi kesiminin üç yıllık suskunluğunu sona erdirecek bir devini ortamıdır. Şimdiye değin, doğrudan katkısı olmaksızın karşılaştığı ücret ve sosyal yardım konularında, kendi sözcüleri aracılığıyla düşüncesini açıklama sırası gelmiştir.

Pek çok kişi, tedirginlik duyabilir. 1980 öncesi olaylarından, işçi sınıfıyla, onun organlarını sorumlu tutma alışkanlığı, geçtiğimiz zamanın açık yanıtı içinde erimiş olmalıdır. Ne var ki, faaliyetlerin başlamasıyla birlikte, tedirginlik de su yüzüne çıkmıştır. İşveren örgütleriyle sözcüleri, yeniden eski türküleri söylemeye başlamışlardır. Oysa, geçtiğimiz üç yılın bilânçosu çıkarılacak olursa, işçi sınıfının, değişmez ve şaşmaz sabrıyla, önceki zamanları karşılaştırmak da mümkün olabilir.

Pek çoğumuza az görünen gelişme koşullarına karşın, işçilerimiz, üretim artışını sürekli kılabilmişlerdir. 1980'li yıllarda, üretimi en alt düzeye düşüren nedenlerin başında, sendikal faaliyetlerin uzlaşmazlıkla sonuçlanması biçiminde özetlenebilecek görüş, üç yıl sonra yine aynı yere dönülerek yalanlanmış olmaktadır. Elbette uzlaşmazlıkla sonuçlanan sendikal faaliyetlerin sonucunda grev yapılacaktır. İşçinin tekyaptırımgücü, işi bırakmasından doğmaktadır.

Doğmaktadır ya, işçi kesimimiz hiçbir zaman, salt grev yapmak için greve gitmemiştir. Buna zorunlu kılındığından ötürü işi bırakmakla karşı karşıya kalmıştır. Zorunlulukların başında da, emeğinin karşılığını, en azıyla bile alamadığı duygusuna kapılması gelmektedir.

Ülke ekonomisinin düzensiz bir ortama girdiği dönemlerde, ücretliler yaşama ve gelişme koşullarını yitirirler. Vurguncular ve kapkaççıların, enflasyonla yarışan fiyat artışlarından keselerini doldurduklarıböyle zamanlarda, ücreti belirli olanlar, bunalımın ortasında kalırlar. Pahalılaşan her türlü yaşam gereksinimini elde etmek zorundadırlar. Bu zorunluluk, onların daha fazla ücret elde etmesiyle giderilir. Ne var ki, uzayan sözleşmeler, talepleri, yükselen fiyatların gerisinde bıraktığından toplu sözleşmeler yapıldıkları anda eskimişlerdir.

İşçi, kendini üretimi için emeğinden başka satacak şeyi olmayan insandır. Böyle bir ortamda, emeğinin karnını bile doyurmadığını görürse ne yapabilir? Bütün sorumluluğu işçilerden bekleyenlerin, ellerini vicdanlarına koyarak düşünmeleri gereklidir. Ücreti, karnını doyurmayan insan, nasıl üretim artışı sağlayabilir?

Son üç yılın, yasaklar ölçüsünde, enflasyonist baskıyı hafifleten bir özellik taşıdığını gözden ırak tutmamalıyız. Gözden ırak tutulmaması gereken bir başka özellik de, yasakların aç insan üzerinde çok uzun süre etkili olmayacağıdır. Bunun için, geçtiğimiz günlerde, ücretlerin tam olmasa da, enflasyon oranında arttırıldığı inancı, aynı oranda sürekli bir üretim artışının temel etkenlerinden olmuştur.

İşçi sınıfı bu inancını sürdürebildiği ölçüde, sorumluluğunun bilincini taşıyacaktır. Çünkü o insanlarımız, her türlü peşin yargıların ötesinde, özverinin ve yurtseverliğin en sağlam örneklerini her zaman vermişlerdir.

Ücret istemeyen işçi, hammadde istemeyen fabrika, özkaynak istemeyen işletme, olsa olsa bir düştür. Bunun bilincinde ve dayanaklılığında kurulmuş olan her kurum, sendikal faaliyetlerin açılmasını sevinçle karşılar. Aklı başında herkes bilir ki, söylenemeyen dert öldürür. Oysa, açıklandığı ve tartışıldığı oranda, uzlaşmalar da kendiliğinden ortaya çıkar.

Herkes kendi sorumluluğunun bilincinde olursa tartışma doğal akışı içinde anlaşmalara varır. Yeniden suçlular ve sorumlular aramaya çalışılırsa, sonuç bir kısır döngüde düğümlenir.

1984 başlarında, pek çok eksikler söz konusudur. Sendikalarımızın bir bölüğü, yeni düzenlemelere ayak uyduramayacak bir konumda bulunuyorlar. Bir bölümü ise, kendini yenilemiş olarak, teknik barajların aşılmasını bekliyor.

İşçi hareketlerinin tarihi, sanayileşmeyle başlayan bir uzun serüvendir. Bugünden yarına her şeyi değiştirmek mümkün değildir. Ama her yarın, düne göre bir şeylerin değiştiğinin de muştusunu taşır.

AÇIKLAMA

Sevgili Somut okurları,

Bildiğiniz üzere, çağdaş teknoloji çok pahalı. Karşısında hem durulamayacak bir niteliği var, hem dayanılamayacak bir değeri. Bu nedenle, bütün olumsuz koşullara karşın, size gazetenizi değişmeyen bir fiatla sunma direncimizi yitirmiş bulunuyoruz.

Sevginiz, desteğiniz ve çalışanlarının bütün çabaları, sürekli artan maliyet fiatları önünde, hepimizi gerilemeye zorladı. Her birinizin otuz lira daha fazla ödemesi zorunluluğuyla karşılaşmak, inanın bizi çok düşündürdü. Ne var ki, SOMUT'un, bütün olumsuz koşullara başı dik dayanabilmesi, kaçınılmaz özverileri gerektirmektedir. Okuyucuları nasıl SOMUT'a güveniyorlarsa, SOMUT da okuyucularına duyduğu güvenle zorlukları aşacağının bilincindedir.

Bu haftadan başlayarak, yüz liraya alacağınız SOMUT'un yolunda, ödün vermeden yürümesini sağladığınıza kesin inancınızın sürmesi dileğiyle...

Sevim Burak öldü

Öykü ve oyun yazarı Sevim Burak, yaşamının 52. yılında aramızdan ayrıldı.

1931 yılında İstanbul'da doğan sanatçı, ilk öykülerini 1950 yılında Ulus gazetesinde yayınladı. Daha sonra uzun aralıklarla, Yeni İstanbul ve Milliyet gazetelerinde, Yenilik ve Türk Dili dergilerinde öyküleri yayınlanan Sevim Burak'ın ilk kitabı Yanık Saraylar (öyküler) 1953 yılında, Sahibinin Sesi (oyun) 1982 yılında ve Afrika Dansı (öyküler) 1983 yılında basıldı. Yine 1983 yılında, Yanık Saraylar adlı kitabının ikinci baskısı yapıldı.

Seçeneksizliğin seçenekleri

İlk bakışta deneylerden yararlanılmış gibi görünmesine karşın, son ekonomik önlemler, 24 Ocak kararlarının tamamlanmasıdır. Tartışma götürmez yanı, bu kararların 6 Kasımseçimleri ile kamuoyunun onayına sunulmasıdır. Seçmenlerimizin %45'i, Sayın Özal'a, söylediklerini yapması için yeşil ışık yakmıştır. %45'lik bir çoğunluk, bir partinin başka görüşlerin ortaklığına başvurmaksızın, düşüncelerini yaşama geçirmesi için yeterlidir.

Bütün bunlar, demokratik geçiş sürecine girmiş bir ülkede, herkesin bile isteği olmasa da, oluşumun gereği saygılı davranması gereken gerçeklerdir. Demokratik oluşum, düşüncelerin kamuoyu önünde tartışılması ve sonunda kazananın, onları uygulaması demektir. Muhalefet, ister parlamento içinde olsun, ister dışında bırakılsın, ancak yapılanların eksiklerini ya da yanlışlarını belirtmekle yükümlüdür. Sorumluluğu da burada biter. Ancak iktidar istiyorsa, bu görüşlerden kendi düşüncelerinin gerçekleşmesine en çok yardım edenini kabullenir ve uygulamaya geçirir. Ne var ki, bütün görüşleri yanlış ve değersiz sayacak bir anlayış içinde de olabilir. Çünkü elinde veri vardır. O düşüncelerini topluma anlatmış,

Uluslararası Orkestra Şefleri yarışmasını İmamura kazandı

toplum da, çoğunluğuyla, uygulamasına izin vermiştir. Demokrasinin en kaba anlaşıyı budur. Bir de, karşı tarafın haklı olabileceği en azından yüzde şu kadarlık bir gücü içinde taşıdığı düşüncesi de vardır. Ve asıl demokrasi, o zaman yaşama geçmeye başlar.

Bütün bunları yazmamızın amacı, 1984 yılıyla birlikte açılan ekonomik paketin getirdiği seçenekler üzerinde durmaktır. Hükümetin görüşleri, seçmen çoğunluğunun onayını almıştır. Buna dayanarak kendi düşüncesi doğrultusunda alacağı kararların da uygulamaya geçirilmesinden doğal bir şey olamaz. Bu konu tartışma dışıdır. Zaten tartışılsa bile, sonuçsuz bir tartışmadır.

Bizim belirtmek istediğimiz, seçeneksiz gibi sunulan kararların sonuçlarıdır.

Örneğin, lüks tüketim mallarına açılan kapıyı alalım. Bunun sonucunda orta direğe girip çıkacak bir şey yoktur. Çünkü orta direk lüks tüketim mallarının en alt düzeyindekileri en yüksek fiyatlarla satın almaya alıştı. O yüzden de, alışkanlığını değiştirecek değil. Ama, gerçekten orta düzeyde mal üretip de, bunları lüks fiyatlarla satanlarındurumu ne olacak? O malları, gezi kısıtlaması, döviz darboğazı gerekçeleriyle gidip yerinde alamadıkları için, maldan çok markaya para sayma meraklıları, şimdi gerçek özentilerini bulunca ne yapacaklar? Sanırız, Avrupa ya da Amerika malının iyiliği konusundaki kaybolmayan düşünce en çok bu kesimde üretim yapanların belini bükecektir.

Bir başka örneği ise, Kamu İktisadi Kuruluşlarından verebiliriz. Bir ülkede en güçlülerin işine yarayacak kararlar alınıyorsa ve o ülkede KİT'ler en güçlüler ise, alınan kararlar onlara yarar. Ancak, liberasyon sonucunda, onların üretiminden daha iyisini, daha ucuza satmak mümkün olursa, o zaman büyükler bile iflasa sürüklenir. Çünkü yeryüzünde her zaman büyükten daha büyüğü vardır. Yaşamaları için kârlılıkları koşul sayılan KİT'ler, bir de dış rekabetin önünde zarara sürüklenirlerse, kapanın elinde kalabilirler. Yok. liberasyon salt lüks tüketim mallarıyla sınırlı kalırsa o zamanda, bütün üretimiyle temel gereksinim dallarına girememiş olan özel ve güzel sektörümüz tıngır mıngır gider. Bunun arkasından gelecek olan katı bir devletçiliktir.

Bir de, kârlı devlet kurumlarının satılması olayı var. Neden olmasın bakarsınız bütün bu kararlar, onları satın alacak yabancı sermayenin, daha ucuza kapatması için alınmıştır. Ortadoğu'nun petrol zenginleriyle, Batının endüstri zenginleri, her birinin varlığı ve bu nedenle de değeri milyarlarca dolar KİT'leri satın almak için sıraya girmiş olabilirler. Kabullenmek gerekir ki, hiç de zararlı bir yatırım yapmazlar. KİT'ler boyutları ve makro dengelerdeki kuruluşlarıyla, bütün bir bölgenin kaymağını alabilecek kapasitelere sahiptirler. Düne kadar sadece Türkiye'nin iç pazarını sömüren emperyalizm, bundan sonra, Türkiye'ye de bir pay vererek, bütün bölgeyi neden sömürmesin?

Burada durumu karıştıran bir tek soru kalıyor. Tek başına sömürmek varken, neden ortak arasın? Kimbilir, Ortadoğu sözkonusu olduğunda Türkiye'siz olamıyorsa!.. Eğer öyleyse, bilelim ki, Türkiye ekonomisinin ele geçirilmesi, hem de bu kez mülkiyet haklarıyla ele geçirilmesi gündemdedir. Artık dikkat etmek ve varlığımızı korumak sorumluluğu da hükümetin omuzlarına binmiştir.

Seçeneksizliği sunulan bir durumun, önümüze serdiği seçeneklerden sadece bir kaçı bunlardır. Zamanı geldikçe, diğerleri üzerinde de her halde çok durulacaktır.

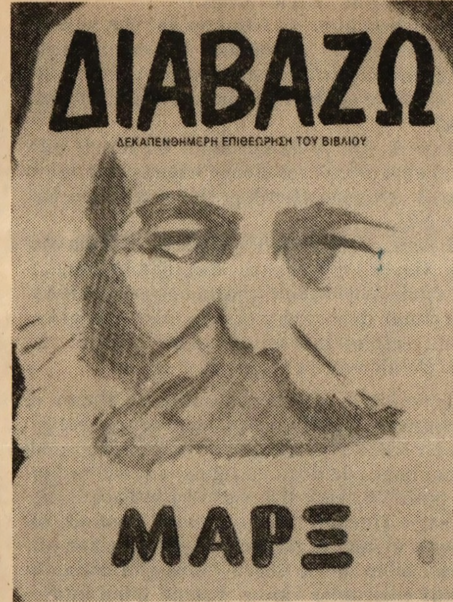
somut

Polonya'nın Katoviçe kentinde yapılan ve 19 ülkeden 29 müzisyenin katıldığı Uluslararası Orkestra Şefleri Yarışması'nda Japon Chikara İmamura birinci oldu.

Ravel'in 2. Daphnis ve Chloe Süiti ile Lutoslavski'nin Orkestra İçin Konçertosunu yönetirken sağladığı büyük başarıdan ötürü birinciliğe değer bulunan İmamura'dan sonra, ikinciliği Batı Alman Anton Zapf ve üçüncülüğü de yine Batı alman Adreas Weiss kazandılar.

Hüseyin Bilişik — "Tarlaya Giriş" – Tuval üzerineakrilik — 60 × 75 cm — Sanatçı ilk kişisel sergisini 7 Ocak Cumartesi günü açıyor.

Yunan Diavazo Dergisinin söyleşiyi yayımladığı sayısının kapağı.

Diavazo Dergisi D. Ceyhun'la söyleşi yaptı

Yunanistan'da aylık olarak yayınlanan **Diavazo** edebiyat, sanat ve kültür dergisinin 14 aralıkta çıkan sayısında, Demirtaş Ceyhun'la yapılan bir söyleşi yer aldı.

Yunanistan'da, Türk yazarlarının kitaplarını Yunanca olarak yayınlayan Stohastis Yayınevi'nin sahibi olan Lukas Akseros'un, bazı sanatçılarla görüşmeler yapmak için geçtiğimiz aylarda yurdumuza geldiği zaman yazar Demirtaş Ceyhun'la yaptığı söyleşide değişik konulara değinildi. Bugüne değin çeşitli Türk sanatçılarının kitaplarını yayınlayan Stohaskis Yayınevi, Panayot Abacı'nın Yunancaya yaptığı çevirisinden Demirtaş Ceyhun'un "Cadı Fırtınası" adlı romanını yayınlamaya hazırlanıyor.

Wolf—Schmidt piyano ikilisi İstanbul'da

Ünlü Avusturyalı sanatçılar, Marcus Wolf (keman) ve Christiane Schmidt (piyano) ikilisi İstanbul'da Beyaz Köşk'te iki konser verecek.

12 Ocak'ta Avusturya Kültür Merkezi'nde ve 14 Ocak'ta da Emirgân'daki Beyaz Köşk'te verilecek olan konserlerde; Beethoven, Prokofyev, Mozart ve Franck'ın yapıtları yer alacak.

İdil Biret konser veriyor

Piyanist İdil Biret, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası eşliğinde 6-7 Ocak Cuma ve Cumartesi günleri iki konser verecek.

Konserlerde, İdil Biret Prokefyef'in 3. Piyano Konçertosu'nu seslendirecek. Rengin Gökmen'in yöneteceği orkestranın programında, Brahms'ın 4. Senfonisi de yer alıyor.

Devlet Tiyatroları yeni oyunlara hazırlanıyor

Devlet Tiyatroları'nın çeşitli kentlerdeki sahnelerinde, yeni oyun çalışmaları sürdürülüyor.

Ankara, Altındağ Tiyatrosu'nda Heinrich von Kleist'in "Kırık Testi" adlı oyunu sahneleniyor. Hayrullah Örs'ün Türkçeleştirdiği oyunu Sönmez Atasoy yönetiyor.

İzmir Devlet Tiyatrosu'nda ise, Diega Fabri'nin yazdığı, Tarık Leventoğlu'nun dilimize çevirdiği "Gönül Avcısı" adlı oyun sahneleniyor. Ümran Uzman'ın yönettiği oyunda; Önder Alkım, Melek Tartan, Serap Büyükağaoğlu ve Zuhal Olcay rol alıyor. İzmir Devlet Tiyatrosu'nun üstünde çalışmayı kararlaştırdığı oyunlar arasında; Shakespeare'in "Windsor'un Şen Kadınları", Selçuk Kaskan'ın "Dolap Beygiri" ve Lorca'nın "Kanlı Düğün" oyunları da yer alıyor.

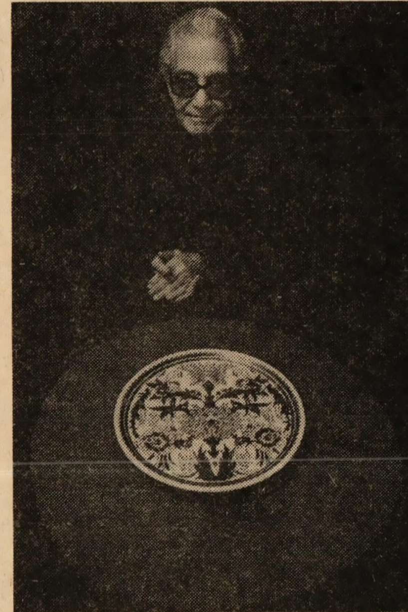
Öte yandan, Adana Devlet Tiyatrosu'nda, Anton Çehov'un "Sevgili Doktor" adlı oyunu sahneleniyor. Neil Simon'un aynı adlı düzenlemesinden Sevgi Sanlı'nın çevirdiği oyunu Işık Toprak yönetiyor. Dekor ve giysilerini Orhan Alparslan'ın hazırladığı oyunda belli başlı rolleri, Rahmi Dilligil, Şakir Gürzumar, Özden Çiftçioğlu, Emre Alpago, Ayşenil Dilligil ve Cevza Şipal paylaşıyorlar.

"Taziye" AST'da sahneleniyor

Murathan Mungan'ın "Taziye" adlı oyunu Ankara Sanat Tiyatrosu'nda 20 Ocak'tan başlayarak gösterime sunulacak.

Nurhan Karadağ'ın yönettiği oyunda; Cezmi Baskın, Yaşar Akın, Meral Niron, Jale Karadağ, Altan Erkekli ve Özden Ataman rol alıyorlar. Oyunun çevre düzenlemelerini ve giysilerini Yücel Tanyeri hazırlıyor.

İsa Çelik "Ruhi Su Fotoğrafları" Sergisi açtı

Fotoğraf ve grafik sanatçısı İsa Çelik'in (AFİAP) Ruhi Su'nun değişik zamanlarda çekilmiş fotoğraflarından oluşan sergisi, Bodrum BOBO Görsel Sanatlar Evi'nde açıldı.

Türkiye'de bir kişinin değişik fotoğraflarından oluşan ilk sergi olan "Ruhi Su" fotoğrafları sergisinde yirmi kadar siyah beyaz fotoğraf yer alıyor. Sergi, 30 Ocak'a dek açık kalacak.

HÂMİLELERE

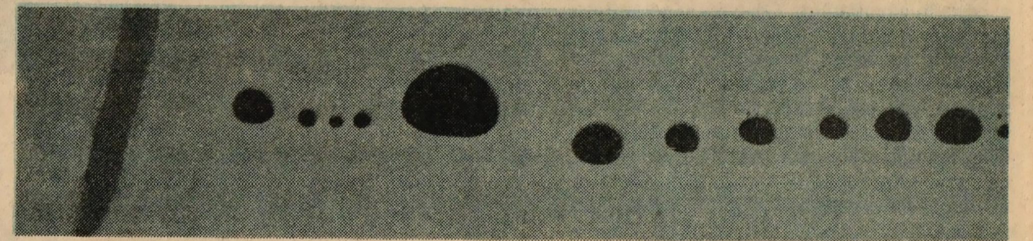
Hele ilk çocuğunuzu doğurun da ondan sonra analığın
erdeminden dem vurmağa başlarsınız
Hamallara bakın bi: yüklerini iliştirecek bir duvar
ya da bir kaya bulmadan yol boyunca
Öldüm-Allah osurmazlar, belimiz gevşer korkusuna
Nitekim has şiir de topuğunu dübürüne iyice dayayıp
oturmadan mümkünü yok yazılmaz
Nasıl ki o peygamber gözlü eşekler götlerini canları
yanasıya sıkıp öyle anırırlar
ağaran güne karşı

CAN YÜCEL

Ünlü ressam Juan Miro öldü

Miro'nun bir çalışması.

Ünlü İspanyol gerçeküstücü ressam Juan Miro, geçirdiği bir kalp rahatsızlığı sonucu Barselona'da öldü.

1893'te Barselona'da doğan Juan Miro, sanatçılığının ilk yıllarında "kübizm" etkisinde resimler yaptı. Daha sonraları "gerçeküstücülük" akımını benimseyen ve uzun yıllar bu akımın etkisinde yapıtlar veren Miro resim, yontu, dekor maketleri, seramik, grafik ve gravür olarak pek çok yapıt verdi.

Pablo Picasso, Salvador Dali gibi büyük sanatçılarla aynı kuşaktan olan Miro, General Franco'nun sağlığında Madrit'te hiç sergi açmadı. 1978'de kırk yıl sonra ilk kez Madrit'e gelen Juan Miro, ilk sergisini Çağdaş Sanat Müzesinde açtı ve Kral Carlos'un elinden İspanya'nın en büyük sivil nişanı sayılan Kraliçe İsabel Haçı'nı aldı.

Miro, 1954'te Venedik Bienali'nde grafik büyük ödülünü, 1959'da da Paris'te UNESCO Merkezindeki seramik panolarıyla Guggenheim Ödülünü almıştı.

"Ezginin Günlüğü" tekrar dinleyici karşısında

Geçen yıl Hodri Meydan'da gerçekleştirdikleri üç dinletiyle kendilerinden söz ettiren Ezginin Günlüğü, tekrar dinleyicilerin karşısında. Sekiz üye ile kurulan topluluk bu yıl yeni katılan üyeleriyle on kişi olarak sahneye çıkıyor. Topluluktaki değişiklik sadece bu değil... Ezginin Günlüğü, 11 Ocak 1984 Şan Tiyatrosu konserinde geçen yıla oranla kendi çalışmalarına daha fazla yer veriyor. A. Kadir. Enver Gökçe, Yaşar Miraç ve Ali Şir Nevai'nin şiirlerinden yola çıkarak yaptıkları düzenlemelerle birlikte konserde on altı yeni çalışma sunacak Ezginin Günlüğü.

Nazım Timuroğlu

ORTAKÖY BFS (BİLİM, FELSEFE, SANAT) KİTABEVİ AÇILDI. Ortaköy'de ilk kitabevi olan BFS'de hemen her konuda pek çok yayını bulabilmek olası. Kitabevinde Yazko Yayınları da yer alıyor.

Kemal Sülker'in elli yıllık yazarlık serüveni

ADNAN ÖZYALÇINER

Kasım ayında İstanbul'da Kadıköy'deki Bilim Kitabevi'nde bir imza günü vardı. Bu imza gününde Kemal Sülker, kitaplarını imzaladı. Yazar, elli yıl emek verdiği yazınsal yaşamını kutluyordu o gün. Okurlarıyla dostlarıyla biraradaydı.

Kutlamaya hastalığı dolayısıyla katılamayan eski dost Elif Naci, telefonla Sülker'i arayanların ilkiydi. Telefonda övgü dolu sözlerle Babıalideki başarıları dolayısıyle yazarı yanaklarından öpüyordu.

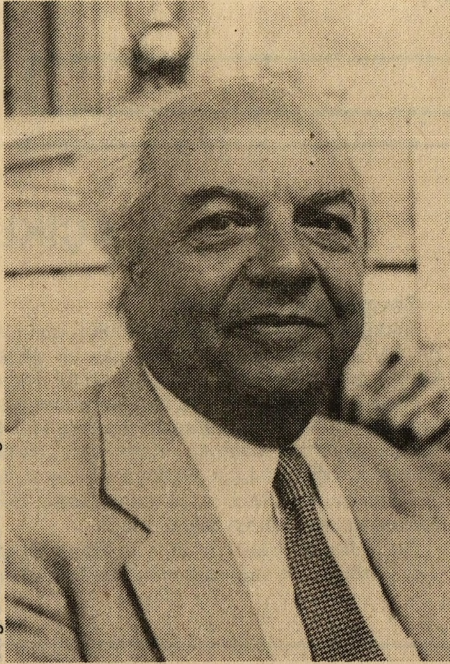
O gün kitabevine gelenlerin yanısıra telefon çalıp durdu. İzmir'den Samim Kocagöz, Trabzon'dan Ahmet Özer, Ankara'dan Hasan Hüseyin'in karısı Azime Korkmazgil telefondaydı. Kemal Sülker'in elli yıllık emeğine duydukları saygıyı sevgiyle, dostlukla belirtiyorlardı. Azime Korkmazgil, Hasan Hüseyin'e gösterilen yakın ilgiyi özellikle vurgularken "Hasan Hüseyin'e anlatmaya çalıştım, anladı sanıyorum, o da sevincini belli etti." diyordu.

O gün, Bilim Kitabevi'ni çiçekler doldurmuştu. Gösteri, Hürriyet, Genç Edebiyat, İzmir'den Sergi Kitabevi gönderdikleri çiçeklerle, çektikleri telgraflarla kutlamaya katılmışlardı.

Kimi yazar dostlar da kitaplarını imzalayarak göndermişlerdi. Ankara'dan Ayla Kutlu, iki kitabını kutlama mesajı olarak sunuyordu o gün.

Daha sonra Enis Fosforoğlu Tiyatrosu'nda yapılan bir toplantıda 1940 kuşağı şairlerinden Suat Taşer, ölüm yıldönümü dolayısıyle anıldı. Tanju Cılızoğlu'nun yönettiği bu anma gününe katılan Kemal Sülker, dostu, arkadaşı Suat Taşer'i anılarıyla anlattı. Okurlar, dostlar, sanatçılar hem Suat Taşer'i anmaya, hem de Kemal Sülker'i dinlemeye gelmişlerdi. Kemal Sülker, okurları, dostları, sanatçı arkadaşları ile bir kez daha biraradaydı. Sülker, bu toplantıda elli yıllık yazarlık emeğine, elli yıllık çabaya gösterilen sıcak, içten ilgiye gözleri yaşararak teşekkür etti.

Kemal Sülker, geride bıraktığı yarım yüzyıllık yazarlık yaşantısında acılarla mutlulukları birarada yaşamıştı. Ama şimdi geriye baktığında, nerede olursa olsun, okurlarına karşı görevini aksatmadan yürüttüğü için mutluydu. Bu mutluluk içinde çektiği acıları bile unutmuş görünüyordu. Kemal Sülker'le bu duygular içindeyken karşılaştım. Sülker'in elli yıllık yazarlık serüveni üstüne konuşmamız kendiliğinden başladı. İşte Sülker'le konuştuklarım:

Fotoğraflar: Nazım Timuroğlu

"Yeniden doğsam yine gazeteci olmaya, yazarlığa gönül verirdim. Bu meslekte olanlar dünyayı ve yarını daha iyi görüyor. Mutlu olmayı halkımızla bütünleşmede buldukları için halk katında yaşamanın sevincini tadıyorlar."

— Elli yıldır yazıyorsunuz, ilk yazınız nerede, nasıl çıktı? Konusu neydi?

— İlk yazılarım, öykü türündeydi; kısa öyküler.. Antakya'da yayımlanan Yenigün gazetesinde.. Konuları hayal ürünü basit öyküler. Bu arada Karagöz gazetesine **Çekiç** takma adıyla manzumeler yazdım. 1934'te Ortaokulu bitirip İstanbul'a lise öğrenimi için gelince Yenigün'e İstanbul mektupları ve fıkralar gönderdim. Beyrut'ta Türkçe yayın yapan Yıldız gazetesine de öykü ve İskenderun Sancağı'nın konumu olan Fransız mandasından kurtulma davasını savunan yazılar gönderdim.

lirler. 1940 kuşağı şairlerinin yaşıyanlarını ve yitirdiklerimizi de yakından tanırım. Şimdi yazarlığı bırakan Hüsamettin Bozok çok eski ve yakın bir dostum. Lütfü Erişçi'yi de rahmet ve saygıyla anmam gerek. Şimdi de Yazko çevresinde çok sevdiğim, dostluğumuz olanlardan bir bölümü adlıyayım: Aziz Nesin, Adnan Özyalçıner, Demirtaş Ceyhun, Bekir Yıldız, Erol Toy, Kemal Özer, saymakla bitmez. Ben değişik sanat görüşleri olan tüm yazarlara saygı duyarım. Eleştiri hakkımı da korurum.

Zaman zaman yazar portreleri yazıyorsunuz. Bunlar düzenli olarak sürecek mi?

Sürecek. Sennur Sezer, Ercüment Behzat Lav, İlhami Bekir, Bekir Yıldız, Demirtaş Ceyhun ve birkaç yazar dostun özgeçmişini ayrıntılarıyla elde etmeye çalışıyorum. Sonra bunları öykü, roman, şiir ve yaşam kavgasındaki yerleri, örgütlerdeki (TYSiçindek)yapılarıyla anlatmak istiyorum. Doğal olarak edebiyat tarihine katkısı olur inancı ile bunları bir kitapta toplamayı amaçlıyorum.

Yeni yazarlarla da ilgileniyorsunuz. Onları da yazacak mısınız?

Ödül alan bazı genç yazarlar hakkında Yeditepe dergisinde kısa yazılarım yayınlandı. Genç şairlerle daha çok ilgiliyim. Bunların pek çok şiiri, yapı, form, konu, imge, duyarlık ve evrensel olma açısından çok başarılı. İstanbul dışında yayımlanan dergilerde ve buradaki sanat dergilerinde öyle şiirler yer alıyor ki, birkaç kez okumadan bir yana bırakamıyorum. Yürekli, iyimser, özgün şiirleri daha çok gençler yazıyor. Ünlenmişler ise, biçim kaygısın-

Türkiye'nin temsilcileri Fransızlarla önemli görüşmeler yaptılar. Hatay Devleti kuruldu, sonra Türkiye'ye katılma kararı verildi. Türk ordusu Antakya'ya girerken Albay Şükrü Kanatlı yönetimindeki askerlerin karşılanışı görülecek bir görkemdeydi. Şükrü Kanatlı'yla o atı üstünde ben yanında yerde, ilk röportajı yaptım. Bunlar anlattığım boyutta ve derinlikte belgesel olarak yazılmadı.

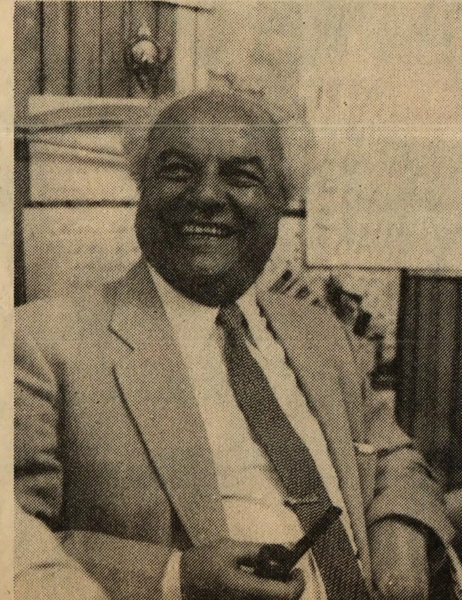
TİP'in kuruluşundan Anayasa Mahkemesince kapatılmasına kadar geçen yıllarda Genel Sekreterden birisi, sonra Merkez Yürütme Kurulu üyesi, daha sonra Genel Yönetim Kurulu üyesi olarak geçen olaylar ve iç tartışmaların tanıklarından biriyim. Ne sayın Aybar, ne başkaları bunları belgesel olarak ve bir bütünlük içinde (Merkez-muhalefet-eylem türleri-sendikal anlayış ve TİP'e karşıtlıklar vb.) ele almadı.

Sarı sendikacılık belgelerle gözler önüne serilemedi.

Türk-İş'in kuruluş öncesinden 1965'e kadarki yaşamını hemen hemen günü gününe izledim, yöneticilerle arkadaşlığım, önemli konuların içyüzünü öğrenmeme yaradı. Bütün bunlar ve anlatmaya gerek olmayan oluşumların tarihi ve nasıl ve niçinleri bilinmezse geçmişimizin yakın tarihini yazacak (içinde bulunan yazarlar bu mevkilerde ve bu anlayışta pek az olduğundan, onlar da bu konulara eğilmediklerinden) kişilerden biri olduğumu sanıyorum.

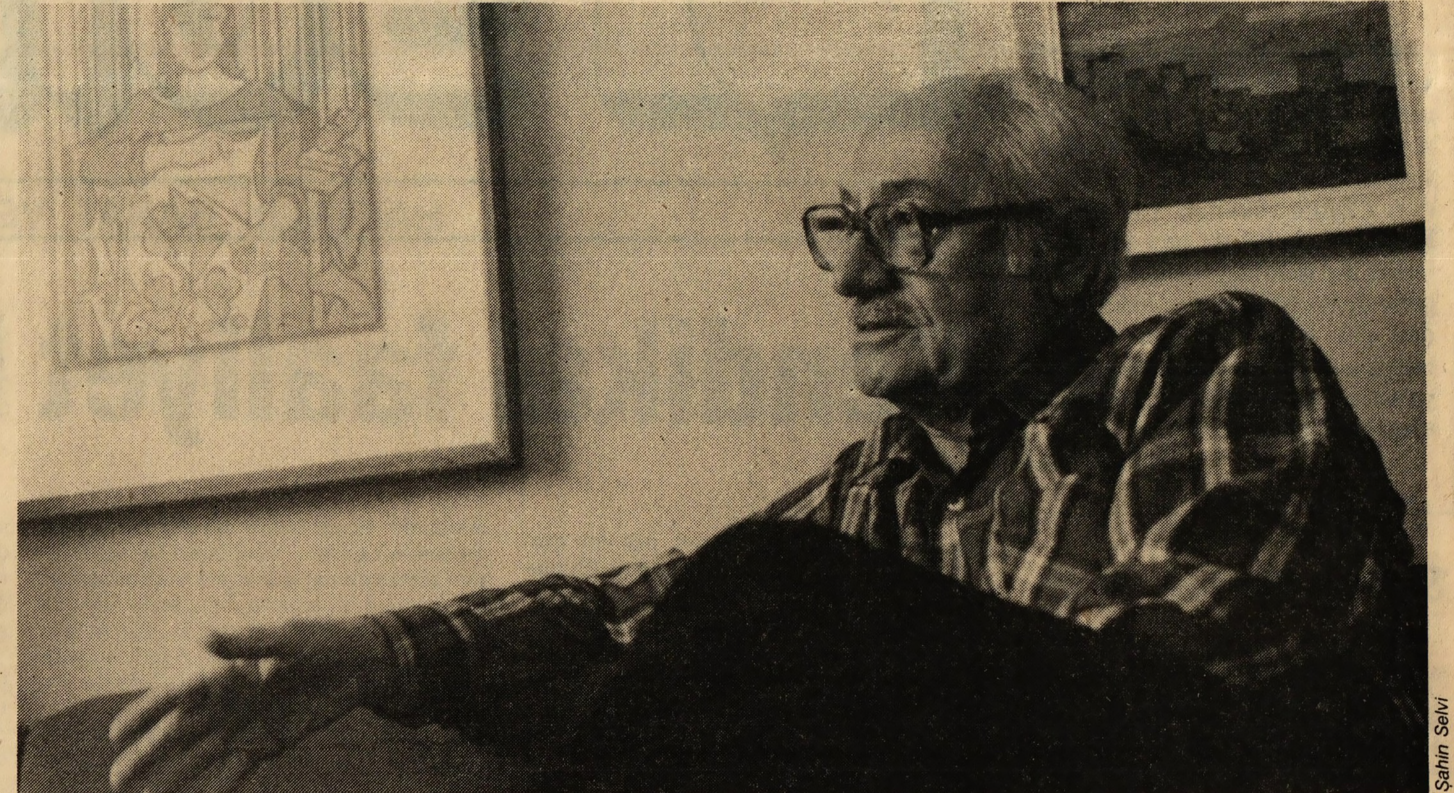
Günüm dünle birlikte geçiyor, dersem daha doğru olur.

Nasıl yazarım'a gelince: Kolayca yazarım. Süslü tümceden kaçmaya önem veririm, belgesiz yazmaktan çekinirim. Yazarken, filan kişi kızar, bu yanının öğrenilmesini istemez, ya da beni niçin övdü? gibi kaygılara kapılmam.

"Sıkıntı çekenler, af bekleyenler, ekonomik alanda sosyal adaletten yana bir düzen isteyenlerin sanatçısı olanlar bu ni

İsmail Tunalı ile

Şahin Selvi

"Formun bulunduğu yerde estetik vardır"

Röportaj: NERGİS TEKİN

Prof. Dr. İsmail Tunalı Viyana Üniversitesi'nde 4 yıldır Ordinaryus Profesör olarak görev yapan bir bilim adamı. İtalyan ve Avusturya hükümetleri tarafından ülkenin en yüksek bilim nişanlarını, madalyalarını almış bir uzman. Yayınlanan kitaplarının sayısı 15'i bulmuş. Ülkemizdeyse "estetik" alanında bilimsel yayın yapan tek uzman. Prof. Dr. İsmail Tunalı halen İst. Ün. Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünde öğretim üyesi.

Edebiyat Fakültesinin tarih kokan, loş odalarının birinde başlıyoruz söyleşiye ve İsmail Tunalı'nın estetik anlayışı ile döşenmiş evinde bitiriyoruz. Tunalı oldukça coşku ve sevecenlikle karşılıyor bizleri. Bilim adamlarının ciddiliği, sanatçıların hoşgörüsü, inceliğiyle bezenmiş tavırlarıyla konuk ediyor.

Bilim adamlarına, sanatçılara bizim gibi ülkelerde yeterince değer verilmediğinden yakınarak giriyor söze. Yakınışları ağırlıkla sanata, bilime kısacası "yapıta" verilen önemin, saygının azlığı doğrultusunda toplanıyor. Tüm bunları anlatırken sesinin tonunda, mimiklerinde, el hareketlerinde olumsuzluğa doğru bir gidişin olmadığı dikkatimi çekiyor. Nedenini sorduğumda açıklıyor:

Belki ben bir derece istediklerimi, amaçladıklarımı gerçekleştirdim de ondan. Estetik alanında çalışmaya başladığım zaman, bu alanda Suut Kemal Yetkin'in ince bir kitabının, Bediyat adlı bir çevirinin dışında yayın yoktu. Estetik alanında çalışmanın güçlüğüydü bu. Böyle bir

lım adamı olarak değeriniz yeterince bilinmiyor.

Sayın Tunalı, kitaplarınızdan bildiğimiz kadarı ile sanatlardan en çok resimi incelemişsiniz. Estetik içinde resime olan bu ilginizin kaynağı nedir sizce?

— Bu sorunuza vereceğim yanıt subjektif ve objektif bazı özellikler taşıyor. Objektif olanlar benim dışımda, resim sanatının kendine has özellikleri ile ilgili, subjektif yanı ise benimle ilgili. Yaşamımın gençlik dönemlerinde daha çok şiirle uğraştım. Resime olan ilgim ise üniversite dönemlerinde ortaya çıktı. Fakat uygulama olarak hiç denemiş değilim. Diğer yönde ise, resim sanatı, sanatlar düzeyinde, öncü bir nitelik taşıyor bence. Çünkü resim somut bir sanattır. Sanat tarihine bakacak olursak her ye-

nileşme hareketinin öncüsü olarak resim çarpar gözümüze. Resim evrensel bir sanattır ve diğer görsel sanatlar gibi insanlar, toplumlar arasındaki birliği, iletişimi sağlar. Resim insanlar ve toplumlar arasında iletişim kurma açısından müzik ve edebiyattan ayrılır. Müzik teknik bir bilgilenme ister, edebiyatta ise dil güçlüğü vardır. Oysa resimde sevgiyi görebilmeniz için bir

varlık alanı genişlemiştir. Sanat felsefesi anlamında düşünüldüğünde, estetik artık bir güzel sanatlar felsefesi olmaktan uzaktır. Eski düşünce endüstriyel sanatları, güzel sanatların dışında bırakıyordu. Oysa günümüzde endüstriyel tasarımın doğmasıyla birlikte, güzel sanatlar felsefesi olarak anlaşılan estetik, bu dar alanın dışına taşmış, yalnızca edebiyat, resim, heykel vs. gibi sanatlardan uygulamalı sanatların da yapısını inceleyen ve kendine konu alan temel bir oluşum haline dönüşmüştür.

Endüstriyel tasarım, bir yerde sanatın giderek somutlaşmasını, günlük yaşamımıza girmesini mi sağlıyor?

Evet, böylelikle estetik yaşamın içine girmiştir günümüz yüzyılında. Artık estetik değer taşıyan objeler yalnızca duvarımızdaki tablo ya

da heykel değildir. Endüstriyel ürün olarak insanın kullandığı araç-gereç giderek bir estetik karakter kazanmıştır. Eski buzdolapları biçim açısından incelendiğinde, geçirdiği evrim hemen gözükür. Bununla da kalmayıp, evimizin dışına taşan estetik, sokaklara, yapılara da el atmış ve mimari ile yakın bir ilişki içine girmiştir. Kısacası sanat felsefesi kavramı, sanat ya-

"Çağımızda, özellikle 20. yüzyılda estetiğin varlık alanı genişlemiştir. Sanat felsefesi anlamında düşünüldüğünde, estetik artık bir güzel sanatlar felsefesi olmaktan uzaktır. Eski düşünce endüstriyel sanatları, güzel sanatların dışında bırakıyordu. Oysa günümüzde, endüstriyel tasarımın doğmasıyla birlikte, güzel sanatlar felsefesi olarak anlaşılan estetik, bu dar alanın dışına taşmıştır."

1936 ve onu izleyen yıllar tüm Hatay doğumlular gibi ben de Antakya'ya döndüm, yine Yenigün ve Atayolu gazetelerinde hem muhabirlik, hem fıkra yazarlığı yaptım; bu arada Hatay mücadelesini savunan bir de broşür yazısı hazırladım. Adı: Türklük Araplık yok, efendilik uşaklık var! Bu arada Fransızlardan yana olan Belediye Başkanı'na hakaretten (yayın yoluyla) mahkemeye verildim. 15 gün hapse mahkûm oldum. Suriye'de yayımlanan genel aftan yararlandım.

1938 Eylül'ünde TAN'a ve üniversiteye girince edebiyatla ilgim arttı. Yeni Edebiyat ve Yürüyüş dergilerine kitap eleştirileri, deneme yazıları hazırladım. 1943 yılında İstanbul'dan Sıkıyönetim Komutanlığı kararıyla sürgün edildim. Bu dönemde Tan'da imzasız, Yurt ve Dünya'da **Asım Sarp** adıyla kitap eleştirileri, GÜN dergisinde Türk Şiirinde Gelişme başlıklı dizi yazım (incelemem) yayınlandı.

Ben sizi Gece Postası'nda yazdığınız işçi köşesinden hatırlıyorum. Işçi yazarlığı bizde nasıl başladı, nasıl gelişti?

— 1947 başında sürgünden dönünce İkdam Gece Postası gazetesine girdim. O yıl 5018 sayılı sendikalar yasası yayımlanmış ve yeni yeni sendikalar kurulmaya başlamıştı. Bu yeni konuyu işlemeye karar verdim. Hem işçi hareketlerini ayrıntılarıyla izliyor, yazıyor, hem de her gün bir fıkra-makale yazıyor, emeğiyle geçinenlerin sorunlarını ele alıyordum. Gazeteler bu konulara çok kısa yer veriyor, sadece haberleri yazıyorlardı. Ben, kongreleri, toplantıları sonuna kadar izliyor ve tefrika ediyordum. Bu gazetenin "işçi gazetesi" niteliği kazanmasına neden oldu. Gece Postası öğleyin yayınlanırdı. Öğle üzeri çıkan Hergün ve Son Saat gazeteleri de tiraj almak için aynı yolu denediler. Giderek İşçi Hakkı gazetesini çıkardım, bu haftalık gazeteye başyazılar yazıyor, işçi konusuyla ilgili tarihsel bilgiler veren yazılar derliyordum. Bir süre sonra gazetenin etkisi arttı. Kâğıt tahsisi iktidarca kesildi. Karaborsadan kâğıt almayı reddettik ve gazeteyi kapadık. 1955'te, ilk kez Türkiye'deki sendikal başlangıç ve gelişimi ayrıntılarıyla anlatan Türkiye'de Sendikacılık kitabımı yayınladım. Kısa sürede bitti. Bu, kendi alanındaki ilk kitap olma onurunu kazandı.

Okurlar sizi daha çok inceleme yazarı olarak tanıyor, öteki türde yazılarınız nelerdi, onlar kitaplaştı mı? Kitaplaşmadıysa niçin? Çünkü Orhan Kemal'in bir mektubundan öğrendiğim kadarıyla öykü yazdığınızı da biliyorum.

Yeni Edebiyat'ta bir iki şiirim, Tan'da 1936'da bir öyküm yayınlanmıştı. Baktım ki şiirler de, öyküler de, daha önce yazılanlardan zayıf. Bunları bir yana bıraktım. İncelemelerimin bir bölümü Ant, May, Gerçek, Koza, Gözlem, Tekin, Yazko'ca yayınlandı. May ve Gerçek Yayınevlerindeki iki kitabım üçer baskı yaptı. Nâzım, Orhan Kemal, Kemal Tahir hakkında hazırlamakta olduğum biyografik kitaplar var, henüz yayım dönemine girmedi. Ayrıca Türkiye'de sendikacılık hareketini 1908-1980 dönemi içinde inceleyen üç, dört ciltlik bir hazırlığım var. Tanıdığım Yazarlar adını alacak olan ve daha çok 1940 kuşağının sanat, ortam ve kişilerini ayrıntılarıyla konu edinen bir çalışmam tamamlanmak üzere...

— Bir çok yazar tanıdınız, bunlarla dostluklarınız oldu. Bildiklerimiz Nazım Hikmet, Kemal Tahir, Orhan Kemal. Bunların dışında daha bir çokları olacak. Onlar kimler? Tanıdığınız yazarlar konusunda bir açıklama yapabilir misiniz?

— Saydıklarınız dışında Suat Derviş, Halikarnas Balıkçısı, Naci Sadullah Danış, Ömer Rıza Doğrul, Kerim Sadi, A. Kadir, Sadri Ertem, Cemil Meriç, Rifat Ilgaz, Dinamo, Cahit Irgat, Fethi Giray, Neriman Hikmet önde gelenler ve sözcüklerin uyumuyla uğraşır gibiler. Hemen belirteyim: Tüm ünlü şairler değil..

Ebediyatımızla 50 yıldır içli dışlısınız. Edebiyatımızın dünü ve bugünü konusunda neler diyebilirsiniz?

— Biliyorsunuz, 1933'den 1937'ye kadar serbest nazım şiire egemendi. O sanat anlayışı, o dönemdeki bütün şairleri etkilemiş, bir kaçını da o akıma karşıt yergilere yöneltmişti. İkinci Paylaşım Savaşındaki yaşam 1940 kuşağını oluşturmuş ve gerçekci-toplumcu sanatın izleyicileri günümüze kadar büyük ilgi, sevgi görmüşlerdir. Orhan Veli ve arkadaşlarının yeni şiir dili ve konusu bana göre yine halkçı ve yeniydi, sonraları İkinci Yeni denilen hastalıklı bir akıma kayanlar oldu, o anlayışı izleyenler de kendilerine göre bir hava yarattılar. Bunların ürünlerini ilgiye ve beğeniye değer bulmuyorum. Ancak 1980 ve daha önceki üç-beş yıl içinde kendini tanıtan şairlerden çok umutluyum.

— Okurla iletişime önem veren bir yazarsınız. Edebiyatımızda çeşitli akımları düşünerek yazar-okur ilişkisinin nasıl olmasını istersiniz?

—Okurla yazar ilişkisi çok önemli. Bunu tek tek okurla bağ kurma anlamına almıyorum. Okur, yazarın konusuna, mesajına, yaşamına göre bütün okur yazarlar arasından bir bölüğünü oluşturur. Bunu iyi belirleyebilen bir yazar, saptadığı okur bölümü içinde kalabiliyor ve onların sesi olabiliyorsa bu iletişim giderek perçinlenir. Sıkıntı çekenler, af bekleyenler, ekonomik alanda sosyal adaletten yana bir düzen isteyenlerin sanatçısı olanlar bu niteliklerini her ortamda sürdürebilirse görevini yapmış, sorumluluğunu bir sanatçı olarak duymanın kıvancını tatmış olur. Sık sık söyleşi toplantıları, konferanslar, açık oturumlar düzenlenirse iletişim yolunda tanışmalar da sağlanabilir.

Önemli bir eksiğimiz, aynı yayın örgütünde olanların bile birbirleriyle fikir ve görüş alış verişi yapamamalarıdır. Oysa yaş ayrılığı, deney farkılılığı, görüş özgünlüğü gibi nedenlerle birbirimizden yararlanmamız gerekir.

— Bir çok dokümanınız olduğu yazılarınızdan anlaşılıyor. Bunları bütünlemedeki yönteminiz nedir? Nasıl yazarsınız? Gününüz nasıl geçer?

— Belge değeri olan kitap ve dergileri saklarım. İlgilendiğim kişilerle ilgili haber ve yazıları gazete ve dergilerden keser, o yazarın adına açtığım dosyaya koyarım. Şiir sanatı hakkında ne okumuş, ya da görmüşsem onları satın alır, dosyalarım. Örneğin Rıfat Ilgaz hakkında bir yazı hazırlarken o dosyayı, yazımın ölçüsüne ve içeriğine göre özetler, ayırdığım malzemeyi özümler, daktilo başına geçerim. Sonra gereçleri yine yerlerine koyarım.

Günlerim nasıl mı geçer? Eşime ve kızıma yararlı olmak önde gelir. Geri kalan saatlerimin dörtte birini okumakla, dörtte üçünü yazmakla geçiririm. İlle de bu yazılar yayımlansın diye değil, bildiklerimi yazıp bırakmayı amaçlıyorum daha çok. Çünkü gerçekten gördüklerimi, yaşadıklarımı benden başka görüp yaşayan bir yazar olmadı, olmayacak. Bu nedenle geçmişi yarına doğru ve belgeli bırakmak istediğim dönemler, konular ve olaylar var. Kısaca anımsatayım: Bugün Hatay dediğimiz il, uzun yıllar İskenderun Sancağı diye yaşadı. Orada halk, Fransız sömürgesinden, Suriye'nin (Şam hükümetinin) baskısından ve etkisinden kurtulmak için soylu bir savaşım verdi.Mitingler yaptı, şehitler verdi. Basın içinde kavgalar oldu. Kitleler Türk bölümü, Arap bölümü (Suriyeden yana) diye ikiye ayrıldı. Antakya iki ayrı kent durumuna geldi. Halkla ağa ve eşraf arasında Türkiye'den yana olanlarla olmayanlar ayrıştı. Halkevi, bir Halk Partisi gibi çalıştı. Cemiyeti Akvam'ca referandum yapıldı, Türklerin isteği çoğunluk kazandı.

[illegible] teliklerini her ortamda sürdürebilirse görevini yapmış, sorumluluğunu bir sanatçı olarak duymanın kıvancını tatmış olur."

— Yazar nasıl dinlenir; yazarın emekliliği olmaz da..

— Bir arkadaşla konuşurken, kitap okurken dinlenirim. Yazarken mutlu olur, yazı bitiminde rahatlarım.

— Yazar olmasaydınız ne olurdunuz?

— Gazetecilik ve yazarlığı o kadar seviyorum ki, bu meslekte para kazanmak, mülk edinmek, dünya nimetlerini alabildiğince tadmak olmadığı halde yeniden doğsam yine gazeteci olmaya, yazarlığa gönül verirdim. Bu meslekte olanlar dünyayı ve yarını daha iyi görüyor, mutlu olmayı halkımızla bütünleşmede buldukları için halk katında yaşamının sevincini tadıyorlar; ara sıra mahkemede savunma yapmak zorunda kalsalar da... Sorularınız ve bana anlatma olanağı tanıdığınız için teşekkür ederim değerli dostum.

[illegible] tetik alanındaki temel yapıtları Türkçe'ye çevirmekti. Bunun için, temel kitaplardan biri olan, Aristoteles'ten "Politika'yı", B. Croce'den "Estetika" ve Veringer'den "Soyutlama ve Özdeşleyim'i" Türkçe'ye çevirerek başladım çalışmaya. İkinci amaç ciddi bir estetik çalışmasını yapabilmekti. Bunun üzerine çok uzun bir süre ontoloji ve sanat ontolojisi üzerine çalıştım. Şu an sanat ontolojisi üzerine olan kitabım kendi alanı içersinde tek yayındır. (1965) Dünyada da sanat ontolojisi üzerine yapılan çalışma sayısı sınırlıdır. Dört-Beş gibi. Ontolojik tavır tüm kitaplarımda görünüyor sanırım. Özellikle "Grek Estetiği ve Felsefenin Işığında Modern Resim"de ontolojik yöntem çok belirgindir. Bütün bunlardaki genel amacım da, estetiği Türkiye'de felsefi bir bilim olarak kurabilmekti. Son amacım ise yapmış olduğum çalışmaların evrensel bir nitelik kazanması ve bunları dış ülkelere de tanıtabilmekti. Son amacımı da gerçekleştirdiğimi söyleyebilirim. Fakat ne kadar çaba gösterirseniz gösterin, bir bi- [illegible] araca gereksinmeniz yoktur. İçinde yaratıldığı kültürün, toplumun düş ve özlemlerini taşır.

(Bu amaçları, dizi dizi kitapları düşünüyor ve Sayın Tunalı'nın beyazlamış saçlarıyla hâlâ çalışma, araştırma, düşünme konusundaki coşku ve isteğine imreniyorum.)

İsterseniz biraz da felsefeye geçelim ve estetikle sürdürelim söyleşimizi. Felsefenin tarihsel gelişimi içersinde estetiğin yeri nedir? Estetik nasıl bir tarihsel gelişim izlemiştir bu güne dek?

Estetik, 18. yy'da kurulmuş bir felsefe bilimi. Fakat estetik felsefeden bağımsız bir bilim olarak çok yeni, estetik problemler felsefe kadar eski.

Estetik, Grek Felsefesi içinde bir disiplin olarak çıkıyor tarih alanına. Estetiğin başlangıcını, estetik problemlerin başladığı tarihten itibaren almak daha doğru. Estetik bilimi, bilgi kuramı, ontoloji gibi felsefenin bir disiplini olarak ele alınıyordu Antik düşüncede.

Estetikle ilk ilgilenen düşünürlerse, Platon ve Aristoteles. Estetik, varlık alanı son derece geniş bir felsefi bilimi anlatır ve bu geniş kapsamlı bilim bağrında doğa varlığını ve sanat varlığını (güzellik, yüce değerler vs.) birlikte taşır.

Sayın Hocam, "Estetik bilimi" dediniz, biliyoruz ki sanatta güzel-çirkin gibi subjektif yargılar, bilim de ise doğru-yanlış gibi daha objektif çıkarımlar vardır. Estetik bilim bünyesinde bu çelişkiyi taşıyor mu?

Klasik estetiğin konusuna bakış tarzı ile, modern estetiğin konusuna bakış tarzı oldukça farklı. Klasik estetik Baumgart'ın ve Kant'ın görüşlerine dayanıyor. Baumgart'ında temel estetik değeri olan güzellik, bilgi ve bilimlerde hakikatın estetik alanında karşılığıdır. Kant ise estetiğin özerkliğini sağlayabilmek için estetik değerleri, yüce değerleri, güzelliği gerçeğin dışında temellendirmek istemiştir.

Bu noktada da estetikte bir kriz kendini gösterir. Bu bilim-sanat çelişkisidir. Kişilerin verdiği estetik yargılar arasında uzlaşım beklenemez. Bilimsel yargılarda ise her şeyden önce,genelbirgeçerliliğin bulunması gerekir. Daha sonraları Kant, yaşamını estetikte ortaya çıkan bu bunalımlı noktayı çözümlemeye adamış. Hem subjektif,hem de genel geçer yargıların olacağı bir bilim haline getirmeye çalışmış estetiği. Bu öyle bir yargı olmalı ki bireyler ortak olarak aynı görüşte birleşebilmelidirler.

Ama sanırım bu tartışma hâlâ sürüyor.

Evet, her ne kadar bu tartışma modern lojiğin katkıları ile bir düzene girmişse de, çağlar boyu süreceği kanısındayım.

Çağdaş estetik, klasik estetik diye bir ayırımdan söz ettiniz. Çağdaş estetik neler getiriyor, klasik estetikten farklı olarak?

Eski idealist felsefe diyebileceğimiz Kant ve Baumgart'nın felsefeleri bir güzellik felsefesi olmasına rağmen, real dünyadan bağımsızdı.

Çağımızda ise özellikle 20. yüzyılda estetiğin pıtının dışına çıkmış evrensel bir karakter kazanmıştır. Geçen yüzyılda, insan için lüks bir bilim olarak ele alınan estetik, çağdaş bir konum içinde bireyin, toplumun yaşamını belirleyebilen bir temel bilim kimliği elde etmiştir.

Bu yeni görünümüyle estetik için nasıl bir tanımlama verebiliriz?

Formun bulunduğu her yerde estetik vardır. Estetik evrensel bir form bilimidir. Bir arabaya bakıyorsunuz hoşunuza gidiyor, diğerini ise daha lüks ya da spor, ya da kaba bulabiliyorsunuz. Bu şekillerde hakim olan hep formdur.

Son tanımınızı göz önüne alarak, estetikle felsefenin bir karşılaştırmasını yapabilir miyiz?

— Her ne kadar estetik bir felsefe bilimi ise, diğer felsefe bilimlerinden, temel bir noktada ayrılır. Bu nokta da; diğer felsefe bilimlerinin estetik bilimi kadar evrensel olmayışıdır. Felsefe gerçekte bir kavram bilimidir, estetik bu kavramları içerdiği kadar uygulama alanına da sahiptir. Yani soyut kavramsal varlık alanına sahip olduğu gibi, realite dünyasında da bir uygulama alanına sahiptir. Diyebiliriz ki estetiğin hem öğreti yanı, hem de kılgısal yanı vardır.

Çağımız, bilim adamları tarafından "bilgisayar çağı" olarak nitelendiriliyor, teknoloji alanında her gün yeni gelişmeler yeninin eskiye olan üstünlüğünü bir kez daha gösteriyor bizlere. Bu son teknolojik gelişmeler estetiğe nasıl yansıdı?

İki şekilde biri semiyolojik bakımdan, diğeri informasyon kuramı bakımından. Strüktrülist estetik olsun, informatik estetik olsun, çağımızın teknolojik gelişmeleriyle ilişki içindedir. Estetik bir bilim olarak çağıyla yürümekte ve çağın estetiği olmak istemektedir. Bugünün form dünyasının normları yarın için geçerli olmayacak, yerini yeni normlara bırakacaktır.

Sayın Tunalı ülkemizde sanatçı sayısı bir hayli fazla. Bu fazlalığa rağmen sanat üzerine yapılan inceleme ve araştırmaların yok denecek kadar az olmasını neye bağlıyorsunuz?

Bunun ilk nedeni sanırım bizdeki kültür devriminin henüz gerçekleştirilmemiş olması. Diğer bir neden ise sanat üzerine yapılacak bir incelemenin yalnız sanat kültürüne değil, düşünme alışkanlığına da bağlı olmayı gerektirmesi. Bugünse sanatı ve sanatçıyı tehdit eden büyük bir tehlike var. Kültür yaşamımızda özgün düşüncenin değil, şablonlara, kalıplara bağlanmanın egemen olması.

Sayın Tunalı biraz da son çalışmalarınız hakkında bilgi verebilir misiniz?

Estetik adlı kitabımı eklerle birlikte yeniden düzenliyorum, yeniden yazıyorum denilebilir. Bu ay içinde çıkacak. Estetik çok hızlı gelişen bir bilim dalı, bu yüzdendir ki sürekli yabancı literatürü izlemek zorundasınız. Vizeler, sınavlar, dersler derken günleri tüketiyoruz.

Zamanın verimli tüketimine iyi bir örnek çalışmalarınız diyerek bitiriyoruz söyleşimizi.

"SÜPER SANATÇI"

SEZER DURU

Yanlış anımsamıyorsam önce süper traş bıçakları çıkmıştı piyasaya. Ardından kat, lüks kat, süper lüks kat furyası başladı. Şimdi de toplumumuzdaki sanat yaşamı büyük aşamalar yaparak "süper sanatçılar" yarattı. Haydi hayırlısı, bundan sonra sırtımız yere gelmez, çünkü biz her şeyin 'süper'ini yaratmakta en önde geliyoruz...

Nedir "süper sanatçı"?Süper sanatçı her şeyden önce başkalarının bestelediği (özellikle Batı'dan alınma) hafif müzik şarkılarını Türkçe sözle söylemesini öğrenmiş kişilere verilen addır. Ama bu yetmez, süper sanatçı gecede bilmem kaç yüz bin lira kazanabilmesini bilen, süper elbiseler giyen, süper makyaj yapabilen, bunu yapabilmek için de elbiselere ve makyaj malzemelerine süper paralar harcayabilen, iyi bacak ve kalça sallayabilen, süper reklam filmlerinde süper görünüm veren ve gene süper paralar kırabilen kimsedir.Bravo, bak, nereden nereye gelmiştir, kendini yetiştirmiş, yeteneğini satabilmiştir. Taklitçiliği süper bir biçimde özümlemiş vesunmayıbaşarmıştır. Artık zirvededir, bu yüzden de herkes onların önünde eğilmelidir. Basın hergün onlarla ilgili doğru veya yanlış haberleri verir, renkli, kocaman süper haberler ve resimlerdir bunlar, nereye gitseniz herkes onlardan söz eder, çok şükür sayelerinde toplumumuzun sanat anlayışı da gelişmiş ve süper bir durum almıştır. Sanat, şarkıcılık, türkücülük, bacak sallama, boyun bükmedir.

Sanat ve sanatçının yozlaştırılması olayı Devlet Televizyonu kanalıyla başlamıştır. Devlet televizyonu bu süper sanatlara hergün saatlerce zaman ayırmayı süper bir biçimde başarmış, ama ne resme, ne heykele, ne gerçek yaratıcı müziğe, ne de ve özellikle edebiyata ve yazarlarımıza ayıracak bir zaman ne yazık ki bulamamıştır. Dünyanın hiçbir ülkesinde çarpık ve yoz "sanatın" bu biçimde baş tacı edildiği, göklere çıkarıldığı ve hele hele gerçek sanatmış gibi sunulduğu görülmemiştir. Neden acaba şarkıcılar şarkıcılıklarını, türkücüler türkücülüklerini bilmezler de ille de "sanatçı" adını kendilerine yakıştırırlar? Bu kadar 'Süper' olduktan sonra acaba hala bir çeşit aşağılık duygusundan mı kurtulamamaktadırlar? Neden acaba yazarlar, ressamlar, heykeltraşlar böylesine tanıtılmazlar basınımızda, televizyonumuzda? Geçen gün TV'de gösterilen bir yerli filmde genç aşık yalnız şiirle uğraşıyor ve bu da çevresince çok küçümseniyordu. Ne zamanki romantik yazarın yapıtları basılmaya ve çok satmaya başladı, o zaman yani yazdığından para kazandıktan sonra, çevresi tarafından sayılır oldu. O zaman, bu yaban düşünce tarzını kavradım sanıyorum. Acaba ne yapmalı? Bizim sanatçıları da sahneye çıkaracak yeni sanat gazinoları mı açsak dersiniz? Belki o zaman onlara da her yıl "Süper sanatçılar" ödülleri verilir?..

yazko **somut**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Yıl: 3
Sayı: 49
Fiyatı: 100 Lira
Tarih: 6 Ocak 1984

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı / Müessese Müdürü: Hayri Eroğlu / Teknik Yönetmen: Refik Sinan / İlan Müdürü: Nuri Dikeç / Ankara Temsilcisi: Ali Alkan İnal / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul / Telefon: 522 78 45 / Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun:1600 lira, diğer sayfalarda santim / sütun: 2000 lira / Dizgi film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayii A.Ş. / Baskı: Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş. Dağıtım: GAMEDA Ltd. Şti.

Savaşan "Barış Gücü"

HALUK GERGER

Amerika'nın iki şeyinden özellikle korkmak gerekir. Bunlardan bir tanesi, Amerikan deniz (ya da askeri) manevralarıdır. Bir Amerikan deniz manevrası yapıldı mı, bilin ki bir ya da birkaç ülkenin canı yanacaktır. Hele Amerikalılar bunun olağan bir manevra olduğunu, kimseyi tehdide yönelik olarak yapılmadığını söylerlerse iyice kuşkulanın, **"bit yeniği"** kısa bir süre sonra ortaya çıkar.

Örneğin, 20 yıl kadar önce, Amerikan deniz kuvvetleri bir **"savaş oyunu"** sergiliyor: Adı **Philbriglex-62**, yeri Karayipler, katılan güç: 7.500 deniz piyadesi, uçak gemisi, 20 destroyer ve 15 çıkartma gemisi. Manevranın açıklanmış senaryosu şöyle: Porto Riko'nun güneydoğu kıyılarında bulunan ve adı **Vieges** olan bir ada cumhuriyetindeki bir diktatöre karşı, Amerikan kuvvetleri halkı kurtarmak için bir çıkartma harekatı düzenleyecektir... Şimdi, Küba'yı, Domuzlar Körfezi çıkartmasını, 1962 Küba bunalımını düşünün. Bu koşutluktan dolayı beni çok kuşkucu ya da **"art niyetli"** bulduysanız, senaryodaki Vieques Cumhuriyeti'nin adı geçen **"diktatörü"**'nün de adını yazayım: **Ortsac** (lütfen tersinden okuyunuz).

ÜST DÜZEYDE ZİYARETLER

Amerika'nın korkulması gereken ikinci **"eylem"**'i, üst düzey yöneticilerinin bizim gibi ülkelere yaptıkları gezilerdir. Bu tür ziyaretler, ABD'nin kullandığı olağan diplomatik yollardan değildir. **"Önemli"** Amerikan yöneticileri ya kendi açılarından

sağlar, bunu kabul etmeyen, bu çelişkilere dikkati çekenlere de kimbilir belki **"çatlak ses"** denir, hatta belki de **"bozguncu."**

"BARIŞ GÜCÜ"

Amerika'nın Lübnan'da deniz piyadeleri bulundurmasının adı da **"barış gücü"** olup çıkmıştır. Onlarla savaşanlar ise, **"terörist"**'tir. Ve, anlaşılan, bu mantık Türk diplomasisinin Lübnan politikasının çerçevesini çizmektedir. Oysa, "barış gücü" hukuki bir kavramdır. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün "ortaklaşa güvenlik" (collective security) kavramından kaynaklanan ve oluşturulma yöntemleri, amaçları belli bir uygulamadır. Bunalım alanında "ateş kes"'i gö - zeten,taraflar arasında çatışmayı önleyen, barışçıl çözüm yollarının uygulanabilmesi için gerekli ortamı hazırlayan bir uluslararası polis kuvvetidir. Bu anlamıyla da ana özelliği tarafsızlığıdır. Buna karşılık, Lübnan'da bulunan Amerikan-İngiliz-Fransız askeri gücü bu ülkedeki iç savaşın taraflarından biridir, yani falanjistlerin silahlı destekçisi, yandaşı olarak görev yapmaktadır. Bir başka deyişle, bunlar çatışan taraflardan biridir. İç savaşın unsurlarının başlıcasıdır. Ama yine de savaşan gücün adı "barış gücü" olmaktadır.

Reagan, Pakistan'dan Fas'a, tüm Ortadoğu'da bir "Amerikan Barışı" yerleştirmeye çalışıyor. Bunun İran ve Körfez'e ilişkin aya-

Amerika UNESCO'yu tehdit ediyor

YÜCEL KOMCEZ
UMUT UMUTSUZ

Birleşmiş Milletler'in iletişim yılı olarak ilan ettiği 1983'ü iletişim konusundaki yoğun tartışmalarla geride bıraktık. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinin ilgi gösterdiği bu konu bir yıl süresince kazandığı yeni boyutlar çerçevesinde enine boyuna tartışıldı. İletişimin teknik sorunlarından tek yönlü haber akışına değin birçok sorun gündeme getiriliyor, çağımızda dev adımlarla gelişen iletişim teknolojisinin insan haklarında da yeni düzenlemeleri gerektirdiği belirtiliyordu. Düzenlenen konferanslarda üçüncü dünya ülkeleri tarafından tartışılması istenilen konuların başında iletişim alanında zengin ülkelerle yoksul ülkeler arasındaki sürekli büyüyen dengesizlik sorunu gelmekteydi.

Yazılı haberlerin yüzde sekseninin çokuluslu dört büyük haber ajansı tarafından dağıtıldığı günümüzde, bu konunun UNESCO'da ele alınması aslında çok doğaldı.

Özgür haber dolaşımı konusu konuşulurken tartışmalar elektrikli bir havaya büründü. Sonuçta anlaşıldı anlaşılmasına ancak, geçtiğimiz günlerde haber bültenlerinde yer alan bir haber bazı devletlerin bu durumdan pek hoşnut olmadıklarını ortaya koyuyordu.

BBC'nin 26 Aralık pazar günü verdiği bir haberde ABD'nin UNESCO çalışmalarının siyasal bir nitelik kazandığı gerekçesiyle bu kuruluştan maddi yardımını çekeceği tehdidini savurduğu belirtiliyordu. Kaynak olarak da ABD Dışişleri Bakanı George Schultz'un bir konuşması gösteriliyordu.

Bu haberin hemen ardından 29 Aralık günkü gazetelerde ise Amerika'nın UNESCO'dan kesin olarak çekildiği bildiriliyordu.

Bu aslında yabana atılır bir tehdit değildi. Çünkü ABD, UNESCO'nun mali bütçesinin yüzde yirmi dördünü karşılamakta...

Konunun önemini gözönüne alarak **UNESCO'nun eski Türkiye Milli Komitesi Başkanı Hıfzı Topuz**'a Amerikanın bu tavrı ve doğuracağı sonuçlar konusunda sorular yönelttik.

— Amerika'nın bu tavrını genelde nasıl değerlendiriyorsunuz?..

"Aslında beklenmedik bir olay değil. Amerika 1975'de de böyle bir girişimde bulunmuştu. Örgütünfonlarına yaptığı mali yardımı geciktirme yolunu seçmişti. O zaman UNESCO yeni Genel Direktörü Amadou Mahtar M'Bow'un çabalarıyla Arap ülkelerinden faizsiz borç alarak durumu kurtardı.

AMERİKA NE İSTİYOR?..

UNESCOçalışmalarında Amerika ilk sert tepkiyi "Haberleşme Araçları Bildirisi"nin hazırlanması aşamasında gösterdi. Toplantıya katılan Yugoslav delegesi bildirinin önsözünde Birleşmiş Milletler'in 4783 numaralı karar maddesine gönderme yapılmasını isteyince Amerika ve bazı batılı ülkeler kıyameti

UNESCO, eski Türkiye Milli Komitesi Başkanı Hıfzı Topuz

Bu konunun sadece gazete çalışanları tarafından tartışılması öngörülüyordu. Toplantıda gazete çalışanlarını, dünyanın dörtbir yanındaki gazete çalışanlarını temsil eden sekiz örgüt temsil etmekteydi. Konferansta hukuk profesörü Pierre Gaborit'in hazırladığı bir tasarı tartışılıyordu.Tam bu sırada dört gazete işvereni örgüt konferansa katılmak istediğini bildirdi. Fakat konferansa kabul edilmediler. Bunun üzerine çokuluslu haber ajansları tarafından UNESCO basın öz-

— İletişim yılını tartışmalarla geride bırakırken Amerika, UNESCO'nun çalışmalarını Amerika ve İsrail aleyhtarı olarak niteledi...

— UNESCO'nun mali fonundan çekilme tehdidini savuran Amerika, kuruluş bütçesinin % 24'ünü karşılamakta...

gürlüğünün kısıtlanmasını istiyor" diyerek bir kampanyaya girişildi. Oysa tasarıda savunulan ilkelerin basın özgürlüğünü kısıtlamakla uzaktan-yakından bir ilgisi yoktu. İşveren örgütleri UNESCO Genel Müdürüne başvurarak konferansa katıldılar. Ancak sekiz gazete çalışanı örgütüne karşılık dört işveren örgütü azınlıkta kadığı için olumsuz kampanyaları sürdü. Yine aynı günlerde ABD senatosunda Uluslararası İlişkiler Komitesine UNESCO'yu gözetim altında bulundurması

nu görüyoruz. UNESCO'da kurulduğu günden bu yana belli amaçları gözetmiştir. Bu onun çalışmalarına başından beri siyasal nitelik kazandırmıyor muydu?.

Evet, ben de bu görüşü paylaşıyorum. Kuruluşun 1975'e kadar "Apolitik" bir örgüt olduğu savunuluyordu. Hatta çalışma raporu hazırlanırken "ama o konuya dokunmayın, amanbu konuya dokunmayın" diyerek, basın özgürlüğünü bile siyasal bir konu olduğu gerekçesiyle gündeme getirmiyorlardı. O günlerde basın özgürlüğü "Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi" tarafından incelenmekteydi. Sonradan Birleşmiş Milletler bu konularda UNESCO'ya doğrudan görev vererek kuruluşun "Apolitik" olmadığını kanıtlamıştır.

NitekimUNESCO Genel DirektörüAmadou Mahdar M'Bow, Le Monde gazetesine verdiği bir demeçte "UNESCO siyasal bir örgüttür, ancak bu güne kadar bazı ülkelerin yararına bir politika izliyordu. Biz bu anlayışı değiştireceğiz" demiştir.

— Sayın Topuz, Amerika UNESCO'nun mali fonundan çekilirse bu davranışın sonuçları neler olabilir?

"Çekileceğini sanmıyorum. Bence bu karar geri alınacaktır. Çünkü bu bir şantajdır. Hele son toplantıda alınan kararları onayladıktan sonra bu karar biraz garip... Ayrıca UNESCO'nun uluslararası çalışmalarına katılmamak Amerika'nın çıkarlarına aykırıdır. Bu denli önemli bir kültür örgütünde Amerika etkinliğini yitirmek istemez."

— Zaten Amerika bu kararını,UNESCO antlaşmalarına göre, 1984 yılının sonuna değin uygulayamıyor. Eğer aradan geçecek olan bir yıllık zaman diliminde karar değişmezse

UNESCO deyince

Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür örgütü UNESCO, İkinci Dünya savaşının hemen ardından 1946 yılında kuruldu. 20 üye devlet tarafından kurulan örgütün günümüzde 136 üyesi bulunmakta.

Dünya halkları arasında eğitim, bilim ve kültür ilişkileri kurarak, uluslararası barış ve insanlığın iyi bir yaşama ulaşmasını amaçlayan UNESCO Yasası'nın girişinde Clement Attlee'nin şu sözleri yer alıyor.

"Savaşlar, insanların düşüncesinde başladığına göre, barışın savunulmasını da, insanların düşüncesinde oluşturmak gerekir".

UNESCO'nun programının bütünü İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nden esinlenerek hazırlanmıştır. Üye devletler bildiride "Adalet, özgürlük ve barış için insanların kültür ve eğitim bakımından kalkındırılmasının ancak, bütün ulusların karşılıklı yardım anlayışı içinde çalışmasıyla gerçekleşebileceğine olan inancı vurgulamaktadırlar.

UNESCO'nun gelecek beş yıllık planı

Kuruluşundan bu yana geçen otuz yedi yılda silahlanma yarışından iletişime, yeni bir uluslararası ekonomik düzendençevre sorunlarına değin birçok evrensel soruna eğilen Unesco'nun 1984-89 Ocak erimli planında şu ilkelere yer veriliyor:

— Günümüzde bireyleri ve halkları birleştiren ortak yazgıya ilişkin olarak daha yüksek bilinç yaratacak biçimde, var olan dünya sorunlarının kesintisiz incelenişine katkıda bulunmak.

— Bireylerin ve grupların bağlı oldukları toplumların yaşamlarına ve uluslararası topluluğun yaşamına en geniş biçimde katılımını kolaylaştırmaya yardımcı olmak.

— Eğitimin geliştirilmesini ve demokratikleştirilmesini,bilimin geliştirilmesini özendirerek yatkınlıkların ve yeteneklerin pekiştirilmesi yolunda bütün halkların, bilimsel ve yaratıcı teknolojik potansiyelini arttırıp geliştirerek araştırmayı ve eğitim alt yapılarını, bilgi ile teknik bilginin özgür akışını geliştirerek sorunları çözme yetisinin güçlendirilmesine yardımcı olmak.

önemli gördükleri güçlü müttefiklerini ya da bir sorunla doğrudan ilgili yerleri ziyaret ederler. Örneğin, Avrupa'da çıktıkları gezilerde hangi üst düzey yetkili Amerikalı diplomat ya da devlet adamı Türkiye'ye de gelir? "**Batılı müttefikler**" arasında bizim pek "**ziyarete mazhar**" ülke olma durumumuz yoktur. Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak Kissinger ya da Sisco'nun gelmesi dışında, herhangi çok önemli bir uluslararası sorun ile ilgimiz olmadığı zamanlarda da üst düzey Amerikan yöneticisini Ankara'ya beklemek düşünülemez. Buna karşılık, geçenlerde Reagan'ın Ortadoğu özel temsilcisi Rumsfeld Ankara'ya geldi. Rumsfeld'in görev alanı Türkiye'yi kapsamıyor ve zaten şimdiye kadar özel temsilcilerden hiçbiri Türkiye'ye gelmemişti. Üstelik Rumsfeld ziyaretinin amacının görev alanıyla ilgili olduğunu - sorunun Türkiye'yi kapsamadığını bildiği halde- söyledi.

Dolayısıyla Rumsfeld Türkiye'ye gelince bu ziyaretin geri planını merak etmek doğaldı. Ve, fazla beklemeye gerek kalmadan, Türkiye'nin Lübnan'daki çok uluslu "**barış gücü**"ne bazı kolaylıklar sağlayacağı öğrenildi.

Dışişleri Bakanı **İlter Türkmen** , Lübnan'daki Amerikan askeri varlığına ve dolaylı olarak da Türkiye'nin sağlayacağı kolaylıklara gerekçe olarak "**Barış Gücü'nü Lübnan hükümetinin davet etmiş olduğuna**" işaret etti. Öyle olur zaten, işgalcileri, ya hükümet davet eder ve halk çağırır, ya da Grenada'da olduğu gibi, masum insanların, işgalci ülke yurttaşlarının yaşamları korunmak için girilir bir ülkeye örneğin 1958 yılında da Amerikan deniz piyadelerini Lübnan hükümeti davet etmişti. O zaman da Müslüman-solcu muhalefet karşısında azınlık iktidarını koruyamayacağını anlayan Devlet Başkanı Şamun, çareyi Amerikan kuvvetlerini ülkesine davet etmekte bulmuştu ve Amerika bu sırada İncirlik üssünü kullanmıştı.

Böyle hükümet davetlerinin ne anlama geldiğini hep biliriz. Aslında İlter Türkmen de bilir. Örneğin, bunun gerçek anlamını Afganistan da bilir ama, iş Amerika ile ilgili olunca her şey, her ölçüt, her standart hepten değişiverir. Afganistan'ın işgaline Türkiye karşı çıkar ama Grenada'nın işgalinin kınanması BM'de oylanırken, çekimser kalır. Lübnan'da ise, "**kolaylık**"

ğını "Çevik Kuvvet", Suriye, Lübnan ve Filistin'e ilişkin ayağını ise "Barış Gücü" oluşturuyor. Şimdi her ikisine de "kolaylık" sağlayan Türkiye neleri yitirmekte olduğunu şöyle bir düşünmeli.

Tabii, savaşı barış olarak göstermek uluslararası politikada eski bir hikayedir. Hakkını vermek gerek. ABD bu mantık oyununun büyük ustalarından biridir. İngiltere ise, "üzerinde güneş batmayan imparatorluk" günlerinden gelen eski "kulağı kesik"lerdendir. Fransa da trenin son vagonuna son anda atlayan "sosyalist" hükümetinin ince "diyalektik" açıklamalarıyla bir başka unsuru oluvermiştir "Barış Gücü"nün. Tüm bunları anlamak kolay da, Türkiye'nin benzer mantıktan hareketle Lübnan politikasını yürütmesine ne demeli?

Reagan, Pakistan'dan Fas'a tüm Ortadoğu'da bir "Amerikan Barışı" yerleştirmeye çalışıyor. Bunun İran ve Körfez'e ilişkin ayağını "çevik kuvvet", Suriye, Lübnan ve Filistin'e ilişkin ayağını ise, "Barış Gücü" oluşturuyor. Şimdi her ikisine de "kolaylık" sağlayan Türkiye neleri yitirmekte olduğunu şöyle bir düşünmelidir: 1950'lerin benzer politikasının yarattığı olumsuzlukları hâlâ silememişken, bunun faturalarını Kıbrıs'tan dış ticarete kadar hâlâ öderken, 2000'li yılların dış ilişkilerini ipotek altına koymak ne demektir?

Tüm bunlarınkarşılığının "Kıbrıs" olduğuna inananlar çok yanılıyor deniyor ki, Türkiye, ABD'nin bazı İslam ülkeleri üzerindeki baskıyı kaldırıp, onların KKTC'ni tanımalarını sağlamak için "Barış Gücü"ne kolaylık gösterecek. Yani, Müslüman'a karşı girişilen kıyımda kolaylık sağlamak, İslam ülkelerinin KKTC'ni tanımalarını sağlayacak. Bu mantık doğruysa, ya sözü edilen ülkeler Müslüman değil, ya da biz "Müslüman mahallesinde salyangoz satma"ya çabalıyoruz. Ayrıca unutmayın, Kıbrıs zamanında İngiltere'ye, Sovyetler'e karşı yapılan savaşta yardım sağlasın diye "ipotek" edilmişti. Sonra? İngiltere Kıbrıs'ı nasıl ilhak etti ve neler oldu bir düşünün. "Dimyata pirince giderken eldeki bulgurdan olmak" her alanda geçerli bir atasözüdür.

kopardılar. Söz konusu madde BM'nin İsrail'in ırkçılık ve Ortadoğu'daki politikasını mahkûm eden bir kararına aitti. Batılı ülkeler toplantıyı terkettiler. Toplantı buna karşın sürdü ve bir bildiri tasarısı hazırlandı. Daha sonra toplantıya katılan batılı ülkeler hazırlanan bu tasarıya oy veremeyeceklerini bildirdiler. 1976 yılında Nairobi'de düzenlenen başka bir konferansta konu tekrar ele alındı. Amerikalılarla sert tartışmalar oldu. Onların karşı çıktıkları olay, Bağlantısız Ülkelerin birleşerek bir haber ajansı birliğini oluşturmaları önerisiydi. Bunun yanında bazı önerilere de karşı çıkmaktaydılar. Tüm bu sert tartışmalara karşın Bağlantısız Ülkelerin haber ajansı kurmaları yolunda tavsiye kararı alındı. Aynı yıl içinde toplanan Bağlantısızlar zirvesinde de bu öneri benimsenince ajansın kuruluş çalışmaları başlatıldı.

1978 Paris genel konferansında da daha çok üçüncü dünya ülkelerinin ödün vermesiyle iletişim konusundaki tartışmalarda bir uzlaşmaya varıldı. Ve sonuçta 1980 yılında düzenlenen Belgrat Genel Konferansında UNESCO üyeleri iletişim araçlarının barıştan yana olmasını da içeren Mc Braight raporunu oybirliği ile onayladılar.

UNESCO BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KISITLANMASINI İSTİYOR MU?...

1976 Nairobi toplantısında tartışılan konulardan biri de gazetecilerin güvenliği konusuydu. Tasarı üç temel yaklaşım getirmekteydi. Savaş muhabirlerinin korunması, gazetecinin yabancı bir ülkede çalışırken güvenliğinin korunması, gazetecinin kendi ülkesinde çalışırken güvenliğinin sağlanması.

görevi verildi. Bu komite UNESCO'nun çalışmalarını izleyecek, UNESCO Anayasası'na aykırı bir davranış olursa yardımın kesilmesine karar verecekti. Ne ilginçtir ki bu komitede bulunan Prof. Dr Hamit Mevlana adındaki bir kişi üçüncü dünyanın sorunlarını yakından bildiği için UNESCO'dan yana çıktı. O'nun bu tavrı komitenin UNESCO'ya karşı olumlu bir yaklaşım benimsemesinde önemli rol oynadı."

AMERİKA'NIN DEDİĞİ DEDİK!..

1980 Belgrat Konferansında onaylanan Mc Braight raporu özgür haber dolaşımından basının gereksinmelerine kadar bütün iletişim sorunlarını içeriyordu. Bazı ulusların bazı maddelere çekinceler koymasına karşın kabuledilmişti bu rapor.. Yine habercilik düzeni öneren Mc Braight Raporu bu yeni düzenin ilkeleri konusunda açık bir yaklaşım getiremiyordu. Amerika ve birçok batı ülkesi haberleşme kanallarına egemen olduğu için getirilecek yeni düzenin bu egemenliğini pek fazla zedelemesini istemiyordu. Oysa üçüncü dünya ülkelerinin başından beri savunduğu batılı ülkelerin yönlendirdiği tek yönlü haber akışına karşı kültürel kimliklerini koruma amacıyla kendi seslerini duyurabilmeleriydi.

UNESCO'nun bu konuda üçüncü dünya ülkeleri yanında yer almasını Batılılar siyasi bir davanış olarak niteleyerek UNESCO'yu suçladılar. Amerika'nın son davranışını da aynı mantık içinde değerlendirebiliriz."

— Siyaseti sözlük anlamıyla ele aldığımızda bir ereğe varmak için tutulan yol olduğu-

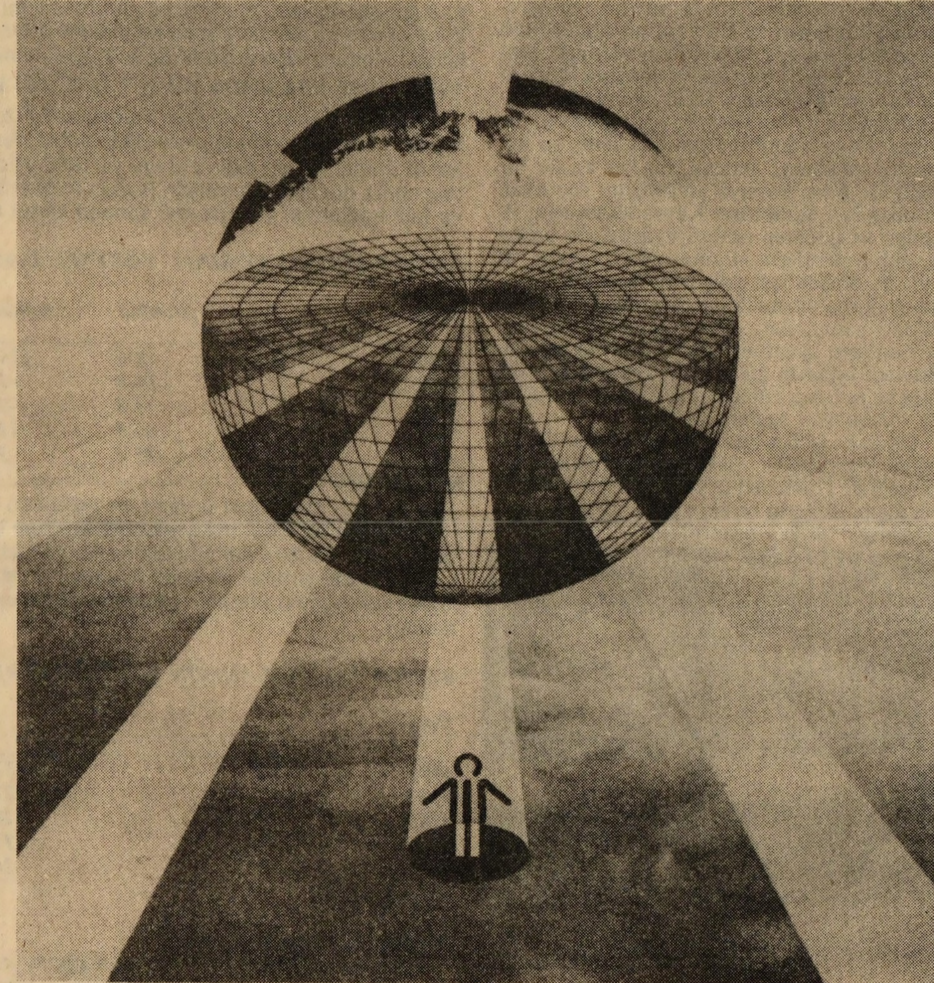
UNESCO açısından ne gibi sonuçlar doğabilir?

"UNESCO'nun bütçesi daralır. Bazı projelerdeki harcamalar kısılabilir, ama UNESCO ayakta kalacaktır. Çünkü gücünü Birleşmiş Milletler'den alan bir örgüttür. Şunu da belirtmek isterim ki, Amerika örgütten çekilirse kendi iç sorunları çözülene kadar çekilir. Sonunda aklı başında insanlar gelir Amerika tekrar UNESCO'ya katılır."

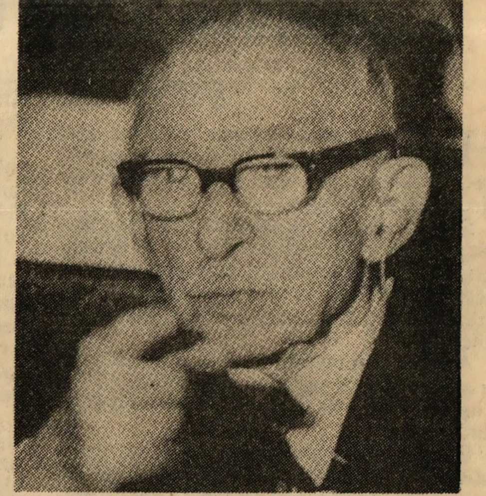
— Açıklamalarınız için teşekkür ederiz.

bir oy birliğine yol açtığı alanlarda, uluslararası topluluğun bugün artık zorunlu görülendeğişimlerininger çekleşmesine yardımcı olmak.

— Halklar arasında gerçek bir anlayış bağlamında bir değer yenilenmesini, böylece barış ve insan hakları davasının gelişmesini canlandırmak ve özendirmek.

İsmet Paşa'yı anarken

HASAN ÜNBAY

İsmet Paşa'ya ilişkin iki anımı hiç unutamıyorum. Toplumbilimciler, hukukçular, politikacılar bu iki olguyu derin derin düşünmelidirler.

1950'de Demirkırat ihtilalinin ilk yılından sonraydı. Bizim ilçenin ileri gelirlerinden bir yakınım ilçeye gelen iki milletvekilini köyündeki evinde konuk etmişti. Genç olan milletvekilinin ağzından İsmet Paşa hiç düşmüyordu. Onu göre Ismet Paşa, utanılacak, uzak durulacak bi kimseydi: Yarım okur-yazar; yiğitliği, paşalığı, devlet adamlığı sıradan öteye bir şey değildi.Söylevlerini demeçlerini de başkaları hazırlardı. Öteki milletvekili kentsoylu, o da bir avukat. Ötekinin çivilediğini beriki kaynaklıyordu.

Yöntem şuydu: Atatürk ölmüştü, Halk Partisinin İsmet Paşa'dan başka dayanağı yoktu. Onu yıpratmak, sonra hepten yıkmak, egemenliklerini sağlama bağlamaktı amaçları. Başlarındaki adam nasıl "Ben kendime 'sâbık' dedirtmem" demişse, onların da çabalarının kendilerine sâbık milletvekili dedirtmeme olduğu anlaşılıyordu. Birinci avukat milletvekili komşu ilçenin yoksul bir ailesinin çocuğuydu. Istanbul'da dayısının yanında öğrenimini bitirmiş, henüz avukatlık yapacak olanağı olmadığı için İstanbul'un bir okulunda öğretmenlik yapıyordu. Seçim kampanyasına katıldığı günden yemin gününe dek milletvekilliği yaşına ulaşamamıştı.Kampanya sırasında öyle dürüstlük rolü oynuyordu ki, kendisine davası için avukatlık önerdiği kimseye, "Senin avukatlığını almam, çünkü sen haksızsın." diyordu. Seçilip Ankara'ya giderken yaptırdığı iki kat elbisesinin parasını sonradan ödeyebilmişti. Halktan bir milletvekili olan bir kimse için bu, olağandı elbet. Ne var ki, haksız bir davayı savunamayacak kadar dürüst,haktan, halktan yana bu insan, bir dönem sonra Ankara'nın varsılları arasına katılıyordu.

İlçenin kaymakamı ikinci avukat milletvekilinin soyadını taşıyordu. Ne diyeyim, Tanrı alkışlarımı (hayır dua) yattığı yere ulaştırsın. İsmet Paşa'yı bu avukat milletvekillerinin yermesine, aşağılamasına dayanamamış gücünün yettiğince savunmaya başlamıştı. Fakülte ders kitaplarından, hocalarının derslerinden örnekler veriyor ve Atatürk'ün ölümünde yayınladığı bildirinin "Şaheser" olarak değerlendirildiğini vurguluyor, haksızlığa karşı hakkı savunuyordu. Tartışma bitmemiş, uyku saati gelmişti. Orda, ses çıkartmadan dinleyen köylüler dışarı çıkarılmıştı. Gece tam bir Asya karanlığı içinde uyuyor, kimse kimseyi görmüyordu. Kimsenin kimseyi duymayacağını sanan konak sahibinin yeğeni, DP'li bir köylü karanlığı uykudan uyandırırcasına şöyle haykırdı: Ula kaymakam, asıl milletvekili olacak senmişsin emme, ne fayda!.. Bu, 27 Mayısta gelecek ihtilalin ilk şamarı, gecenin kör gözüne yansıyan bir aydınlıktı.

27 Mayıs'a yaklaşan günlerdi. Trabzon'da NATO subaylarından Amerikalı bir binbaşı dostumu görmeye gitmiştim. Orda daha başka subaylar da vardı. Binbaşı bana, Times Dergisinde Uşak olaylarını anlatan yazıyı göstermiş ve okumamı istemişti. O zaman Tür Basınının belki yazmaktan kaçındığı utanç verici bir olay. Türk tarihini, Türk Ulusu'nu lekeleyecek bir olgu. Amerikalı binbaşı bana şöyle dedi:

"Siz nasıl milletsiniz ki, milli kahramanınıza böyle bir hakarette bulunabiliyorsunuz?" Hani,bir sıçan deliği bin para derler ya, işte öyle bir şey. Ancak şu yanıtı verebildiğimi anımsıyorum: "Türkiye'de her türden insan var. Kimbilir, hangi soysuzdur ki, kalabalıktan yararlanarak İsmet Paşaya bu hakareti işledi."

"Adalet mülkün temelidir" demişler. Eğer o mülkün temeline dinamit konmuşsa, suç o mekanizmayı işletenlerindir. Dağıttıkları adalete saygısızlık edenlerindir. Yasalardaki boşluklardan yararlanarak haklıyı haksız, haksızı haklı diye savunanlarındır. Ulus'u ulus yapan ulusal kahramanları savunmayan savunucularındır.

İŞÇİ—KÜLTÜR

Nail Güreli:
"Türk-İş üst yönetimi teslimiyetçi bir politika izlemiştir"

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Türk-İş'in son Genel Kurul toplantısına Türkiye Gazeteciler Sendikası delegesi olarak katılan ve bir önceki dönemde de TGS Genel Başkanı olarak Türk-İş Yönetim Kurulu'nda bulunan Nail Güreli, Somut'un sorularını yanıtladı.

Türk-İş'in son Genel Kurulunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ben Genel kanının ve yorumların tersine, son Genel Kurulu olumlu değerlendiriyorum. Şu yönden olumlu: Türk-İş'in ötedenberi içinde bulunduğu çelişki, bu Genel Kurulda somut biçimde ağırlaştırıldı ve vurgulandı. Böylece sorun, çözüm aşamasına getirilmiştir.

Türk-İş üst yönetimi, yıllardır Türk işçi hareketinin öncüsü olmaktan geri kalmıştır. Bırakın işçi sınıfının çıkarlarını savunup koruyacak bir işçi örgütü olmasını, uzlaşmacı sendikacılığın bile gerisine düşerek, teslimiyetçi bir politika izlemiştir. İşçi sorunlarının çözümünü, sendikal hakların korunmasını ve ilerletilmesini hep siyasal iktidarlarla uzlaşma, hattâ işbirliği havasında aramıştır. Aslında burada sendikal hakların ilerletilmesinden söz etmek yersiz, çünkü Türk-İş üst yönetimi hiçbir zaman bu hakların ilerletilmesini, geliştirilmesini düşünmemiş, ancak yitirilen hakların bir bölümünü, evet, yalnızca bir bölümünü savunmayı gündeminde tutmuştur.

Bir işçi örgütü için bundan büyük çelişki olur mu?

Bu çelişkilere somut örnekler verebilir misiniz?

Son dönemden vereyim. İzin verirseniz, Türk-İş Genel Kurulu'nda yaptığım konuşmada verdiğim örnekleri aktarayım.

Türk-İş'in bu teslimiyetçi politikasıdır ki, tek kalemde 1961 Anayasası'nın getirdiği sendikal hak ve özgürlüklerin elden gitmesine engel olamamıştır. Bunların uzlaşmacılık politikasıyla kurtarılabileceğini sanmıştır. Sonuç yanılgıdır, teslimiyetçiliktir.

Ayrıntılara girmeden genel olarak söylemek gerekirse, 2821 sayılı sendikalar, 2822 sayılı Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasaları ile bir dizi işçi hakları, sendikal hak ve özgürlükleri yitirilmiştir.

Sendikasız kalan işçilere sahip çıkılmamıştır.

Bir başka çelişki, Türk-İş Genel Sekreteri'nin bir ara rejim hükümetine bakan verilmesinde yaşanmıştır. Bu, Türk-İş Genel Sekreteri Sayın Sadık Şide'nin bireysel sorumluluğunda kalan bir olay değildir. Türk-İş üst yönetiminin bilgisiyle ve onayı ile olmuştur. Dahası, Genel Kurul'da söylediğim için burada da yineleyebilirim, Türk-İş Genel Sekreteri'nin iki görevden birini yeğlemesi konusunda Türk-İş Yönetim Kurulu'nun bir görüş belirlemesi yolundaki önergemiz Genel Başkan tarafından üst yönetimin kendine özgü yöntemleriyle hasıraltı edilmiştir. Ancak, İCFTU'nun Türk-İş'in üyeliğini askıya almasından sonra, Sayın Şide'nin Genel Sekreterlikten izinli sayılması formülü bulunmuştur. Bütün bunlara karşın, baş sorumlu olan Genel Başkan Şevket Yılmaz, son Genel Kurul öncesinde ve Genel Kurul'da sayın Şide'ye, hem de İCFTU olayını sömürerek

Türk-İş'in son Genel Kurulunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

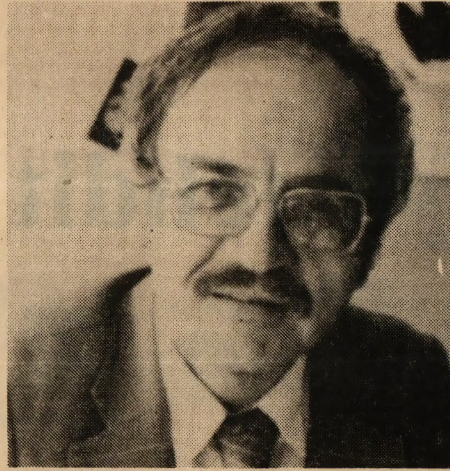
Evet, dışardan düzeysel bir bakışla "eski hamam eski tas" gibi görünüyor. Çünkü, başta Genel Başkan olmak üzere, biri dışında üst yönetimin beş kişilik kadrosu, bu kez Yönetim Kurulu olarak aynen seçilmiştir. Bu arada şunu da belirtmek gerekir: Yönetim Kurulu üye sayısı 29'dan 5'e indirilmiştir. Bu da çoğulcu katılıma, demokratça davranışa ters düşen, üst yönetimin sultasını pekiştirmeyi amaçlayan bir uygulamadır.

Seçim sonuçlarına gelince, bunlar Türk-İş üst yönetimindeki çelişkiyi ağırlaştırarak vurgulamış ve gözler önüne sermiştir. Adına sosyal demokrat deyin ya da demeyin, Türk-İş içindeki muhalefet ya da yenileşme, ya da diriliş hareketinin sosyal demokratları da aşan boyutlara ve güce ulaştığını ortaya koymuştur bence bu seçim sonuçları.

Şöyle: Genel Başkana tek aday olmasına karşın 349 oy içinde tam 157 oy boş çıkmıştır. Yine tek aday olan Genel Eğitim Sekreterine aldığından fazla olarak 182 oy boş çıkmıştır. Genel Mali Sekreterliğe, Genel Başkanın istediği aday değil, eski yönetimde olan, ama bu Genel Kurul'da muhalefeti temsil eder durumda kalan aday seçilmiştir. Aynı biçimde Genel Teşkilatlanma Sekreterliği'ne, Genel Başkanın adayı değil, sosyal demokrat olarak tanınan bir sendikanın adayı seçilmiştir. Üstelik bu seçimde, ötedenberi üst yönetimi yönlendirecek ağırlıkta Türk-İş'in sayısal ve parasal yönden en büyük sendikası Tek Gıda İş'in adayı da seçilememiştir. Genel Sekreterlikte de, Genel Başkanın adayı seçimi yitirmiş, çelişkinin simgesi durumundaki Sayın Şide Türk-İş'in ikinci sandalyesine oturtulmuştur.

Bir çelişkiyi olabilecek bütün ağırlığı ile vurgulayan bu sonuçlar, sosyal demokratların ve onları da aşan yenileşme gücünün etkisiyle, yönlendirmesiyle-oluşmuştur.

Böylece sorun ve çelişki çözüm aşamasına

getirilmiştir.

Bu Genel Kurul'da çelişki çözülemez miydi? Eski üst yönetimin karşısına niçin bir seçenek konulamamıştır?

Evet, bir seçenek konmadığı, bir çözüm getirilmediği doğrudur. Ama çelişki vurgulanmadan çözümün sağlanmasının olanaksızlığı da bellidir.

Türk-İş Genel Kurulu'nda eski yönetimin karşısına bir seçenek kadro çıkarılamayışı, sanırım yalnız işçi kesimine özgü bir olgu değil. Türkiye genelinin sorunu bu. Toplumsal, yenilikçi, demokrat hareket kadrolaşma sıkıntısı çekiyor ötedenberi.

Aslında toplumun öteki kesimlerinde, bu kadrolaşma sıkıntısı dahi kendini böylesine şiddetle duyurmuş değil. O kesimlerdeki tartışmalar, daha çelişkiyi çözüm aşamasına getirecek kadar vurgulanmış dahi değil; muhalefet hareketi somutlaştırılmış dahi değil. Türk-İş'in son Genel Kurulu bu kadrolaşma gereksiniminin ilk kez yine işçi sınıfı tarafından karşılanacağının belirtilerini ortaya koymuştur; ileriye dönük ip uçları vermiştir.

Bundan sonra?..

Bundan sonrası, bu çelişkinin çözümlenmesine, kadrolaşmaya kalıyor. Ve bunun baş sorumluluğu da, konumuz Türk-İş olduğu için ben işçi kesimi çerçevesinde söylüyorum, ilerici, yenilikçi, toplumcu, demokrat gerçek sendika önderlerine kalıyor. Elbet bu da belirli bir süre için. Yoksa Türk işçi hareketi, Türk-İş'in son Genel Kurulu'nda görüldüğü gibi bu savsaklamaları da bir gün kendi eliyle ve kendi oyuyla kendi özgür iradesiyle aşmasını bilecek, çelişkiyi çözecektir. Tabandan, yığınlardan gelen sesi, Türk-İş'in beş kişilik yönetim kadrosunun oturduğu dört duvar arasına hapsetmeye olanak yoktur.

İŞÇİ TEDİRGİN EDİLMEMELİ

Üç yıllık bir aradan sonra serbest toplu pazarlığı da içeren yeni sendikal dönem yeni yılla birlikte başlamış oluyor. 2821 sayılı sendikalar ve 2822 sayılı toplu iş sözleşmesi grev ve lokavt yasası uygulanmaya başlayacak. Bu yasalar bir evvelki döneme oranla işçiler açısından birçok kısıtlamayı içermektedir. Sendikalar yeni yasalara uyum sağlayabilmek için üst üste genel kurullar yaptılar. Bazı sendikalar yeni işçi katılımlarıyla büyüyüp gelişmekte, bazıları birleşmekte,bazıları da işkollarını değiştirip diğer işkolunda çalışan sendikalara katılmaktadırlar. Kısaca çalışma yaşamının bir tarafını oluşturan işçiler yoğun bir çalışma temposu içinde.

Peki ya işveren kesimi? Onlar da yeni yasalara uymak konusunda işçiler kadar çaba harcıyorlar mı?

Hiç zannetmiyoruz. Yeni yasaların yayınlandığı mayıs 1983'ten bu yana sergiledikleri tutum, gelecek dönem **"Çalışma barışı"** açısından hiç de ümit verici gözükmüyor. Çünkü kendilerinin övmekle bitiremedikleri yeni sendikal yasaları önce kendileri tanımamaktadırlar. Geçmiş dönemin en büyük sorunları işçilerin özgürce sendika seçme haklarının kullanılmasına, işverenlerce engel olunmasından çıkmıştır. Şimdi aynı işverenler eski tutumlarına çekinmesizce devam etmektedirler. İşverenin istediği sendikaya girmediği için işçiler işten çıkartılmakla tehdit edilmekte, hatta bu tehditler sonuçlandırılmaktadır.

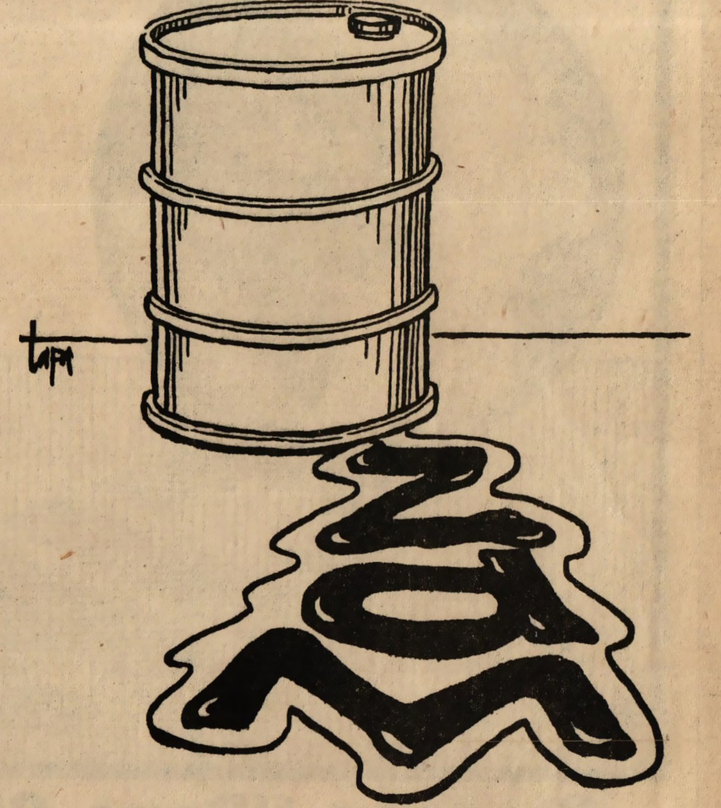
Yeni yasalarla sendikasızlık alabildiğine özendirilmiş, sendikaya üye olmak ise tersine zorlaştırılmıştır. Noter kanalı ile üyelik, işyerinin sigorta numarası işkolu kod numarası, vb. gibi işçinin altından kalkamayacağı formaliteler yeterince engel oluşturmaktadır. Bir de bunun ya-

EKONOMİ

Büyük ekonomik operasyondan sonra durum

NURİ KARACAN

Enerji ve konut alanındaki kamu yatırımlarında öngörülen artışı da göz önüne alırsak iki sonuç kendiliğinden ortaya çıkıyor: (1) devlet bütçesi reel olarak geçen yıllardakinden daha büyük olacaktır, (2) bütçe açığı geçen yıllardakinden daha büyük olacaktır. Her iki sonuç da, siyasal iktidarın temel felsefesi olan iktisadi liberalizmle çelişki oluşturmaktadır.

Yeni hükümetin varmak istediği iktisadi amaçlar, 24 Ocak istikrar kararlarınınkini aşıyor: enflasyon haddini aşağı çekmek, dış ticaret açığını azaltmak yanında, daha hızlı bir büyüme haddi, daha düşük bir işsizlik, kişiler ve bölgelerarası gelir bölüşümündeki eşitsizliği azaltma. Bu gün için,a maçlar arasında bile açık çelişkiler var: enflasyon haddinin aşağı çekilmesiyle daha hızlı bir iktisadî büyüme; daha eşite yakın bir gelir bölüşümü ile enflasyon haddinin aşağı çekilmesi ve dış ticaret açığının kapatılması; bölgelerarası daha eşit bir gelir bölüşümü ile daha hızlı bir iktisadî büyüme amaçları kendi aralarında çelişmektedir.

Buna karşılık, iktisat politikasının temel felsefesi aynı:liberalizm.Ne var ki, bu sefer liberalizmde daha da ileri gidilmiş. Örneğin, isteyen istediği zaman 3000 dolar kadar dövizle yurt dışına çıkabilecek; çok lüks mallar da ithal edilebilecek. Bu olgu, aşağıda göreceğimiz gibi, kendine özgü çelişkileri de beraberinde getiriyor.

Yeni önlemler paketi üç grupta toplanabilir: (1) faiz haddindeki düzenlemeler. Buna göre vadesiz mevduat faizi yüzde 20'den yüzde 5'e indirilirken, bir yıl vadeli mevduat faizi yüzde 40'dan yüzde 45'e yükseltiliyor; mevduat faizinden alınan gelir vergisi yüzde 20'den yüzde 10'a düşürülürken, kredi faizlerinden alınan gider vergisi yüzde 15'den yüzde 3'e düşürülüyor. (2) akaryakıt ve tekel maddelerine zam. (3) prim, vergi iadesi ve vergilerde yeni düzenlemeler. Bunlar ihracatı arttırmak için, ihraç edilen değere, mesafeye ve ulaştırma giderine göre değişen vergi iadeleri, çalışanların ödeyeceği vergilerde, öncelikli bölge ve kesimlerdeki ücretler, kurumlar vergisi, yatırımlar için özel indirimler, tarımsal kazançlardan alınmakta olan yüzde 5 oranındaki verginin kaldırılması ve lüks ithalattan kesilecek fonlardan oluşuyor. Yurt dışına seyahate çıkanlardan, lüks yabancı mal satınalımlarından elde edilecek vergi konut fonuna akacak. Konut, işsizliği azaltacak emek-yoğun bir yatırım alanı olarak seçilmiştir.

Kâğıt üzerinde, şikâyetçi bir iktisadî sınıf veya katman yok gibi gözüküyor. Bankacılar memnun, çünkü mevduat faiz haddinde yapılan ayarlamalar, 100 liralık mevduatın bankaya olan maliyetini artırmamakta buna karşılık bankalara ellerinde sınırsız döviz tutma hakkı tanınmaktadır. Sanayicilerin sesi çıkmıyor, çünkü çeşitli şekillerde vergi indiriminden faydalanıyorlar ve ithal mallarının rekabetine karşı gümrük vergisiyle korunuyorlar. İşçi, memur, küçük esnaf, çiftçi, vergi indiriminden memnun gözüküyor. İthalatçı yeni kâr olanaklarından, ihracatçı yeni vergi iadelerinden faydalanabilecek.

Ne var ki, ekonomide dengelerin nasıl kurulabileceğini düşündüğümüz zaman durum değişiyor. Sorunu önce devlet bütçesi açısından düşünürsek, hemen bütün vergiler azaltılırken, vergi iadeleri arttırılıyor. Gelir hanesine yalnız yurt dışına çıkanlardan ve lüks ithalattan elde edilen fonlar ile tekel maddeleri zamları geliyor.

Bütçenin vergi gelirlerindeki azalış, yeni gelir kaynaklarını fazlasıyla aşıyor. Enerji ve konut alanındaki kamu yatırımlarında öngörülen artışı da göz önüne alırsak iki sonuç kendiliğinden ortaya çıkıyor: (1) devlet bütçesi reel olarak geçen yıllardakinden daha büyük olacaktır, (2) bütçe açığı geçen yıllardakinden daha büyük olacaktır. Her iki sonuç da, siyasal iktidarın temel felsefesi olan iktisadi liberalizmle çelişki oluşturmaktadır.

Devlet bütçesi açığının nasıl kapatılacağı konusundaki açıklamalar da yetersizdir. Maliye Bakanı'nın "kaynak için kiralama şirketlerinden, yabancı sermayeden yararlanılacak. Bankalardaki mevduat artacak, kaynak da kendiliğinden ortaya çıkacak" şeklindeki açıklaması teknik bir açıklama değildir ve yanlıştır. Teknik bir açıklama değildir. Çünkü teknik bir açıklama en azından bazı sayısal tahminlere dayanmak zorundadır. Yanlıştır, çünkü bankalardaki mevduat artışı ve yabancı seremaye, devlet bütçesi için kaynak oluşturamaz. Maliye Bakanı büyük bir olasılıkla, "dış borçlanma" yerine "yabancı sermaye" ifadesini kullanmış olabilir. Fakat, dış borçlanma halinde de ortaya iki sakınca çıkıyor: (1) cari tüketim amacıyla dış borçlanmaya baş vurulması gelenek dışıdır, ve dış borcun yükünü gelecek kuşaklara aktarmak anlamına gelir, (2) bütçe açığı dış borçlarla karşılansa bile, fiyatları sabit tutmak için yapılacak ithalat, yeni ithalat rejimine göre, enflasyonist bir baskı yaratacaktir ki, bu da hükümetin antienflasyonist amacıyla çelişki doğuracaktır.

Benzer şekilde, yabancı döviz dengesinin sağlanması da çok önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. İhracatta yüzde 15 bir artış öngörülüyor. Ne var ki 1983'de artış gösteren cari işlemler açığı ve iyice azalan işçi dövizi gelirlerine ek olarak 1984'ün ağır bir dış borç ödeme yılı olduğu, ve ithalatta ödenecek fonların ağırlığına rağmen yeni ithalat rejiminden faydalanılarak yapılacak ithalatın gerektirdiği döviz göz önüne alınırsa, 1984'de yeni dış borçlanmalara girişmek kaçınılmaz oluyor.

Şimdilik işçi ve köylü, küçük vergi indirimlerinin kendilerine sağlayacağı küçük ve geçici farkları hesaplamakla meşgul. Yeni gelir bölüşümünün ne olacağı, büyük ölçüde, yeni ücret ve tarımda taban fiyatlarının ne olacağına bağlı. Ne var ki, faiz haddini ve kambiyo kurunu iyice yüksek ayarlayan siyasal iktidarın ücret ve taban fiyatlarını aynı cömertlikle yüksek saptaması olasılığı çok küçük. Antienflasyonist, liberal bir iktisat politikasının işçi ve köylüye gelir bölüşümünde öncelik tanımasına olanak yok. İşçi ve köylü, zaten ithal yoluyla gelecek viskiyi ve mercedes otomobili düşünmüyor. Toplu iş sözleşmesi ile ilgili yeni yasaların kapsamını iyi biliyor, sadece iş güvencesinden ve ailesinin rıskından vazgeçmek istemiyor.

karşı çıkabilmişti. Aynı Genel Başkan, Genel Kurul'da "Türk-İş'te sosyal demokrat sözünü ettirmem" diyebilmiştir.

Bütün bunlar, Türk-İş'in içinde bulunduğu ağır çelişkileri belirtmeye yetmez mi?

Peki, bütün bunlardan sonra, Genel Kurul'da Yönetim Kurulu seçimlerinin sonuçlarını

nına işten çıkartmak, tehdit etmek değil yasalara, insanlığa sığmaz.

Bu açıdan işverenler "iş barışı korunmalıdır" diye avazları çıktığı kadar bağıracaklarına, önce kendilerine çeki düzen vererek yasalara uymayı öğrenmelidirler ve işçiler daha fazla tedirgin edilmemelidirler.

"Karşılıklı haklara saygı" gösterilmesini isterken, karşılarında bulunan işçilerin de bir takım hakları olduğunu unutmamaları gerekir.

NAZIM ALPMAN Metal işçisi

DGB göçmen işçilerin geri gönderilmesine karşı çıkıyor

EKREM TOS

Her nedense genellikle bizim işçilerimiz, aynı yanlış yakınma gerekçesinde birleşiyorlar: "Hakların çiğnenmesine sendikaların seyirci kaldığı..." savı.

Söz konusu sav, insanımızın bireyci savsürme yatkınlığı, birliktelikten uzak eğilimleri, sendikal çalışmaların içine girmeyişlerinden doğmaktadır. Yani, seyirci kalanlar, sendikalar değil; doğrusu ya, işçilerimizin kendileridir.

Ayrıca, bilinmelidir ki, bu çeşit karalayıcı savlar, başta yabancı düşmanlarıyla işçi düşmanlarının birlikte ürettikleri yalanlardır.

Bugün, yabancıların kıyım olgusu, Fransa için henüz söz konusu değildir. Fakat Almanya'da, özellikle yönetimin eldeğiştirmiş oluşundan bu yana artan oranda gelişen bir niteliktedir. İşçilerin durumundaki farklılığı değerlendirirken, CGT ve DGB sendikaları, erkte yer alan anlayışın itici ve yönetici etkilerini de gözönünde bulundurmaktadır. Göçmen işçileri ilgilendiren her karar, söz konusu sendikalarda enine boyuna tartışılarak gereği konusunda saptamalara ve çabalara yönelindiği görülmektedir. Örneğin, Almanya'nın son aldığı karar olan, "Dönüşü Özendirme" eyleminin, özendirme değil, ötedenberi var olan sınırdışı etme psikolojisi zemini üzerinde kurulan yasal kılıflı kovma olduğu kamuoyuna açıklanmıştır: "Her dönmek isteyen, 10.500 marklık prim alacak, diye bir kural yoktur. Onun için kimse yanılıp da toparlanmasın. Yalnızca, iflas eden işletmelerin bünyesindeki yabancı işçilere bundan sonra prim verilerek atılacağı karara bağlanmıştır; o kadar" denilerek yabancılar uyarılmıştır.

Alman ışçilerle göçmen işçilerin eşitliğinin sürekli savunucusu olan Alman Sendikalar Birliği (DGB), iflas eden işletmelerin işçilerine de dönme önerisinde bulunmamakta; dönmekle eşitsizliğe boyun eğmiş olacaklarını; çünkü, Almanya'da kalmaları durumunda alacakları işsizlik priminin, dönüş priminden kat kat fazla olacağını anımsatmaktadır.

Görülüyor ki, sendikalar işçinin yanındadır. Bugüne dek yönetsel makamların etkinliklerinden uzak tutulmuş bulunan göçmen işçilerin sendikalardan da uzak tutulmaları bir ölçüde başarılmış aralarında görünmeyen duvarlar oluşturulmuştur. Bu nedenle, kitlesel etkileşim ve iletişim eksiktir. Sendikaların, haksızlıklara göz yumduğu savını ileri sürenler de, işçi karşıtı çevreler ve onların yardımcısı rolündeki ırkçı gruplardır. Böylece işçilerin içine düştüğü yalnızlık psikolojisini derinleştirmeğe, kırgınlıklara, küskünlüklere, kaçışlara yöneltmeğe çaba göstermişlerdir.

Sendikalar, çok boyutlu yükleri altında onurla çalışmış ve olumsuzlukları kırmağa çalışmışlardır. Şu da var ki, ömrü boyunca bir sendika kapısından geçmemiş işçilerimizin sayıları binlercedir. İşte, Avrupa'daki işçi sendikaları, sendika bilincine erişmemiş olan ve çeşitli karalamaların da birer aracı durumunda kullanılmağa elverişli olan bu kişilerin bile çıkarlarının koruyuculuğunu yapmaktadırlar.

Daha iki ay önce, DGB Yürütme Kurulu, yabancılara karşı yürütülen uygulama hakkında uzunca bir açıklama yaptı. Bu açıklama, IG Metall dergisi'nde de tümüyle yayınlandı.

Kurul, yabancılara karşı sürdürülen tutuma ilişkin olarak görüşlerini belirgin bir biçimde kamuoyuna duyurdu. Açıklamada özetle, "DGB, Mart 1981'de saptadığı ilkeler doğrultusunda, Almanya'da yaşayan tüm yabancı işçiler ve aileleriyle dayanışma içinde olduğunu açıkladılar.

Alman Sendikalar Birliği, burada yaşayan yabancı işçilerle onların sosyal, kültürel sorunlarının çözümlenmesi ve yerli işçilerle eşit olanaklar edinmesi için ortak çaba gösterir" denilmektedir.

Göçmen işçilere, gerçekte ne denli gereksinim olduğunu da DGB Yürütme Kurulu, bu açıklamasında vurgulamıştır: "Federal Almanya'da işçi alımı krizi olmasına karşın ekonomimizin birçok dalında yabancı işçi alımından cayılamaz. Eğer bugün varolan koşullardaki dalgalanmadan ve işçi alımı krizinden yabancı işçilerin sorumlu olduğu ileri sürülmekteyse, ya kasıtlı olarak gerçekleri saptırıyorlar ya da ülkenin ekonomik durumuna ilişkin bilgileri sıfırdır. Almanya'daki işsizliğin sorumlusu, göçmen işçiler değildir; tersine, varolan koşullardan ve işsizlik bunalımından en çok zarar görenler, bu kimselerle aileleridir. Zamanla, yabancı işçiler, Avrupa'daki toplumların bir parçası durumuna gelmişlerdir. Göçmen işçilerin bugün yalnızca Almanya'da 600.000'den fazla çocukları dünyaya gelmiş ve Alman kimliği edinmişlerdir. Varolan iş ve işçi konumlandırma düzenlemesinin sakatlığından oluşan sorunlar, ancak yine yerinde çözümlenebilir. Sorunların, yabancı işçilere atılarak onları suçlamakla çözümleneceği beklenemez. İş krizi, başta yüksek yetkililerin ve ilgililerin etken ve usçu bir tasarımda birleşip uygulamalarıyla giderilebilir. Hiçbir zaman, (Yabancı işçileri ülkelerine geri gönderip onlardan boşalan işyerleriyle kriz atlatılabilir) varsayımıyla olumlu bir sonuca varılamaz."

DGB Sendikaları; daha sonra, dayanılan ilkeler temelinde yabancı işçilere yönelik nasıl bir tasarım güttüğünü de ayrıntılarıyla sıralamaktadır. Sonuçta ise, "Dönüşü Özendirme Primi" kararına karşı çıktığını açıklıyor.

CGT, Fransa'daki uygulamaları, aynı yoğunlukta olmamasına karşın zamanında davranılmış olmak gereğini vurgulayarak ortaya koyup üzerine gidilmesi gereğini yineliyor.

Özetle, göçmen işçilerle ulusal sendikal kuruluşların bağıntısı ne denli koparılmak istenirse istensin, sendikaların çalışmalarının daha da artan boyutlarda sürdürüldüğü gözlenmektedir. Sendikalar güçlündikçe de hangi ulustan olursa olsun, işçilerin haklarının çiğnenmesi olasılığı zayıflamaktadır.

Fransa'daki işçilerin daha sorunsuz, daha rahat bir görünüm sergilemesinin bir nedeni de değinilen gerçeğin bilincine varılmış olmasıdır. Bir süre önce, kaçak işçilerin atılması tasarlandığında kıyasıya karşı konulmuş ve bir bağışlanma yasası çıkarılmıştı. Önce konfeksiyon çalışanlarına getirilen ayrıcalık, giderek yaygınlaştırılmış, sendika yetkililerinin yaklaşımı doğrultusunda bir kapsama kavuşturulmuştu. Buna göre; çalıştıklarını kanıtlayan ve bu yasanın öngördüğü süreden sonra sigorta primini yatırmağa başlayacak her işçi, oturum ve çalışma hakkını da kazanmış olacaktı. CGT, kendisine başvurulmasının yeterli sayılmasını yönetim organlarından istemiş ve yeniden geniş bir uzlaşıma varılmıştı. Ancak, bu kez başka bir güçlükle karşı karşıya kalındığını saptayan Fransız İşçi Sendiaları Konfederasyonu, ilgilileri ve göçmen işçileri uyardıktan başka gerekli önlemlerin alınmasında da etkin rol oynadı. Kaçak işçi çalıştırma kolaylığına ve ucuzluğuna alışmış olan işverenler, çalıştırdıkları yabancılara belge vermekte direnince bunların izlenmesini CGT yerine getirdi. Böylece işçilerin çıkarlarını korumada, çok titiz ve eşitlikçi çabalarıyla olumlu sonuçlara varılmasını sağlamış oldu.

Göçmen işçiler hukukunda işçi sendikalarının çözümleyici işlevine değinmişken bir gerçeği de yinelemekte yarar var; sendikaların gücü, işçilerin birlikte çaba gösterme eğilimleriyle doğru orantılıdır.

"F. Almanya'da göçmen işçilerimiz" sergisinden – Mehmet Unal

Mustafa Vural

Türkiye'nin konut sorunu

Ekonomik konularla ilgili hemen her yazı, resmi rapor ve toplantı da gündemden inmeyen ve daha yıllarca kalacağa benzeyen bir sorun var: Konut sorunu. Üstelik son yıllarda ekonomik durgunluğa ve yatırımlardaki düşüşlere paralel olarak inşaat sektöründe görülen durgunluk konut açığını daha da genişletti. Ekonominin motoru olarak nitelenen inşaat kesimindeki durgunluk bu kesimin yan sanayilere talep sağlaması ve yoğun emek istihdam etmesi nedeniyle geniş bir kesimi etkilemektedir. Bu nedenle işsizliği gidermek için önerilen tedbirlerin başında inşaat sektörünü canlandırmak gelmektedir. Yeni hükümet te yeni istihdam potansiyeli yaratmak ve yan sanayileri canlandırmak için inşaat sektöründen faydalanmak istemektedir.

DİE tarafından yapılan bir araştırmaya göre 1977-82 yılları arasında toplam inşaat üretiminin yüzde 92'si konut, yüzde 6.5'i ticari, geri kalanı sıhhi ve kültürel ihtiyaçlar içindir. Görüldüğü gibi inşaat üretiminin büyük çoğunluğu konuttur. Ülkemizdeki nüfus artış hızının yüzde 2-2.2 olması ve son otuz yıldır kentleşme oranının giderek hızlanması konut yapımını zorunlu kılıyor. Konut sıkıntısı özellikle üç büyük ilimizde görülüyor.

1978—1982 ARASINDA KONUT ÜRETİMİ VE MALİYETİ

1982 rakamlarına göre ülke nüfusunun yüzde 50.8'i kentlerde yerleşmiş bulunuyor. Kentleşme oranı açısındanda sırasıyla İstanbul, Ankara ve izmir başta geliyor. 1978-82 arasında konut üretiminin en fazla olduğu yıl 1980 yılıdır. Bu yıl yüzde 12 artış gösteren üretim bundan sonra düşüş göstermiştir. Bunun iki önemli nedeni, kitlelerin reel alım gücünün düşmesi ve faiz hadlerinin yükselmesi sonucu konut talebinin düşmesidir.

KONUT BİRİM SAYISININ YÖRESEL DAĞILIMINDA YÜZDE DEĞİŞMELER

Yıllar	İstanbul	Ankara	İzmir	Diğer	Toplam
1978	-8.6	-15.1	-2.0	5.8	1.0
1979	10.8	-2.4	-0.1	2.2	3.1
1980	4.3	-0.1	-11.0	17.1	12.0
1981	-60.8	11.3	13.1	-9.0	-14.7
1982	-25.4	-3.6	-5.8	0.2	-2.4

Kaynak: DİE

Görüldüğü gibi konut üretimi en fazla son iki yılda düşüş göstermiştir.

Aynı yıllarda konut maliyetlerindeki artışa bakacak olursak enflasyon oranının yüksek olduğu 1978 '79 '80 yıllarında maliyetler yüksektir. 1981 ve '82 yıllarında konut maliyetlerindeki artış yüzde yirmiler civarına düşmesine rağmen konut üretimi gerilemiştir. Maliyetin gerilemesine rağmen üretimin gerilemesinde yukarda üzerinde durduğumuz nedenler etkin olmuştur.

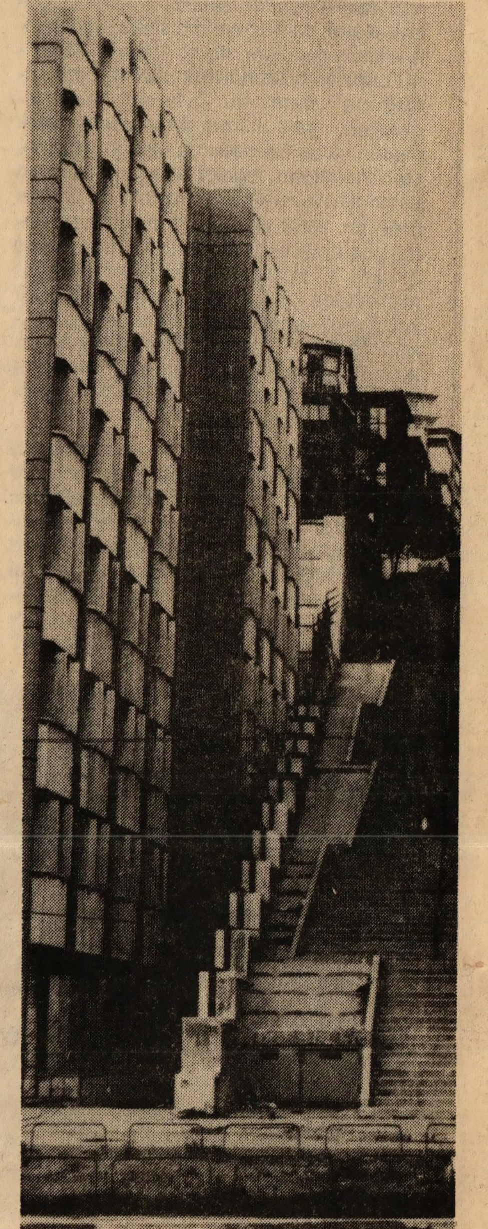
KONUT İNŞAATLARININ MALİYETLERİNDEKİ YÜZDE ARTIŞLAR

Yıllar	Ev	Apartman	Toplam
1978	131.0	108.2	111.3
1979	27.7	79.6	67.3
1980	148.9	70.4	84.7
1981	18.4	21.3	19.6
1982	26.3	25.7	27.0

Kaynak: DİE

Mevcut Konutların Sorunu

Yukarda değindiklerimiz konut açığının yarattığı sorunlardı. Buhun yanında bir de kurulu konutların, burada yerleşmiş insanların sorunu var.

Nazım Timuroğlu

Teknik Üniversitede yaşam

REYHAN YILDIRIM

İstanbul'un belli semtleri öğrenci kahveleri, A4, aydınger, rapido türü özel malzemeler satan kırtasiyeciler ve elleri kitap,defter, cetvel dolu öğrenci görüntülerine aşinadır. Rumelihisarı, Bebek, Fındıklı, Beyazıt, Yıldız Yokuşu, Maçka, Ayazağa...'dır bu semtler. Canlı, gürültülü genelde genç yüzlerle doludur çevre. Yine bu çevreler aldatıcı bir sıradanlıktadır. Hemen dirilmeye, günün koşullarını yansıtmaya eğilimli bir aynılığı vardır.

İstanbul Teknik Üniversitesi ki kısaca İ.T.Ü. olarak tanınır- çok sayıda öğrencinin öğrenim gördüğü bir yüksek öğretim kurumudur. Gümüşsuyu, Maçka ve Taşkışla'daki binalarından yeni, genç görünümüyle ayrılan AyazağaKampüsü ile birlikte dört ayrı semtte yer alır. Öğrencileri binalara, kız-erkek öğrenci oranlarına bağlı olarak değişik görünümler sergiler.

I.T.Ü. öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu Anadolu'ludur. Gelir düzeylerini "orta" olarak tanımlamak (çoğunluğa dayanarak) doğru olabilir.

10 Şubat 1944 tarihinde, 4619 sayılı Üniversiteler Kanunu'yla İstanbul Teknik Üniversitesi durumuna getirilmiş, 1946'da 4936 sayılı kanunla da tüzel bir kişilik kazanmıştır. Ancak varlığı 1773 yıllarına değin uzanır. Yüksek düzeyde teknik öğretim yapmak ve eleman yetiştirmek amacıyla kurulmuş, ilk kuruluşunda Yüksek Mühendis Mektebi olarak faaliyet göstermiştir. Önce inşaat, mimarlık, makine, elektrik fakülteleri açılmış, sonra da diğerleri.

I.T.Ü. mükemmel denemeyecek teknik donatımla, günde 8 saat süren yüklü ders programlarıyla, özellikle YÖK sonrası sosyal etkinliklere alabildiğine az zaman bırakarak, sürdürür eğitimini. Aslında 80 öncesi oldukça hareketli ortamlara sahne olan bu yüksek okulun öğrencileri, düşünmeyi sever, sürekliliğini koruyan, tek gazetesi sıralarında bunu bol bol sergiler.

— Bir tutam çiçek gibi yaşamak bizim de hakkımız.

— Yaşamak bir ağaç gibi kalın, kibirli (!) Tek ve hür ve bir onun kadar kardeşçe...

— Siz bizim standartlaştırdıklarımızdan mısınız?

Ya, demek sen bizim standartlaştıramadıklarımızdansın!

— Önce dinle, sonra sen konuşacaksın, seni dinlememezlik edemeyecek.

Tabii sevgilerde söylenir sıralarda, şarkılar, tutulan takımlar, değerli şiirler ve bol bol sınav öncesi içe dönüklüğü ile sıralara eğilip, düşülen bir takım notlar, kesik kesik özet bilgiler.

Teknik Üniversite'nin Maçka semtinde bulunan öğrencileri çevreyle daha bir direk ilişkidedir. Kitapçısı, büfesi, kahvesiyle...

Sevimli, babacan kahveci Hayatı en renkli kişiliktir. Hayati'de yoklama aldırmak, Hayati'yi boya reklamında görmenin neşesi, Hayati'nin günün birinde "Hep siz mi geleceksiniz, bu kez de ben geldim" diyerek okulda belirmesi, hatta bir seminere girmesi bir olaydır.

Okulun karşısındaki kitap dükkânının sahibi İsmet Kazdal:

"Okul açıldı ya, onların sınavları, notları sorunları bizim de olacaktır artık. Kimi zaman yakınırlar. Çözüm getiremeyiz ama güven vermiş olmak önemlidir. 71'de okula girip doktor olan birçok öğrenci tanırım. Mühendis olunca dağılırlar ama İsmet ağabeylerini unutmazlar.Yolları düşerse uğrarlar da." diyor. İsmet Kazdal'la söyleşimizin devamında; İlk dönemlerde amaçlarının para kazanmak olduğunu ama zamanla ilişkilerin ticaret anlayışını aştığını, geçmişteki korku ve dehşet ortamlarında sevdiği insanların birbirini kurşunlamasından çok üzüntü duyduğunu, yıllardan bu yana insanca yaklaşımla onları anlamayı başardığını ve ekmek kavgasında İTÜ'lülerin de onu anladıklarını düşündüğünü öğreniyoruz. Kazdal başarı dileklerini de ekliyor öğrencilere.

İTU binalarının öğrenciler üzerindeki etkisi de ilginçtir. Taşkışla, Gümüşsuyu ve Ayazağa binaları öğrencilerin "Mekânda Kurallı Yönelme" yeteneğini ölçen labirentleri andırır ve buralarda öğrenim görenler özellikle bu konuda kusursuz eğitilmişlerdir. Örneğin,Gümüşsuyu-'nda Makine Fakültesi'nin kütüphanesini bulmak uğuna yarım gününüzü harcamanız, okulun yarısından yardım ummanız ve yine de üç, dört kez aynı maketin önüne çıkıp, "yine olmadı, baştan başlayalım" demeniz olası. Geniş tavanlar, yer yer, sadece panoların üstündeki zayıf florasan lambaların olduğu karanlık koridorlar sessiz, ciddi olmayı öğütler gibidir. Ama gençlik ağır basar, zaman zaman yüksek perdeden ciddi denemeyecek sesler, kahkahalar yükselir duvarlar boyunca. Yine benzer özellikle Taşkışla binasının bahçesindeki, meşhur, tarihi havuz mezun olmuş bir öğrencinin arkadaşları tarafından içine atılışını seyreder. Gençliktir bu, çevresi ne denli kasvetli olursa olsun buluşları, düşünceleri ışıyan bir gençlik.

Maçka'daki Maden Fakültesi'nin binası da eskidir ama daha sevimli bir mimariye sahiptir. Bol camlı aralıklar her yanı görmeyi, sürekli güneşi binanın içine taşımayı ve aydınlık bir ortamı, olur kılar. Öğrenciler ise, diğer fakültelerdekinden oldukça farklıdır. Maden'li öğrenciler stajlarının bir bölümünü yerin metrelerce altında yapar, oradaki insanları, koşulları ve sorunları görür, onlara daha yakın hisseder kendini. Yaşama gerçekçi, katı, ödünsüz bir yaklaşımları vardır. Her bölümde bu örneğe benzer, ortak, özgün kişiliklerin oluştuğu gözlenebilir.

Ayazağa kampüsü henüz çok yenidir. Yine labirenti andıran giriş, çıkışlar, koridorlar, bitmez tükenmez merdivenler daha az bağlayıcıdır. Diğer üç semtteki öğrencilerin gözüyle pek de güvenilir değildir doğrusu. Gerçekten Ayazağa açık olan bu binalarda küçücük bir kural, kirli havanın yükseleceği kuralı, kulak arkası edilip tepeden ısıtma sistemigerçekleştirilmiştir. Bu semtteki öğrencilerin neşeli, hareketli görünümü çok sayıda kız öğrencinin varlığının yanında, hareketliliğin ısınmak için bir çözüm oluşuna da bağlanamaz mı dersiniz?

Kimya, Mimarlık, İşletme Fakülteleri kız öğrencilerin yoğun olduğu ortamlardır ve sınıflarda kız sayısı sekizi, dokuzu geçmeyenlerde bu bölümlerin özel bir anlamı vardır. İTÜ için bu sevimli bir kuraldır.

Eğitimin teknik nitelikte olması öğrencilerin şakalarından başkalarının çözmekte güçlük çekeceği esprilerde kendini gösterir. Örneğin yemek ocağı ile bir ingot döküm ürününün özdeşleştirilmesi olası. Şaşmamak gerek.

Teknik Üniversiteli olmak -Pek gelecek vaad etmese de- önemlidir, açıkça söylenmese de, gururu duyulur İTÜ'lülüğün.

Şirket (Kopye üzerine grup çalışması)
Arazi olmak (Kaçmak)
Brülör verelim daha iyi yanar (Brülör zararlı gazların yanma ürününü dışarı atıp, daha zararlı hale getirildiği, içinde alev olan sistem)
Abi, elektropolisaj yaptım. (Islanan defterin, kot pantolona silinmesi)
Metal dışını katladık (Metal dışı dersini iptal ettirdik)
Harari muameleler (Işıl işlem)
Yoklamayı aldın mı? (Geç gelene yolunun kahveden geçip geçmediğini sormak)
Nereye? Hayati'ye takılacağım. (Hayati'nin kahvesine gideceğim)
Bitlerimde iş yok bugün (Bit: bilgisayarların gücünü belirleyen bölüm. Kafam çalışmıyor)
Antenlerin çalışmış yine (Haber almışsın)
Ampüllerin yanıyor (Gözlerin yanıyor)
Transistörlerin yıpranmış (İhtiyarlıyorsun, unutkanlık başladı.
MC 6800 ister misin? (Bilgisayardaki hafıza devresi).

İTÜ tedirgin

İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileri son YÖK sınav yönetmeliğini protesto etmek amacıyla 6000 dolayında dilekçe verdiler.

Vize notu 4 olan öğrenciler, son YÖK sınav yönetmeliği ile final sınavından 7 almak zorundalar. Bu gibi kararların öğrencilere geç duyurulması nedeniyle birçok öğrenci okuldan atılma durumu ile karşı karşıya. Vize alamayan öğrenci final sınavına giremediği gibi ikinci kez vize alamayınca okulla olan ilişkisi kesiliyor.

Ayazağa'daki İnşaat Fakültesindeki 1000 dolayındaki öğrenci, Gümüşsuyu'ndaki Makine Fakültesi'ndeki 700 dolayındaki öğrenciyle birlikte, fakültenin diğer bölümlerindeki öğrenciler de tek tek dilekçe verme yoluna gittiler. Dilekçe verme olayı nedeniyle, ilgili dekanlıklar önünde büyük bir öğrenci kitlesi birikti.

Öğrencilerin genel yakınmaları ise şöyle: YÖK sınav yönetmeliğinin sürekli değişiklik göstererek, öğrencileri deneme tahtasına dönüştürmesi tepki yaratıyor. Vize sınavlarında 4 alanların finalde 7 alması sınıf geçme açısından öğrenciyi zor durumda bırakmakta. Öte yandan okuldan atılma korkusu sinir gerginliklerine neden olurken, çalışmaktan dinlenmeye bile zaman ayıramadıklarından yakınan öğrenciler, kendilerini çıkmazda görüyorlar. Sürekli sınavla geçen zaman, öğrencileri birer ezberci, robot insan konumuna getiriyor. Üniversite yaşamının, insanın bilinç ve kültür seviyesini arttıran, yaşamda yeterli olgunluğu ve kişiliği kazandıran kurumlar haline getirilmesi isteğinde olan öğrenciler şöyle devam ettiler: "Sınav yönetmeliklerinin değiştirilmesi ile eğitim kalitesinin yükselmesi olanaksızdır. Üniversitelerin labaratuvar, teknik olanak istekleri göz önünde tutulmuyor. Gerekli çevre koşullarının düzeltilmesi, kültür, konut, beslenme ve sosyal gereksinimlerin karşılanması gerekir. Üniversiteler artık lise eğitiminin bir devamı olarak "yüksek Lise" durumuna dönüştü. Ezberciliğe itildik. Üniversitelerin bilimsel ve idari özerklikten uzaklaşarak öğrencinin lehine karar alamaması düşündürücüdür.

Biz teknik üniversiteliler olarak katı bir şekilde uygulanan sınav yönetmelikleri ile eğitimin kalitesinin yükselemeyeceği inancındayız.

Konuğumuz Doğramacı

Tarih 29.12.83 televizyonda Bir Konu Bir Konuk programını izliyoruz. Konuğumuz'da Sayın İhsan Doğramacı.

İçaçıcı akademik tablolar veriyor bize; işte bunlardan biri.

20-24 yaş okullaşma oranı	
ABD'de	*% 56*
Batı Avrupa'da	*% 32*
Türkiye'de	*% 6.3*

Son 25 yıldaki araştırmaların bir değerlendirmesini yaparak sürdürüyor konuşmasını "1979 istatistiklerine göre uluslararası alanda araştırma açısından Türkiye 45. sırada. Aynı sıralama içinde Bulgaristan gibi bir Balkan ülkesinin, Hindistan gibi bir Uzak Doğu ülkesinin bizden çok üst sıralarda olduğu gözüküyor."

Ve devam ediyor: "Çok yetenekli bilim adamlarımız yok değil, ama iktisadi durumu bize benzeyen pek çok komşu ülke bilim adamları Nobel aldı. Bizdeyse yıllardır Nobel alan bilim adamı, sanatçı olmadı ülkemizde."

Sonra sürdürüyor konuşmasını, "Dünya Bankası ile 38 milyon dolarlık anlaşma yapılıyor. Bu para Meslek Yüksek okullarında ve ara insan gücü yetiştirmek için kullanılacak. Böylelikle her sene 60 öğretim görevlisi yetiştirilebilecek. Üniversitelere ise 1984 bütçesinde 1.5 milyar Türk Liralık bir fon ayrıldı. Bu fonu üniversiteler yaptıkları araştırmalarda kullanabilecekler. Eğer ki kullanmazlarsa bu fondan kalan para bir dahaki seneye yeni üniversite bütçesine aktarılacak."

Bu konuların dışında öğretim üyesine ihtiyaç duyulup duyulmadığı, bu öğretim üyelerinin üniversitelere göre dağılımı, (kaç öğretim üyesinin istifa ettiği ve kaçının üniversitelerden ilişiği kesildiği açıklanmıyor), öğretmen ihtiyacına paralel olarak kontenjan artımı, rotasyon, üniversitelerdeki başarı durumu gibi konulara değiniyor. Bu konuları bundan sonraki hafta, daha ayrıntılı olarak YÖK'ün kurulduğundan bu yana üniversitelerdeki gelişmeleri de içine alan bir yazıyla ele alacağız. Bu yazı çıkana kadar Doğramacı'nın açıklamaları paralelinde bizlere göre açık olmayan şu noktaları açığa çıkmasını rica ediyoruz.

1) Son 25 yılda Türkiye'de yapılan araştırmaların nitelik açısından bu derece düşük olmasının nedeni nedir?

2) Kasım 1981'den (YÖK kurulduğundan) bu yana uluslararası alanda yüzümüzü ağartacak kaç araştırma yapılmıştır, başlamıştır?

3) Kontenjanların arttırılmasıyla 800-1000 kişilik sınıflarda ders vermek durumunda kalan öğretim üyeleri, vize ve esas sınavlarının kâğıtlarını okumaktan, ders vermekten, yüksek lisans-doktora öğrencilerinin çalışmalarını izlemekten, araştırma yapmaya nasıl vakit bulacaklar? (Bir de poliklinik-klinik gibi çalışmaları olan Tıp Fakültesi öğretim üyelerini düşünürsek)

"AIESEC"

AIESEC [illegible] İstanbul şubesine giden bir kişi ilk önceleri hayal kırıklığını ve şaşkınlığı-

OKUR İLİŞKİLERİ

Doğan Avcıoğlu'nu görebilmek

Kışı getiren sonbahar bizden çok büyük bir yaprağı da beraberinde alıp gitti. Evet bu yaprak bilim dünyamızın değerli bir büyüğü Doğan Avcıoğlu idi.

Dostları yakın arkadaşları, çalışma arkadaş-

AIESECni gizleyemez. Kişi belki de isminin verdiği çağrışımla, tabanı boyda boya halılarla kaplı, lüks koltuklu, resmi giyimli insanların bulunduğu modern bir yapıyla karşılaşacağını ummaktadır. Ancak asansöründen, dar bir alana sıkışmış köhne binasına kadar, her şeyinsanabir an yanlış yere geldiği izlenimini verebilir. Bu arada yabancı gelmeyen 18-25 yaş grubu çehreleri, bir arı kovanı telaşı içinde oradan oraya koşuşturmaktadırlar. Kısa sürede insan kendini bu hareketli havaya kaptırabilir. İkram edilen çay, yakılan sigaralar bu havayı pekiştirirken, insan bir an buraya niçin geldiğini unutabilir.

"AIESEC"e niçin gelinir, kısacası AIESEC nedir?

İlk olarak 1948 yılında Belçika'da kurulmuş, daha sonraları dünya çapında geniş bir ağ oluşturmuş bu kuruluşun dar anlamı. **Uluslararası İktisadi Ticari İlimler Talebeleri Staj Komitesi** anlamına gelen; "Association Internationale des Etediants Economiques et Commerciales"in kısaltılmış olarak yazılışıdır. Tüm dünyada olduğu gibi, yurdumuz açısından da geniş anlamına geçmeden önce kuruluşun amacını AIESEC görevlilerinin ağzından aktaralım.

"AIESEC"İN AMACI

"Kuruluşun ana amacı, Türkiye'de İktisat, Ticaret ve İş İdaresi tahsili yapan Fakülte, Akademi ve Yüksek Okul öğrencilerinin ve mezunlarının dış ülkelerde staj yapmasını sağlayarak, bilgilerini arttırmış aydın kişiler olarak yetiştirilmesini sağlamaktır.

Bunun yanı sıra, yurt dışından gelen stajyerlerin firmalarımızda istihdam edilmesini sağlamak, bu stajyerlere yönelik, ülkemizin zengin kültürel geçmişini ve turistik yörelerini kapsayan eğitim turları, yabancı dilde olmak üzere ülkemizi tanıtıcı seminerler, konferanslar ve benzeri çalışmalarda bulunmak, böylece Türkiye'nin en iyi şekilde tanıtımınısağlamak,düşük ücretle bilgisayar ve yabancı dil kursları düzenleyerek öğrenciye hizmet vermek AIESEC amacı kapsamındadır."

Tüm dünyadaki 58 ülke yanında 15.4.1958 ve 4/10213 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla hukuki statü kazanan ve amaçlarını gerçekleştirmede amatör ruhundışınaçıkmamaya çalışan Türkiye AIESEC bu amaçlarının gerçekleştirilmesinde geniş anlamda başlıca üç kesime yardımcı olmaktadır.

I— AIESEC ÇALIŞANLARINA

Bilindiği üzere yüksek öğrenimde en büyük eksikliği sosyal etkinlikler ve bunların öğrenime paralel olarak sürdürülememesi oluşturmaktadır. AIESEC bu konuda ekonomi öğrencilerinin bu eksikliğini bir ölçüde gidermekte. AIESEC'te tamamen amatörce bir çalışma ruhu içinde, öğrenci uğraşısı sırasında, kendi öğrenim dalıyla ilgili tüm gerçek ve tüzel kişilerle tanışmakta, onlarla diyalog kurma ve geleceği için kendi kendine istihdam olanağı yaratabilmektedir.

2— FİRMALARA

Gerek stajyer, gerekse kadrolu AIESEC çalışanları sayesinde firmalar, Türkiye bünyesi ve uluslararası alanda geleceğin uzmanlarını yakından tanıma, bu arada kendi reklam ve anlayışlarını gerek yurtiçi, gerekse yurtdışında tanıtma olanağına kavuşturmaktadırlar.

3— TURİZM VE TANITMAYA

Değişim programı çerçevesinde yurtdışından gelen öğrenciler stajlarını değişik firma ve bölgelerde gerçekleştirirken AIESEC resepsiyon etkinlikleri dahilinde Türkiye'yi ve Türkiye'nin değerli tarihi hazinelerini tanıma fırsatını bulmaktadırlar. Bu konuda tüm dünyada yapılan etkinlikler içinde AIESEC-Türkiye ilk sıralarda yer almaktadır.

Tüm bu etkinlikleri gerçekleştirmeye çalışan AISEC'in finansman kaynakları yetersizdir. AIESEC'in tüm gelir kaynaklarını,

— Staj sınavında öğrencilerden alınan çeşitli harçlar,

— DYK (Danışmanlar Yüksek Kurulu) denilen ve AIESEC'i tanıyan, yardım eden ve koruyan firmaların her sene AIESEC'e verdikleri belirli bir teberrü miktarı,

— Seminer kitapçıklarına alınan reklam gelirleri,

— Kâr amacı güdülmemesine rağmen bilgisayar ve yabancı dil kurslarından sağlanan gelirler,

— Üye aidatları ve

— Geleneksel AIESEC gecesi gelirleri oluşturmaktadır.

Son olarak "AIESEC" yöneticilerine yönelttiğimiz sorulara geçmeden önce buna benzer gençlik örgütlerinin çoğaltılması ve çalışmalarını halen sürdürmekte olanörgütlerinetkinlik alanlarını genişletmeleri tüm gençliğin dileğidir.

Tüm bu etkinlikleri sürdürürken çalışmalarınız, derslerinizi ne derece etkiliyor?

Aslıda hemen hemen tüm zamanımızı burada geçirmemize rağmen gerekli yardımlaşma ve dayanışmayla faaliyetlerimiz derslerimizi olumsuz yönde etkilemiyor. Bilâkis okulda öğrendiklerimizi burada perçinleştiriyoruz.

Amatörce uğraşınızda herhangi bir gelir elde etme olanağı bulabiliyor musunuz?

Kesinlikle hayır. Bunun yanında kendi cep harçlıklarımızın da gittiği oluyor. Ancak yapılan işin zevkliliği, tatminkârlığı bizi mutlu kılıyor.

Bazı öğrencilere sınavlarda taraflı davranıldığına dair söylentiler var. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bu kesinlikle söylentiden ibarettir. Sınavlara giren kişiler kendi okul çevremizden olup, adam kayırma diye bir olay söz konusu değildir. Bırakın taraf tutmayı zaman oluyor, kendimiz bile bu sınavı kazanamıyoruz. Çünkü sorular genel merkezce hazırlanıp, uzmanlar denetiminde gerçekleştiriliyor.

AIESEC'te çalışmaya başlayanların bundaki gerçek amacı nedir?

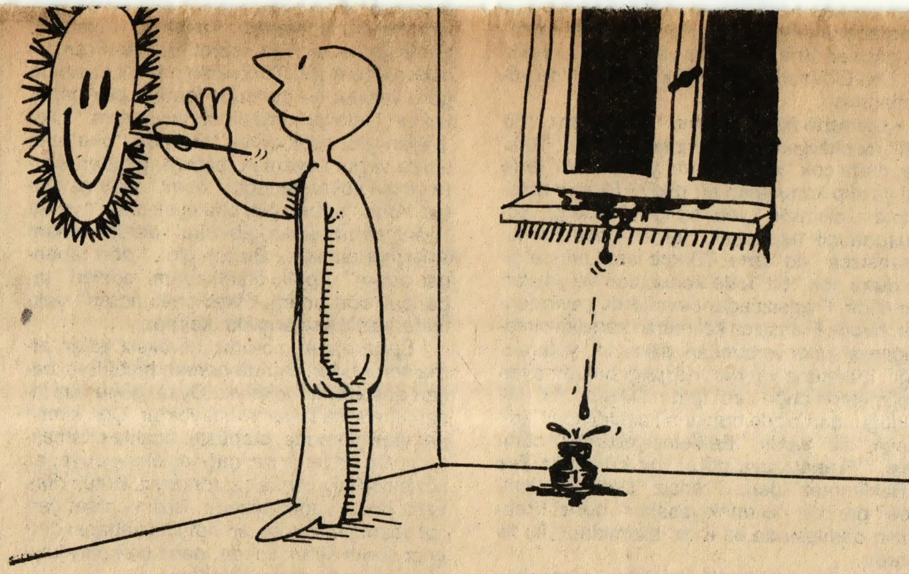
Herhalde biraz evvel bahsettiğiniz söylenti olacak. Ancak gelen arkadaşlar kısa sürede gerçek amaçlar dahilinde buranın bir parçası oluyorlar.

Stajyer öğrencilerin dışarıda ülkemizi gerektiği şekilde temsil ettiklerine inanıyor musunuz?

Aslında yapılan sınavın asıl amacı bu. Programa katılacak kişinin genel kültürü, tahsil seviyesi ve bunları yabancı dilde aktarabilme yeteneği sorularımızın çoğunluğunu teşkil etmekte. Bunun yanında ilk olarak bu yıl "AFS" yardımıyla stajyerleri yurtdışına hazırlamayı düşünüyoruz.

Sınavlara katılacak öğrencilere neler söylemek istersiniz?

Şimdiden başarılar dileriz.

Sevgili genç, umudunu yitirme

Haykırmak, tepinmek, isyan etmek istiyorum. Neden mi? Şu kısacık yaşamda gençliğimi gerektiği gibi kullanamadığım, ekonomik özgürlüğümü kazanamadığım, üretici olamadığım, içimde dolup dolup boşalan körleşmeye yüztutan yeteneklerimi gün ışığına çıkartıp, geliştiremediğim için.

Nedeni kısaca işsiz olduğum için...

78-79 Lise Edebiyat kolu mezunuyum. Üç sınava katılıp giremediğim üniversiteye kırgınım. Bizlere verilen bilgilerin yetersizliğini buna karşın istenenin fazlalığı, üniversite sınavlarının ölçü olamayacağını, benim gibi binlercesinin aynı durumda olduğunu, kazansam bile parasız okunamayacağını, biliyorum. Bu nedenle umutsuzluğa kapılmadım, kapılmak istemedim. Üniversite peşinde koşmayı bırakıp ölçülerim elverdiğince yaşamı sürdürmeye karar verdim. Hedefim çalışmak aileme yük olmamak, her yönden tatmin edici iş bulmak olmalıydı. Çok şey mi istedim bilmiyorum; nereye başvurduysam aynı yanıtı aldım. "Kadromuz dolu bekleyeceksiniz". Belki dedim burası küçük şehir iş kaynakları yetersiz büyük şehirlerde durum daha farklı denesem ne kaybederim; ve gittim başkente? Kısa sürede irili ufaklı, amaçlı amaçsız ve hep yetersiz ücretlerle işler buldum. Büyük şirketlere girmenin güçlüğünü bildiğimden bulduklarımla yetindim.

Masa başında istemiyordum, oturup sadece telefona bakmak, misafirlere çay vermek, daktilonun başında kalmak, esneyip uyuklamak... İstiyordum üretken olayım, kendimden bir şeyler katayım, yeteneklerimi zorlayayım, yapıcı olayım, en önemlisi onurla yaptığım işin zevkini tadayım. Böyle düşünmekten sanırım, dokuz işe girip çıktım. Her girişim de umutlu her çıkışımda umutluydum.

Bilgisayara ilgi duydum kurslarının fazla para gerektirmesi nedeniyle ilgimi içime gömdüm. Fotoğrafçılığa öteden beri sempati duyardım, az çok bilgi de toplamıştım. Laboratuarda iş bulup çalışmaya başladım. Printer renkli baskı konusunda becerimi yoğunlaştırdım. Bir ay sonra makinanın başına geçmiş iki ay sonra tamamen baskıyı üzerime almıştım. Artık mutluydum, mesleğim diyebileceğim işim vardı. Ne var ki uslu uslu oturacağıma şeytana uydum sekiz ay sonra işin başında vadedilen zamı istedim. Doğrusu yaşam koşullarının ağırlığında aldığım ücretin azlığı komiğime gidiyordu. İşim ağırdı sekiz-dokuz saat makinanın başında gözlerimle çalışıyordum üstelik firmanın istediğini veriyordum. Sanırım benim zam istemem patronun da komiğine gitmiş ki isteğimi geri çevirdi. Nedeni yeni olmamdı. Doğrusu benim de bu haksızlığa uğramak onuruma dokundu tabi işten ayrıldım. Korkmuyordum piyasada printer elemanına ihtiyaç vardı kolayca iş bulabilirdim.Ne yazık düşündüğüm gibi olmadı. Bazı ailevi nedenlerden, ailecek başka küçük bir şehirde toplanmak zorunda kaldık. Yine iş arıyorum, mesleğimle ilgili çok az laboratuar var, üstelik elemana ihtiyaçları yok. Aslında memurluğa veya sekreterliğe de razıyım. Oraya buraya soruşturuyorum hükümetin tamamen yerine oturmasını, iş sınavlarının açılmasını beklemeliymişim.

Biliyorum yine oturduklarında da değişik bir şey olmayacak yığınlarla işsiz spor salonlarında, stadyumlarda sınava gireceğiz. Tıpkı üniversite sınavlarında olduğu gibi.

Düşünüyorum pazarda limon mu yoksa milli piyango mu satsam.Ailem"yeter artık bu kadarı da fazla" demese.

Zuhal Özer

YAZKO KİTAPLARININ TAKSİTLİ SATIŞI BAŞLADI

Taksitli satış bölümümüzde;
% 15' ten % 25'e kadar primle çalışacak;
Kitabı seven; Okumak ve okutmak isteyen elemanlar
Gelin görüşelim!..

YAZKO-Türkocağı Cad. Tabip Han 17/2 Cağaloğlu

ları, Avcıoğlu ile geçen günlerini tatlı tatlı anımsamakta ve -haklı olarak da- mutluluk duymaktadırlar.

Oysa ben ve benim gibi birçok genç böyle bir mutluluktan yoksun kalmış, onunla bizzat tanışmak, konuşmak bahtiyarlığına ulaşamamıştır.

Yine de ne büyük mutluluktur ki, bize kendinden bir parça değil, kendini tamamen bırakarak gitmiştir.Her gününü her dakikasını, hatta her saniyesini üretkenlikle geçirmiş ve bize başlıbaşına bir hazine bırakmıştır.

Var olan iki Doğan Avcıoğlu'ndan fanî olanı -söylemesi, bile acı- ölmüş, gerçek olanı bize kalmıştır. Eserlerinde yaşayan Avcıoğlu ilelebet yaşamaya devam edecektir. Ve ben D. Avcıoğlu'nu görebilmek (tanıyabilmek) için okuyacağım, okuyacağım, okuyacağım. Çünkü bir genç olarak ben de inanıyorum ki, 'İdari maslahatçılar esaslı devrim yapamazlar." (Ve ben idarei maslahatçı olmayacağım.)

Mustafa Büyükkılıç
İst. Üni. İktisat Fak.

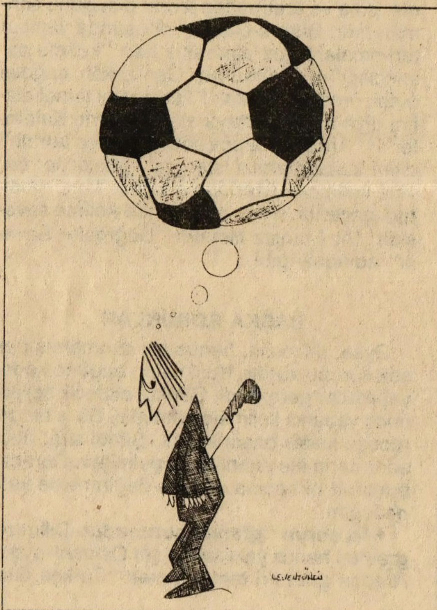
... Ve şimdis'por

Ülkemiz sanat bakımından büyük bir birikime sahiptir. Buna rağmen bu birikime yeterince sahip çıkılmıyor. Sanata, aydınlar ve dar bir okur kitlesi sahip çıkıyor. Gönül istiyor ki sanat ve edebiyatımızı büyüklerimiz de kabullensin.Çukurovanın bağrından gelip el yabancı memleketler de ödül kazanan yazarlarımızı bağırlarına bassınlar. Bu konuda yazılacak herşey yazıldığı için fazla değinmek istemiyorum. Asıl demek istediğim haftanın beş günü TRT mikrofonlarından yayınlanan Olayların İçinden haber programında spor sunuculugunu yapan spikerin programın spor bölümünün başladığını belirten 'Ve şimdis' por" deyişinedir.

Dikkat edilirse sunucu "Ve şimdi spor" demiyor. Mesleğine tam hakkını vererek (!) "Ve şimdis'por" diyor. Kim olduğunu bilmediğim bu spikeri kutlarım (!) Sporu kitlelere sevdirmek için tatlı bir Türkçeyle konuşuyor. İyi de bunca etikete ve şekilciliğe ne gerek var diyorum. Türkiye'de sporu herkes seviyor.

Sporu sevdirmek için her şeyi yapıyoruz da ne dense aynı duyarlığı sanat alanında göstermiyoruz. Olayların İçinden haber programının sonuna sporbölümünüeklemek kimin aklına geldi bilmiyoruz. Bize fazla gibi göründü de... Çünkü, her akşam ondokuz haberlerinden sonra sinyal müziği bile olan ayrı bir spor programı daha var. Ayrıca her pazar spor dergisi yayınlanıyor radyoda. Bu kadar spor biraz fazla değil mi? Biraz da sanat olsa diyoruz. Radyo ve TV'de haberlerin sonunda küçücük bir sanat bülteni yerleştirilemez mi? Okuma yazma seferberliği başlatan bir ülke için bu pek basit bir iş olmalı.

Erdinç Ozan

4) Dünya Bankasından alınacak olan 38 milyon dolarlık öğretim fonu Sayın İhsan Doğramacı'nın şahsına mı verilmiştir?

5) Sayın Doğramacı konuşması sırasında üniversitelerden kanun çıktıktan sonra ufak tefek tartışmaların olduğunu ve bunların kanun özünü değiştirmeyen ek maddelerle çözümlendiğini söylüyor. Bu açıklamalara rağmen öğrenciler gazetelerde YÖK yasası ile ilgili gelişmeleri neden çok dikkatle izliyorlar? Neden hemen hemen her gün basında öğrencilerin, öğretim üyelerinin kanun ve kanun uygulanmasında çıkan pürüzlerle ilgili tartışmaları, yakınmaları çıkıyor?

6) Sayın İhsan Doğramacı neden Nobel almadı?

Satranç turnuvası sonuçlandı

Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü'nce ilk kez düzenlenen 1. Satranç Turnuvası sonuçlandı.

Turnuva sonucunda ödül kazananlara düzenlenen bir törenle ödülleri verildi. Turnuvada Kâmil Aycan birinci, Yusuf Akan ikinci, Celalettin Kısal da üçüncü oldular. Turnuva ile ilgili olarak yapılan açıklamada amacın şampiyonlar çıkarmak yerine satrancı sevdirmeye çalışmak olduğu belirtildi. Turnuva bundan böyle de yinelenecek.

BÜYÜTEÇ

ARKELOJİDEN

Arkeloglar Irak'taki kazılarda içine asit konulursa pil işlevi gören bir kalıntı buldular. 2000 yıllık bu gereç pişirilmiş toprak kaba yerleştirilmiş, içinde demir bir çubuk bulunan bakır bir tüpten oluşuyor.

DÜNYADAN

Nüfusu 1 milyar olan Çin Halk Cumhuriyeti'nde 283 milyon kişi okuma-yazma bilmiyor. Bu arada 4 milyon üniversite mezunu var.

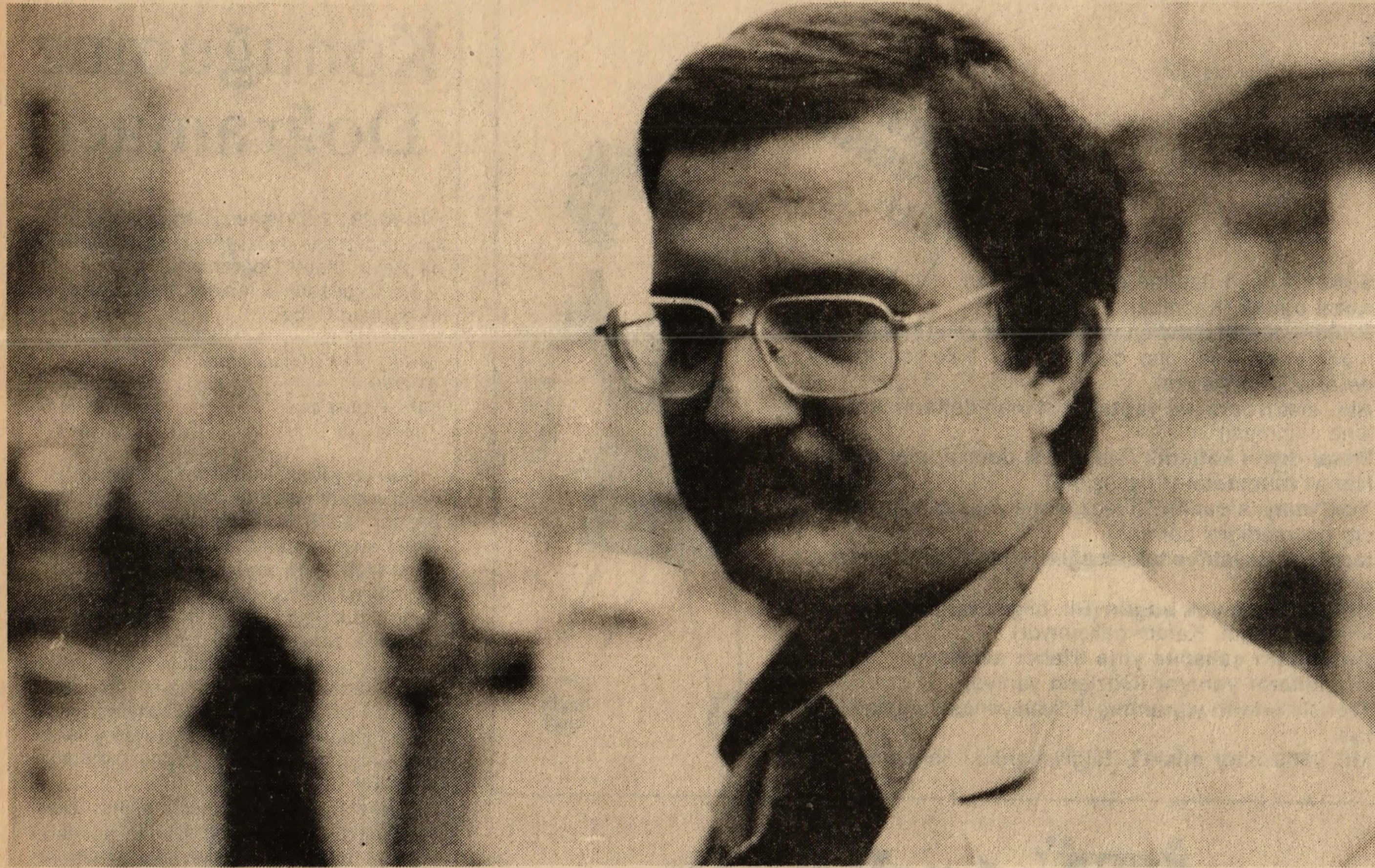
BİYOLOJİDEN

Bir insan bedenindeki suyla 40 litrelik bir fıçı doldurabilir. Yedi kalıp sabun yapmaya yetecek kadar yağ, 2200 kibrit başında kullanılacak kadar fosfor, 6-7 santimlik bir çivi yapılabilecek kadar demir çıkarabilir her birimizin bedeninden.

SÖYLEŞİ

Tuğrul Tanyol ile bir konuşma

Külümü geri ver, al ateşini

"Edebiyat bir abi-kardeş ilişkisi değildir. Kuşağımız bugüne kadar çok uzlaşmacı davrandı, el öpüp mertebe dilendi."

Nazım Timuroğlu

Röportaj: **HAYDAR ERGÜLEN**

Tuğrul, diyorum ki, "Türk'e Türk'ten hayır var, başkasından yok". Biz seninle pazar, ödül filan düşünmeden, "Elinden Tutun Günü" adlı şiir kitabından konuşalım. 1982 yılında dergilerde yayımladığın şiirlere ve bu toplama gelinceye kadar, şiirine pek ısındığımı söyleyemem, ama o zamandan bu yana okuduğum şiirlerin bende bu olumsuz imajı yıktığı gibi sevindirdi de. Sen şimdi "nesnel" bir şair kimliğiyle, kendi şiirindeki gelişmeleri nasıl ve neyle açıklarsın? Benim şiirinde gözlediğim "terakki"yi nasıl "telakki" edersin.

Haydar, başkalarının şiirleri üzerinde bile nesnel konuşmazken, kişi kendi şiirine nasıl nesnel yaklaşabilir? Çoğunlukla sevdiğimiz şairler aynı zamanda sevdiğimiz insanlar oluyor. Ya da tam tersi. Bu genellemeyi bozacak örnekler de var tabii, ama kişi genellikle yakınındaki insanlara daha bir sevgi dolu oluyor, yaptıkları hataları görmezden gelip güzel olanı da hemen yüceltiyor. Hele insanın kendi şiirine nesnel davranması büsbütün zorlaşıyor. Sanırım, her şair en güzel şiirleri kendisinin yazdığına inanır, kendisinden sonra artık şiir yazılamayacağını söyler. Bunu yüksek sesle söyleyenler olduğu gibi usul usul ya da içinden söyleyenler de vardır. Belki de doğru olanı budur. Ama ben sanmıyorum. Bence kişi yaptığını yüceltmemeli, tam tersine, yaptıklarına bir zaman sonra gülüp geçebilmeli. Şair en büyük muhaliftir, ama bu muhalefet öncelikle kendine yönelik olmalı. Bende gözlemlediğin türde bir gelişme ya da senin söylediğin biçimde bir terakki varsa sanırım bu, yapmış olduğum şeylerin henüz beni doyurmaktan çok uzak olmasından kaynaklanıyor. Seninle zaman zaman konuşmuşuzdur, bilirsin, bir şairi ya da şiiri kolayca sevemem-lendi. Çöple samanın karıştığı yerde kişi biraz seçici davranınca, şairsever olmamakla suçlanıyor. Bu kesinlikle doğru değil. Simgeci bir şair olmama gelince, bunu pek bilemiyorum. Şimdi ben senin şiirini daha nesnel olarak belki değerlendirebilirim de, kendi şiirim için şöyledir böyledir diyemem. Simgeci bir tutumu zaman zaman benimsediğimi sanıyorum ama tümden değil. Biraz önce soruyu sorarken Fransız sözcüğünün üzerine bastın. Ve güzel bir söz sanatı da oldu. Geleneğe bağlı bir şair olduğumu sanıyorum, aynı zamanda çağdaş şiir geleneğimizdeki Fransız şiirinin etkisinin de farkındayım. Sezai Karakoç bir yazısında yenilik geleneğin gelip dayandığı yerden başlar diyordu. Bütün bunları göz önünde tutarsan, böyle bir bileşimde şiir yazdığımı sanıyorum. Modernist evet. Ama gökten zembille inen bir modernizm değil. Diyalektik süreç içinde oluşmuş bir şiir geleneğinin son halkasından bir adım öteye atabilmek... Şimdi sorunun en son kısmına yanıt verebilirim. Eğitimim gereği öncelikle Fransız şiiriyle tanıştım ben. Ronsard, Malherbe, giderek Lamartine, Hugo, Musset ve nihayet Baudelaire, Verlaine, Mallarmé, Rimbaud. Bu son dördü uzun süre beni en çok etkileyen ve sevdiğim şairler oldular. İlk kez onları okurken şiir yazmaya başlamıştım, çoğunlukla taklit ediyordum. Ama henüz kendi şiirimizi hemen hiç bilmiyordum. Yavaş yavaş ama giderek artan bir tutkuyla şiirimizi öğrendim, hâlâ öğreniyorum. Şiirimizin büyük geleneğini gördüm ve ağırlığı altında ezildim. Sevdiğim şairler arasında, Bâki ve Galip'i saymazsak, en çok okuduklarım, severek okuduklarım, Yahya Kemal, Nazım, Necip Fazıl, Oktay Rifat, Necatigil, İlhan Berk, Attilâ İlhan, Cemal Süreya ve Hilmi Yavuz... Bunların bir kısmından etkilendim, bir kısmını ise yalnızca severek okudum. Doğrusunu istersen bundan sonraki dönemden beni şöyle derinden sarsan bir şair çıkmamış. Sanırım İkinci Yeni'den bu yana oldukça durgun bir dönem yaşıyor şiirimiz. Ancak yenilerde bir kıpırdanış var gibi. Genç arkadaşların bazıları oldukça güçlü şiirler yazmaya başladılar ve geriden çok daha güçlü sesler kervana katılma hazırlığı içindeler. İngiliz şiirine hiç ısınamadım. Belki bir tek Elliot. Bunun dışında Aragon'u severek okudum. Bir de ne yazık ki ancak çevirisinden okuma olanağı bulabildiğim Elitis. Sırf bu şair için Yunanca öğrenmeye değer.

Bak ne diyeceğim, kitapta ve sonra yayımladığın kimi şiirlerinde şunu farkettim: Şiir akıp gelirken birdenbire, herhangi bir olağan şarkıda rastlayabileceğimiz türden dizelerle karşılaşıyoruz. Örneklersem daha anlaşılır olacak. "Yangın" şiirinde, "Savursam rüzgâra, atsam yüreğimi/İçimde kanayan boşluğu sen kapacaksın/Külümü geri ver, al ateşini/Sen yaklaştıkça büyüyor yangın" dedikten sonra, bitirirken "Sigaramın yarısını ben içtim/Yarısını rüzgâr/Ateşle oynama güzelim/Bir yanına sıçrar" diyebiliyorsun. "Dar Kapı" adlı şiirin de böyle. Sanırım, burada kendiliğinden değil bilinçli bir tutumun var, sözü neden hafiflettiğini, basitleştirdiğini nasıl açıklarsın?

Benim şiir kadar sevdiğim bir başka sanat müzik. Ne yazık ki müzikçi olmam için bana verilen şansı kullanamadım. Çok küçük yaşta müzik öğrenimimi bıraktım. Ama iyi bir dinleyici olmaya çalıştım hep. Müziğin yazdığım şiire de büyük katkısı oldu. Bir başka esin kaynağım da müziktir. Ben hedef olarak karşıma hep iyi şairleri aldım, ama bu yeterli değildi. Söz çok kez duyguları aktarmada yetersiz kalıyor. O zaman müzikle besleniyorum. Müziğin dili soyut olmasına rağmen bazı şeyleri somut olarak gösterebiliyor insana. Örneğin tek bir güzel olmayabileceğini müzik gösterdi bana.Beethoven muhteşemdi ama müzik orada bitmedi. Bir Mendelssohn daha başka güzelleri yakalayabilmişti. Bir Bach hepsinden önce. Sonra bir Brahms, artık Romantizmin devrini kapadığı sanıldığı bir dönemde bir gerici kalarak yeniliğin özgünlükte aranması gerektiğini gösteriyordu bize.Bütün bu ustalar, yalnızca şiirin değil, müziğin dev ustaları da sürekli olarak çocukluğumu hissettiriyor bana. Ve ben bütün bu dev isimlerle karşılaştırıyorum yaptıklarımı ve biraz önce söylediğim noktaya geliyorum: Yazmış olduklarım hiçbir şey değil. Şiirin, müziğin geçmişi kişiyi çok yüksek bir beğeni düzeyine eriştiriyor. Hâlâ o düzeyin çok altında olduğumu hissediyorum... Bütün bunları neden söyledim? Müziğin benim için taşıdığı önemi belirtmek için ve şiirim için... Şiirime müziğin akıcılığını kazandırmak istedim hep.Şiir akıp giderken ses hiç takılmamalı, bunun için gerekirse zaman zaman anlam bile feda edilmeli. Bütün bunların üstüne bir de şakacı kişiliğimi al. Bilirsin öyle uzun süre ciddi kalamam ben. Ciddiyet uzun sürdü mü sıkar beni. Yeniden ciddi konulara dönmek için havayı yumuşatmak gerekir. Ayrıca hayat da o denli ciddiye alınmamalı. Şimdi ne yapıyorum ben? Şiir uslu uslu akarken sululuk yapıyorum. Evet her zaman değil, ama havayı yumuşatıyorum, sözü hafifletiyorum. Bunu sandığın gibi bilinçli yapıyor değilim, içimden böyle geliyor. Bu benim kişiliğimin bir parçası. Aslında başta bundan rahatsızlık duyuyordum.Sonra bir gün Brahms'ın dördüncü senfonisini dinledim. Brahms öyle kolay hazmedilecek bir besteci değildir. Ağır, haşmetli bir üslubu vardır. En görkemli eseri de bu son senfonisidir. Birden dördüncü bölümün ortalarında bu ciddi ve ağır havahafifmeşrep bir valslebölünür. Öyle ki, bunu Brahms'a hiç yakıştıramazsınız. Aslında dikkatli bakılırsa bunu başka yapıtlarında da gözlemek mümkündür. Örneğin üçüncü senfoninin son bölümünün ana teması hemen hiç değiştirilmeden hafif müziğe aktarılabilmiştir. Aynı hafiflikleri daha sonra Telemann'da gördüm. Hele hâlâ oldukça küçük bir kesimce anlaşılıp dinlenebilen ve 20. yüzyıl müziğinin öncülerinden olan Mahler'in ağdalı senfonilerinin sık sık trompet sesleri ve hafif köy havalarıyla kesilmesine ne demeli? Bilinçli ya da değil bütün bu hafiflikler yapıta bir rahatlık katıyor. Bu hafiflik Orhan Veli'de de var. Ama galiba onun şiiri baştan sona hafiflik. Nazım'da ve dikkatli bakılırsa Yahya Kemal'in kimi şiirlerinde bile var. Sözün kısası, sözü zaman zaman hafifletmek hoşuma gidiyor, ama yeniden ciddileşmek üzere. Çünkü şiir aslahafifealınamaz.

Bir iddiada bulunsam: "Fısıltı Ağacı", "Ayna", "İmkânsız Şiir", "Kış tutsağı", "Türkü""Yağmurla Çizilen", "Uzakta Kalan" gibi kısa şiirlerinle, bundan sonra da yazacağın daha güzel şiirlere en yakın duruyorsun. Yani kısa yazdıkça şiirin iyice yoğunlaşıyor, yüksek bir şiir tadı veriyor. Kendini "kısa şiirlerin şairi" olarak görmeye ne dersin?

Bu konuyu biraz daha düşünsen iyi olur derim. Evet şiir kısaldıkça duygu yoğunlaşmasına gidilir. Ayrıca saydığın şiirler benim de hâlâ zaman zaman zevk alarak okuduğum şiirler ama ben "Dost Günlerin Sonu", "Sen Elimden Tutunca", "Yıkık Şarkı", "Beyaz At" gibi orta uzunluktaki şiirlerime daha yakınmışım gibi hissediyorum. Sanırım uzun ya da kısa yazmak değil sorun. Sorun şiirin kendini nerede bitirdiği. Ben öyle çok uzun şiirler yazamıyorum. Yazmam demiyorum, ama şimdilik şiirlerim öyle çok uzamadan bitiriveriyorlar kendilerini.Aslındabizde pek öyle uzun şiir yazan da yok. Yazılanlar da birkaç istisna dışında genellikle "uzun" değil, "uzatılmış" şiirler. Bizde uzun şiir geleneği yoktur. Mesnevi türünü saymazsan ki o başka konu. Uzun şiir bize Batı'dan Tanzimat'la birlikte,bize yabancı birçok şeyle birlikte gelmiştir. Kısa şiir genellikle hikmet savurur ve bize özgüdür. Bilirsin önemli olan lafı gediğine oturtmaktır. Mısra-ı berceste bu yüzden kâfidir. Oysa Batı düşüncesi hikmetçi değil sistematiktir. Bu nedenle orada felsefe gelişmiştir, uzun şiir gelişmiştir, senfoni gelişmiştir. Oysa bizim müziğimiz şarkı formunu kıramamıştır. Uzun şiir elbette yazılabilir. Ama uzun şiiri karşılayan en önemli tehlike şiiri kötü dizelerden ayıklamamak ve bir de öykülemenin içine düşmektir. Geleneksel şiirimizde hemen her dizenin bağımsız bir yapısı vardır. Oysa uzun şiirde bu mümkün değildir. Uzun şiirde şiirin bütünü önem kazanır. Kısa şiir yapısı gereği kolayca akılda kalır, hafızaya yerleşir, uzun şiir ise sürekli olarak yeniden yeniden okunur. Ben şiirin ezberlenmesinden yanayım. Burada müzik, ses öğesi iç uyum önem kazanıyor. Uzun şiirde ise konu ön plana çıkmaya başlar. Ben şimdilik ikisinin arasında bir yolu deniyorum. Kitaptan sonra yazdığım şiirleri daha çok seviyorum. Bunların birçoğu henüz yayınlanmadı. Dize hesabına vurursan çoğu 30-40 dize arasında. Bütün bunları göz önüne alırsan kısa şiirin şairi pek uygun kaçmıyor gibi.Her şey bir yana güzel yazılmış olduktan sonra şiir uzun olmuş kısa olmuş hiç önemli değil.

Kitap dışı ama hizmet içi bir soruyla bitirelim: n'apıcaz sahi şu yaşlı şairleri?

Bu soruyu neden sorduğunu biliyorum. Benim bir yazıma gönderme yapıyorsun. Benim yaşlı şairlere karşı herhangi bir önyargım yok. Ve çoğu bugün niteliksiz şiirler yazıyor diye onları bir kalemde silip atacak da değiliz. Onlar olmasaydı bugün biz de olmazdık. Onların şiirleriyle yetiştik biz. Benim tepkimi çeken şey bu şairlerin en verimli olmaları gereken çağda tükenmeleri. Ve hâlâ yazmakta direnmeleri. Yapmış oldukları şeylere karşı güvensizlikleri. Sanki yazmasalar unutulacaklar. Rimbaud 20 yaşından sonra tek bir dize bile yazmadı, unutuldu mu? Necip Fazıl otuzlarında tükendi ve çok şükür ki etkin edebiyat dergilerinde görünmedi bir daha. Ama otuz yaşına kadar yazmış oldukları yeterli. İnsan yazamıyorsa susmasını bilmeli. Kendine karşı olan eleştiri yeteneğini yitirmemişse tabii. Yitirmişse onları başkaları uyarmalı. Biz bu görevimizi yerine getiriyoruz. Ama onlara olan saygımız yitiyor mu? Asla! Asıl saygımızdan söylüyoruz, onlar adına korkuyoruz. Ne var ki tümel konuşuyor değilim. Hâlâ çok güzel şiirler yazan yaşlı şairlerimiz yok mu? Bir Oktay Rifat, İlhan Berk, Hilmi Yavuz Attilâ. İlhan, zaman zaman her şairde görülebilecek olağan düşmelere rağmen bir Edip Cansever. Bu düşmeler örneğin Oktay Rifat'ta var zaman zaman. Diyeceğim şu ki, yaşlı şairleri biz hiçbir şey yapamayız. Tökezleyeni uyarırız yalnızca. Ama bunu da onlara ve öncelikle şiire olan saygımızdan yaparız.

DİL

Dilimizin başka sorunları

VEHBİ BELGİL

600 yıllık Osmanlı döneminde, Osmanlı ...

mer" yazmıştı. Sonra, Fransızca gramer temel alınarak Türk grameri yazıldı.Bugün,yılda beş altı gramer yayınlandı. Bunların he-...

• **Dilimizin dördünce bir sorunu "yazı dizimi" ve "safra atma" sorunudur.** Dilimiz, yazı işaretleri kullanmayı en az gerektiren bir ...

Suat Vardal'la söyleşi

Kendi şiirlerimi bile bir süre sonra beğenmez olduğuma göre başkalarınınkini beğenmede biraz seçici davranmamda haklıyım sanırım. Burada kendime karşı çok alçakgönüllü olduğum gibi bir izlenim edinmeni istemem. Çelişkili gibi görünse bile ben kendini çok beğenen bir şairim. Benim sorunum kendi kendimle. Muhalefeti bu anlamda kullanıyorum. Bir şair yazdıklarını yüceltir, hafife alamazsa yaptıkları onun için yeterli demektir. Kendini ya da şiirini geliştirmek için artık herhangi bir çabaya girişmesine gerek yoktur. Ne yazık ki çeşitli nedenlerle çabucak resmiyet kazandırılan, ödüllendirilen birçok yetenekli yaşıtımızın içine düştükleri çıkmaz da burada sanırım. Şair, tamam ben yapacağımı yaptım, ben büyük şairim, ne yazsam beğeniliyor, dediği anda bitmiştir. Çünkü bizim bilinçli, kararlı biro kur kitlemiz yoktur. Bizim okurumuz çok çabuk etkiler altında kalır. Bugün popülerseniz sizi sever, yarın bir başka popüler kişiyi. Siz şiirinizi onlara ya da üç beş eleştirmene yazmazsınız. Yazdığınız şiirin öncelikle sizi doyurması gerekir. Yani bir şairin en iyi eleştirmeni kendisidir. Başkalarının beğenilerine kapılıp bu kendine acımasızca yaklaşma yeteneğini yitirirseniz zaman sizi süpürür. Edebiyat tarihimiz bunun örnekleriyle doludur. Evet, şiirimde bir gelişme var. Bunu ben de gözleyebiliyorum ve bu beni çok sevindiriyor. Hilmi Yavuz, kitabım için yazdığı yazıda şöyle demişti: "... Tanyol'un şiiri özgün bir şiir, kimseninkine benzemiyor, genellikle genç şairlerde görülen açık ya da örtük etkilenmeler Tanyol'un şiirinde görülmüyor...lirik ve anlatımcı bir şiir. Bu özellikle 1981 sonrasında yazdığı şiirlerde çok belirgin. Lirizmin, Tanyol'da imgeden olduğu kadar söyleyiş biçiminden de kaynaklandığını belirtelim... Ama özellikle 1982'de ve sonra yazdıkları Tanyol'un daha anlaşılmadık bir imge yoğunlaştırmasına gittiğini gösteriyor." Sanırım sen de beni bu dönemde sevmeye başladın. Eh, iki sevdiğim şair bu konuda birleşiyorsa, bana da kabul etmek kalıyor değil mi?

Simgeci bir şairsin, uzun bir konuşma yapıyor olsaydık şiirindeki mazmunları saptayabilirdik, ayrıca şiirinin bize çok Fransız kalmadığını da eklemem gerek. Zaman zaman gelenekçi bir şiir anlayışıyla modernist bir tutumun kesiştiği şiirler yazdığın da vaki. Yukarıdan beri söylemek istediğim, şiirinin bir bileşimde ortaya çıktığı, buna katılır mısın? Ayrıca senin "şairsever" bir şair olmadığını da hesaba katarak, güç de olsa bizden ve dışarıdan en çok kimleri okuduğunu, sevdiğini söyletmek istiyorum sana.

Bunu söyletmek için işkence etmene gerek yok. Ben sevdiğim şairleri hiçbir zaman saklamadım. En azından iki tanesini biraz önce söyledim. Şairsever olmadığıma gelince, bu doğru değil. Bunu seninle daha önce yaptığımız bir tartışmadan çıkarıyorsun. Ben senin şiir zevkinin çok geniş olduğunu söylemiştim. Her şeyi kolayca sevmene, kabul etmene karşı çıkmıştım. Ben her şeyden önce şiirle şiir olmayanın ayırdedilmesinden yanayım. Bu bugün öylesine karışmış durumda ki. Biraz önce bilinçsiz okurdan söz etmiştim. Oysa edebiyatçı kesimin de pek bilinçli olduğunu söyleyemeyeceğim. Popüler zevke onlar da çok sık tutsak düşüyorlar. Bugün sönmüş birer yıldız haline gelen ve yaşıtımız olan kimi şairleri onlar yükseltmediler mi? Türkücülüğü şairlik, mızmızlığı, santimantalizmi, iki gözü iki çeşme ağlamayı lirizm sanmadılar mı? Şimdi ağabeylerimiz beğendi diye okur da beğenecek tabii, ama biz beğenmek zorunda değiliz. Bu arada şunu da unutmamak gerek. Biz -biz derken yaş kuşağımız diyorum- kendimizi bir takım ağabeylere amcalara beğendirmek zorunda da değiliz. Edebiyat bir abi kardeş ilişkisi değildir. Kuşağımız bugüne kadar çok uzlaşmacı davrandı, el öpüp mertebe di-

... aydını, dil konusunda bir türlü bir çıkış yolu bulamamıştır. Hemen herkes, dilin, Arapça ve Farsça kelimelerle anlaşılmaz hale getirildiğinden yakınmış, fakat bundan kurtulmanın yolunu bir türlü bulamamıştır. Bulmak şöyle dursun, daha da batağa saplanmıştır. Tanzimat Türkçesi, Edebiyat-ı Cedide ve Fecr-i Âtî Türkçeleri buna örnektir. Genç Kalemler, bula bula, "Arapça ve Farsçayı atamayız, fakat, yabancı kuralları atabiliriz ve atmalıyız" formülünü bulmuşlardır. Bunlara göre "Edebiyat-ı Cedide" yerine "Cedide Edebiyat" yazmak, "Fecr-i Âtî" yerine "Âtî Fecri" demek Türkçe oluyordu.

Cumhuriyet döneminde de işin içinden çıkıldığı pek ileri sürülemez. Önce her aklına gelen kelime uydurmuş, bir kısmı Anadolu'da kullanılan yerel kelimeleri bölgeciliğin de kaygısı ile, dile sokmak istemiş, bir küme kimse de, ya Fransızca kelimeleri aynen almış veya Türkçe kelimelerden Fransızca bozuntusu kelimeler uydurmuştur: Okul, belleten... gibi.

Sonra, anarşinin bir dereceye kadar önlenmesi için, iş, bir elden yönetilmek istenmiş, bunun için de Dil Kurumu görevlendirilmiştir. Ancak, kurumun da tam bir yol bulduğu kesinlikle söylenemez. Çünkü, bu müessece bulunan, fakat halkımızca benimsenmeyen kelimeler benimsenenler daha çok olmuştur. Kurumun çıkardığı Türk Dili dergisi ise dilin çeşitli sorunlarına ışık tutacak çalışmalardan çok mensuplarının veya yandaşlarının yazınsal yapıtlarını yayınlayan bir tür "edebiyat dergisi" halini almıştır.

BAŞKA SORUNLAR

"Aydınlarımız dil konusunda hâlâ bir çıkış yolu bulamamışlardır" demiştim. Bulamamışlardır, çünkü, annelerimizin her gün konuştuğu dildeki öz Türkçe kelimelerin farkında olmadan kelime üretme yoluna gitmişlerdir; bunda o kadar acâiplikler ortaya atmışlardır ki, halkımızın "sulu cırtlak, alma, antari, ulusal düttürü, iç itişimli götürgen, gökkonuksal avrat..." gibi mizah sözcükleri uydurmasına yol açmışlardır.

Konuştuğumuz Türkçe'den kelime üretmek yerine kulağı tırmalayan, kimsenin anlamadığı kelimeler bulup kullanılmasını istemek olmuştur. Bütün çabalara rağmen "bay, bayan" tutmamış, halk, bunun yerine, "sayın"ı yeğlemiştir. Buna karşılık konuştuğumuz dilden oluşturulan "bilgisayar" tutmuştur. Bu kulağı tırmalayan ve ne idiği bilinmeyen kelimeler konusunda bir zamanlar yazdığım bir yazıda, "Gerçekten de arı dil, çünkü sokuyor insanı" demiştim.

Aydınlarımızın dil konusundaki başka bir yanlışı da, dilin tek sorununun, sadece kelime atma ve üretmeden ibaret olduğunu sanmalarıdır. Bugün bile dil konusunda yapılan tartışmalara göz atarsanız hep "kelime savaşçılığı"nı görürsünüz: Geri zekâlı, çağdışı birisi, örneğin "Nutuk" Türkçesini temel alalım diye bir söz ortaya atar ve Genç Kalemler'in "Arapça-Farsça sözlü, Türkçe kurallı" dilini kullanmamızı ister, öz Türkçeciler de, yine kelimeler üzerinde durarak, karşı saldırıya geçerler. Yani, savaş, hep kelime savaşıdır. Bir Fransız filminin "Düğmeler Savaşı" adındaki gibi...

BAŞKA SORUNLAR

Oysa, dilimizin, henüz ele alınmamış pek çok sorunu vardır. Kuşkusuz, bugüne kadar yapılanlar gerekli idi. Çünkü, dilde ilk sorun, önce yabancı kelimeleri atmaktı. Bu iş bir dereceye kadar başarılmıştır. Şimdi sıra, öbür sorunların ele alınmasına gelmiştir. Burada, bunların birkaçına sadece değinmekle yetineceğim.

• **İlk sorun "gramer sorunudur.** Dilimizin grameri henüz yazılamamıştır Osmanlı aydını Arapça grameri temel alarak "Türkçe Gra-

... Osmanlıca'ya göre yazdığı bin küsür sayfalık gramer örnek alınarak yazılmış şeylerdir. Ali Ulvi Elöve'nin çevirdiği kitap 194 1'de yayınlanmıştı.

• **Dilimizin ikinci sorunu "ad dili"mi, "fiil dili" mi olduğunun saptanmasıdır.** Yani, Türkçe, daha çok "ad"larla mı, yoksa "fiill"lerle mi yazılıp konuşulan bir dildir? Bunun anlaşılması, dilimizin "yetersizliği", "tamlığı" konusuna ışık tutacaktır. Hemen belirtelim ki, Fransızca "ad"larla, Türkçe ise, Latince gibi daha çok "fiil"lerle konusulan ve yazılan bir dildir. Fransızcadan çevirilerde çevirmenler, birçok Fransızca kelimenin karşılığı olmadığını görürler ve bundan, dilimizin "yetersizliği" hükmüne varırlar. Karşılığı bulunmayan kelimelerin çoğu "ad"lardır. Dilimiz "fiil" dili olduğundan bizde bunların karşılığında "ad" değil, "fiil" vardır. "Bekleme yapılmaz" cümlesi, "Fransızcaya göre" bir cümledir. Biz "Beklenmez" deriz. Fransız "Défense d'entrée" der, biz "Girmek yasaktır" deriz. Fransızın cümlesinde iki isim, bizimkinde iki fiil vardır.

Yine dilimizin "ad" dili olması nedeniyle bizde sıfatlar fazla önem taşımaz. Buna karşılık, fiil'lerin sıfatı durumunda olan "zarf"lar büyük önem taşır. Dilimizde "zarf" konusunda hiçbir çalışma yoktur: Bunların türleri, kökenleri, kullanılış biçimleri... hakkında. Mevcut bilgiler Fransız gramerine göredir.

> Türkçenin mantık yapısına göre yazılan bir cümlede işarete pek gerek yoktur. Ünlü cümleyi bir daha yazalım: **"Oku baban gibi eşek olma."** Burada "oku"dan sonra virgül koyarsak babayı, gibiden sonra virgül koyarsak oğlu "eşek" yapmış oluruz. Ama **"baban gibi oku eşek olma"** yahut **"eşek olma baban gibi oku"** dersek anlam karışıklığı kalmaz.

• **Dilimizde "article" (harf-ı târif) olup olmadığı konusu da ele alınmalıdır.** Genel kanıya göre Türkçede böyle bir sözcük yoktur. Böyle düşünüldüğü için de konu ele alınmaz. Bu yüzden, yabancı dil öğrenenlerimiz, "article"ın ne olduğunu bir türlü anlayamazlar. Bunu, birçok dil, yani yabancı dil hocasının da kavrayamamış olduklarını biliyorum. Öğrenciye, hep: "Belirli kelimelerin başına Fransızcada "le, la, de" İngilizcede "the" getirildiği anlatılır. Fakat, "belirli"nin ne olduğunu, öğrenci, bir türlü kavrayamaz. Oysa belirlilik, belirsizlik kavramı bütün dillerde olduğu gibi dilimizde de vardır. Bu iş bir dil konusu değil, mantık konusudur. Mantık ise bütün insanların ortak malıdır. Fikrimi iyice açıklamak için örnekler vereyim.

Biz, belirsiz kelimeler için hiçbir şey kullanmayız: "Ekmek getir"de belirsizlik takısı gizlidir. Buna "i" eklersek belirli bir kelime elde ederiz: "Ekmeğ-i getir" gibi... "Kapı kilidi" bütün kapılar için kullanılır. "Kapı-nın kilidi" tek bir kapının kilidi içindir.

Bundan şu çıkmaktadır: Türkçede "ad tamlaması" diye bir kelime türü yoktur. Böyle sandığımız kelimeler ya sıfattır, ya isimdir veya "article"dir: "Demir karyola"da "demir" sıfattır. "Yerelması" iki isim birleştirilerek yapılmış bir isimdir, nitekim Fransızlar buna bir tek ad bulmuşlardır: "Topinambour." Buna karşılık Fransızcada iki isimle söylenen "pomme de terre" dilimizde bir tek "patates" ile ifade edilmiştir. Yani, kelimeler, sadece eklentilerle değil, isimler birleştirilerek de yapılır. "Altan-ın borc-u "nda "ın ve u" eklentileri belirleyicidir ve Fransızcadaki "le, la" ile İngilizcedeki "the" yerine geçer.

... işaretler kullanılmazdı. Fakat bu, anlamayı güçleştirmezdi. Yazı işaretleri bize Fransızcadan geçmiştir. Türkçenin mantık yapısına göre yazılan bir cümlede işarete pek gerek yoktur. Ünlü cümleyi bir daha yazalım: "Oku baban gibi eşek olma." Burada "oku"dan sonra virgül koyarsak, babayı, gibiden sonra virgül koyarsak oğlu "eşek" yapmış oluruz. Ama "baban gibi oku eşek olma" yahut "eşek olma baban gibi oku" dersek anlam karışıklığı kalmaz... Bunun gibi, "dört tabancalı adam", "oniki öfkeli adam" sözleri "tabancalı dört adam, öfkeli oniki adam" şeklinde yazılırsa karışıklık kalmaz.

"Safra atma" sorunu, gereksiz lafları atma sorunudur. Bunda hemen hiçbirimiz başarı gösterememekteyiz. Oysa, günümüz insanının traşa tahammülü yoktur. Çok kimse gazetesini trende, otobüste, uçakta okumaktadır. Bu nedenle de, çağdaş okuyucuya, az sözle çok şey vermek zorundayız. Bütün dünyada böyle yapılmaktadır. Bizim çarşaf çarşaf yazdığımız konuları haftalık yabancı dergiler yarım sütun içinde, daha da kolay kavranır biçimde, vermektedirler.

"Birlik ve beraberlik", "hayırlı, uğurlu olsun" gibi sözlerin yarısı atılabilir. Ünlü bir yazarımızın "Bir yerden bir yere giderken küçük istasyonların önünde duran trenler" cümlesindeki "bir yerden bir yere giderken" sözleri gereksizdir. "Yapılan araştırmalara göre..." de "yapılan" gereksizdir, "göre" de gereksizdir. "Araştırmalar... gösteriyor ki..." daha tasarruflu bir cümledir.

Biz, fikir yerine kelimeye önem vermiş insanlar olduğumuz için bundan kurtulmak bir hayli zor. Sünbülzade Vehbi (1719-1809) kelimecilerle şöyle alay eder: "... Nâzikâne açılır gonca leb-i/Gözünü kaşını bir hoş süzerek/Oynatıp bâşını ağzın büzerek/İstilah üzre tekellüm eyler/Bakıp etrafa tebessüm eyler/Söz bilir, nâkıtaperver geçinir/Hayliden hayli söz anlar geçinir/... Cüş eder sanki yem-i irafanı/İstilahate boğar yârânı/Gösterir kenduyu kamus-u lûgat/Söyleyip nice Arapça kelimat..."

"ler, lar" da çok az kullanılması gereken eklerdir.

• **Beşinci bir sorun "sözlük" işidir.** Bugünkü sözlüklerimizde kelime kökenleri yoktur, teknik terimler yer almamıştır, her meslekte kullanılan istilahlar belirtilmemiştir. Çünkü, sözlükler bugüne kadar sadece edebiyatçılarca hazırlanmıştır. Mevcut terim sözlüklerinin hemen hepsi çeviridir ve açıklamadır.

• **Altıncı dil sorunumuz yine "gramer" sorunudur.** Şimdi bizde de Modern Matematik okutulmaktadır. Bu bilim dalının bir özelliği, bütün dallara uygulanabilmesidir. Fransa, gramerlerini bu bilim dalının yöntemlerine göre yazdırmıştır. Bunu biz de yaparsak, Modern Matematiğin evrensel bir dil olduğunu daha iyi belirtmiş oluruz. Şöyle:

Her dilde 4 tür sözcük vardır: 1) İsim ve küme'si, 2) Fiil ve kümesi, 3) Anlamsız bağ sözcükleri, 4) Cümle sözcükleri, yani ünlemler.

"İsim, sıfat, zamir", isim küme'sini; fiil ve zarf "fiil küme'sini oluşturur. Her kümede sözcüklerin birbirleriyle ilişkileri, kümelerin elemanları arasındaki ilişkilerdir... Kelimeler arasında "fonksiyon" ilişkileri de vardır. İsim küme'sindeki bir sözcüğün değişmesi aynı kümede başka bir sözcüğün veya fiil küme'sindeki sözcüklerin de değişmesini zorunlu hale getirir. Toplama, çıkarma, çarpma, bölme, hattâ kare kökü... gibi şeyler sözcükler için de geçerlidir. Parantez içine alma, parantezden çıkarma, cümlelerde de söz konusudur. Soyut sözcüklerle bir tür cebir yapılabilir.

İsım, sıfat, zamir, fiil sadece birer sözcük değil, çok kez sözcükler kümesidir.

Dilcilik, sadece "Şunu at, bunu al"cılık, değildir. Gramer, sadece "lak, luk, cek, cak, im, ım" getirilince şu olur, bu olur"culuk değildir.

Fotoğraf: Ahmet Beykan

"Denizi seviyorum. Sevmesem de önemli olurdu benim için, meslek olurdu belki."

Denizi seviyorum

— Sayın Suat Vardal, genç şiirimiz içinde kendine özgü yeri olan bir ozanımızsınız. Sizi başlangıçta şiir yazmaya yönelten etkenlerle bugün de şiir yazmayı sürdürmenizin nedenlerini anlatır mısınız?

— Başladığımda, yaşamımın bir parçası, güzel bir parçası olarak vardı şiir. Bir özendirme değildi. Böyle de olmaz anlamında söylemiyorum, özenme de sanatla uğraşma için iyi ve önü açık bir yol olabilir. Ama benim için böyleydi, başlangıçta okunsun, yayınlansın diye bir kaygıyla yazılmadılar, yalnız kendim içindiler.

Bugün içinde aynı şeyleri söyleyebilirim. Bazı farklılıklar varsa da şiir yazmak için bir neden aramıyorum. Şiir üstüne düzyazı yazmak bile pek anlamlı gelmiyor bana. Dergilerde çıkan edebiyat düşmanlığı düzeyindeki altı boş şiir eleştirilerini kuramsal yazıları günışığına çıkarıcı yazılar yazmak istesem de sonradan bir yararı olmayacağını düşünerek uzaklaşıyorum bu istekten. Şiirin ne olup ne olmadığını anlatmaya çalışmak olacak bu çünkü. Çok ince bir konu bu.

Evet, şiir üstüne hiç yazı yazılmaması, eleştiri olmaması da hoş bir şey değil. Ama sözkonusu türde bolca yazılan yazılarla gelinen yer edebiyatımız açısından bu nahoşluktan daha çirkin bir durum yaratmıştır.

— Genç şiirimiz içinde denizi en çok işleyen ozanlarımızdan birisiniz. Denizin hayatınız ve şiirinizdeki karşılığı üstüne bilgi verir misiniz?

— Denizi seviyorum. Sevmesem de önemli olurdu benim için, meslek olurdu belki ama, sevdiğim için daha başka bir anlam kazandı.

Bir yanda taş demek, ağaç demek, su demek gibi basit, kendinde anlamlı bir sözcük, zaman zaman da bendeki kimi insanca uzanımları karşılayan bir sözcük. Şiirlerimde bu değişik anlamlarla yüklü olarak sık sık dolaşıyor deniz.

— Ozan kişiliği ile kültür adamı kişiliği arasında koşutluk ve ayrılıklar görüyor musunuz? Günümüzde kültür adamı olmadan ozan olunabilir mi? Bir ozan olarak kültür alanımızı etkileme, değiştirme yönünde çabalarınız var mı?

— Sanatçı, ozan bir yanıyla kültür adamıdır kendiliğinden. Ama yine de bu ortak nokta dışında çok farklı olmalı. Daha geniş, çok şeyle kesişen bir şey sanatçı kişiliği. Bana göre akla gelebilecek her tür kişilikle az ya da çok akrabalığı var, sanatçı ve ozan kişiliğinin.

Ozanlığın kültür adamlığının ardından geldiği gibi bir saptamayı yersiz buluyorum. Olmaz böyle bir şey. Bu saptamanın tersi de olmaz. Her zaman basitleştirerek kısadan sonuca gitme geçerli olmuyor, burada olduğu gibi. Ayrıca benim için, bazı kavramlar anlamlarını değiştirdi, bazıları yeni anlamlar bulamadılar, öyle ortalıkta geziniyorlar, belki yeni anlamlar arıyorlar kendilerine, belki hiç de öyle bir dertleri yok.

Değiştirme derken çok iddialı çalışmalar, belirli hedefler öngörmüyorum kendime. Koşullarımın elverdiği, gücümün yettiğince yaşamımı, uğraştığım ve artık yaşamım olan bir işi daha iyi ve daha özgün kılmaya çalışıyorum.

— Ülkemizde kültür alanının bugünkü koşulları ile kültürel ürünlerin toplumun geniş kesimlerine yayılması ne denli olanaklıdır? Bu yaygınlığın sağlanabilmesi üstüne neler düşünüyorsunuz?

— Kişisel ve kurumların yine kişisel çabalarının yanında bu konunun çözümünü kültür alanının olabildiğince demokratikleştirilmesine bağlıyorum. İlkönce bu olmalı. Ne gidecek geniş kitlelere, sağlıklı bir aydın kamuoyu denetiminin olmayışından yararlanılarak iyi kitaptır diye burnumuza sokulan bir yığın abur cubur mu? Ben her türlü yaygınlaştırma iyidir, geçerlidir diyemiyorum. Amaç okuma alışkanlığını sağlamaksa, daha önce amaç okuma yazma oranını gerçekten artırma olmalı. Dipsiz kuyulara dayanıyor bu önemli soru.

Yaklaşımım bu konuda yapılacak çalışmalara katılmak istemediğim ve katılmayacağım anlamına gelmiyor.

— Edebiyat dışındaki sanat dalları ne oranda ilgi alanınızın içine giriyor.

— Resim sanatıyla ilgim bazı kesintilere uğrasa da hep sürdü. Desenler çiziyorum, sergileri elimden geldiğince izliyorum, konuyla ilgili kitaplar okuyorum. Ressam arkadaşlarımla sohbetlerim çok önemli benim için. Hemen her konuşmada şiir resim ilişkisi üstüne yeni düşünceler uyanıyor, yeni açılımlar oluyor. Bu ilginin şiirimde de görülmesi sevindiriyor beni. Özellikle resimle şiirin içiçe geçen pek çok yanları olduğunu giderek daha iyi anlıyorum. Bu yanların ayrılması gerektiğine inanmayan sanat anlayışına yakın buluyorum kendimi.

— Bir şiirinizin başlığı "Güneş Yeterdi Aslında" adını taşıyor. Hayat üstüne düşünceleriniz bu denli yalın mı?

— Şiirlerimde eğilimlerimin gözükmesi doğaldır. Ama şairin dışında bir şeydir şiir, yazıldıktan sonra. Benim hayata bakışım zaman zaman o şiire yakınlaştı, o şiirce yalınlaştı. Belki de hayat yalınlaşmıştı o zamanlar.

— Yeni yayınlanan "Yorulur Ölümlü Gözler" adlı yapıtınız üstüne duygularınız neler?

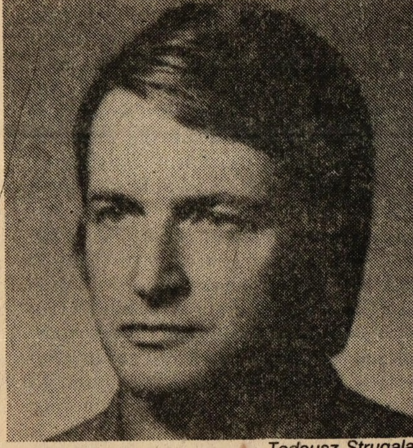
— İkinci şiir kitabım, seksenbir mayısından seksenüç ekimine kadar olan zamanda yazdığım şiirlerimin bir seçkisi. Birkaçı dışında dergilerde yayınlanan şiirler.

Değerli sanatçı Neşe Erdok arkadaşımın resimleriyle kitapta yer almasından sevinç duydum.

— İlk şiiriniz 1979'da yayımlandı. Son dört yıldır dergilerde sürekli göründünüz. İki de şiir kitabınız yayımlandı. Dört yıllık yoğun edebiyat uğraşınızın hayatınızdaki karşılığı neler oldu?

— Gözüken kısmı dört yıl ve iki kitap. Şiirlerim sizin ve şiir okurlarımız için iyi bir yanıt olabilir sanıyorum. Başka bir karşılık olmadı çünkü.

Raymundas Katilyus

Tadeusz Strugala

83'ün son dinletisi

ÜMİT GÜLTEKİN

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası **Raymundas Katilyus'**un solist olarak katıldığı dinletiyi 22 Aralık Perşembe akşamı sundu. Orkestrayı Polonyalı şef **Tadeusz Strugala** yönetiyordu. CSO dinletilerini Cuma akşamları sunar ve aynı programı Cumartesi günkü dinletisinde yineler. Bu kez alışılmışın tersine dinleti Perşembe akşamı sunuluyor ve Cuma akşamı yineleniyordu. Üstelik 30 ve 31 Aralık tarihlerinde ise, dinleti sunulmuyordu. 6 Ocak'a kadarki zaman sürecini CSO'nun bir "yarı yıl dinlencesi" olarak değerlendirmek olası.

Dinleti programında daha önce duyurulan Schubert'in Rosamunde Bale Müziği kaldırılmıştı. Bu nedenle seslendirilen ilk yapıt **Jean Sibelius** (1865-1957)'un Re Minör Keman Konçertosu oldu. Solo keman partisini **Raymundas Katilyus** seslendiriyordu. Sibelius Finlandiyalı bir yaratıcıdır. Yapıtlarını oluştururken sadece ülkesinin türlü öğelerinden esinlenmekle kalmamış, doğrudan ulusal Fin destanlarından da yola çıkmıştır. Bestecinin Keman Konçertosu içerdiği teknik güçlükler nedeni ile keman dağarının başlıca güç yapıtlarından biri olarak kabul edilir. Yapıt surdinli (yaylı ya da nefesli bir çalgıyı sağırlaştırmak için kullanılan kıskaç veya tıkaç) kemanların müziği ile başlar. Dinleti gecesi surdinli kemanların girişi elektronik müziği anımsatıyordu. Solistin ilk temayı sunuşu yapmacık ve kötü bir ton ile karşı karşıya bulunduğumuz kuşkusunu uyandırdı. Katilyus kemanı ile sahnede çırpınan bir serçe gibiydi. Teknik, güç geçişleri ustalıkla sindiriyordu. Fakat yapıtın özü olan içli yorumdan büyük ödünler veriyordu. Yapıtın ikinci bölümündeki incelik isteyen ezgiler de yeterli değildi. Yeterli olduğu yerlerde de fon oluşturan kornolar izlenimi yok ettiler. Kornolar son derece formsuzdular, üstelik sadece kendi partilerini çalıyor, soliste kulak bile vermiyorlardı. Ölüm dansını anımsatan son bölüm de, sinsi bir anlatım gerektiren viyolonsel, minicik geçişleri ile kurnazlığın ışıltılarını parlatan flütlerin yorumu beklenen nitelikten uzaktı. Solist son bölümde ilk iki bölüme kıyasla daha tutarlı idi. Yapıtın tümünde kendi partisini yoğururken tempo ile de oynaması, orkestranın da bu değişimleri kollarken müzikal eşlikten ödün vermesi yorumu olumsuz etkiledi. Katilyus alkışlara Barkaus Kass'ın solo keman için bir yapıtını program dışı seslendirerek karşılık verdi. Çağdaş, türlü teknik cambazlıklarla dolu yapıtı başarı ile yorumlayarak hem teknik gücünü gösterdi, hem de izleyicilerin gözünde yüceleşti.

Franz Schubert (1797-1828)'in Do Minör 4. Senfonisi programın ikinci yapıtı idi. Senfoni dağarında yapıt "Trajik" adıyla da tanınır. Senfoniye trajik adını Schubert koymuştur. Fakat besteci yumuşak, seven, duygulu kişilik özellikleri ile tam anlamı ile trajik bir senfoni yaratamamıştır. Yansıtılan en sert duygular bile adeta rötuştan geçmiş, incelmişlerdir. Birinci bölüm, Adagio molto: Ağaç nefeslilerin tek fikirde birleşmemiş olmaları, birinci kemanların eksik ölçü ile başlayan ünlü temayı sunuşlarındaki keskin çizgiler ve vurgular kompozisyon çizgisini Schubert özelliklerinden ayırıyordu. İkinci bölüm, Andante: Birinci kemanların sunularına eşlik eden alt partilerin dolgun tını olgunluğunda olmaması, kornoların çok belirgin gafları başlıca olumsuzluklardı. Üçüncü bölüm, Menuetto: Yerinde bir nüans anlayışı, ton güzelliği egemendi. Obuaların müzik cümlelerini sindirerek, dans kalıplarına uygun soloları çok güzeldi. Dördüncü bölüm, Allegro: Orkestranın tümüyle önemli crescendoyu (= sesi gitgide yükselterek) can alıcı biçimde kullanamaması, klarinetin buz gibi cevapları dışında bu bölümde üçüncü bölüm kadar iyiydi denebilir.

Belçika'da rock müziği

TOZAN ALKAN

Belçika'da rock müziği fazlaca bir iddia taşımamasına karşın yine de oldukça gözde. Bu müzik türü varlığını sürdürmeye kararlı. Çeşitli toplulukların verdiği konserlerin bilet fiyatları gençliğin karşılayabileceği biçimde düzenleniyor. İsteyen her genç bu konserlere az bir para karşılığı gidebilme olanağı bulabiliyor. Bütün bunlar da Belçika'da müziğe olan ilgiyi artırıyor.

Belçikalılar kültürde dönüm noktası yaratacak akıllı ve dinamik bir genç kuşak yetiştirdikleri inancındalar. Uzun ömürlü bir rock kültürünün özgünlükten kaynaklandığını bilen bu genç kuşak için Paris artık çekici bir kutup olmaktan uzak. Onlar kendi müziklerini yaratma çabası içersindeler. Belçika'da bugün "herhangi bir şey" çalıp okumak için dinleyici karşısına çıkan topluluklar çok az sayıda. Bu da onların en iyiyi, en güzeli ve eksiksizi yapma eğiliminde olduklarını ortaya koyuyor. Rock müzik gençler için bir boşalım değil ve gerilim yaratmak amacı da taşımıyor. Estetik kaygılarla besleniyor. **Scabs** topluluğunun solisti **Guy Swinnen**'e göre, "çok kişinin rock müziğindeki kıstası gerilim ve bu gerilimin yarattığı doğal olmayan boşalımlar değil."

Belçika'da rock müziğin en tanınmış ismi **Jo Lemaire,** Jo Lemaire 'nin **Gainsbourg'**un **"je suis venue te dire que je m'en vais"** isimli şarkısından oluşan uyarlaması ülke içinde olduğu gibi Fransa'da da başarı sağladı. Jo Lemaire yaptığı müziği şöyle tanımlıyor:

"Müziğim imgeler ve izlenimler zinciridir. Gece çekilmiş fotoğraf gibidir. Gölgeler vardır yalnızca,nesnelerin imgeleri."

Jo Lemaire şarkılarını Fransızca ve İngilizce olarak okuyor.

Polyphonic Size

Belçika'nın tanınan topluluklarından biri **Polyphonic Size.** Elektroniği safdışı bırakarak geleceğin romans ve ezgilerini yaratmayı amaçlayan topluluk, metalin soğuk olduğu ve bildiri taşımadığı inancında. **Kid Montana** elektroniğe değgin kaygılarını şöyle dile getiriyor:

"Elektronik bildiri taşımaz. Gitarın, davulun sesinde bir bildiri olduğu halde oscilleteur triangulairede (★) yoktur. **Blues** kökeni çok eski olan bir müzik türüdür. Elektroniğin ise kökeni yoktur."

Topluluğun bir diğer kişisi **Roger Marc Vande Voorde** daha da ileri giderek şöyle diyor:

"Batıdaki sistemlere artık inanmıyorum. Avrupa'da, özellikle Belçika'da yaşanan olay gerçek bir intihar olayıdır. Ülkeyi yok olmaya sürükleyen bir bireycilik almış gidiyor. Bence geleceğin ülkesi Japonya'dır. Çünkü ortaklaşma bireycilikten önce geliyor."

Flamanların yoğun olduğu bölgelerde daha değişik bir görünümle karşı karşıyayız. Flamanlar genelde müziğe Valonlardan daha tutkunlar. **Anvers** ve **Ostende**çevresindeki küçük yaşam merkezleri Flaman müziğiyle kuşatılmış. Kendi dillerinde söylemekte tereddüt etmeyen Flaman toplulukları rock müzik geleneğiyle Flaman geleneğini uzlaştırmayı amaçlıyorlar.

TC Matic topluluğu dinsel ayetleri andıran ağır müziği ve Flaman expressionismi ile umutsuzluğu ve yaşam sevincini bir araya getirmiş. Topluluğun solisti **Arno** şöyle diyor:

"Belçika, İtalyanlar, Almanlar, Fransızlar, İngilizler tarafından sarılmış, kuşatılmış **Chauvınısmin** olmadığı bir ülkeyiz. Ben Flamanım. Kendimi Belçikalı olarak değil Avrupalı olarak görüyorum ve benim kültürüm Coca-Cola ve hamburgere dayanan Amerika kültüründen daha zengin. Dolayısıyla onların müziklerini çalmak istemiyorum. TC Matic bir Amerika ya da bir İngiliz topluluğuyla karşılaştırılamaz.

*(★)**Triangulairede:** Titreşim üreten üçgen biçiminde bir alet.*

Jo Lemaire

Ölümünün 1. yıldönümünde S.Günay Akarsu için dörtlü konuşma

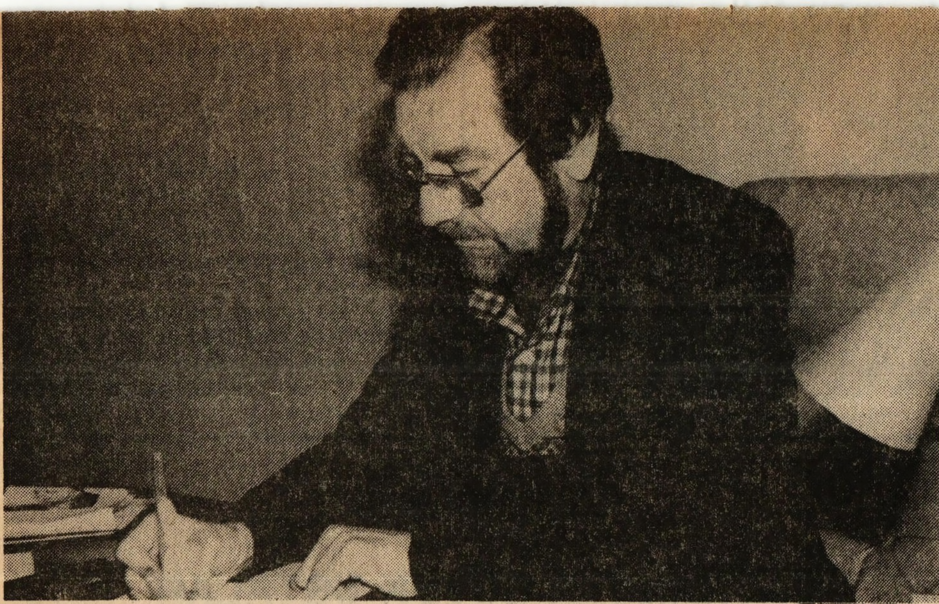
Mustafa Sercan— Günay Akarsu'yla belirli dönemlerde birlikte olduk. Onunla ortak anılarımız var. Kendi adıma bu anılar benim hep kıvancım oldu. Bunlar anlatılamaz, yaşanılır ancak. Ne var ki, Günay Akarsu bir aydındı. Tiyatro sanatına değişik alanlarda katkıda bu[illegible]

ca şunu da söyleyeyim. Tiyatronun yozlaşmaya başladığı dönemi gördü. Bunun acısını yaşadı. Ölmeden kısa bir süre önce büyük bir hesaplaşma için dergi hazırlıklarına başladık. Bu yoz hareketi en azından saptamak ve mücadele etmek için Oyun dergisinin hazırlık toplan[illegible]

profesyonelliğine karşı çıkardı hep. Yazılarında da, yayımladığı dergilerde de bu sanatçı tipine karşı mücadele verdi Günay Ağabey.

O.Arayıcı— Günay İzlem'de tiyatro yayımlarken başka yayımcılar pembe kitaplar çıkartıyorlardı. Para getiren kitaplar. O dönemde

maddeci bir oyun. Onu desteklerdi. Kralların padişahların yaşamından yola çıkmak yerine, sade vatandaşın tragedyasını getiren, bugün için dar kalmış trajik alanlardan uzaklaşan oyunların çoğalmasını isterdi. Yeni bir komedya, yeni bir tragedya... Böyle oyunlara eğilimi var-

S.Günay Akarsu

Yaptıkların unutulmayacak Günay Akarsu

HİLMİ ZAFER ŞAHİN

Günay Akarsu ile ne zaman tanıştığımı hatırlamıyorum. Ama öldüğü gün hâlâ belleğimde. Öldüğünü öğrendiğimde, kendisini tanıdığım 4-5 yıl gözümün önünden akıp gitmişti. O zaman da kafa yormuştum, ne zaman tanışmıştık? Hatırlamıyorum. Ayrıca önem de vermiyorum. Çünkü daha sonra yaptıklarını görünce, bu tanışma önemini yitirdi.

Tiyatro ile uğraşan, tiyatro öğrenimini yapan, tiyatroya ilgi duyan her insan, Günay Akarsu'nun her şeyiyle omuzladığı, bir bölümü altmışlı yıllarda, diğer bölümü yetmişli yılların sonunda çıkan ve toplam on yıla yakın Türk tiyatrosuna katkıda bulunan Oyun dergisiyle karşı karşıya gelirler. Oyun dergisi, içinde taşıdığı çevirileri, incelemeleri, tanıtıları ve eleştirileriyle, hem bir kültür aktarımı, hem de gününün belgesiydi. Öyle ki bu belgecilik, doğrudan sapmama, güzele, iyiye, yeniye yönelme adına yapılmıştır. Oyun dergisi, geri adım atmadan, ödünsüz, toplumcu düşünceden taviz vermeyen bir içerikle yayın yaşamımızda yer aldı. Bu anlayışta en büyük pay, dergiyi ekonomik ve yönetim olarak omuzlayan Günay Akarsu'nundur. Onun kararlılığı, düşünceleri, dergide yarına açık herkesin yer almasını sağladı. Oyun dergisi, Türkiye aydınının -özelde de tiyatro alanında çalışanların- bir onurudur. Çünkü Oyun dergisi, çıktığı ilk günden beri, Türk tiyatrosunda, altmışlı yılların sağladığı demokratik ortamın etkisiyle, yenilikçi, ilerici tavrın ses verdiği bir yer olmuştur. İleriki günlerde Oyun dergisinin önemi bir kat daha artacak ve başlatılacak tiyatroya ilişkin birçok çalışmada kendini kaynak olarak gösterecektir.

Kurduğu İzlem Yayınevi'yle, tiyatro alanında bugün bile aranılan kitapları çıkardı. Özellikle B.Brecht'ten oyun çevirileri ve tiyatro düşüncesine, çalışmalarına kaynaklık edecek yapıtlar yayınladı. Yayın yaşamımızın çok az ilgilendiği tiyatro yapıtlarını basmasıyla, yayın yaşamımızın belli bir açığını da kapattı. Yetmiş sonrasında da İzlem Yayınevi az da olsa kitap yayınladı. İzlem Yayınevinin en önemli yanı, yayınlarında tiyatroya ağırlık vermesindedir. Zaman zaman Oyun dergisinin eki olarak verilen tiyatro oyunları, tiyatro okurunun kitaplığını da zengileştirdi.

Bunlardan ayrı olarak, sanatçıların, sanat alanında çalışmalar yapanların, araştırmacıların, incelemecilerin birlikteliğini sağlamak adına kurulan Sanatçılar Birliği'nin dernek çalışmalarının büyük bir kısmını Günay Akarsu yüklenmişti. Bu dernekte, ya başkan ya da aktif bir yönetim kurulu üyesi olarak altmışlı yıllardan, 1980'e kadar büyük bir özveri ile çalıştı. Sanatçıları derlemek, toplamak, ortak ereklere yöneltmek adına uğraş verdi. Sanatçılar Birliği'nin özellikle genç sanatçıların çalışmalarına önem veren bir yapıya kavuşması için uğraştı.

Günay Akarsu'nun genç sanatçılara önem veren örnek çalışması, İzmir ve İstanbul'daki "Merhaba" adlı tiyatro topluluğudur. Yeni denemelere ve yorumlara açık olan bu topluluk, tiyatro ve sanat çevresine gençlerin girmesini sağladı. Amatörce yapılan bu çalışmalar, Türkiye gençliğinin tiyatro uygulamalarında önemli bir yer tutar. Türkiye'nin çeşitli yörelerindeki gençlik tiyatrolarını yazılarıyla, uygulamalara kendisinin katılmasıyla ve Oyun dergisinde onlara önemlice bir yer vermesiyle destekledi. Türkiye'de tiyatro eğitimi yapan kurumların uygulamalarını da yakından izlerdi.

Günay Akarsu, alçak gönüllülüğü, doğruluğu, dürüstlüğü, çalışkanlığı, toplumcu düşünceye inancı ve tiyatroya tutkun yanıyla her zaman yüreklerde yaşayacak.. Unutulmayacak.

lunmuş bir aydındı. Eleştirmen olarak, yayıncı olarak tiyatronun ilerlemesine, gelişmesine omuz vermişti. Akarsu'nun bu yanını konuşmamız gerektiğine inanıyorum.

Cengiz Gündoğdu— Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun hukukla ilgili bir sözü var. Şöyle diyor: "Hukuk soluduğumuz hava gibidir. O olduğu sürece pek farkında olmayız. Ne zaman ki hukuk bozulur, düzensizlikler aksamalar başlar, hukukun eksikliğini duyarız." Günay Akarsu ile geçirdiğmiz 4-5 yılın ardından, o öldükten sonra şunu anladım ki, **demokrat** bir insanın varlığı son derece önemliymiş. Hem Türkiye çapında, hem kişisel düzeyde... Onu şöyle anlatacağım. Akarsu yaşarken onun demokrat kişiliğinin pek farkında olamadık. Bunu özellikle dergi yöneticiliği zamanında gördüm. Görüşlerine karşı olduğu kişilerin bile dergisinde yazmasına izin verdi. Bu demokrat tavır eleştirisine de yansıdı. Eleştirilerinde gördüğüm kadarıyla, oyunu eleştirdikten sonra en azından şu izlenimi verdi. "Evet senin de bu oyunu oynamaya hakkın var."

Mehmet Akan— Genelde yoz bir sanat ortamında yaşıyoruz. Bu yozluğu önlemek için Günay gibi insanlar gerekli. Özellikle tiyatro piyasası için düşünüyorum da bütün arkadaşlar, bu sanatın,mesleğin giderekbozulduğundan şikâyetçi. Günay'ın önemi burada galiba. Profesyonel değildi, hiçbir zaman da olmadı. Ama büyük bir yurekle, sürekli tiyatro adına bir onuru göğüsledi. Ben örneğin oyunculuğa bu kadar tutkun olmasaydım, yönetmenliğe, oyun yazarlığına bu kadar bağlanmasaydım Günay gibi davranabilir miydim bilemiyorum. Çünkü Günay ne oyuncu, ne profesyonel rejisör. Ama tiyatro davasını yüklendi. Tiyatrodan beş kuruş parakazanmıyordu. Şöhret merakı yoktu. Geçimini mühendislikle sağlıyordu.

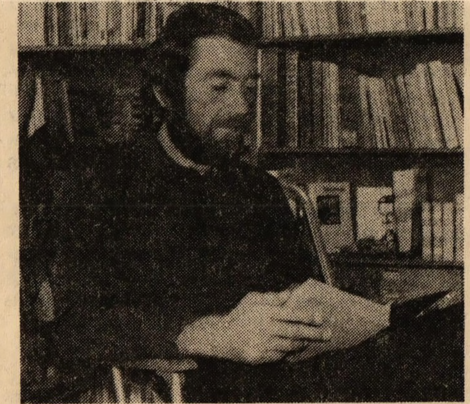
M.Sercan— Bununla da kalsa iyi. Mühendislikten kazandığını yayıncılığa aktarıyordu. Dergi çıkarmak batak bir iş Türkiye'de. Hele onun yaşadığı koşullarda, hem de bir tiyatro dergisi...

M.Akan— Ama işte hoş olan bu. Sadece parayla, konforla, düzenli bir aile yaşamıyla yetinemeyen üst düzeyde bir insan. Kalite bir insan.

C. Gündoğdu — Mehmet Akan çok önemli bir noktaya dokundu. Akarsu gerçekten yoz sanata karşı büyük mücadele verdi.

M.Sercan— Israrla bu işin piyasasının, her türlü piyasasının dışında kaldı. Bu konumunu özellikle korudu.

C.Gündoğdu— Önemli bir nokta da şu. Mehmet Akan'ın değindiği noktayı şöyle açacağım. Tiyatroya maddeci açıdan baktı. Bilimsel yöntemle. Gülmece nedir, tragedya nedir?... Maddeci açıdan nasıl olmalıdır?... Estetik kategorileri maddeci açıdan yorumladı. İşte bu açıdan yoz sanata karşı mücadele verdi. Ayrı-

S.Günay Akarsu

tılarına başladık. Ama yetmedi...

Oktay Arayıcı— Mehmet'in üstünde durduğu bir söz var. Profesyonellik. Şu vurgulanmalı. Günay hiçbir tarihte profesyonel olmadı.. Profesyonel olmamak, hayatının her döneminde amatör kalabilmek, dehşetli bir namusluluk meselesidir. Dürüstlük meselesidir. Türkiye toplumu paraya kul olurken, Türkiye de sanat paraya yöneltilirken, Günay hiçbir döneminde paranın, şöhretin, ikbal kapılarının ardından koşmadı. Mustafa, sen onunla İstanbul Merhaba Topluluğu'nda birlikte çalışırken yıl kaçtı?

M. Sercan— 1976.

O.Arayıcı— Günay 43-44 yaşındaydı. 44 yaşında amatör bir adam. Üzerinde durulacak bir nokta. Bizim toplumumuzda böyle insanlara gereksinim var. Bu namusluluk, insan sevgisi, ülke kültürüne hizmet aşkının ifadesidir. Bu nokta üzerinde özellikle durmayı uygun gördüm.

M. Akan — Oktay'a katılıyorum. Bu, profesyonellik kötüdür anlamına gelmemeli. Altını çiziyorum.Profesyonelliğin dışında Günay gibi adamlara ihtiyaç vardır. Günay'ın sahneye çıkıp profesyonel olmak gibi bir amacı yoktu.

"Bilgili, tepkili, değiştiren bir seyirci oluşturmak için yazılar yazdı. Yayıncılığı hiç olmazsa bir yönüyle de seyirciye yönelikti. Eleştirmenlik kurumunu bir anlamda bu amaç için kullandı. Tiyatrocuları, seyirciyi gözardı etmemeleri yönünde uyarmıştır. Seyircinin bilgi, bilinç, beğeni düzeyinin tiyatroda öz-biçim dengesini etkilediğini savunmuştur. Öbür yandan seyircinin dümen suyuna kürek çeken tiyatrocuların da hep karşısında olmuştur."

O.Arayıcı— Amatörlüğü, profesyonelliği yalnız sahne sanatları açısından ele almadım. Bu adamın bir de Cağaloğlu'nda yayıncılığı var. Bakın 1960'lı yılların İzlem Yayınevi'ne. İlk eşiyle birlikte tiyatro yayımlıyor. Oyun dergisini çıkarıyor. Türkiye'de tiyatro kitabı ne kadar satar?

C.Gündoğdu— Ben şu yönden vurgulayacağım. Profesyonellik de önemli. Şöyle belirteyim. Akarsu'nun profesyonelliğe bakışı şöyleydi. Bir adam oyun yazar, yönetir, oynar. Bunun karşılığında para kazanır. Bu da profesyonellik. Bunun yanlış olduğunu, aykırı olduğunu kimse söyleyemez. Ama biri var ki, "iyi tiyatro yapayım" derdi olmadan, para kazanmak için...

O.Arayıcı— Çok, daha çok para kazanmak için...

C.Gündoğdu— Evet, daha çok para kazanmak için, niteliği ne olursa olsun, sanatını kullanır. Karşı çıkılması gereken profesyonellik bu.

M.Sercan— Tırnak içinde profesyonellik.

M.Akan— Tiyatroculuğun, yazarlığın doğru anlamda profesyonel olabilmesi için kavga veriyoruz. Hâlâ profesyonel bir meslek değil çünkü. Sanatıyla geçinebilen insan yok gibi. İstiyorum ki yazar, yönetmen, oyuncu sanatıyla zengin olmasın, ama hiç olmazsa sanatından kazandıklarıyla geçinebilsin.

M.Sercan— Ama sanatından ödün vermeden...

M.Akan— Elbette. Namusuyla, kafasının gerektirdiği biçimde sanatını götürebilsin. Reklam, dublaj gibi işlerle uğraşmadan sanatına verebilsin kendini.

C.Gündoğdu— Bu anlamda profesyonellikle amatörlük birbirini dışlamıyor. Akarsu da doğru anlamda profesyonelliğin hep yanında oldu zaten.

M.Sercan— Nitelikten çok niceliğe önem veren, sıradan bir fabrika gibi çalışan sanatçının

İzlem'de çıkan kitaplar kaynak kitaplardı. Sonraki baskıları halen yapılamamış, başka yayınevleri basmayı kazançlı bulmamış, aradığında yalnız İzlem'de bulunabilen kitaplar. Söylemek istediğim, yayıncılığı da amatördü.

M.Akan— Tiyatrodaki amatörlüğünü anlamak kolay. Oysa yayıncılık çok profesyonel bir iş... Tiyatroda profesyonelliği baştan reddetmişti.

M.Sercan— Profesyonel bir işi bile amatör yapıyordu.

C.Gündoğdu— Yayıncılıktan para kazansa kınanacak bir şey yoktu bunda.

O.Arayıcı— Yoktu. Asla...

C.Gündoğdu— Çaba gösterdiği alanlarda amatörlükte de, sanatta estetik açısından da, içerik açısından da hiç ödün vermedi.

M.Akan—Günay'la aynı evde kalacak kadar ileri bir dostluğumuz oldu. İstanbul'da gözümü açtım Günay'ı gördüm. Zaman zaman beni yönlendirdiği olmuştur. Bazen tiyatroculuğumdan pişmanlık duydum. "Seçecek başka meslek yok muydu" gibi serzenişlerim oldu. Hani söylenir ya, ileride eşitlikçi bir dünyada, insanların para kazanması için gereken zaman azalacak, insanlar daha çok zamanlarında sanatla uğraşabilecekler... Profesyonel bir tiyatrocu almaktansa böyle bir yaşamı yeğlerdim. Bunu biraz Günay becerdi gibi. Günay'ın en imrendiğim yanı bu. Gerçi gene epey zorlanıyordu ama... Geçimini sağlıyor ondan sonra da istediği işle uğraşıyordu. Sanatla, okumayla...

C.Gündoğdu— Seyirci konusuna getirdiği görüşleri vardı. Öyle bir seyirci istenir ki, alkışlaması gereken yerde alkışlasın, gülmesi gereken yerde gülsün. Günay Akarsu meseleye böyle bakmıyordu. Bir oyunum protesto edilirken benim yönümden üzülüyordu ama seyirci yönünden seviniyordu. "Tamam" diyordu. "Seyirci budur. Seyirci anında protesto etmelidir. Bazen hiç alkışlamamalıdır. Hiç gülmemelidir..." Seyircinin tepkileriyle tiyatroyu etkilemesini, değiştirmesini isterdi. İstediği pek olmadı ama böyle bir seyirci isterdi.

M.Sercan— Günay Ağabey, oldukça duyarlı bir insandı. İçinde fırtınalar kopardı. Oysa biz onu dışarıdan dingin, durgun görürdük. Düşüncelerinde de bu dinginliği, dengeyi korudu. Örneğin, bir yanıyla seyirciyi yönlendirmek isterdi. Bilgili, tepkili, değiştiren bir seyirci oluşturmak için yazılar yazdı. Yayıncılığı hiç olmazsa bir yönüyle de seyirciye yönelikti. Eleştirmenlik kurumunu bir anlamda bu amaç için kullandı. Tiyatrocuları, seyirciyi gözardı etmemeleri yönünde uyarmıştır. Seyircinin bilgi, bilinç, beğeni düzeyinin tiyatroda öz-biçim dengesini etkilediğini savunmuştur. Öbür yandan seyircinin dümen suyuna kürek çeken tiyatrocuların da hep karşısında olmuştur. Tiyatronun da seyirciyi değiştirmesi gerektiğini vurgulamıştır yazılarında. Bütün sanatlar için, sanat alıcısı önemli bir etken. Ama tiyatro etkin, devingen bir sanat.Oyun-seyirci etkileşimindeki diyalektik kendine özgü bir devingenlik içeriyor.

C.Gündoğdu— Bir nokta daha var. Akarsu yürürlükteki tiyatro anlayışını aşan oyunları destekledi. Diyelim ki, çağaş bir tragedya var. Burjuva tiyatrosunu aşan, estetik açıdan güzel, dı. Belki deneme olarak ileride başarısız sayılacak ama bunlar Türkiye'de yeni oyunlardı. İlk denemelerdi.

O.Arayıcı— Bir tiyatro adamı olarak, bir eleştirmen olarak, çıkış işareti veren oyunlar üzerinde titizlikle, özenle durdu.

M.Sercan— Anımsadıklarım arasında Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı", Vasıf Öngören'in "Asiye Nasıl Kurtulur", Cengiz Gündoğdu'nun "Karar 71", Oktay Arayıcı'nın "Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi", Mehmet Akan'ın "Hikâye-i Mahmud Bedreddin" oyunları var. Ayrıca özgün reji anlayışlarını da destekledi.

M.Akan— Ben yeniden başa döneceğim. Bazı adamlar vardır. Sanatçı değildir ama sanat adamıdır. Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, Nurullah Ataç gibi. Günay da böyle. Tiyatrocu değildi. Tiyatro adamıydı. Tiyatro konusunda genelde anlaşıyorduk. Paylaşmadığım görüşleri vardı ama genel olarak söylemek istediğim bu. Tiyatro adamıydı.

O.Arayıcı— Ben tiyatro sevdalısı diyordum ama tiyatro adamı sözü daha kapsamlı...

M.Sercan— Günay Ağabey'in bir de amatör tiyatro konusundaki görüşleri var. Geneldeki dengeliliğini bu konuda da sürdürdü. Doğru profesyonelliğe hiçbir zaman karşı olmamakla birlikte amatör tiyatroya ayrı bir yer vermişti hep. Profesyonel tiyatroyu kuşatan kısıtlayıcı koşullardan uzak, kendi iç devingenleriyle, kendi doğrularıyla yapılması gereken bir amatör tiyatroydu savunduğu. Bu nedenle nerede bir amatör tiyatro çalışması varsa Akarsu oradaydı. Amatör tiyatroyu, profesyonelliğe basamak olarak görmüyordu. Ayrı bir etkinlik alanıydı ona göre. Böyle bir amatör tiyatronun savunuculuğunu, hatta olabildiğince uygulayıcılığını da yapmıştı. Gençlik dönemlerinde katıldğı amatör tiyatro çalışmalarını saymazsak, 1972'den başlayarak İzmir'de, 1976'dan başlayarak İstanbul'da kurduğu iki ayrı Merhaba Gösteri Topluluğu'nda savunduğu ilkelere göre bir amatör tiyatro çalışması içinde oldu. Bu konuda yazdıklarını da gözden geçirirsek, amatör tiyatro konusunda saptadığı önemli kuramsal noktaları, kilometre taşlarını görürüz.

M.Akan— Merhaba'da sanatçı olarak verdiği ürünleri pek sevemedim. Ama tiyatro kafası olarak çok önemliydi. Bir insanın kişisel özellikleri çok farklı olabilir. Ama her şey mantıkta birleşiyor. Mantıklı davranabiliyorsa kişi her şeyi çözebilir. Günay'da ben çok az insanda rastladığım bu mantığı gördüm. Her türlü olayda bu mantığı kullanırdı. En sıcak kavgalarımızda bile Günay mantıklıydı. Nesnel olabilmeyi Günay'dan ve ilk eşi Nurten Tuç'tan öğrendim diyebilirim. Bu hayatımın önemli bir dönüm noktasıdır.

C.Gündoğdu—Günay Akarsu hiçbir zaman bir öğretmen pozisyonuna girmedi. Ama ondan dolayı çok şey öğrenmişimdir ben de.

O.Arayıcı— Günay, iç dünyasına girilmesi çok zor bir insandı. Sanki bir cam zırhın arkasında kendisini devamlı korumada tutardı. Bu cam zırhın arkasındaki şey Mehmet'in söylediği mantıktı. Devamlı bir mesafe bırakırdı arada. İçten beraberliği eylemde ve kafada birliği yanında, insan ilişkilerinde sürekli bir mesafe bıraktı arada. Eylem alanında coşkulu, kişisel ilişkilerinde çok ölçülüydü.

M.Sercan— Şu küçük toplantıda bir kez daha belirlendiği gibi Günay Akarsu bir arkadaş, bir dost olmasının ötesinde Türkiye tiyatrosunun önemli bir eleştirmeni, gizli bir öğretmeni, direngen bir mücadelecisi oldu. Onun ölümüyle tiyatromuz demokrat bir aydınını, bir tiyatro adamını yitirdi. Kalanlara düşen görev bayrağı onun getirdiği noktadan daha ötelere, daha yücelere taşımak olacak sanırım. Kanımca, o böyle isterdi.

ESİNTİLER'82

AHMET ÖZER

Yıllardır, gazetelerde, köşe yazıları yazan yazarlarımız, geçen zaman içinde yazdıkları yazıların, çağın acımasız koşullarına göğüs germesi karşısında yapacakları tek iş, bunları kitaplaştırmak olmuştur. Sanattan siyasete, yazından felsefeye değin türlü konularda yazılan yazılar, gün gelir bakarız karşımıza birer kitap olarak çıkmış. Günlük gazetelerin bir köşesinde, değişik haberlerin arasında, soluğu kısılmış bir şekilde duran yazılar, bağımsızlığını yaşayan bir kitap biçiminde yeni dünyalar serer önümüze. Daha bir tatla, daha bir güzellikle, yeni çevrenler kazandırırlar bizlere. Gazeteleri biriktirme zorluğunu da yenerek, sürekli elimizin altında birer belge olarak dururlar.

Oktay Akbal'dan, İlhan Selçuk'a; Mümtaz Soysal'dan Hıfzı Veldet'e; Vedat Günyol'dan Sadun Tanju'ya değin On'larca yazarımız değişik zamanlarda yazdıkları yazılarından yaptıkları seçmelerle, yeni birer kitapla çıkmışlardır okuyucularının karşısına. Öyle sanıyorum bu durum bir gelenek olarak bundan böyle de sürecek; her yazar, günlük gazetelerde yazdığı yazıları, günün birinde kitaplaştırmak kaygısını baştan yaşayarak, konularını daha bir incelikle dokuyacaktır.

Yıllardır o güzelim yazılarını, bir günlük gazeteyle ekinde okuduğumuz Zeynep Oral, bu anlattıklarımıza bir başka örnek oluyor. Ve "Esintiler'82" (1) adını verdiği kitabını yazdığı "SUNU"da şöyle söylüyor: **"Ben bu yazıları, günün birinde bir kitapta toplansın diye, yayınlansın diye yazmadım. Böyle birşey aklımdan geçmedi. Değil aklımdan, düşümden bile geçmedi..."** Peki niçin yazmıştı bu yazıları Zeynep Oral? Öyle ki her birisi, sanatın o evrensel güzelliğini yansıtan, o insanı çepeçevre saran, düşündüren, karşı koymayı öğreten, duyarlı kılan yazılarını. Yanıtını da kendisi veriyor yine aynı yazısının bir yerinde. "Ben bu yazıları, belirli bir zaman süresi içinde, belirli olayları, durumları yaşarken, söylenmesi gerektiğine inandığım şeyleri okurlarımla paylaşabilmek için yazdım." Ne güzel bir değerlendirme bu. Bu yazılarda, nice yazılardan farklı bir dünya sergileniyordu işte. Bu yazılarda **"irdelenmesi gerektiğine inanılan düşünceler" "hissedilmesi gerektiğine inanılan duygular", "anılması gerektiğine inanılan anılar"** ve **"sorulması gerektiğine inanılan sorular"**'la okuruna ulaşılmaya çalışılan bir yazıncının duyarlı içtenliği sergileniyordu.

"Esintiler'82", on beş yıldır aralıksız yazı yazan Zeynep Oral'ın ilk kitabı. 120 sayfadan oluşan yapıtın, kapak düzeni, ünlü grafiker Mengü Ertel tarafından yapılmış. Kimi çiçekler vardır, şiirlerde diğerlerinden çokça yer alırlar, karanfil, nergis, zambak gül... gibi. Kimi meyveler de diğerlerine oranla yazınımızın konuğu olmuştur. Zeytini anlatmışızdır, cevizi, portakalı, narı. Zaman zaman meyvesiz ağaçlara da taş atmıştır sanatçılar: Kavaklar, söğütler, çınarlar nakış olmuştur dizelere. "Esintiler'82"nin kapağına kocaman bir narı oturtmuş Mengü Ertel. Hem de içi kırmızı çekirdeklerle değil, kanlı yüreklerle doldurulmuş.

İnsanın en umutsuz günlerinde karşılaşacağı bu yazılarla, içinin ışıyacağını, içinin aydınlanacağını rahatlıkla söyleyebilirim. Zeynep Oral, yıllardır yazdığı yazılarından 1982 tarihli 43 yazıya, '83 tarihli dört yazısını da katarak toplam kırkyedi yazıyı "Esintiler'82"de toplamış. Bu yazılara baktığımızda görünen, sanatın o büyülü yapısının, insan sevgisinin, toplumsal yaşamın boylu boyunca gözüpek bir şekilde sergilenişidir. Oral, On'larca konuya bir değinip geçerken bile, o konularda insanı sarsan; düşündüren, düşlere daldıran, nice etkileşimi gezdirip durmuştur. Tüm yazılarında içten içe insanın dünyasını harmanlayan ona yeni ve güzel çağrışımlar sunan şiir hep baş köşede yer almıştır.

Oral, **"Yalnızlık Paylaşılmaz"**'da Özdemir Asaf'la birlikte olmuştur. Asaf'ın **"Bir türkü söylediler, duydunuz mu/Bir kuşu vurdular, gördünüz mü/Böyle neden susuyorsunuz böyle/Güzelliğiniz çoğalıyor, öldünüz mü"** dizelerini yazısına konuk ederken, bir yerde şunları sorar: **"Kaç ozana, kaç sanatçıya yaşarken saygımızı, sevgimizi verebiliyoruz? Onları 'dev'leştirmek için neden illâki ölümlerini bekliyoruz? Ve sonra, hemen sonra unutuveriyoruz? Unuttukça kısırlaşıyoruz, çirkinleşiyoruz, küçülüyoruz, azalıyoruz, yoksullaşıyoruz..."** Peki ne yapmalı? Bu yakınmanın ardından yanıtı geliyor: **"Sanatçılarımıza sahip çıkmalıyız"** Bu nedenle de 25yıldır dünyanın bir ucundan ötekine, Newyork'tan Roma'ya, Milano'dan Paris'e, Vietnam'dan Münih'e "Türk Sopranosu" diye alkışlanan Leylâ Gencer'in hâlâ "Devlet Sanatçısı" yapılmayışına yerinir; devlet adına eziklik duyar.

Muhsin Ertuğrul'u anarken "Özel Tiyatrolar ve Sinemaların devlet denetim ve iznine bağlanmasını öngören" yasa tasarısının, onu uzun uzun düşündürdüğünü anımsatır. Kitle iletişim araçlarının çarpık bir biçimde toplumu yönlendirdiğini konu edinirken, "Biraz ışık... biraz daha ışık" sözleriyle Goethe'ye 150. ölüm yıldönümünde saygılar gönderir. **"Çağdaş olmak"**'la **"Çağdışı"**'lığın saflarında olmanın, toplumsal yapı içindeki çarpık ikilemini, sanatın yönetiminin en üst düzeyinde görev alanların bencil tavırlarından örnekler vererek sergiler. **"Pencereden dışarıyı görebilmek"** adlı yazısındaki anlattığı öyküyü okurken, insanın dünyası tuz-buz olur. Kitabın önemini vurgularken, öykünün büyüsünün bozulmaması için adı geçen yazının okunmasını dilerim.

Zeynep Oral, 27 Mart'ın yılda bir gecelik kutlamalarla geçiştirilecek bir gereksinim olmadığını belirtirken, insanoğlunun dünyasının "izlediği tiyatroyla, dinlediği müzikle, okuduğu kitapla yürüdüğü yolla bütünlendiğine işaret eder. 2 Nisan 1948'de kafası kırılarak öldürülen, öykücülüğümüzün yüz akı Sabahattin Ali'nin, salt **"Başın öne eğilmesin/Aldırma gönül aldırma"** şiir-şarkısıyla anılmasının yetmeyeceğini, tüm ürünlerinin bir güzel okunmasıyla, onun söylemek istediklerinin anlaşılabileceğini vurgular.

Önemli günlerin getirdiği çağrışımlar, daha önceden yapılan bilinçli bir saptamayla yazıların konusu olurlar. Örneğin 2 Nisan'da Sabahattin Ali'yi düşünürken, 23 Nisan, ona bir yandan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramını yaşattığı kadar, Shakespeare'in doğum ve ölüm gününü, dolayısıyla da evrensel bir sanatçıyı anımsatır. Sanata karşı yapılan bir tepki, onda derin sızılar oluşturur. Hor görülen bir sanatçı, erken ölümlere giden bir yazar, bir ozan; tiyatro binası 'işyeri' olan bir topluluğun durumu, onda onulmaz acıları büyütür. **"Utanarak"** yazdığı bir yazısını ise şöyle bağlar: **"Dünyada hiçbir sahne, 'bu sahne benim, istediğimi yaparım' diyenlerin değildir."**

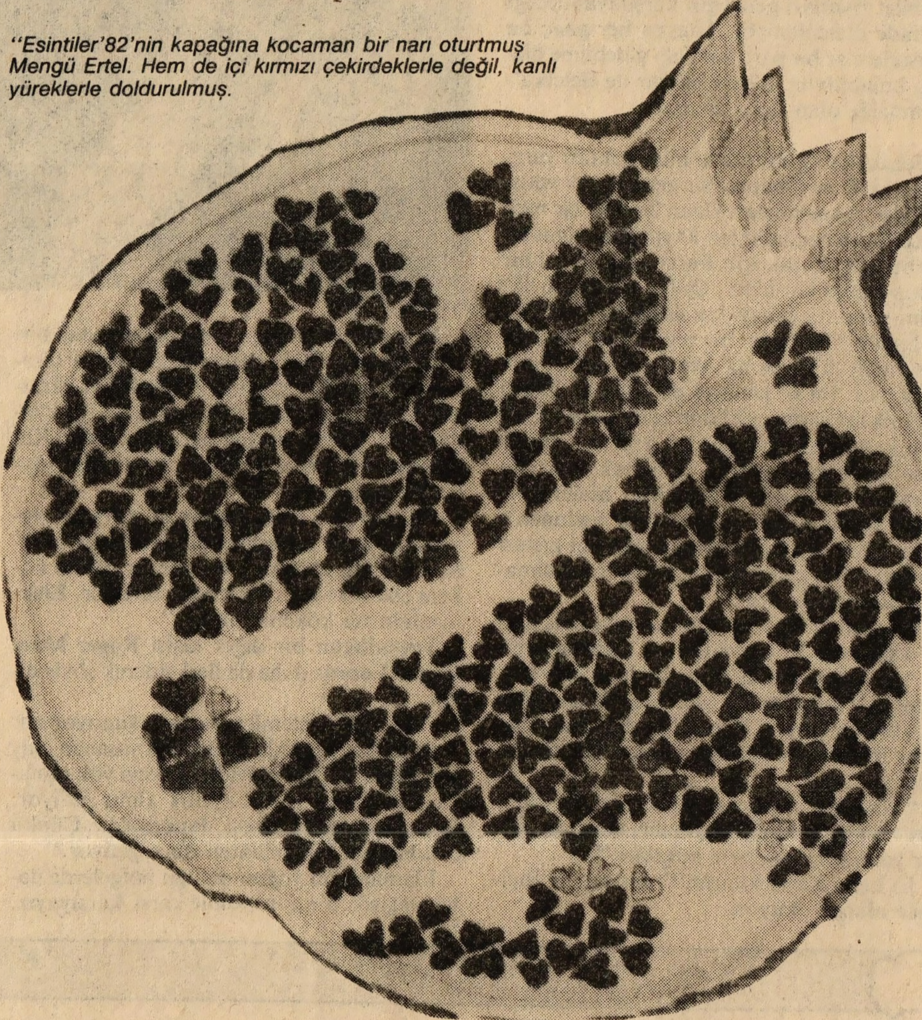
Zeynep Oral, yapıtında tiyatro şenliklerine arka çıkar. Sait Faik'in "Bir insanı sevmekle başlar her şey" sözünü, düşüncesinin odağı yapar. Eluard'ın **"İnsanlarda tek sıcak kanun/Üzümden şarap yapmaları/Kömürden ateş yapmaları/Öpücüklerden insan yapmalarıdır"** dizelerini, çattığı yazıların temeli kılar. Her yazısında kullandığı şiirsel anlatımı, şiirin gerekliliği ile süslemesini bilen Oral, şiirin hünerine şu duygularla yaklaşım kurar **"Sevda yüreğinize, kara bulutlar başınıza mı çöreklendi? Umut yok mu ufukta? Korku dilinizi mi bağladı? Gözleriniz karanlıktaki ışığı, binbir rengi seçemez mi oldu? Duyduğunuz coşkuyu artık kaldıramıyor mu bu yürek, bu beden? Öyleyse en iyisi şiir okumalı..."** Şiirin güzelliğini, gerekliliğini, etki gücünü, duyarlığını başka nasıl anlatabiliriz ki?

Okuyucularla içten ve duyarlı bir etkileşim bağı oluşturan yazar, onlardan gelen isteklere göre, yazılarına yeni bileşimler katar. Boğaziçi Üniversitesi öğretim görevlisi Reşit Ergener'in şiirinin büyük bir bölümünü şiir adına bir kazanım olarak **"Anımsatma"** başlıklı yazısına konu edinir. 6 Ağustos 1945'te yüzbinlerce insanın yok olduğu **Hiroşima**'nın acılı durumunu anlatırken, dünya üzerinde öldürmenin vahşetinin, silahlanma yarışının durdurulmasıyla son bulacağını alıntılarla sergilemeye çalışır.

"Teşekkür ederiz Azra'nım" yazısında Türk düşünce tarihinin ustalar zincirinin halkalarından birini oluşturan **Azra Erhat**'ın bize verdikleriyle, bizim ona 'reva gördüklerimiz'in dökümü ironik bir dille yansıtılır. Ve bir ölünün arkasından özür dilemekte geç kalınması nedeniyle, belki de ilk kez "teşekkür" edilir. Aynı yörünge üzerinde, yüreği halkına olan sevginin aleviyle dağlanan, ayrı uluslardan iki ozanı, **Neruda** ile **Bedri Rahmi**'yi şiirleriyle sarmaş dolaş kılar.

Bir **Cahit Sıtkı**, bir **Halikarnas Balıkçısı**, bir **Rahmi Saltuk**, bir **Enver Gökçe** yazılarının konukları olurlarken; O, perdeler açılırken tiyatrodadır okuyucuları adına. Yılın filmlerinin getirdiği güzelliği paylaşmak için seçici kurulun seçim sonuçlarıyla başbaşadır. Akdeniz Kültürleri Film Festivali için Korsika'dadır; kitap fuarının getirdiği güzelliği, sanat adına pek çok insanla solumak için Taksim'de, Etap Oteli'ndedir.

Yazınımıza yeni bir tat, yeni bir soluk getiren Zeynep Oral'ın **"Esintiler'82"**'sine hoşgeldin diyor ve yapıt üzerine yazdığımız bu yazıyı yine onun yazılarıyla bütünlüyoruz. **"Merhaba sevinç! Merhaba saz, ses ve söz! Merhaba umut!"** Bütün bunlara ek olarak **Merhaba Zeynep Oral** diyorum.

"Esintiler'82'nin kapağına kocaman bir narı oturtmuş Mengü Ertel. Hem de içi kırmızı çekirdeklerle değil, kanlı yüreklerle doldurulmuş.

(1) *Esintiler'82: Zeynep Oral. Gür Yayınları, İstanbul 1983. 120 sayfa, 120 TL*

KISA KISA

Hazırlayan: Selim Bulut

KÜÇÜK SEVİNÇLER BULMALIYIM
Işıl Özgentürk
Yazko Yayınları-83
116 S. 200 TL.

*Öykü ve romanları ile tanıdığımız Özgentürk'ün şiir kabare türünde ilk oyunu. Tek kişilik olarak 82-83 yılında oynanan oyunun basındaki yankıları kitabın sonunda veriliyor. "**Küçük Sevinçler Bulmalıyım**" yazarının deyimiyle; "**Yaşamımız içindeki sevinç ve üzüntüyü, mutluluk ve mutsuzluğu, umut ve umutsuzluğu bir arada anlatmaya çalışıyor.**"*

"Çocuk güneşin resmini çizdi
Bir çift şaşkın göz
Sevecen bir ağız
Altın telli saçlar
Böyle yalın bir şey olmalı sevgi..."

Yergi, Nükte ve Fıkralarıyla SÜLEYMAN NAZİF
Yalvaç Ural
Çizgiler: Haslet Soyöz
Milliyet Yayınları 83
72 S. 125 TL.

1870-1927 yılları arasında yaşayan Nazif'in şiir ve nesir türünde otuza yakın yapıtı vardır. Ayrıca dergi ve gazetelerde yüzlerce makale mektup, sohbet türünden yazıları var.

Yergi ve nükteleri ile her dönem şimşekleri üzerine çeken Nazif, Abdülhamit, İttihat ve Terakki döneminde izlenmiş, sürgün edilmiş; İstanbul'da işgal kuvvetlerinin bulunduğu dönemde de ölümden zor kurtulmuştur. Talat Paşa İçişleri Bakanı olduğu zaman, onun için şunları söyler:"Nazif'in yazmasını yasaklarsak kendisi, yasaklamazsak herkes darılıyor."

CUMHURİYET DÖNEMİNİN İKTİSADİ TARİHİ (1923-1950)
Yahya S. Tezel
Yurt Yayınları - 82
498 S. -750 TL.

Yahya Tezel, uzun bir emek ürünü olan bu çalışmasında pek bilinmeyen bir dönemin iktisat tarihini geniş olgulara, yapılmış belli başlı istatistiklere dayandırarak irdelemektedir. Toplumumuzdaki bugünkü sınıfsal oluşumun, iktisadi ve sosyal kalkınma stratejilerinin ve yeni kurumlaşmaların nüveleri 1923-1950 yıllarında yatmaktadır. Bu çalışma bugün egemen olan bazı görüşleri sarsacak niteliktedir. Kurtuluş Savaşı ve sonraki dönemde sermaye birikiminin sağlanması için özel teşebbüsçü ve devletçi politikalar, evrensel koşullar gereği yabancı sermaye ile ilişkiler yeni bir bakış açısı ile değerlendirilmekte.

Kitabın başındaki uzun bir bölümle Anadolu'daki toplumsal kuruluşların eklemlenme süreci Bizans'tan başlayarak Cumhuriyet dönemine kadar çözümlenmektedir.

Yalıda Sabah ve Haldun Taner

MUZAFFER UYGUNER

Haldun Taner'in bütün hikâyeleri, Bilgi Yayınevi'nce bir dizide toplanmaktadır. Bu dizinin ilk kitabı **Kızıl Saçlı Amazon**, ikincisi **Şişhaneye Yağmur Yağıyordu**, üçüncüsü **Onikiye Bir Var** adını taşımakta ve eski kitaplarının baskıları durumunda bulunmaktadır. **Yalıda Sabah** adı verilen dördüncü kitapta ise çeşitli tarihlerde yazılmış (1948'den bu yana) 7 hikâye yer almış-

rüyoruz. Çıkarcıların üstünlüğü, bu hikâyede bir kez daha günyüzüne çıkmıştır.

"**Neden Sonra**" bir bekleyişin ve bu bekleyiş sırasındaki bir muhakemenin hikâyesidir bir bakıma. Melâhat'in gecikmesi karşısında İhsan'ın ters davranışları, kendi durumunu kafasından geçirip Melâhat'ın bir başkasıyla zor kullanılarak evlendirilmesi düşüncesi onu umutsuzluğa iter ve ters tavırlara sürükler.

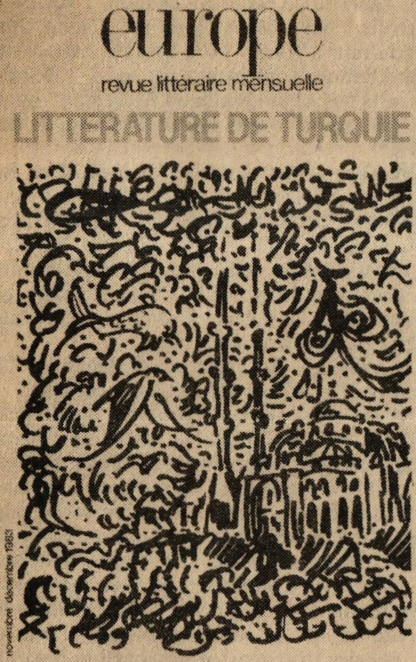
"**Yaprak Ne Canlı Yeşil**" adlı hikâye değişik

FRANSIZ EUROPE DERGİSİ SON SAYISINI TÜRK YAZINI'NA AYIRDI

Fransa'nın başkenti Paris'te yayınlanmakta olan "Europe" dergisinin son sayısı Türk Yazını'na ayrıldı. Aylık derginin, birleşik olarak çıkan Kasım-Aralık 1983 sayısında Türk ozan ve yazarlarının yapıtlarına yer verildi.

Dergide; Nedim Gürsel'in "Türk Yazınının

Gelişimi" ve "Nazım Hikmet'in 'Insan Manzaraları'ndan Köylü Portreleri" başlıklı incelemeleri, Sabahattin Eyüboğlu'nun "Bizim Anadolu" adlı anlatısı, Abidin Dino'nun "İstanbul ve Ozanlar", Güzin Dino'nun "Romancı Yaşar Kemal'in Yapıtları Üstüne" ve Altan Günalp'in "Epik Düşünce ve Çağdaş Yazın" adlı araştırma-inceleme yazıları; Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Nazım Hikmet, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Behçet Necatigil, Ahmet Arif, Can Yücel, Turgut Uyar, Edip Cansever, Ece Ayhan, Özdemir İnce ve Ataol Behramoğlu'nun şiirleri ve Sabahattin Ali, Sait Faik, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Sevgi Soysal, Erdal Öz, Ferit Edgü ve Nedim Gürsel'in öyküleri yer aldılar.

EMEL CEYLAN TAMER'İN "DÜNÜ VE BUGÜNÜYLE TELEVİZYON" ADLI KİTABI YAYINLANDI

Emel Ceylan Tamer'in yazdığı "Dünü ve Bugünüyle Televizyon" adlı yapıt, Varlık Kitapları arasında yayınlandı.

Kitapta, TV teknolojisi, Türkiye'de TV teknolojisinin gelişimi, başka ülkelerde radyo ve TV'nin nasıl yönetildiği, TV'nin eğitimdeki rolü ve TV-Video teknolojisindeki gelişmeler anlatılıyor.

"HALK KÜLTÜRÜ" YAYIN YAŞAMINA BAŞLIYOR

Halk Kültürü derleme ve araştırma kitaplarının ilki Ocak ayında yayın yaşamına başlıyor.

Folklor, halk yazını, etnografya, etnoloji ve sanat tarihi konularındaki derleme ve araştırma yazılarına yer verecek olan kitapların ilkinde; Türker Acaroğlu, Rasim Deniz, Cemil Cahit Güzelbey, Turgut Kut, Bedri Noyan, Nuri Taner, Fevziye Abdullah Tansel, Murat Tuncay gibi imzalar yer aldı. Halk Kültürü yılda dört kitap olarak yayınlanacak.

tır. (1) Kitabın sonuna, Haldun Taner'le 12 Ağustos 1983 tarihinde Ayça Aktan'ın yaptığı bir konuşma da eklenmiştir.

Taner, 1944 yılından bu yana hikâyeler yayımlamıştır, çeşitli dergi ve gazetelerde. Çeşitli ödüller de kazanmıştır. **Yalıda Sabah** adlı bu son kitabıyla da Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü Pertev Boratav'la paylaşmıştır.

Yalıda Sabah'da yer alan yedi hikâyenin çeşitli tarihlerde yazılıp yayımlandığını söylemiştik. Bu yedi hikâye temelde bazı benzerlikler gösterse de kurguları ve anlatımları bakımından birbirine fazlaca benzememektedir. Kitabın ilk hikâyesi olan "Yalıda Sabah"da, Taner, denizdeki yaşamın bir sabah gözlemcisi ve bu yaşamın içindeki çeşitli kuşların yaşamını bu gözlemlerine dayanarak anlatan bir anlatıcıdır. Hikâyede önce martıların sonra da sırasıyla serçelerin, balıkçılların, kırlangıçların, karabatakların görüntüye getirilmesi deniz üstünde yaşayan, havada ve deniz üstünde uçuşan yaratıkların toplumsal yaşamları, kavgaları, bazı yaşam (buna belki de toplum demeliyim) kuramları anlatılmaktadır. Sonda ise bir kara yaratığı olan kaplumbağanın yaşamına geliriz. Suskun ve masmavi bir denizin üzerinde sabah yiyeceklerini sağlayan bütün bu yaratıkların sabah uyanışları ve uçuşları anlatılır. Sait Faik'in Sivriada sabahı ile ilgili hikâyesini anımsıyoruz bunu okurken. Bu anımsama, yalnızca deniz ve kuşlar bakımındandır elbette. Anlatım, çevre, kuşların davranışları ve çeşitliliği elbette çok değişiktir. Taner, hikâyelerinde hayvanlara da epeyce yer veren bir sanatçımızdır. Böylece, **"Yalıda Sabah"** adlı bu hikâye de **"Şişhaneye Yağmur Yağıyordu"**, **"Fraulein Haubold'un Kedisi"**, **"İznikli Leylek"**, **"Sancho'nun Sabah Yürüyüşü"** adlı ve asıl kişileri hayvanlar olan hikâyelerle birlikte anımsanmalıdır.

"Küçük Harfli Mutluluklar", eski bir sporcu olan emekli albay Nizamettin Bolayır'ın günlük yaşamını yalın bir dille ve düz bir anlatımla vermekte ve Bolayır'ın küçük bazı olaylardan nasıl mutlu olduğunu vurgulamaktadır. Nizamettin Bolayır, yaşlı olduğu halde her gün denize girmekte, sonra işine gitmekte ve işinde de tam bir disiplinle çalışmaktadır. O, bir penaltı atışından mutluluk duymakta, denize girip çıkmaktan mutlu olmakta, işinin başında sürekli çalışmakla bu mutluluğunu artırmaktadır. **"Gerekçesiz, sebepsiz mutluluktur asıl mutluluk Hiç sebep aramayacaksın. İçinden gelecek o. Sıcak bir güç olarak. Denizin deniz, fesleğenin fesleğen, sardunyanın sardunya kokması, enginde bir vapur düdüğü... Hayatın nabzı bunlarda. Bunu duymak. Doğa ile ortak olmak, öyle arizamik bilincine vararak değil, farkına varmadan. Günü yaşamak. Anı yaşamak, küçük harfli mutlulukların tespihini çeker gibi. (s.81-82)**

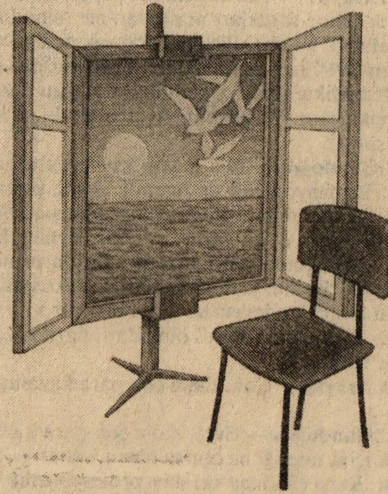
"Karşılıklı" adlı öyküde, insanla eşya arasındaki içgüdüsel bütünleşme ele alınmıştır. Yurtdışından alınan bir saatle kişinin karşılıklı bir düzen alışverişi, âdeta biyolojik bir bütünlenişini seziyoruz bu hikâyede. Çeşitli konuşmalarla bu bütünleniş vurgulanmıştır da diyebiliriz.

"Şeytan Tüyü" Almanya'daki bir Türk'ün Almanya'nın başka bir kentindeki emmisi oğluna yazdığı mektup biçiminde ve onun ağız özellikleriyle yazılmıştır. İzinsiz olarak Berlin'de bulunan, ayı postuna bürünüp başkalarıyla fotoğraf çektirerek aldığı parayla geçinen Ökkeş Topalmusagil'in yaşam biçimi ve yaşama sevinci, kendine özgü görüşleri ilginç bir düzen içinde anlatılmıştır. İlkin Almanya'da ve Almanca yayımlanan bu hikâyenin, orada da önemle ele alındığını biliyoruz.

"Sonsuza Kalmak", toprak altında kalmış tarih yapıtlarının nasıl yok edildiğini, konutlar ya da başka yerüstü yapıları yapılırken ortaya çıkan bu gibi anıtların nasıl kırılıp döküldüğünü, nasıl yeniden toprakaltına gömüldüğünü anlatıyor bize. Bunların değerini bilip de ilgililere durumu bildirmek isteyen emekli öğretmenle bunların değerini bilmeyenya da bildikleri halde çıkarları yüzünden böyle bir işe girişimini engellemek üzere çeşitli yollara başvuranların çatışmasını da göboyutları içeren, yapay ile doğal arasında köprü kurarken çürümüş bir toplumsal görüntü içinde bir yandan da cinselliğe uzanan, kültürlü kişiyle doğal ve kendiliğinden oluşan kişi arasındaki durumları gösteren, toplum içindeki karmaşık bir düzeni sergileyen bir hikâyedir. Yabancı uygarlıkların ve kültürlerin insanlarıyla kendi uygarlığını ve kültürünü yaşayan kızın hikâyesidir de diyemez miyiz sanki? Kitaba, rehbere gereksinmesi olmayan, tüm güzellikleri kendisi bulan, keyfince kendisi tadan, güzelliğin bir parçası olan kızla herşeyi kitaplarda arayan ve orada yazılanlara göre yargılara varanlar arasındaki durumu da anlatmıyor mu? Asıl adı Hamide olan, ama şimdilerde Zuhal diye adlandırılan kız, bir yerde şöyle der: "Pall Mall içmemi, kokumu, ojemi, dudak boyamı, giyiyimi taktığım yok. O benim bayramlık kılığım. Onların içinde çıkarken giydiğim. Takma saç peruk gibi adım da uyduruk" (s. 179). Cinsel yaklaşımı da doğal.

Haldun Taner, bu kitabındaki hikâyelerde düz bir anlatımı yeğlemiştir. Anlatımda, düğümlere ve bu düğümlerin çözümüne dönük hikâye etme yapaylıklarına rastlamıyoruz. Son hikâyede, bir zaman ve yer konusunu bir iki kez içiçe, değişik bir zamanlama ile vermiştir yalnızca. Bunun dışındakiler, bir gözlemcinin gözlediğini anlatması gibidir diyebiliriz. Ancak, bu anlatımda, zaman zaman düşüncelere de yer verilir. "Alelâde, güncel, düzayak olay ve insanları ilginç bir üslupla yansıtan Memduh Şevket Esendal" ile

"Gerekçesiz, sebepsiz mutluluktur asıl mutluluk. Hiç sebep aramayacaksın. İçinden gelecek o. Sıcak bir güç olarak. Denizin deniz, fesleğenin fesleğen, sardunyanın sardunya kokması, enginde bir vapur düdüğü. Hayatın nabzı bunlarda."

Kapak: Fahri Karagözoğlu

bir anlatım yakınlığı seziyoruz. Taner, "hikâyeye incemizahı, ironiyi" getirmiştir; hikâyelerinin "hepsinde zengin bir kültür ve hayat tecrübesi birikiminin izleri" okunur. "Türkçeyi bütün incelikleri ile en iyi kullananlardan biri"dir. Esendal ile aralarında bu yönden benzerlikler bulunduğunu söyleyebiliriz. Esendal'ın yayımlanmış ve yayımlanmamış hikâyelerini okuduğumuzda, onun da "ince mizaha" önem verdiğini ve dilimizi iyi kullandığını; ayrıca, zengin bir yaşam deneyimi olduğunu görüyoruz. Esendal'ın da içerik yönünden değişiklikler aradığını söyleyebiliriz. Bununla, Taner'in Esendal'ı izlediğini ve onun ustalığından yararlandığını, onun yolundan gittiğini söylemek istemiyoruz. Taner'in elbette ayrı bir yeri var hikâyeciliğimizde. Esendal Türkçecilikten yanadır ve bunu mektuplarında da vurgulamaktadır. Taner deTürkçecidir,Osmanlıcadan yana değildir. Ama, birçok hikâyesinde, bugün yadırganacak eski tamlamalar kullanmaktadır, bazı eski sözcüklere yer vermektedir: rayiha, muhayyile (s.8), izaç (s.12), depar (s.13), manzara-i umumiye (s.15), eyyamı adiye, (19), arzullahı vasıa (33), tarziye (35), İşunuş (s.49), emansipe (s.158) vb. Bu arada, bunların Türkçelerini de kullanmıştır birçok kez; bazı halk deyimlerini (dombadiz, mıncırık vb.)'de kullandığını görüyoruz. Cümleler kurulurken ya da hikâyenin anlatımındaki genel havaya uygun düşürülerek de olsa artık anlaşılamayan sözcükleri yadırgadığımı belirtmeliyim. "Şeytan Tüyü"ndeki durumun başka olduğunu ve köyden kopup giden kişinin elbette köyündeki gibi yazacağını ve öğrenip de zorunlu olarak günlük diline giren Almanca sözcükleri bu görünüşün dışında tuttuğumu söylemeliyim. "Yaprak Ne Canlı Yeşil"deki Almancalarla Alman adlarını ve Hamide'nin kendi köyünden getirdiği sözcüklerle deyimleri de yadırgamamak gerektiğini biliyorum.

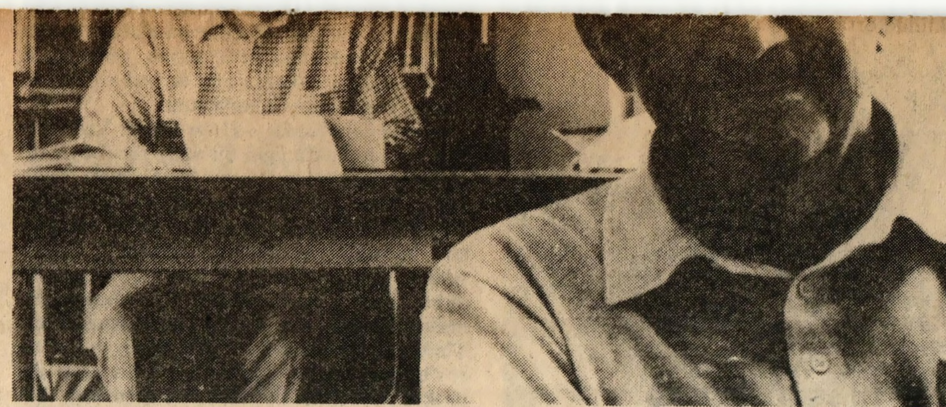
Taner'in düz, yalın ve anlaşılır bir anlatımı olduğunu söylemiştim. Hikâyenin ve hikâye kişilerinin dil özelliklerini de iyi düzenlediğini de belirtmeliyim. Özellikle, "Şeytan Tüyü"ndeki dil, mektup biçiminin zorunlu bir sonucu olarak değişiktir ve öyle bir kişinin konuşma ve yazma anlayışıyla yaşam biçimine, dil özelliğine uygundur.

Taner'in bu kitabındaki hikâyelerde toplum sorunlarından uzağa düşmediğini,önceki kitaplarında yer alan ve varlıklıların yozlaşması, toplumsal adaletsizlik gibi durumları yansıtan hikâyelerin bulunduğunu ve çıkar uğruna bazı insancıl ve uygar görevlerin ihmal edildiğini anlatan hikâyeleri olduğunu söylemeliyiz. "Yalıda Sabah", hayvanlar arasında da insanlar arasındaki durumun benzerliğini vurgulayan bir hikâyedir. "Şeytan Tüyü", bunu Almanya'daki durumda ele alan bir hikâyedir. "Sonsuza Kalmak" çıkarcılığın ve zorbalığın vurgulandığı bir hikâye değil mi? "Yaprak Ne Canlı Yeşil", varlıklı kişilerin yozlaştığını da görüntülemiyor mu?

Taner'in hikâyelerinde bir doğallık vardır. Bu gerek anlatımda ve gerekse düzenlemede, insanın toplumla, doğayla ve insanlarla olan ilişkilerinde görülmektedir. Ayça Aktan'la yaptığı konuşmasında da "tahammül edemediğim şey, yapaylık, manirizm, şımarıklık"tır diye belirtiyor bu görüşünü. Bu anlayışını, hikâyelerin en ince ayrıntısında bile görmek olasıdır. Kitabın sonuna WAHRHEİT'tan alınan şu yargıyı biz de alıntılıyoruz: "Hem bu kadar ince eler sık dokur ayrıntı inceliği, hem bu kadar akıcı ve aydınlık bir anlatı, hem böylesine entellektüel, hem bu kadar halkçı ve popüler olmanın sırrını yakalamış bir yazar."

Yalıda Sabah'da, yazınımız için kazanç sayılabilecek hikâyeler var. Kitaplarına bugüne dek alınmamış hikâyelerinin toplanacağı yeni kitaplarında, yeni yazdıklarını da okumak umudu içinde, Taner hikâyeciliğini, hikâyeciliğimizde başarılı olarak değerlendirmemiz zorunludur.

1. *Haldun Taner,* Yalıda Sabah, *hikâyeler, Bilgi Yayını, Ankara 1983, 192 sayfa (ayrıca sonda bır konuşma ve bazı alıntılarla 220 sayfa), ederi 350 lira.*

Taner'in kitabın arka kapağında yeralan resmi.

O GÜZEL NARİN GELİN
Halim Yazıcı
Türkiye Yazıları Yayınları - '83
62 S. - 75 TL.

*"**Dönemeç**" ve "**Küçücük**" dergilerinin sahip ve sorumlu yönetmenliğini bir süre yürüten Yazıcı, daha önce çeşitli dergilerde yayımlanan şiirlerini, ilk kitabı olan "**O Güzel Narin Gelin**" de topladı.*

"yaşıyorum...
kolay sorumluluk değil bu aldığım
malum küfürleri göğüslemem gerekiyor
buna da alışığım"

"Yaşıyorum" şiirinden

Richard Reti

SATRANÇTA BÜYÜK USTALAR MODERN GÖRÜŞLER

Çeviren: Ali Karatay

— "Modern Satrancın temelindeki düşünceler iki kitapta serimlenmiştir: Nimzoviç'in *Sistemim* ve Reti'nin *Satrançta Modern Görüşler* kitapları." Edward Lasker

— "Oyun irdelemeleri satranç stratejisi üzerine çok bilgi verir... Bu bağlamda anılmaya değer iki derleme Reti'nin *Satranç Ustaları* ve Alyehin'in *En İyi Oyunlarım* kitaplarıdır. Her iki yapıt da satranç stratejisini birçok yönden aydınlatmaktadır." L. Pachman

— "Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra satrançta görülen beklenmedik gelişmeler, Breyer, Reti, Nimzoviç... gibi oyuncuların eseridir." A. Alyehin

— "Reti, kitaplarında, açılışların dinamiğini ortaya sermekte ve açılışları oyun ortasına sıkıca bağlamakta çok kuramcıdan kat kat üstündü." A.S. Suetin

(Dünya şampiyonlarından Petrosyan'ın antrenörü)

— "*Satrançta Modern Görüşler,* Tarrasch'ın *300 Satranç Oyunu*'ndan bu yana satranç yazınına en önemli katkıdır." H. Golombek

Fiyatı: 800 TL
İstanbul'da kitabevlerinde
Ayrıca kitap bedelini "İş Bankası Etiler Şubesi, Satranç Ustaları 1094" hesabına açık ad ve adresleriyle birlikte havale ettiren isteklilere kitap taahhütlü olarak gönderilir.

Yeni Olgu

Yalnız okumak için değil, yazmak için de...

Ocak'ta çıkıyor

"Cevdet Bey ve Oğulları"

Prof. Dr. GÜRSEL AYTAÇ

Orhan Pamuk, "Cevdet Bey ve Oğulları" romanıyla Türk edebiyatına tipik bir "aile romanı" kazandırmıştır. Işıkçı Ailesinin hayatını üç kuşak boyunca işleyen roman, bu türün başka örneklerinde olduğu gibi, dolayısıyle toplumun belli bir tarih dönemi içindeki değişimini yansıtıyor. 87 sayfalık ve 12 bölümlük "ilksöz" 1905 yılı İstanbul'unda, nalburiye dükkanı işleten Cevdet Bey'i evlilik hazırlıkları içinde gösterirken 66 sayfalık ve 10 bölümlük "sonsöz"-de 1930 yılı İstanbul'unda Cevdet Bey'in torunları özellikle ressam Ahmet tanıtılıyor. Romanın ana bölümünü oluşturan ilksöz-sonsöz arası 430 sayfa ise başlıklı 62 altbölüm içinde Cevdet Bey'in yaşlılık dönemini ve oğullarının, özellikle Refik'in hayatını 1936 yılını esas alarak işliyor. Bütün bölümlerin ortak özelliği, Türkiye'nin söz konusu yıllardaki sosyokültürel ve politik durumunu ve gelişimini yansıtmaktır. Yani "Cevdet Bey ve Oğulları"nın çağromanı (Zeitroman) niteliği de belirgindir. Hatta Işıkçılar Ailesinin dışından kişilerin Refik'in arkadaşları Ömer ve Muhittin'in hayat hikayelerine verilen önem, romanın "aile romanı" biçimini zorlamış onu çağ romanına kaydırmıştır. Eseri incelemeye geçmeden önce "aile romanı" kavramı hakkında bir iki söz söylemek isterim. "Roman" türünün konuya dayalı sınıflandırması içinde "aile romanı" da yer alır. Bir aileyi konu alan ve onu bir ya da birkaç kuşak boyunca işleyen, yani konusu aile olan romanlardır bunlar. Alman edebiyatında Thomas Mann'ın "Buddenbrooks" romanı (1901), türün klasik örneği olarak bilinir. Çağdaş edebiyatta da Heinrich Böll'ün "Billard um halb zehn" romanı (1959) aile romanının tipik uzantısı sayılmakta ve "Aile"nin bir sosyoloji konusu olarak önem kazandığı dönemde, Natüralizm akımında doruk örneklerini veren bu roman çeşidinin çağdaş edebiyatta da tutunduğunu kanıtlamaktadır.

Aile romanlarında bazı ortak özellikler saptanmıştır. Mesela ev tasvirlerine, döşeme, süsleme ve eşyaya ilişkin motiflere verilen önem, nişan, düğün, bayram törenlerine, doğum ve ölüm olaylarının aile içi boyutlarına ayrılan özel yer, hemen her aile romanında göze çarpar. Keza ana babadan çocuklarına geçen kalıtsal özellikler, ailenin gelenekleri, aile içi bazı yaşantılardan kaynaklanan özel aile terimleri bu roman çeşidini deneyen yazarların ustalık ve duyarlılıkları ölçüsünde değindikleri noktalardır. Bütün bunların üstünde önemli bir konu, yazarın romanında işlediği ailenin birkaç kuşak içinde ortaya çıkardığı özel ruhu yakalaması, okuyucuya iletebilmesidir. Ailenin kuşaktan kuşağa aktardığı bir özelliğin olumlu ya da olumsuz yönde gelişimi, bir yükselme ya da bir çöküşü hazırlayan ruhun kavranması beklenir. Yani yazar konu edindiği "aile"yi, roman kahramanlarının özelliklerinde somut olarak gösterip onu aile yapan soyut özelliğe yükselebilmelidir.

Orhan Pamuk, romanında aile romanının pek çok öğesine yer vermiş. Bu türün odak motiflerinden sayılan "ev" konusundan başlayalım: Romanın ilk bölümlerinde hayata yeni atılan, evlilik hazırlıkları içindeki Cevdet Bey'in Nişantaşı'nda bir kâgir ev satın alışına tanık oluyoruz. Bu yeni evin bakımlı bahçesi, yüksek olmayan tavanları, köşelerindeki "defne dallarını gül çiçeklerini hatırlatan alçı kabart-

dum!' diye mırıldandı. 'Otuz üç yıl önce! Otuz üç yıldır bu merdivenleri çıktığını, birkaç kısa iş seyahatinin ve askerliğin dışında evden hiç ayrılmadığını düşündü." (S. 491)

"Sonra, ama duvarda babasının resmini görünce neşe gölgelendi. 'Bir metresim var, bu çok çirkin!' diye düşündü. 'Ama ne yapayım, o da olmasaydı nasıl yaşardım, neyi bekliyerek yaşardım, bilmem!' Gazetenin magazin sayfasına bakıyordu: 'Johnny Weissmüller karısından ayrılıyor!' Kendisi böyle bir şeyi düşünmemişti. 'Bir ev kadını olarak çocuklarımın annesi olarak Nermin eşsizdir!' diye mırıldandı, ama içinden ona öfkelenmek geldiği için, 'Anlayışsızdır!' diye düzeltti. Odadaki konuşma da hâlâ sürüyordu. Gazetenin sayfasını çevirdi. 'Peki babam ile annem nasıldılar? Babam bütün ömrü boyunca ondan başka kadın tanımadı! Evet çünkü annem anlayışlıdır! Şimdi sinirli, ama eskiden anlayışlıydı! Bu açıklamayı yeterli bulmadığı için 'Onlar eski tür insanlar!' dedi kendine." (S. 491-492)

Cevdet Bey'in küçük oğlu Refik, babasının ölümünden sonra doğan kızının büyümekte olduğunu, bir odaya sığışamayacaklarını bahane ederek ayrı eve taşınır. Aileyi birarada tutmanın tek formülü gibi görülen apartman projesine Nigar Hanım şiddetle karşıdır. 1930 yılında Işıkçıları apartmanın katlarına yerleşmiş olarak görüyoruz. Nigar Hanım küçük aileye doğru gidişi durduramamış, Nişantaşı'nda eski evin yerine bir apartman yaptırılmıştır.

Orhan Pamuk, burjuva ailesinin ev döşeme merakını, eşya tutkusunu da romanında işliyor. Art nouveau yatak odasından, sedef takımlardan, mavi güllü porselen fincanlardan, gümüş şekerliğe kadar birçok eşya sık sık söz konusu ediliyor. Cevdet Bey'in kızı Ayşe nişan töreni sırasında eşyaları ailenin birer parçasıymış gibi sevgiyle, onlardan ayrılmak zorunda kalacağı için duygulanarak gözden geçirir:

"Sevgili piyano!' diye düşündü. 'Sevgili sedef odasında.' Gene gülümseyerek kalktı, eşyalara baktı. 'Sedef takımlar koltuklar... Küçükken örtülerindeki yaldız bacaklarıma batardı, oturamazdım. Gene de seviyorum o koltukları.' Kadınların kendi aralarında bir sohbete başladıklarını fark ederek odadan çıktı. 'Sevgili büyük, büyük oda.... Avizemiz... Yüksek tavanlara bakıyorum... Küçükken beni korkutan o melekler... Babamın sevdiği koltuk... Kadife kaplı koltuklar...Ayaklı lambanın boğumları... Büfenin camekanlarında sevgili annemin sevgili porselenleri... Bugün hangi takımı çıkarmıştı? Üzerinde mavi güller olanları mı? Ama onlar kırıla kırıla eksildiler." (S. 511-512)

Nigan Hanım'ın eşya tutkusu ise apartmanda ayrı dairelere taşınıldığında her şeyi kendi dairesine tıkış tıkış yığmak, hiç birini başkalarına vermeye kıyamamak davranışında grotesk bir görünüm alır. Yazar bu tabloyu işlerken Nigan Hanım'ın ressam ve devrimci torunu Ahmet'in içinden geçenleri bir tepki, bir antitez şeklinde ortaya koyuyor:

"Nigan Hanım'ın eski evin yerine apartman ya-

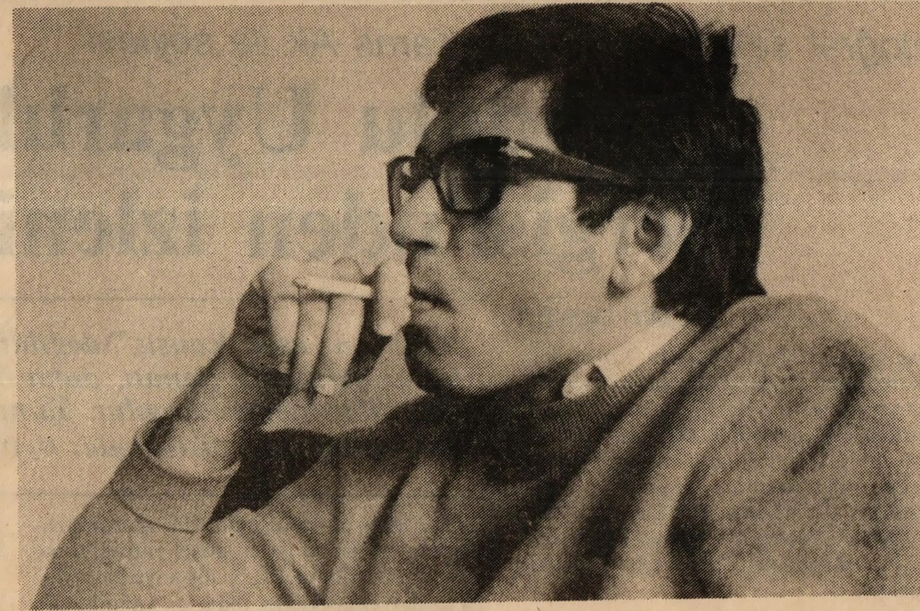
sürdürmektedir. Cevdet Bey'in öteki oğlu Osman ve onun oğlu Cemil şirketi ayakta tutan, burjuva düzenini sürdüren işini bilir kişilerdir. Refik sürekli arayışı ve huzur bulamayan tabiatıyla payına düşen serveti Paris'te tüketmiş, karısı ona katlanamayarak ayrılmıştır. Ahmet'e sonunda Nişantaşı'ndaki apartmanda bir çekme kattan başka bir şey kalmamıştır.

Cevdet Bey ile kardeşi Nusret'in hayatı algılayışlarındaki karşıtlık, Cevdet Bey'in oğlu Osman'la Refik'te ve torunları Cemil'le Ahmet'-de de ortaya çıkmaktadır. Ülke ve toplum sorunlarını, ancak ticari çıkarları açısından bir anlam taşıyorsa düşünenlerle bu sorunları varlıklarının tümünde duyanların karşıtlığıdır söz konusu. Osman'ın iş dönüşü gazetelere göz atarken günün önemli problemi Hatay sorununa ilişkin düşünceleri vaktiyle Cevdet Bey'in ve sonraları Cemal'in tutumuna yakındır:

"Hatay'ın bizim olmasının benim ticaretime ne yararı olabilir? Hatay'a ne satabilirim? Orası da sonunda bir pazardır ve bize katılması çok iyidir.' Bu düşüncelerinden utandı ve gazeteyi başka şey düşünmemeye çalışarak dikkatle okudu: 'Hatay'-daki bir Türkün feryadı... Hakkımızı mutlak alırız!..." (S. 303)

Orhan Pamuk, romanının en büyük toplumsal eleştirisini bu kutuplu gerçeklikte dile getiriyor: Varlıklı, rahat bir hayat sürenler memleketi, toplumu değil kendi çıkarlarını düşünenler oluyor: Cevdet Bey, Osman ve Cemil! Oysa Jöntürk Nusret'in sonu sefil bir hayat ve veremden ölümdür, Refik aradığını bulamaz, karısı tarafından da terkedilir, Ahmet geçim sıkıntısı çeken bir devrimci ressamdır, siyasal eylemlerin yoğunlaştığı bir dönemde sanatın ve hayatın anlamı üzerinde düşünmektedir. Yazar, romanının bu "arayan" kişileri hakkındaki vargısını Ahmet'in arkadaşı İlknur'unsözlerindeor-

Orhan Pamuk, 1905'ten 1970'e kadar ki hayatını izlediği bir burjuva ailesinin üyeleri ve dostları dolayısıyle 65 yıllık bir Türk kültür hayatıpanoromasını da sunuyor. Avrupa hayranlığı önce Fransa'ya sonra Almanya ve klasik Roma Yunan'a yönelmiş biçimde ortaya çıkıyor. Akılcı ihtilâlci Fransız hayranlığı başta Jöntürk Nusret'de en sivri şekliyle dile geliyor. Kendi toplumuna yabancı ve o ölçüde mutsuz, öfkeli haliyle Nusret, başlı başına bir aydın trajedisidir.

nekleri mallarını halkevlerine bağışlayarak kapanmışlardı, ama bu tek tek bütün masonların hareketten çekildiğini göstermezdi ki... Mason deyince de aklına hep Refik'in ağabeyi Osman geliyor, onun mutlaka mason olduğunu düşünüyordu. Tam mason tavırları vardı onda: Kendini beğenir, iyi bir tüccardır, züppeliğe yaklaşan bir kibarlığı vardır, elleri temiz ve bakımlıdır, insana sabun kokusunu hatırlatan bir konuşması vardır. Sonra Arnavutlar ve Çerkezler vardı ki, bunlar Mahir Altaylı'nın dediği gibi devletin içine sızdıkları için tehlikeliydiler. Bir de Kürtler vardı. Sonra tabii, komünistler vardı." (S. 311-312)

Orhan Pamuk, 1905'ten 1970'e kadarki hayatını izlediği bir burjuva ailesinin üyeleri ve dostları dolayısıyla 65yıllık bir Türk kültür hayatıpanoromasını dasunuyor. Avrupa hayranlığı önce Fransa'ya sonra Almanya ve klasik Roma-Yunan'a yönelmiş biçimde ortaya çıkıyor. Akılcı ihtilalci Fransız hayranlığı başta Jöntürk Nusret'de en sivri şekliyle dile geliyor.Kendi toplumuna yabancı ve o ölçüde mutsuz, öfkeli haliyle Nusret, başlı başına bir aydın trajedisidir. Hasta yatağında, ağabeyi Cevdet'e derdini şöyle anlatır:

"Sabahattin bir Truva atıdır. Sen Truva atının hikayesini biliyor musun? Bilmiyorsun! İşte! Daha Truva atı nedir bilmiyor!.. Ben burada yapayalnızım. Onların iyiliğini istediğim için onlarla birlikte olamıyorum. Beni tuhaf buluyorlar. Ben de onları uyuşuk buluyorum. Burada kimse yok. Oysa Paris Truva Atının hikayesini bilenlerle dolu.

parçalar, meselâ "Başvekilimiz Paris'te rical ile görüştü- Hatay davamız için müsait neticelere varıldı." (S.181) gibi, yine gazetelerden reklamlar: "Burada biraderlerin zırhlı soğutma cihazı: Frigder" (S.182), bir tren uyarı yazısı "Vagonlar dahiline tükürmeyiniz" (S.507).

Edebi alıntılar: Hölderlin'den Doğu-Batı yorumu hakkındaki şu yorum:

"Tıpkı muhteşem bir Despot gibi Doğu, gücü ve göz kamaştıran ışığıyla insanları yere çalar; insan orada daha yürümeyi öğrenmeden diz çökmek, konuşmayı öğrenmeden dua etmek zorunda kalır!" (S.273).

Gizli alıntı:

"Eşini gaip eyleyen bir kuş gibi kar..." (S.416),

Goethe'in benimsediği Hipokrat sözü:

"Sanat uzun hayat kısadır" (S.579)

Orhan Pamuk'un modern anlatım tekniklerinden iç monolog ve bilinç akımını da ustalıkla kullandığını kanıtlayan örnekler var romanında. Bir örnek: Cevdet Bey, kardeşi için doktor çağırmak amacıyla uğradığı eczanede beklerken, Fransa'dan gelme Vittel, Vichy, Apollinaris gibi suları, içkileri, Tobler çikolatalarını gördüğünde o gün alacaklı bulunduğu parayı istemek için uğradığı ama dükkânına geç kaldığı için göremediği "Eskinazi"nin bunları yediğini düşünürken içinden şöyle konuşur:

"Eskinazi yiyor. Sonra, o konaklarda yaşayan paşalar da bunlardan atıştırıyor! Ben ne yapıyorum? Ben çalışıyorum, evleneceğim. Ağbim hasta, ama öleceği yok, turp gibi. Ermeni kadın. Benim ticaretten sevmeğe vaktim kalmadı. Şimdi de evleniyorum! Beklemek ne sıkıcı! O camın üzerinde ne yazıyor? Tersinden de okuyabilirim: Müstahzarat-ı Tıbbiye-i Ecnebiye... Öteki de Tıbbiye-i Osmaniye." (S.30)

İç monolog ve bilinç akımına bir başka örnek, Osman'la konuşurken birara gök yüzüne, bulutlara bakan Refik'in aklından geçenler:

"Bir büyük bulut takımı ilerdeki başka küçük bir takıma yaklaşıyordu. 'Üyelik ödeneği...' diye mırıldandı. Evet bir karar vermem lazım... Sanki şu bulutlar ötekilerini bekliyorlar... Üyelik ödeneği... Ben öleceğim. Hepimiz öleceğiz. Üyelik ödeneği ödememi istiyorlar... Haklılar... Ama sonra düşünebilirim bunu. Osman yapsın işte, ne yapacaksa... Bulutlar birbirine yaklaşıyorlar. Böyle küçük bir iş için niye öfkeleniyorum?... Bugün futbol maçına gittim. Fener: 1 - Vefa: 0. Şimdi eve dönüyoruz. Osman istediği gibi olamadığım için bana kızıyor... Haklı... Ama hepimiz öleceğiz!" (S.438)

Romanda egemen anlatım konumu tanrısal (auktorial), yani figürlerin içinden geçenleri

bayramın mutluluğunda amacına ulaştığını "saat gibi işleyen bir ev"i olduğunu düşünür.

"Bu, işte bu!' diye düşündü Cevdet Bey, 'Her şey bunun içindi: Bu güven verici sıcaklık, homurdanan soba, kulağı okşayan sesler, saat gibi işleyen bir ev.' Hepsi uyku gibi geniş ve çekiciydi" (S. 106)

Muhittin, Refik'e öfkelendiği bir toplantıda, sarhoşken onun aile düzenine kıskançlığını sarkaçlı saatini kırmak istediğinde açığa vurur. (S. 485) Nigan Hanım'ın öldüğü akşam torunu Ahmet, sarkaçlı saatın tıkırdamadığını farkeder!

"Dönüp saata baktı: Dokuzu gösteriyordu. 'Zaman aksın!' diye mırıldanarak saati kurmayı aklından geçirdi, ama üşendi." (S. 586)

Keza "Zaman ve Gerçek İnsan" başlıklı bölümde Erzincan'da bir çiftlik ve eski bir köşk satın alıp yerleşen mühendis Ömer'in artık saat takmadığı, zamanı günün ışıklarına göre aşağı yukarı tahmin etmekle yetindiği söylenirken yeni bir hayat tarzı bu sembolle ortaya konmuş oluyor.

Anlatım açısı çoğunlukla içe bakış. Yazar roman figürlerin ne yaptıklarından çok ne düşünüp ne hissettiklerine önem verdiği için içe bakış perspektifine daha sık yer veriyor.

Bu anlatım konumunun en başarılı örneklerinden biri de Cevdet Bey'in ölüm anını işleyen pasaj. Yazar bir tanrı gibi roman figürünün yaşantısını bütün boyutlarıyla tanıyor ve anlatıcı olarak aradan çekilmeye gerek duymadan, açıklama ve yorumlamalarla bu yaşantıyı bize aktarıyor:

"Öğleden sonra yatarım!' Sonra nefes alamadığını anladı. Küçükken bir kere bir odaya kapatmışlardı. Kapıyı kilitlemişlerdi. 'Kapıyı mı yorganı mı?' Yorgan üzerindeydi galiba, yorganın üstünde de ağbisi Nusret vardı; Cevdet içinden çıkmasın diye yorganı sıkıştırıyordu. Cevdet de nefes alamıyordu. "Nefes almalıyım!" diye düşündü. Birden ilacı hatırladı. Sonra merdivenleri çıkan ayak seslerini duydu. "Çayım geliyor... Uyusaydım... Nefes? Bu bir kriz... Geçtikten sonra bana kızacaklar... Yatakta yatarım. Uyurum..." Atlatılmış kalp krizinden sonra yatakta nasıl yatacağını, çevresini herkesin nasıl saracağını düşünüyordu ki, birden, sanki sandalye havalandı ve masa yüzüne yaklaştı. Kafasını masaya vurduğunu, bunun kötü olduğunu, nefes alamadığını, yorganın içindeymiş gibi tıkandığını anladı. Kafasını bir daha vurmamak için bütün gücüyle kasıldı ve başka gücü kalmadığını anlayarak düşündü; "Yorganın içi gibi. Kadın bana bakıyor, bağırıyor, çay tepsisini... Yorganın içi gibi sessiz ve karanlık!" (S. 201)

Büyük bölümü "O-anlatım" biçiminde yazılmış olan romanda "Hatıra defteri" notları "Ben-anlatım" biçiminde. Yazar bu notlarda genellikle kişisel anlatım konumundadır. Ve sunuş tarzı bazen rapor bazen de iç monologlar, anlatım açısı bu notlarda çoğunlukla içe bakıştır: Mesela 24 Aralık Cuma günkü not:

"Hastalık geçmedi. Hep aynı ateş. Yatakta yatmaktan sırtım ağrıyor. Bütün gün yaptığım iş gazeteleri okumak, Oblomov gibi miskin miskin yatmak. Voltaire'i Rousseau'yu hep aynı şeyleri, gazeteleri okumak. Yattığım yerden, pencerenin dar aralığından gözüken ağaçlara ve gökyüzüne uyuşuk uyuşuk bakmak. Bütün gün yaptığım bunlar... Bu hasta ve zayıf gövdemden, uyuşuk kararsız çürüyen ruhumdan utanıyorum..." (S. 235)

Orhan Pamuk, yansız anlatım konumuyla canlandırdığı konuşmalarda anlatıcı olarak "dedi', 'diye sordu' vb. eklemeleri dikkati çekecek kadar sık tekrarlayarak zaman zaman

maları arasında tombul melekler''i, parke döşemesi, Cevdet Bey'in dikkatini çeken ilk şeylerdir. Nişanlısının evine yaptığı bir ziyaretten sonra, daha önce gördüğü ve satın almayı düşündüğü Nişantaşı'ndaki o kâgir evi bir daha alıcı gözüyle dolaşmak niyetiyle yola çıktığında Cevdet Bey'in evlilik-ev sahibi olma duygularını, yaşama sevinciyle özdeştirerek yaşadığını görüyoruz:

''Nigan'ı seveceğini seziyordu. Onu sevmek istediğini önceden çok düşünmüştü. Nigan'ın şimdi kendisini sevmediğini de biliyordu. Ama az önce gördüğü o hareketli şeyin, ailesi ne kadar tuhaf, eski ve kendisine uzak olsa da, kocasını sevmek için yetiştirildiğini de biliyordu. Haklı olduğunu bir kere daha düşündü, heyecanlandı, gözlerinin nemlenmesinden korktu. ''Yaşıyorum!'' diye mırıldandı.'' (S. 63)

Nişantaşı'ndaki ev Işıkçı Ailesini 33 yıl gelinleri torunlarıyla birarada barındırmış, ataerkil büyük aile düzeninin simgesi olmuştur. Cevdet Bey'in büyük oğlu Osman, şirketin sorumluluğunu yüklenmekle bir yerde babasının kurduğu düzenin koruyucusu durumundadır. Bu rolü iş hayatında başarıyla sürdürürse de aile hayatında bunu yalnızca biçimde koruyabilir; iyi bir evlat, iyi bir babadır, ama sadık bir koca değildir; bir metresi vardır, karısının da kendisini aldattığının farkında değildir. Kendisini babasıyla karşılaştırdığında evlilik sadakati konusunda vicdanı rahat değildir. Nişantaşı'ndaki baba ocağını terketmeyi aklından geçiren o olmamıştır:

''Osman mutfaktan çıktı. 'Bir, iki, üç, dört ve altı!' diye sayarak, son basamağı küçüklüğünde yaptığı gibi atlayarak merdivenleri aceleyle tırmandı, salona girdi. 'Ben çocuktum... Burada doğduğu yıl, evin bütün eşyasını kendi katına taşıdığı hâlâ bazan anlatılırdı. Duvarlarda da kavukluklar, tezhibler, bazı biblolar ve Cevdet Bey'in resimleri asılıydı. Sedef takımlar, sandalyeler, yaldızlı koltuklar, sehpalar, masalar arasında yürümek için insana az bir yer kalıyordu. Hiç kullanılmayan piyano üzerine biblolar ve eşyalar konan bir masa görevini görüyordu. Üstünde Nigan Hanım'ın kıymetli porselenleri, çini vazolar, çay fincanları, tabaklar vardı. Nigan Hanım, kırılır diye, bunlara kimseyi dokundurtmadığı için, kendisi de aylardır onları okşayıp toz alacak durumda olmadığı için hepsinin üstü yarım parmak tozla kaplıydı. Ahmet birden: 'Kaç para eder acaba bunlar?' diye düşündü ve irkildi. 'Şunlardan birkaç tane yürütsem Hasanlar altı ay dergi çıkarır!'' (S. 553)

yazko edebiyat

OCAK/1984
39. sayısıyla 7. cildine başladı

1984 Armağanı
• Aziz Nesin'in en son şiirleri
Ayın Aktüalitesi
• Tartışma Haber Yorum: Folklor ve sanat ilişkisi konulu tartışmamız sonuçlandı.
Her Ay
• Bir Sorun Bir Soru: Şair, yazar ve eleştirmenlerimiz folklor ve sanat ilişkisi üstüne düşüncelerini belirttiler.
Konuşma
• İlhan Başgöz, folklor ve sanat konusundaki görüşlerini bize açıkladı.
Edebiyat Mektupları
• Orhan Kemal'in yayımlanmamış bir mektubu.
Ayrıca
• Memduh Şevket Esendal'dan hiç yayımlanmamış yepyeni bir öykü; Arif Damar, 23 yıl önce yaptığı yayımlanmamış bir konuşmasıyla şiirinin kırkıncı yılında kendi şiirini ve şiiri anlattı.
Ve
• En seçkin yazarların şiir, öykü, deneme, inceleme, değini ve eleştiri dallarında en yeni ürünleri.

YAZKO EDEBİYAT: 152 sayfa, 200 lira
ABONE KOŞULLARI: Altı aylık 1200, yıllık 2400 lira
YAZKO P.K. 442 Sirkeci - İstanbul

Orhan Pamuk, Işıkçı Ailesinde bayramların nasıl kutlandığını, nişan, sünnet düğünü gibi törenlerin nasıl yaşandığını da ayrıntıların tadını bilen bir yazar olarak bütün boyutlarıyla canlandırıyor. 1936 yılı kurban bayramı, Cevdet Bey'in 68, Nigar Hanım'ın 48 yaşın ruh hali içinde çevrelerinde torunları, çocukları ve gelinleriyle kutladıkları mutlu bir bayramdır. Ailenin geleneksel bayram yemeği et, bezelyeli pilav, zeytin yağlı ıspanak ve portakallı ekmek kadayıfı, iki yıl sonraki bayram sofrasında da vardır, ama Cevdet Bey'in ölümünden sonra ailede mutluluk ve birlik havasının kaybolmaya yüz tutan hali başta Nigan Hanım olmak üzere herkesçe algılanmaktadır. Yazar bayram sofrasında Nigan Hanım'ın neler hissettiğini bir iç monolog, bir bilinç akımı tarzında şöyle aktarıyor:

''Tatlıyı yemeye koyuldular, ama Nigan Hanım gene bir şeyin eksik olduğunu düşündü. Bu Cevdet Bey değildi, bunu biliyordu, ama ne olduğunu bilmiyordu. Rahmetli annesinin dediği gibi: 'Nigan kızım, canım bir şey yemek istiyor, ama nedirbilmiyorum!'' Nigan Hanım neyin eksik olduğunu bilmiyor, tatlısının tadını çıkarmak istiyor, ama gene can sıkıcı şeyler aklına geliyordu: 'Neden Osman karısıyla kavga etti? Refik şu pis sakalı neden koyuverdi? Neden aylardır surat asıyor? Neden herkes suskun ve neşesiz?' Sonra durdu ve hep aynı şeyleri düşündüğünü aklından geçirdi.'' (S. 243)

Cevdet Bey'de varlığını ömür boyu duyuran, ama onun oğullarında eksilen silinmeye başlayan şey, yaşama sevincidir ki, bu da kendine güven ve belli değerlere sahip olma sorunuyla ilişkilidir. Cevdet Bey işini bilir bir ticaret adamıdır. Babasından kalan oduncu dükkanıyla yetinmemiş, onun dört katı iş hacmiyle çalışan bir nalburiye dükkanına sahibolmuş, daha oğulları olmadan ve ithalat ihracata başlamadan dükkanına ''Cevdet Bey ve Oğulları. İthalat-İhracat-Nalburiye'' levhasını yazdırmıştır. Kararlılığı, geleceğe güveni tamdır. Mazbut bir ailesi, güzel bir evi olsun ister. Bunlara ulaştığında kendi başarısı saydığı her iyi şeyin kıymetini bilir, tadını çıkarır:

''Bu, işte bu!' diye düşündü Cevdet Bey. 'Her şey bunun içindi: Bu güven verici sıcaklık, homurdanan soba, kulağı okşayan sesler, saat gibi işleyen bir ev.' Hepsi uyku gibi geniş ve çekiciydi.'' (S. 106)

Oysa Cevdet Bey'in oğlu Refik için yolunda giden bir ticaret hayatı ve aile mutluluğu iç huzurunu sağlamaya yetmemektedir. O hayatına anlam verememiş olduğu düşüncesindedir, bir şeyler aramak, evinden işinden uzaklaşmak için arkadaşı Ömer'in yanına Kemah'a gidip aylarca orada kalır. Karısına sık sık tekrarladığı sözler ''Hayatıma bir anlam vereceğim! Böyle yaşanmaz. Anlıyorsun beni değil mi? Hak veriyorsun değil mi? Böyle yaşanmaz çünkü!''dür. (S. 214) Refik yaşamayı değil düşünmeyi seven, kendini dinleyen yaratılışıyla babasına değil amcası Nusret'e benzer. Refik'in devrimci ressam oğlu Ahmet de büyük amca Nusret'in çizgisini

taya koyuyor. Eski yazı hatıra defterini okuduktan sonra Ahmet'in babası hakkında İlknur şöyle diyor:

''Doğru! Ben babanın bir gerçeği bulduğunu söylemiyorum. Ama kendisi hakikat! Anlatabiliyor muyum? Ütopyalarla uğraştığı için hakikat!'' (S. 571)

Eserde Jöntürk Nusret'in Avrupa hayranı akılcı ihtilalci görüşleri gibi Refik'in köy kalkınmasıyla ilgili projeleri, Muhittin'in Türkçülüğü hep belli bir eleştirici mesafeden aktarılıyor. Mesela Nusret ölüm döşeğinde, oğlu ve ayrı yaşadığı karısı hakkında ağabeyine şöyle der:

''Aptal etmişler onu!' dedi. Bir süre düşündü: 'Zaten anası da öyleydi. Avrupa'da kadınlar seçme hakkı istiyorlar, eşitlik istiyorlar ne dersin? diye sorardım. Siz bilirsiniz efendim, derdi. Ben de onu evine yolladım! İnsan burada nasıl bir kadın almalı bilemiyorum.' Mari'ye bakıp gülümsedi: 'Hıristiyan bir kadın almalı.' Cevdet Bey'e döndü: 'Müslüman da alınabilir mi dersin? Ama bence bir paşa kızı yanlış bir seçim! Çünkü bütün paşaların ve sülalelerinin kanının akıtılacağı bir ihtilal gerek. Gerek ama... Olacak mı? Yeter artık!'' (S. 81)

Romanın zaman kurgusu geçmişten şimdiki zamana doğru geleneksel ardarda anlatım: 1905 yılını işleyen bölümleri 1936-37-38-39 yıllarını işleyenler izliyor, roman 1970 yılını konu alan bölümlerle bitiyor.

Şair Muhittin'in Mahir Altaylı'nın etkisiyle Türkçülük serüvenine kapıldığında coşkunluk ve nefret duygularının körüklendiği, öfkesine şöyle hedefler bulduğu anlatılıyor:

''Hatay'da ırkdaşlarımızı öldüren Fransızlar, sonra bizi arkadan bıçaklayan Araplar... Ama yok, yok, Yahudilere ve Masonlara daha çok kızıyordu. Mühendislik Mektebinde bir Yahudi çocuk vardı. İlk bakışta iyi biri sanırdınız, imtihanlarda başkalarına kopye verir, yardım eder, yaptığı ödevleri çekmeleri için tembellere çekinmeden verirdi; ama şimdi Muhittin onun bütün bu davranışlarında bir ikiyüzlülük olduğunu anlıyordu.

Sonra aklına masonlar geldi. Bütün mason der-

okuyan, herşeyi bilen, yorumlayan, açıklayan anlatım konumu. Meselâ ''Bayram Yemeği'' başlıklı bölümün ilk cümleleri bu anlatım konumu içinde yazılmış:

''Nigan Hanım dirseklerini işlemeli masa örtüsüne dayamış, ellerini çenesinin altında birleştirmiş, önündeki porselen tabağa bakarak düşünüyordu: Yaldızlı takımı çıkarttığım iyi oldu! Büfede kaç yıldır kullanılmadan duruyordu. Öğleden sonra, çayı da üzerinde mavi güller olan, anneannemin çeyizime kattığı fincanlarla içeceğiz. O takımın iki fincanı ama, yazık ki, kırıldı. Gümüş takımları niye çıkarıp parlattırmıyorum? Gümüş takımlar böyle günlerden başka ne zaman kullanılabilir? Her şeyi çabuk çabuk kullanmalı!' Üzeri işlemeli masa örtüsünü de geçen kurban bayramında ortaya çıkarmıştı. O da çeyizinin bir parçası olduğuna göre, demekki otuz yıldır dikkatle saklanıyordu. Nigan Hanım, her şeyi, sandıklarda, dolaplarda, büfelerde, kutularda saklanan her şeyi, kullanıp tüketmek için, içinde tuhaf bir istek doğduğunu fark etti.'' (S. 99)

Bir başka gün okudukları hakkında düşünceleri de şöyle aktarılıyor:

''Şimdiye kadar okuduklarımdan şu sonuç çıkabilir: Antik Yunan en mutlu çağdı ve diriltilmelidir. Bunun nedenleri şunlardır... Bana göre? Bana göre bunlar iyi şeylerdir ve bizde de olsaydı iyi olurdu. Bu iyi şeylerin eksikliğini çekiyoruz dersem yanlış olmaz! Bunlar şunlardı: Akıl, denge, uyum, evet ve başka şeyler... Bunları Herr Rudolph'a yazacağım. Ona kitabımdan da bir tane yollayayım... Acaba ne der? Beni hayalperest bulduğunu söyler mi? Evet bize aydınlık gerekiyor... Eski Yunan'ın da aydınlık bir çağ olduğunu söyleyebiliriz.'' (S. 449-450)

Orhan Pamuk burjuva ailesinin ev döşeme merakını, eşya tutkusunu da romanında işliyor. Art nouveau yatak odasından, sedef takımlardan, mavi güllü porselen fincanlardan, gümüş şekerliğe kadar birçok eşya sık sık söz konusu ediliyor.

Bir Avrupalıyla konuşmak bazen nasıl bir zevk olur anlatamam! Ama tabii, buradaki pis misyonelerle bankerleri demek istemiyorum. Gerçek Avrupalılar: Voltaire, Rousseau, Danton... Revolüsyon...' Birden bir marş söylemeye başladı.'' (S. 80)

Refik de hatıra defterine şu notu düşüyor:

''Niye Rousseau ya da Voltaire okumak hoşuma gidiyor da Tevfik Fikret ya da Namık Kemal'den zevk alamıyorum? Neden ben de böyleyim?'' (S. 234)

''Okuması gereken kitaplarlistesinde'' Hölderlin de yer aldığı için onun ''Hyperion''unu can sıkıntısı içinde kendini zorlayarak okurken düşündükleri şunlardır:

''Diotima'nın etkisiyle ruhum, yani Hyperion'un ruhu dengesine kavuşuyor ve o Bellarmin... birisi mi geldi? Hayır çıngırak değil, tramvayın çanı... Evet ve Atina sanatı, felsefesi, devlet şeklinden söz ederek bunun kök değil, meyva olduğunu söylüyor... Bunlar bize de gerekli... Bizde devlet başka... Evet... Bizde niye felsefe yok? Bu da gerekli! Ve burada bir de akıldan söz ediliyor. Atina'da akıl vardı ve her şey ona dayanıyordu. Üstelik akıl, ruh ve kalp güzelliğiyle birleşmelidir... Güzel bir söz... Neredeydi?' Aradığı şeyi bularak kenarını çizdi. Kaleminin sapını dişledi, sonra ağzına gelen tahta tadını fark ederek, 'Bu kalemi ne kadar çok dişledim!' diye düşündü.'' (S. 444)

''Cevdet Bey ve Oğulları''nda dikkati çeken bir anlatım özelliği de leitmotifler. Orhan Pamuk, ThomasMann tarzı karakterize edici leitmotiflerden yararlanıyor. Nigan Hanım'ın gözlerini kırpıştırması, Melek'in irigövdesi, Ömer'in kendisinden ''fatih'', arkadaşlarının da ondan ''Rastignac'' diye söz etmesi, Ziya'nın takipçiliği hakkında ''hayalet'' sözünün kullanılması gibi. Öte yandan belli kültürleri, belli dünya görüşlerini karakterize edici leitmotifler de var: Hölderlin, Rousseau, Voltaire, Baudelaire gibi. Karanlık-Aydınlık terimleri Batı-Doğu kültürleri hakkında. Avrupa'da yaygın bir terim olarak türlü çeşitlemeler içinde roman boyunca karşımıza çıkıyor. Keza ''Bahçe kapısına bağlı çıngırak şıngırdadı'' sözleri Nişantaşı'ndaki eve geliş gidişleri belirten leitmotiftir.

Orhan Pamuk montaj ve Edebi alıntı tekniğinden de yararlanıyor. Gazete haberlerinden

Orhan Pamuk'un ''Cevdet Bey veOğulları''-ndaki anlatım tekniğine gelince: Romanın zaman kurgusu geçmişten şimdiki zamana doğru geleneksel ardarda anlatım: 1905 yılını işleyen bölümleri 1936-37-38-39 yıllarını işleyenler izliyor, roman 1970 yılını konu alan bölümlerle bitiyor. Bu geleneksel dış zaman çerçevesi içinde yazar şimdiki zaman-gelecek zaman ve geçmiş zaman arasında sık sık gidiş gelişlerle modern anlatımın zaman kategorilerinde içiçelik ilkesini ustalıkla uyguluyor. Bir örnek: Ömer'in İstanbul'dan ayrılmak üzereyken istasyon yolunda takside aklından hayalinden geçenleri şöyle anlatıyor:

''Araba köprüyü geçerken Nazlı'yı düşündü. Onu bir ay önce gördüğü zaman konuştukları şeyleri hatırladı. 'Niye arada bir öyle kızarıyordu?' diye düşündü. 'Ama ben de kızarıyordum. Bir milletvekilinin kızı. Bir milletvekili fatih olma yolunda insana neler sağlayabilir?' Kendini Nazlı'nın kocası ve o milletvekilinin damadı olarak düşündü. Ankara'da yeni ihaleler alıyor, çok para kazanıyor, ona ve karısına hayran oluyorlar, arkasından da -Şu Ömer Bey hiç bir şeyle yetinmez- diyorlardı. Birden düşüncelerinden utanarak: Ne ayıp şey! Ne saçma şey!' diye mırıldandı ve güldü. Sonra Cemile Teyze'ye dükkanlar ve arsalar için söyleyeceklerini tasarlamaya başladı.'' (S. 134)

Orhan Pamuk, zaman konusuna özenle eğildiğini gösteren düşüncelere, simgelere yer veriyor romanında. Saat, ana simgelerden biri durumunda. Nişantaşı'ndaki evde sarkaçlı saat, hem zamanı hem de düzenli aile hayatını çağrıştırmaktadır. Cevdet Bey nişanlısını ziyaret ettiğinde Paşa konağındaki sarkaçlı saatin tıkırtılarını dinlerken ''saat gibi bir aile'' der. 68 yaşında çocukları ve torunları arasında kutladığı gösterdiği ustalık pırıltılarıyla hiç bağdaşmayan bir pürüze neden oluyor. Rasgele açıp saydığım 118. sayfada 8 kere 'dedi', bir 'diye sordu' bir 'diyerek okudu' bir 'diye mırıldandı' sözü geçiyor.

Anlatım açısı çoğunlukla içe bakış. Yazar roman figürlerinin ne yaptıklarından çok ne düşünüp ne hissettiklerine önem verdiği için içe bakış perspektifine daha sık yer veriyor. Bir örnek vermek gerekirse, yazar Süleyman'la görüşmeye giden Refik'in onun oğluyla ilgili bir sözü üzerine aklından neler geçtiğini, neler hissettiğini öğreniyoruz:

''Çünkü Fransa'da elli yıl süren aydınlık bizde beş ay bile sürmedi!'' diye düşündü. Bunu yazara söyleyip söylememeğe karar veremedi. Sonra bu düşüncenin yalnız yazarı değil, açık seçik söylenince kendisini de yaralayacağını hissederek caydı. Ama Alman mühendisle yaptığı tartışmalar, Hölderlin'in sözleri, bütün o karanlık ışık ve belirsiz kavramlar üzerine söylenen sözler aklında canlandı.'' (S. 399)

Orhan Pamuk, zaman zaman figürleriyle özdeşerek olayları ve hayatı onlarla birlikte yaşıyorcasına aktarıyor. Yaşanmakta olanı iletme tarzındaki bu anlatıma (Erlebte Rede) bir örnek: Nigan Hanım'ın kızı Ayşe'nin keman çalan bir öğretmen oğluyla sokakta görüldüğüne öfkelenirken, içinden söyledikleri onunla özdeşircesine aktarılmaktadır:

''[Ama tatsız şeyleri düşünmek istemiyordu.] Zaten kızı da İsviçre'ye yollamışlardı. Leyla'nın oğlu da orada olacaktı. Terbiyeli, kibar, efendi bir çocuktu şu Remzi. Belki biraz şişmandı, elleri kolları gibi kafası da ağır işliyordu, ama keman çalan bir öğretmen çocuğundan her zaman daha iyiydi.'' (S. 335)

''Cevdet Bey ve Oğulları''nda dikkatimi çeken bazı dil yanlışlarına, daha doğrusu anlatımda böylesine güçlü bir yazardan beklenmeyecek bir iki dikkatsizliğe değinmek istiyorum. Biri ''kalb'', ''yürek'' kelimelerinin kullanımı: 201. Sayfada Cevdet Bey kolunun akşam ağrıdığını hatırlayınca ''yüreğimmiş!'' derken, söz konusu organı kasttetiği bellidir, yani ''yürek'' burda yerinde kullanılmıştır; oysa''Yüreğin Sesi'' başlığında kastedilen bir organ olarak yüreğin sesi değil, söz konusu şairin ''içinden gelen ses'', yani ''kalbinin sesi''dir. Orhan Pamuk, inatçı bir öz Türkçeci izlenimi bırakmadığından söz konusu ayrımı ''kalb'' sözünden kaçınmış olmak için zorda kalarak belirtemediğini sanmıyorum. Romanda Batı dillerinden edinilmiş bazı alışkanlıkların Türkçeye aktarılmasıyla oluşmuş ''çeviri deyişler'' de var: ''Ne insanlar var, yarabbim şu göğün altında!'' (S. 406) cümlesinde olduğu gibi. Oysa Türkçede ''şu dünyada'' ya da ''şu yeryüzünde'' deyişi yaygındır. ''Sıcak giyinmek'' de bu tür bir aktarma. Doğrusu ''kalın giyinmek''tir.

Orhan Pamuk romanını, anlatımındaki çekicilikten emin yazarların iç rahatlığıyla 587 sayfa gibi bir hacime vardırmıştır. Bunda ayrıntılara önem verme ilkesinin payı büyüktür. Ressam figür Ahmet'in ayrıntı merakını söz konusu ederken, birçeşit özeleştiri yaptığını sezinliyoruz. Eserin uzunluğu bir bakıma da bazı bölümlerin organik yapı gereği olmayışına bağlı. Yani romanda bazı bölümler çıkarılsa bütünlüğe zarar gelmiyecek izlenimine kapılabiliyoruz. Bir aileyi odak noktası yapan romanda ailenin dost çevresinden kişilerin hayat hikâyelerine ayrıntılarıyla yer vermek, zamanın kültürel ve sosyal panoromasını yansıtması bakımından işlevsel de olsa budanmaya elverişli bölümler yaratmaktadır.

Kanımca ''Cevdet Bey ve Oğulları'' yalnızca yazarın ilk romanı olması dolayısıyle değil, başarılı çağdaş romanlarımız arasına katılan yeni bir sanat ürünü olarak övülmeğe değer.

TİYATRO

KADINCIKLAR SAHNELENİYOR

TOBAV Oyun Ödülü'nü kazanan Tuncer Cücenoğlu'nun "Kadıncıklar" adlı oyunu, Levent Kırca Tiyatrosu'nca sahneleniyor. Levent Kırca'nın yönettiği, Refik Eren'in dekorlarını, Hale Eren'in giysilerini hazırladığı, Şeşenler grubunun da müziklerini yaptığı oyunda başlıca rolleri; D. Ali Sarıoğlu, Melahat Özekit, Alev Sayın, Ece Öger, Levent Kırca, Aydın Tolan, Yavuz Kumçay ve Mehmet Güney paylaşıyor.

ANKARA S.E.F. TİYATROSU PERDELERİNİ AÇIYOR

Fatih Yıldız'ın önderliğinde kurulan Ankara Sahne Etkinlikleri Topluluğu **"Bir Yurttaş Üzerinde Soruşturma"** adlı oyunla perdelerini açıyor.

8 Ocak'tan başlayarak, haftanın salı, perşembe ve pazar günleri, Maltepe Başkent Sineması Sanat ve Kültür Merkezi'nde gösterime sunulacak olan oyun; Alman ozan ve oyun yazarı **Bertolt Brecht**'in 1933-34 yılları Nazi Almanyası'nda yazdığı şiirlerden yola çıkarak uyarlandı.

İki bölümlük oyunu Fatih Yıldız yönetiyor. Çevre düzenlemesini Metin Yavuz'un, müziklerini Erkan Oban'ın, giysilerini de Hülya Önder'in hazırladığı oyunda belli başlı rolleri; Fatih Yıldız, Bekir Sıtkı Özer, Gül Avcı, Bayram Özdemir, Hüsnü Özçelik. Zülfikâr Alkan ve Haki Karan paylaşıyorlar.

ŞEHİR TİYATROLARI'NDA OYUNLAR YER DEĞİŞTİRDİ

Şehir Tiyatroları'nın çeşitli sahnelerinde sergilenmekte olan oyunların yerleri değiştirildi.

Yeni oyun düzenine göre; "Oniki Öfkeli Adam" ve "III. Selim" Harbiye Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'nda, "Sevdiğim Adam" ve "Susuz Yaz" Fatih Tiyatrosu'nda, "Hepsi Oğlumdu" ve "Figaro'nun Düğünü" Üsküdar Tiyatrosu'nda ve "Şimdi Sırası Mı?" Kadıköy Tiyatrosu'nda sergilenecek.

SEVDİĞİM ADAM FATİH TİYATROSU'NDA

1983-1984 tiyatro döneminin başlangıcından bu yana Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda sergilenmekte olan Recep Bilginer'in Sevdiğim Adam adlı oyunu Fatih Şehir Tiyatrosu'na alındı.

Eşini uçak kazasında yitiren bir kadının uzun zaman yas tuttuktan sonra ansızın başka bir erkeğe delicesine aşık olmasındaki çarpıklığı işleyen Sevdiğim Adam, Engin Gürmen tarafından sahnelendi. Belli başlı rolleri Gülçin Akçay, Rıdvan Çelebi, Filiz Usluer, Ümit İmer ve Nilgün Özhan'ın paylaştıkları oyun haftanın Cuma ve Cumartesi günleri gösterime sunulacak.

"GALİLEO GALİLEİ" DOSTLAR TİYATROSU'NDA

Dostlar Tiyatrosu, Bertolt Brecht'in "Galileo Galilei" adlı oyununu sahneliyor.

Çalışmaları sürmekte olan oyunu Genco Erkal yönetiyor. Brecht'den Adalet Cimcoz, Teoman Aktürel ve Genco Erkal'ın birlikte çevirdikleri "Galileo Galilei"nin sahne tasarımını Tuncay Çavdar gerçekleştiriyor. Giysilerini Se-

Fotoğraf sanatçısı Nurten Karas Ak ile söyleşi

Anadolu Uygarlıkları Sergisi'nden izlenimler

SEMİH GÜNER

Ölümsüz eser "cansız" değildir. Yaratıcısı ona yürek çarpıntılarını katmıştır. Sanatı, daha önce de insanı seviyorsanız bu çarpıntılar hemen duyulur. Yalnız resimde, yontuda değil, müzikte, mimaride, süslemede, oymacılıkta, nakışta da.

Geçtiğimiz günlerde, Beyoğlu Kâzım Taşkent Sanat Galerisi'nde yazar ve fotoğraf sanatçısı Nursen Karas Ak'ın "Anadolu Uygarlıkları Sergisi'nden İzlenimler" adlı fotoğraf sergisi açıldı. Başarılı bir düzenlemeyle gerçekleştirilen Anadolu Uygarlıkları Sergisi gezenleri büyülerken, Nursen Karas Ak'ı da öylesine etkilemiş ki, sanatçı kendi deyimiyle bu "sanat şöleni"ni fotoğraflamadan edememiş.

Fotoğraf çekmeye öğrencilik yıllarında başlayan Nursen Karas Ak, çalışmalarını ikisi yurt dışında olmak üzere açtığı beş kişisel sergiyle değerlendirmiş. İlk sergisini 1979 yılında İSOSEM'de "Türkiye'yi Yaşamak - 1" adıyla açmış sanatçı ve aynı sergiyi yine 1979 yılında Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda yinelemiş. 1979 yılı Nursen Karas Ak'ın fotoğraf çalışmaları açısından en yoğun yılı olmuş. Sanatçı aynı yıl Avrupa'ya açılarak "Scenes From Anatolia" (Anadolu'dan Görünümler) adlı sergisini önce Londra'da sonra da Paris'te sanatseverlerin beğenilerine sunmuş. Ve Avrupa'da geçirdiği günleri de 1982 yılında açtığı "Ben Avrupa'dayken" adlı sergiyle Türk-İngiliz Kültür Derneği'nde değerlendirmiş Nursan Karas Ak.

Aynı zamanda gazeteci ve yazar olan Nursen Karas Ak, şiirlerini 1959'da yayınlanan "Gülümseyen Hayal", öykülerini de 1967'de yayınlanan "Sevgi-Sizler" ve 1973'te yayınlanan "Türkü Olan Kadın" adlı kitaplarda toplamış. Ak, önümüzdeki aylar içinde yayınlanmamış öykülerini ve gezi-röportajlarını kitap haline getirmeye hazırlanıyor.

Nursen Karas Ak'la yeni açılan sergisi üstüne konuştuk. Sanatçıya, Anadolu Uygarlıkları Sergisi'nin kendisini ne denli etkilediğini, neden böyle bir konu seçtiğini, Anadolu ve Anadolu'da gizli tarihsel değerlerle ilgili düşüncelerini sorduk. Aldığımız yanıtlar ilginçti...

— Sayın Nursen Karas Ak, son sergimizde yer alan yapıtlarınızda çok değişik bir konuyu işliyorsunuz. Özellikle, Anadolu Uygarlıkları Sergisi'nde sergilenen tarihsel yapıtlar gibi konumu, ışığı değiştirilemeyen 'cansız' nesneleri fotoğraflamak sizin için güç oldu mu? Bu fotoğrafları çekerken özel bir teknik kullanmanız gerekti mi?

— Yöntemi genellikle konu belirliyor. Başlangıçta, değindiğiniz gibi bir uzaklık, çekingenlik belki de korku duydum. Bu duygu eserlerin ölümsüzlüğünden, ulaşılmazlığından, onları en iyi en güzel yansıtabilme kaygısından doğmuştu. Çalışmaya başlayınca şaşılası değişiklikler oldu; bir yakınlaşma, sanki gizemli bir iletişim başladı aramızda.

Öyle ki eserin çekiciliğiyle önünde duraksama bir aşama, kameranın ardından bakış yeni bir aşama oluyordu ve çoğu eser bu kadarla da sizi bırakmıyordu. Ölümsüz kıvrımları, çizgileri, gölgeleri, biçimleri gönül yoluyla yaşamaya başlıyordunuz. Kameranın kıyıya itildiği an!... Başlangıçta ürktüğüm bu çalışma gitgide esriklik haline geldi. Hani nerdeyse diyecektim ki sergi birkaç ay daha uzatılsa da daha yeni bakışlarla bir daha bir daha çeksem eserleri.

— Efendim, şimdiye dek hep insanı işlediniz. "Cansız" denilebilecek bir konuya sizi böylesine çeken nedir?

— Ölümsüz eser "cansız" değildir. Yaratıcısı ona yürek çarpıntılarını katmıştır. Sanatı, daha önce de insanı seviyorsanız bu çarpıntılar hemen duyulur. Yalnız resimde, yontuda değil, müzikte, mimaride, süslemede, oymacılıkta, nakışta da. Öyle ki en azından fotoğraflarını dergilerde izlediğiniz kadın süslerini, takılarını incelediğinizde size hiçbir şey söylemiyor mu? Sisler içinde, az belirli de olsa onları kullananları düşünemiyor musunuz? Gariptir takılar bugün de kullanmaya özenilecek nitelikte. Acaba gerçek sahipleri, yaratıcıları nasıl kişilerdi? Ne yer, içer, neler konuşur, hangi işleri yapar, hangi gölgelikte bahçede dinlenirlerdi? Nasıl bir müzik dinlerler, hangi şarkıları söylerler, kaç yaşına kadar yaşarlar, çocuklarını ve birbirlerini nasıl severlerdi? Ne ki, fotografik açıdan takılar, süs eşyalarıyla ilgilenemedim. Kulpları süslü, şiş karınlı, insanda kalabalıkla güle oynaya yenilen yemekleri düşündüren kap kacağın da dile gelip konuştuklarını yaşadım bir ara.

Sorduğunuz güçlük eserlere dokunulmaması, yerlerinin ışık koşullarının değiştirilememesi, çok yaklaşılamamasıydı. İçim burkularak birçok eseri atlamak zorunda kaldım.

— Anadolu Uygarlıkları'ndan böylesine etkilenen ve konuya böylesine eğilen biri olarak, eski ve yeni Anadolu uygarlıklarını karşılaştırabilir misiniz?

— Sorunuzun cevabını bulmak için bilimsel araştırmalara hiç gerek yok. Alın müzeden herhangi bir yontuyu onun nasıl bir yapıda, ya da nasıl bir meydanda bulunduğunu, yakıştırılıp yerleştirildiği çevreyi gözünüzde canlandırmaya çalışın sonra aynı yöredeki yeni bir yerleşme bölgesini dolaşın. Sorunuzun cevabını bu iki tablo açıkça ortaya koyacaktır. Her ne kadar çok değerli sanatçılarımız varsa da yurdun tüm yerleşme bölgelerini yontularıyla süsleyebilecek sayıda değil. Ayrıca bazılarının eserlerini de alkışlayacak yerde kınıyoruz, bir tesbihli politikacı çıkıp "Bu heykel Türk anasını temsil edemez, ne biçim oturmuş öyle!..." dediğinde yontuyu kaldırıp bir parkın ayak basmaz köşesine atıveriyoruz. Eli çekiç tutacak denli sanatını geliştirmiş biri de çarşaflı peçeli kadın yontusuyla uğraşmayacağına göre yoksunluğumuz başlıyor. Oysa antik kentlerin büyük küçük tümünde bir tiyatro kalıntısı var. Tiyatro kültür düzeyini, yaşam çizgisini belirtmez mi? Jimnazyumlar, agoralar, sütunlu tapınaklar, mermer yollar, ana caddelerde yolları yıkamakta kullanılan temiz suyun ve kirli suyun akacağı kanallar incelenip, bugün Bodrum'da bile sokak aralarında bulaşık sularının üzerinden atladığımız düşünülürse yüzyılların binyılların getirdiği değişiklik anlaşılabilir kanısındayım. Bu geriye gidişte İslamlığın yanlış yorumlanışının ana etkenlerden olduğu açıktır. Ortaçağ Avrupa'sında en tipik örneği görülen Tanrı ile kulun arasına giren din adamlarının egemenliklerini sürdürebilmek uğruna halkı karanlıkta tutabilme çabaları, uyanışları engellediği gibi kaderciliği ve tembelliği de topluma aşılamıştır. Ayrıca Selçuklu, Osmanlı tarihi boyunca süren savaşların da, Anadolu'nun bayındırlık ve gelişme çizgisini etkilediği de ayrı bir gerçek. Burda şöyle bir soru sorulabilir: Yüzyıllar boyunca insan gücümüz Avrupa ortalarına, Arabistan çöllerine dağılıp erimeseydi anavatana kalıcı yararları olmaz mıydı?

Uygarlık aşamasının ilk basamağı "kalkınma"daki işlevi tartışılmaz ve kanıtlanmış Köy Enstitülerinin kapatılmasıyla da gerikalmışlığımız süreklilik kazanmıştır.

GALERİLER—SERGİLER 5227445—5229257

TOBAV Oyun Yarışması'nı kazananlar belli oldu

Galileo Galilai Dostlar Tiyatrosu

vim Çavdar'ın, müziklerini de Nejat Yavaşoğulları'nın hazırladığı oyunda başlıca rolleri; Mehmet Akan, Barış Altay, Ezel Akay, Yusuf Elver, Genco Erkal, Mehmet Esen, Semih Güner, Zeynep Irgat, Çetin İpekkaya, Berrin Koper, Macit Koper, Zihni Küçümen, Güler Ökten, Selçuk Özer, Avni Yalçın ve Nejat Yavaşoğulları paylaşıyorlar.

SERGİLER

İstanbul

TÜRK-İSVİÇRE KARMA FOTOĞRAF SERGİSİ DÜZENLENDİ

10-30 Ocak tarihleri arasında, Türk ve İsviçreli fotoğraf sanatçılarının yapıtlarından oluşacak bir karma fotoğraf sergisi düzenlendi. Sergi Atatürk Kültür Merkezi Sergi Salonu'nda açılacak.

İstanbul'daki İsviçre Konsolosluğu'nun katkılarıyla gerçekleştirilen sergi, Metin Cenkmen başkanlığında bir komisyonca hazırlandı. Sergide; ikiyüze yakın renkli ve siyah-beyaz fotoğrafla üçyüze yakın dia yer alacak. Her fotoğafçının kendine özgü bir bakış açısı bulunacağından yola çıkarak, "Açılar" adı verilen sergiye İsviçreli sanatçıların yanısıra; Metin Cenkmen, Sedal Antay, Osman Üstündağ, Haluk İker, Sedat Antay ve Teoman Madra katılıyorlar.

— Cihangir, Bakraç Sanat Galerisi'nde, Ahmet Aksoy resim sergisi açıldı. Sanatçının suluboya çalışmalarının yer aldığı sergi, 14 Ocak'a dek izlenebilecek.

— Ümit Yaşar Sanat Galerisi'nde, Hüseyin Bilişik resim sergisi 9 Ocak'ta açılacak. 28 Ocak gününe dek açık kalacak olan sergide sanatçının yağlı boya tabloları sergilenecek.

— Burhan Uygur resim sergisi, Teşvikiye, EDPA Sanat Galerisi'nde sürüyor. Sergi, 23 Ocak'a dek açık kalacak.

— Nişantaşı, Hobi Sanat Galerisi'nde, Tülin Önen Özdemir'in "Merhaba 84" adlı batik ve seramik sergisi sürüyor. Sergi 7 Ocak'ta sona erecek. Galeride 7-21 Ocak günleri arasında, Ahmet Arısan'ın suluboya resim sergisi yer alacak.

— Kurtuluş, Galeri Baraz'da "Ünlü Ressamlarımızdan 400 Yapıt" adlı karma resim sergisi sürüyor. Sergi, 11 Ocak'ta kapanacak.

— Beşiktaş Tabar Sanat Galerisi'nde, değişik bir anlayışla gerçekleştirilen "İndirimli Yılbaşı Sergisi" büyük ilgi gördü. Özdemir Yemenicioğlu, Metin Eloğlu, Güngör Elibal, Birim Bozok, Ünsal Toker'in yağlı boya, Hatice Odabaşı, Necdet Kalay, Orhan Peker'in özgün baskı yapıtlarının indirimli fiyatlarla satıldığı sergide, yapıtları satın alanlar serginin kapanmasını beklemeden tablolarını alıp gittiler. Tabar Sanat Galerisi'nde 7-27 Ocak günleri arasında, M. Esat Subaşı'nın yağlı boya ve sulu boya tabloları sergilenecek.

— Beyoğlu, Kâzım Taşkent Sanat Galerisi'nde, Tezer Özmen'in "Camda Türk Motifleri" sergisi ve Nursen Karas Ak'ın, "Anadolu Uygarlıkları Sergisi'nden İzlenimler" konulu fotoğraf sergisi açıldı. Sergiler, 14 Ocak'a dek açık kalacak. Aynı galerinin ikinci bölümünde de, Ömer Sümer'in resim sergisi sürüyor. Sergi 12 Ocak'a dek açık kalacak. Bu bölümde 13-24 Ocak tarihleri arasında Ayhan Türköz'ün yağlı boya resimleri ve dekoratif mumları sergilenecek.

CUMALI Sanat Galerisi

ÇAGDAŞ RESMİMİZİN İKİNCİ DÖNEMİNDEN BİR KESİT

24 ARALIK - 23 OCAK

MALİK AKSEL — ALİYE BERGER
ŞEFİK BURSALI — ALİ ÇELEBİ —
CEVAT DERELİ — İLHAMİ DEMİRCİ —
HAMİT GÖRELE — ARİF KAPTAN—
I.CEMAL KARABURÇAK — ZEKİ KOCAMEMİ
FİKRET MUALLA — CEMAL TOLLU
EŞREF ÜREN — SABRİ BERKEL
NURULLAH BERK

Moda Cad. 264. Moda. Tel: 337 15 31

GALERİ LEBRİZ

DÜNDEN BUGÜNE KARMA RESİM SERGİSİ

Dün: Avni Lifij-Ayetullah Sümer-Cemal Tollu-Fikret Mualla-Halil Paşa-Hamit Görele-İbrahim Çallı-İlhami Demirci-İbrahim Safi-M.Ali Laga-Naci Kalmıkoğlu-Nazmi Ziya-Osman Asaf-Orhan Peker-Pertev Boyar-Sami Yetik-Seyfi Toray-Şefik Bursalı-Şevket Dağ

Bugün: Cevat Dereli-Dinçer Erimez-Hüseyin Bilişik-Leyla Gamsız-Mustafa Ata-Nazlı Ecevit-Neşet Günal-Nuri İyem-Oktay Anılanmert-Rasin Seyit Bozdoğan

6 Ocak—10 Şubat

Mim Kemal Öke Cad. No: 18 İkizler Ap. Daire: 3
Nişantaşı Tel: 140 22 82 - 141 09 84

PANGALTI SANAT GALERİSİ

BERCİS AKER
resim sergisi
10—28 Ocak 1984

Bilezikçi Sokak-46 Pangaltı Tel: 1415883

ÜMİT YAŞAR SANAT GALERİSİ

HÜSEYİN BİLİŞİK
resim sergisi
7—28 Ocak

İstiklal Cad. Paşabahçe Yanı Terkos Çıkmazı-Yapıkur Hanı-Kat: 1 No: 27-34 Beyoğlu Tel: 144 96 33

URART SANAT GALERİSİ

Balkan Naci İslimyeli
resim sergisi
5—26 Ocak 1984

ABDİ İPEKÇİ CADDESİ 21
NİŞANTAŞI—İSTANBUL
TELEFON: 148 03 26
TELEKS: 26 482 URATTR

Hobi Valı Konağı Cad. Pasaj 85 Tel: 146 72 81

AHMET ARISAN
suluboya
RESİM SERGİSİ
7—21 Ocak 1984

TABAR Sanat Galerisi

Mehmet Esad Subaşı
resim sergisi
7—27 Ocak 1984

Barbaros Bulvarı Barbaros Apt. 74/4
(Nobel Yanı) Beşiktaş
Tel: 1618072

BİLES ÖCAL
resim sergisi

4—24 Ocak 1984

Galata Sanat Galerisi Tünel Tel: 149 35 51

EDPA SANAT GALERİSİ

BURHAN UYGUR
RESİM SERGİSİ
23 Aralık 1983—23 Ocak 1984

Hüsrev Gerede Cad. 126 Teşvikiye Meydanı
141 65 10—11—12—13

Galeri ve Sergi ilanları

her hafta bu sütunlarda

Kısa adı TOBAV olan, Devlet Opera ve Balesi Çalışanları Yardımlaşma Vakfı'nın oyun yazma yarışmasında ödül alanlar belirlendi ve Tuncer Cücenoğlu'nun "Kadıncıklar" adlı oyunu ile Erkan Gökgücü'nün yazdığı "Ramazan'la Cülide" ödüle değer bulundu.

Ergin Orbey'in başkanlığında, Ayşegül Yüksel, Yücel Erten, Selçuk Uluergüven, Sıtkı Tetekmen ve İzzet Polat Ararat'dan oluşan Seçici Kurul, Adem Atar'ın "İçimizdeki Göçük ve Denizden Kovulmak", Mustafa Balel'in "Gün Vurgunu" ve Rümuz Enlem'in de "Gidenin Götürdüğü" adlı oyunlarını övgüye değer buldu.

İSÜK tüm çizerleri dayanışmaya çağırdı

Kısa adı İSÜK olan İstanbul Üniversitesi Karikatür Kulübü, tüm çizerleri ve karikatür sevenleri dayanışmaya çağırdı.

Yapılan çağrıda; kulüpte oluşturulması amaçlanan karikatür ve gülmece arşivi için tüm yayınevlerinden, gazeteci, yazar ve çizerlerden yardım istendi.

SATRANÇ

Hazırlayan: **SERDAR ÇELİK**

Alexander Alekhin (1892 - 1946)

1892 yılında Moskova'da doğan Alekhin, önce Fransız daha sonra da Portekiz vatandaşlığına geçmiştir. 1927'de Capablanca'yı yenerek dünya birincisi olan Alekhin, 1935 yılında ünvanını Dr. M. Euwe'ye kaptırdıysa da 2 yıl sonra geri almayı başardı ve ölümüne kadarda (1946) dünya birincisi ünvanını taşıdı.

Satranç tarihine ölümsüz kombinezonlarıyla adını yazdıran Alekhin, yalnız oyun ortasında değil, oyunun diğer aşamalarında da üstündü. Gerektiğinde kombinatif, gerektiğinde pozisyonel (durumsal) oynıyabilmekteydi. Bu oyun tarzı onu çağdaşlarından daha ön plana çıkarıyor, ve daha çok taraftar toplamasını sağlıyordu. Açılışlarda ortaya koyduğu yeni fikirler bugün bile geçerliliğini korumaktadır.

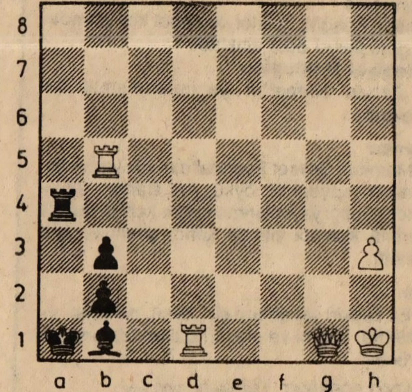
Aşağıda, kombinezonların en büyük ustası olarak kabul edilen Alekhin'in unutulmaz bir oyununu sunuyoruz.

Alekhin - Marshal
Vezir Gambiti

1. d4	Af6	14. exf4	Kxf4 **(a)**
2. c4	e6	15. fxe4	Kxf1 +
3. Af3	Ae4	16. K×f1 +	e5
4. Afd2!	Fb4	17. Vd2! **(b)**	c5
5. Vc2	d5	18. dxe5! **(c)**	d4
6. Ac3	f5	19. Vf4!	dxc3 **(d)**
7. Adxe4	fxe4	20. Vf7 +	Şh8
8. Ff4	0-0	21. bxc3!! **(e)**	Vg8
9. e3	c6	22. Ve7	h6
10. Fe2	Ad7	23. Fh5!	a5
11. a3	Fe7	24. e6	g6 **(f)**
12. 0-0	Fg5	25. e×d7	F×d7
13. f3!	Fxf4	26. Kf7	1-0

a) 14...exf3 15. Kxf3 Af6 16. c5! (e6 karesi çok zayıf).
b) 17. dxe5 d4 veya 17. cxd5 exd4 veya 17.e×d5 e×d4 yolları siyah için iyi.
c) 18. Axd5? cxd4 19. Vb4 Af6! oyun belirsiz.
d) 19...Ve7 20. Ad5 Vxe5 21. Vxe5 Axe5 22. Ae7+ Şh8 23. Kf8+ mat.
e) 21. e6 Af6 22. e7 Vg8! 23. Kxf6 Fg4! 24. Vxg8+ Şxg8 25. Kd6 Ke8 ve siyah açık üstün.
f) 24...Af6 25. Ff7 Vh7 26. Kxf6 ile beyaz kazanır.

S. Loyd
Problem: 6

Beyaz oynar, 3 hamlede mat eder

Etüd: 5'in çözümü:
1. Ad4 + Şc5 2. Şh1!! (zugzwang) beyaz kazanır, çünkü tahtada file uygun yer yoktur.

Ankara'nın 1983 yılı tiyatro etkinliklerine toplu bakış

Ankara 1983 yılında renkli bir tiyatro yaşamına tanık oldu denebilir. Ne var ki bu çokluk ve çeşitlilik Ankara'da çoktan yitirilmiş bir tiyatro heyecanını alevlendirmeye yetmedi. Özellikle Devlet Tiyatrosu için 1983 donuk geçmiş bir yıl oldu.

Devlet tiyatrosunda Genel Müdür Cüneyt Gökçer'in görevden alınıp yerine Turgut Özakman'ın atanması seyircide yeni beklentiler uyandırdı. Yeni Genel Müdür bu beklentiyi kolay bir yöntemle geçiştirdi. Cumhuriyetin 60. yılı dolayısıyla tüm sahnelerde yerli yazarların oyunları sergilenecekti. İş oyun seçimine gelince yönetim tiyatroya yerli oyun yazarlığı bakımından yeni bir soluk getirmeyi başaramadı.

SEVDA ŞENER

1983 yılının tiyatro etkinliklerini iki ayrı dönemde ele almamız gerekiyor: 1982-1983 tiyatro mevsiminin ikinci yarısı ile 1983-1984 tiyatro mevsiminin ilk yarısı.

1982-1983 tiyatro mevsiminde Devlet Tiyatrosu Ankara'daki beş sahnesinde dokuz yerli, on bir yabancı oyun sergiledi. Orhan Asena'nın **Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe,** Sabahattin Kudret Aksal'ın **Önemli Adam,** Nezihe Araz'ın **İmparatorun İki Oğlu,** Hidayet Sayın'ın **Köşe Kapmaca** ve **Köklerdeki Kurtlar,** adlı oyunları Ankara'da ilk kez sergileniyordu. Necati Cumalı'nın **Dün Neredeydiniz** adlı oyunu bir önceki mevsim başlamıştı, bu mevsim de sürdürüldü. Recep Bilginer'in **Sarı Naciye,** Tarık Buğra'nın **Ayakta Durmak İstiyorum** adlı oyunları ise eskiden oynanmıştı, yeni düzenlemelerle yeniden sahnelendi. Yerli oyunlar içinde en dikkate değer yapıt, daha önce İstanbul'da sahnelenen ve Yeşim Müderrisoğlu ile Yıldırım Türker'in birlikte yazdıkları **Gölge Ustası** oldu. Bu incelikli oyun ne yazık ki Oda Tiyatrosu'nun, sayıları çok sınırlı seyircisine sunuldu ve daha büyük tiyatrolarda şansını deneme fırsatı bulamadı.

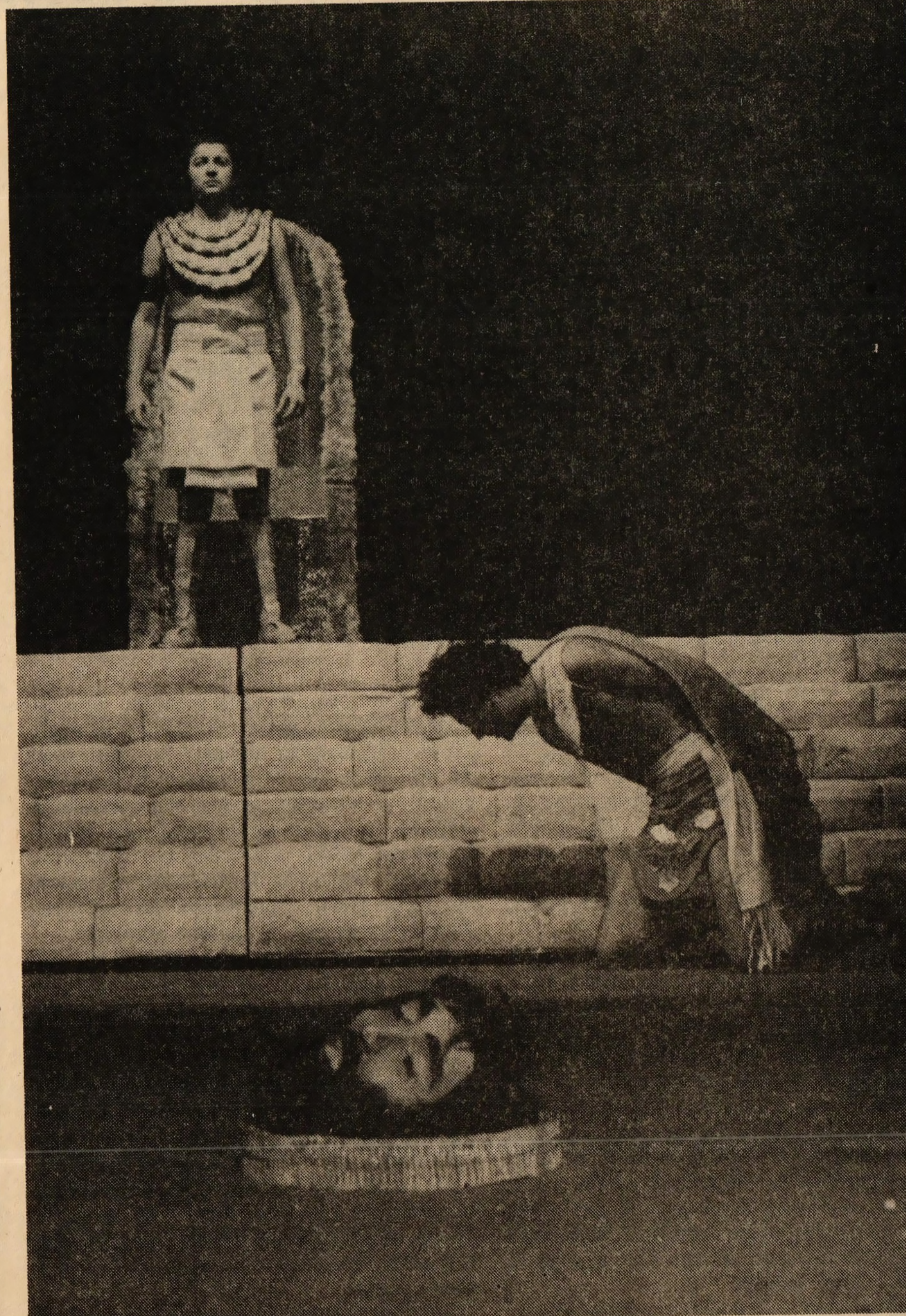
Devlet Tiyatrosu'nun yabancı oyunları arasında hemen her ülkeden çağdaş yazarların yapıtlarına yer verilmişti. Max Frisch'in **Yine Başladılar Şarkılarına,** Alejandro Casona'nın **İlkbaharda İntihar Yasak,** Paul Zindel'in **Kadife Çiçekleri,**Loleh Billon'un **Daha Dün Gibi,** Donald Coburn'un **Cin Oyunu,** Jason Miller'in **Şampiyonlar** (İzmir Devlet Tiyatrosu ürünü), adlı oyunları bulunuyordu. Yabancı oyunlar arasında en dikkate değer yapıt ise çağdaş Çekoslovakyalı yazar Vaclav Havel'in **Görüşme-Kutlama-Çağrı** adlı ve üç kısa oyundan oluşan yapıtı oldu. Ayrıca, bir yıl önce çok tutulmuş olan William Russel'ın **Rita'**sı yeni bir kadro ile Ankara seyircisine sunuldu. Modern yazarların yanı sıra Shakespeare'in **Kral Lear'**i Büyük Tiyatro'da üçüncü yıl da sürdürüldü.Bale ve opera ile paylaşılan Büyük Tiyatro sahnesinde haftada iki veya üç kez oynanabilen bu oyunun daha fazla sayıda seyirci tarafından görülmesi böylece sağlandı. Aynı sahnede Anton Çehov'un Üç Kız-Kardeş adlı oyunu 1983 yılında sergilendi. **Kral Lear** de, **Üç Kızkardeş** de yabancı rejisörler tarafından sahneye koyulmuştu. Tiyatromuzun rejisör bakımından kendine yetemediği görülüyordu.

Özel tiyatrolara gelince: Ankara Sanat Tiyatrosu 1983 yılında yeni bir çıkış yaptı. Turgut Özakman'ın yazıp Ergin Orbey'in yönettiği **Resimli Osmanlı Tarihi'**de, Maxim Gorky'nin Rutkay Aziz tarafından yönetilen **Yaz Misafirleri** de ortalamanın üstünde çalışmalardı. **Yaz Misafirleri** Ankara'nın bu en eski özel tiyatrosunun sanat yaşamında yeni bir aşamayı gösteriyor, **Resimli Osmanlı Tarihi** ise bu tiyatronun eskiden beri üzerinde durduğu bir sanat sorununu gündemde tuttuğunu kanıtlıyordu. **Sarıpınar 1914, Başkomiser Ramazan'ın Nafile Dünyası, Rümuz Goncagül** gibi oyunlarda çeşitli yönleri ile ele alınan bu konu, seyircimizin geleneksel seyir alışkanlığı ile çağdaş düşün düzeyinde anlamlı olanı bağdaştırma sorunu üzerinde odaklanmıştı. Rutkay Aziz, Ergin Orbey, Oktay Arayıcı, Turgut Özakman, Ankara Sanat Tiyatrosu'nun bu konuda ciddi çalışmalar yapan yönetmen ve yazarlarıydı.

Ankara Halk Tiyatrosu, Orhan Kemal'in **Bir Filiz Vardı,**Orhan Asena'nın **Ölümü Yaşamak** adlı oyunları ile yerli yazarlara olan ilgisini sürdürdüğünü, sınırlı olanakları içinde onurlu bir tiyatro çabası içinde olduğunu kanıtlıyordu.

Sanatevi'nin 1983 yılındaki sanat etkinliklerinin başında İsmet Küntay'ın **403. Kilometre** adlı oyunu geldi. Daha önce AST'da da sahnelenmiş bu oyunla İsmet Küntay anılıyordu. Bu tiyatro da ayrıca Karl Wittlinger'in **Samanyolu** adlı oyunu sahnelendi.

İstanbul'dan gelen toplulukların oyunları da dikkate alınırsa Ankara 1983 yılında renkli bir tiyatro yaşamına tanık oldu denebilir. Ne var ki bu çokluk ve çeşitlilik Ankara'da çoktan yitirilmiş bir tiyatro heyecanını alevlendirmeye yetmedi. Özellikle Devlet Tiyatrosu için 1983 donuk geçmiş bir yıl oldu. Bunda oyun seçiminden çok seçilen oyunların sahnelenişinde özgünlük, yenilik gözetilmemesinin payı vardı. Seyirci, derinlikten incelikten,düş gücünden, deney cesaretinden yoksun oyunlar seyrede seyrede tiyatroya gitme coşkusunu yitirir oldu.

Güngör Dilmen'in "**Ak Tanrılar**" oyunundan bir sahne

Sahnelenen oyunları ayakta tutan bazı sanatçıların bireysel başarıları idi. **Cin Oyunu'**nda Maral Üner ve İstemi Betil, **Kadife Çiçekleri'**nde Nurşen Girginkoç, özellikle de **Gölge Oyunu'**nda beş yıldır sahneden uzak kalan Macide Tanır ile **Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe'**nin dekor ve kostümlerinde Güven Öktem ile Serpil Tezcan Devlet Tiyatrosu'nun yüzünü ağartan sanatçılardı.

1983 yılının son dilimine, yani 1983-84 tiyatro mevsiminin ilk yarısına gelince: Devlet Tiyatrosunda meydana gelen yönetim değişikliği, Genel Müdür Cüneyt Gökçer'in görevden alınıp yerine Turgut Özakman'ın atanması seyircide yeni beklentiler uyandırdı. Yeni genel müdür bu beklentiyi kolay bir yöntemle geçiştirdi. Cumhuriyet'in 60. yılı dolayısı ile tüm sahnelerde yerli yazarların oyunları sergilenecekti. Bu karar, yazarlarımızın da, yerli oyunları kolay anlayıp değerlendiren seyircimizin de hoşuna gitti. Ne var ki iş oyun seçimine gelince Yönetim tiyatroya yerli oyun yazarlığı bakımından yeni bir soluk getirmeyi başaramadı. Oyunları sergilenen Necati Cumalı, Güngör Dilmen, Dincer Sümer, Sadık Şendil çoktandır tanınan yazarlardı. Üstelik Necati Cumalı'nın "**Mine'**si de, Güngör Dilmen'in **Ak Tanrılar'**ı da yıllar önce yazılmıştı ve yazarların yazın yaşamındaki yükseliş noktalarını gösteren oyunlar değildi. 1983 sonunda Devlet Tiyatrosu en başarılı çalışmasını **Kanlı Nigar'**la yaptı. Sadık Şendil'in yazdığı, Rüştü Asyalı'nın yönettiği bu oyun kendi türünde parlak bir örnek oluşturuyordu. Sahnelenişi, oynanışı, dekoru, kostümü ile, sarıcılığı, canlılığı ile bu oyunu Devlet Tiyatrosundan beklenilen dinamizmin habercisi saymak isterim.

Sonuç olarak Ankara'da 1983 yılının tiyatro yaşamının çeşitlilik gösterdiği, fakat bir kaç pırıltı dışında heyecan verici olmadığı söylenebilir.

BALE

Galada gülüyordu PEER GYNT

Bale sanatçısı, hocası,kareografi olan Vytautas Grivits-

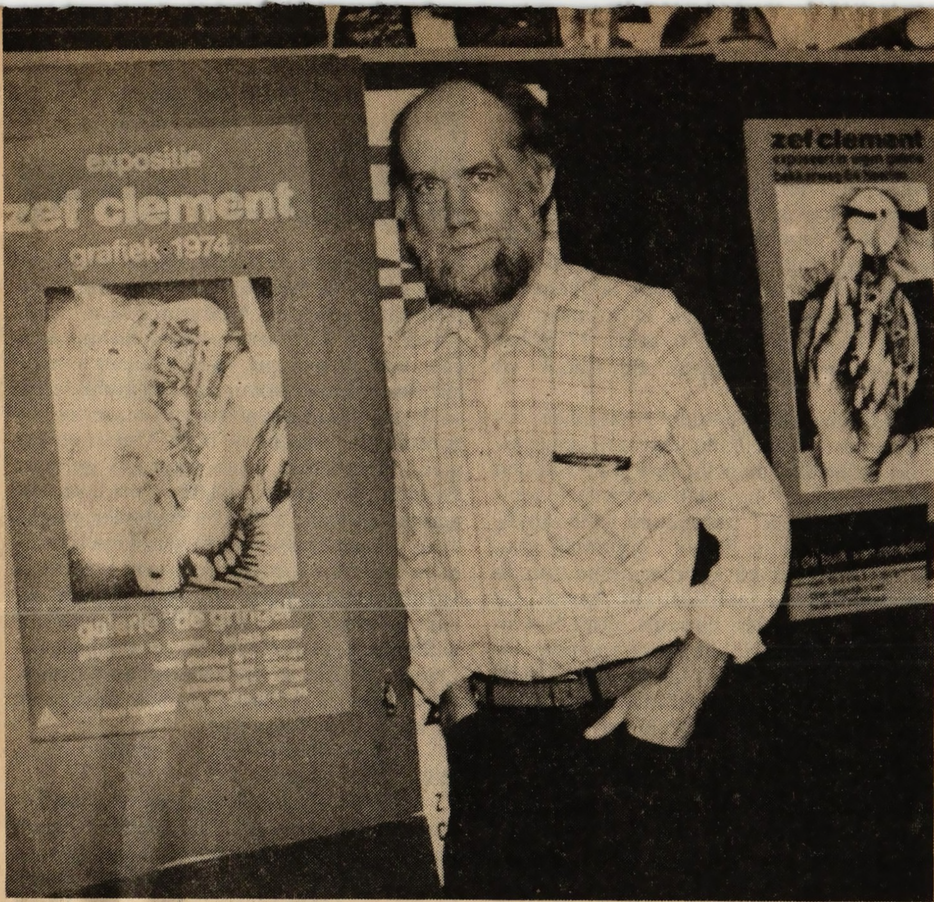

Peer Dağ'da Oktay Keresteci (Peer), Barlas Kobaner

PLASTİK SANATLAR

Oriantalist bir ressam: ZEF CLEMENT

lışmalarının yanında, eski tarihli resimlerinde mavi düzenlemelert, son çalışmalarında ise lam'da, doğumla ölümü bütünleştiren Kosmos'da, Stravinsy'nin müziğinde ve tüm re-

sıcak kırmızı, sarı renk ve dokular biçimleniyor. Dostluk kapılarını açan simgesel anahtarlar'da, sevgiden Doğuş'da, Dostluğa sesimlerinde insanın varoluşundan bu yana algıladığı sevgiyi ve acıyı, evrensel bir dil olan sanatla duyuruyor yine insana.

İslimyeli'nin dosyasındaki yalnız kişiler

SEZER TANSUĞ

Balkan Naci İslimyeli'nin Urart Sanat Galerisinde sergilenen resimleri, sanatçının mekân ve figür ilişkilerini düzenlemekte başvurduğu siyah beyaz kontrastlara katıksız bir şiirsel ifade düzeyinde yaklaşımının kanıtlarını oluşturuyor.

Balkan Naci, siyah-beyaz pratiğine dayandırılan özgün plastik kavrayışını büyük bir çoğunlukla renk unsurundan sıyırıyor, ancak siyahla beyazın tek bir renk vurgusuyla büsbütün acılaşan yorum olanaklarını da dikkatle deniyor. Gecede Yüzler adını verdiği bir resim dizisinde tek ya da ikili figür düzenlemelerinin bir bölümünü monokrom bir yalnızlık içinde biçimlendiriyor. Çoğu fişlenmiş, numaralanmış birer suçlu olarak saptanan, kent sokağının yalnız ve ezik kişileri, resimsel varlıklarının sert çehreleriyle sanatçının mahrem ve düşsel olan duyarlık dosyasına gerçek kimlikleriyle maloluyorlar.

Gecede Yüzler dizişinde Balkan Naci, Floransa'da geçirdiği iki staj yılının gözlemlerini tüm derinliğiyle yaşatan bir uygulamaya girişirken, üslûbunu klasik bir düzen olgusunda temellendiren sanatçı bilincini de kesinleştiriyor. Çizgi ve ışık-gölge zıtlıklarıyla yüzey ve mekan derinliğinin karşıt yönlerini esrarlı bir biçimde kaynaştıran bu klasik yapı, yüzyılların deneyimli sükûnetine de kavuşmuş oluyor. Ancak siyah beyaz zıtlıklarını gerilim ve dinginlik arası bir dengede tutabilmenin koşulu şiirsel düş fantastiğinin ıssız vadilerinde yalın, katı ve kesin olan gerçeğe atıflarda bulunabilmektir. Gecenin içinde aydınlık beyazların ritmik parçalarını taşıyan figür karaltıları, bir enteriyöre girdikleri ''Odalık'' dizisi ya da kırlara, tepelere ve göllere uzandıkları ''Gezginler'' dizisinde, yalnız kadın ve erkeklerin gerçek kimliklerine dair gizli dosyaların tecessü uyandıran kuşkularını seyirciye iletiyorlar.

Gerçek görünümler altında şiirsel bir düş gizemi. Balkan Naci'nin klasik yorum dengesini aradığı evrensel içerikli yol. Bu aşama, sanatçının bu yönden bir dönüm noktası, verimli geleceğinin de açık bir işaretidir kanımızca. Şiirsel bir atmosfer içinde daima gerçekliğin yanılmazlığını araştırmış olan Balkan Naci, bu aşamasında bicimsel yanılmazlığın gerçekliğine ulaşmış olarak şiire ve gizeme ilişkin tüm dengeleri, şaşırtıcı teknik ustalığının özenli titizliği içinde elde etmeyi başarıyor.

''Gecede Yüzler'' dizisinden

kas Opera rejisörlüğü yanında resim sanatına da ilgi duyuyor. Grivitskas bir tablo çalışması sırasında.

(Trol Kralı), Alev (Gür) Kutnay (Yeşil Kadın)

AYLA ERSOY

Altmışüç yıllık yaşamının son birbuçuk yılını Türkiye'de geçiren Zef Clement, bu kısacık zaman süreci içinde Türk sanat çevrelerine kendini tanıtıp sevdiren bir sanatçı. İyimser, dost canlısı.. Tüm yapıtlarını Türkiye 'de bırakarak geldiği gibi sessizce gitti.

Zef Clement 28 Haziran'dan bu yana artık aramızda değil. Ancak, yapıtları ile daha uzun yıllar yaşayacak bizlerle. 21 Aralıkda Alarko Holding A.Ş. sergi salonunda Zef'in yapıtları sergilenmeye başlandı. Bugüne dek yedibin özgün yapıt üreten sanatçının, üçbinbeşyüz yapıtı yurdumuzda bulunmakta. Sergilenmek için beklemekte bu güzelim resimler. Bir buçuk yıl önce tüm yaşamını, sanatını, yapıtlarını taşımış İstanbul'a. Yaşamının en doyurucu ve mutlu günlerini Türkiye'de geçiren Zef'in ileriye dönük ne çok planı vardı.Bir sanat köyü kurmak, sanatçısı ve sanat severi ile birlikte olmak istiyordu. Sanatla ilgilenen herkese saygı duyan, genç sanatçılara yardımcı olmaya çalışan, onlara kapısını açan hümanist bir kişilikti. Akdeniz yüreği taşıyan kuzeyli sanatçı, sevgi dolu bu insan, yaşamın ne olduğunu maden ocaklarında çalışarak öğrenmiş. Babası gibi o da yaşama maden işçisi olarak başlamış. Onyedi yıl bu zorlu işte özveri ile çalışan Zef, ağır şeker hastalığı nedeni ile genç yaşta emekliye ayrılmış. O yıllarda, boş zamanlarını resim yaparak değerlendiren Zef'in yaşamının ikinci perdesi erken emeklilik ile birlikte başlıyor. 1967, 1970 yılları arasında Maastrich Güzel Sanatlar Akademisine devam eden emekli maden işçisi, bundan sonra sanatçı olma yolunda dev adımlarla ilerliyor. Hollandanın Dond Beelde Sanat Derneğine üye olan sanatçı, kırk kişisel sergi açarak kanıtlıyor, yaratıcı, üretken, sanatçı kişiliğini. Uluslararası düzeyde onsekiz kez adına rastladığımız Zef Clement, Hollanda sanat literatüründe de önemli yeri olan bir isim Resim sanatının yanında, şiirle ve sanatsal fotoğrafla da uğraşan sanatçı hep kendinden bir şeyler vermek çabasında sanki.

Onu yaratan, sanatçı kişiliğini oluşturan ortamı bırakıp, neden geldi Zef Clement?... Bizim içinden bakıp göremediğimiz, değerlendiremediğimiz Türkiye'yi, O doğu hayranı, oriantalist bir bakış açısından gören ve değerlendiren bir kişi. Yaşamı boyunca çok önem verdiği sevgiyi, dostluğu, sanatın özünü buldu bu topraklarda. Anadolu Uygarlıklarına hayran oldu. Araştırmak, irdelemek istedi Anadolu'nun gizini. Avrupa'nın onu sıkan monoton, maddeci dünyasından kaçıp geldi. Doğal güzelliklerinin yanında, insanlarının romantik, duygusal sıcaklığında sevgiyi buldu.

Sanatçının yapıtlarında, Ekspresyonist bir üslupta sembolizm ile mistitizm'in birleşerek özgün biçimler oluşturduğunu duyumluyoruz. Dindar kişiliğinin ona verdiği güçle, erotik bir bütünleşmenin ürünleri bu resimler. Grafiksel, figüratif ya da soyut olsun tüm resimlerinde ana, çocuk, kadın, ölüm doğum temalarıyla, yaşamı ifade ediyor kendince.

Bazen sevecen bir yaklaşımla, bazen acı, hüzün, korku ya da mistik bir anlatımda yaşamın dialektik düzeni yansıyor görüntülere. Tüm resimlerinde maden ocaklarının kokusu var. Sağlam bir desene dayanan çalışmaları grafiksel ve figüratif çalışmalardan yola çıkarak, soyuta yönelmiş. Özellikle Türkiye'de çalıştığı son yapıtlarında, sembolik bazı ögeler ağırlıkta. Karacaahmet mezarlığına duyduğu ilgiyi ve sevgiyi, buradan aldığı motiflerde ve simgesel ögelerde ölümsüzleştirerek, dostça yanyana duran mezar görüntülerinde dile getiriyor. Siyah beyaz ça-

FEZAL ESMEN

Bizim de güldü yüzümüz... ama Son'da yeniden acıyla burkuldu içimiz. İsterdik ki, o güçlü oyunu ile bizi hayran bırakan **Oktay Keresteci'nin o sanatçı eli,** uzandığında; bize **kulisten** o elleri öpülesi ustası **GRİVİTSKAS'**ı getirsin. Sanat yaşamında ona bu denli çok yakışan, çok güzel iki rol armağan eden ustası Vitautus Grivitskas'ı.

Biz İstanbullular onu alkışlamak istiyoruz

Sahnelerimize, ne kadar çok görsek doyamayacağımız güzel, çok anlamlı iki ürün bırakan Grivitskas'ı. **Biz neden Grivitskas'ı alkışlayamadık?**

Mavi Tuna'da **Strauss** ve **Peer Gynt'**de Oktay Keresteci sanat gücünü tam anlamıyla ortaya döktü. Oktay'ın eli bize kulis'ten neden ustasını getiremedi? İki güzel baleden sonra Grivitskas sahnelerimize **Victor Hugo'**nun **Notre Dame'**ı üzerine yaratılan **Esmeralda** balesini sahneleyecekti. Grivitskas neden uzaklaştırıldı. İstanbullular neden onu alkjşlamaktan yoksun bırakıldı..

Duyduk ki **23 Kasımdaki ilk temsil sonrası Galaya kadar Peer Gynt** her oynandığında **Atatürk Kültür Merkezi'nin salonları yine dolmuş... taşmış...** Geçen yıl **Mavi Tuna'da olduğu gibi.** Herkes seviyor, istiyor, çok tutuyor Mavi Tuna'yı da Pergynt'ü de... Her iki bale de İstanbul Devlet Balesi'nin dağarında sürekli var olmalıdır. Kostümleri, dekorları yok edilmemelidir. **İstanbullular Mavi Tuna'ya daha doyamamıştı. Yeniden görmek istiyor... Peer Gynt'e de ne kadar çok görsek doyamayız...**

Yalnız halk mı?.. Zaman zaman ''onlar ne anlar'' diye hor görülen halk mı? yalnız... **Ya Gala gecesi...** geçmişin ve bu günün düzeyi yüksek usta sanatçıları, **opera, tiyatro sanatçıları, besteci, sanat tarihçisi,** incelmiş duygu ve düşüncelerle donanmış **aydınları...** halkın içinden yetiştirdiği o **elit tabaka..** ve **yabancı aydınlar,** yurdumuzda dost ülke halklarını temsil eden elçiler, diplomatlar gibi **güngörmüş sanatseverleri...** hepsi hepsi ortak kanı da... ''Peer Gynt çok güzel bir bale olmuş, bu bale çok güzel yaratılmış''... Ya Oktay Keresteci? ''Bu çocuk harika''... Gala gecesi salonda sürekli bunlar konuşuldu.

Devlet sahneleri halkla, sanatseverler ve aydınların dilekleriyle ters düşmemeli. **O dilek: Mavi Tuna da Peer Gynt** de **Devlet sahnelerinin dağarında daima kalıcı olmalı,** ve **Esmeralda** için de Grivitskas yeniden davet edilerek sahnelenmesi için olanaklar yaratılmalı diye dile getirildi.

Oktay Keresteci ve onunla dansa yakışır eşlikteki arkadaşları... balenin çok sevilmesindeki o güzelim katkılarıyla; -her sahneye çıktıklarında varlıklarıyla gurur duyduğumuz bale sanatçılarımız- **Emeller: Emel Alper, Emel Yanar. Barlas Kobaner...** ve hele **Alev-Alev Gür Kutnay** dağdaki yaratıklarla serüvenlerinde Peer Gynt'ün, Alev ile Barlas'ın sergiledikleri oyun gücü... Alev'in güçlü dansçılığı... zengin kızı İngrid'de Emel Yanar'ın çok başarılı anlatımı... Lirik sahnelerde Oktay Keresteci ile Emel Alper'in yaratıkları tertemiz ince güzellik duyguları ve Anitra'da Verda Düzkan Özdel'e çok yakışan dansı ve Ose'de Tuvana Tuncer'in sevimli oyunları... Son'da Solveig'in şarkısında **Alis Manukyan'**ın içli, güzel anlatımlı sesi (programlarda adına yer verilmemesini ne kadar çok kınadığımızı belirtelim.)... Tümü de övgü topladı.

Seyircileri çok rahatsız eden anlar... her zamanki gibi, toplu danslarda; tek tek bazı dansçıların tüm gayretlerine karşın, birçok dansçıların bir türlü düzelemeyen teknik düzeyinin bozduğu görüntüler.

Emin Üçer'in **dekorları** koreografiyi iyi destekliyor, güzel katkıda bulunuyor... Giysiler **Mavi Tuna'** daki **gibi** yine **Aldona Grivitskiene'** nin düzeyi çok **yüksek zevkini** yansıtıyordu. Bu yıl -sanırız onun onayı olmadan- yapılan değişiklikler olumlu olmamış.

Geçen yılki genel provadan, özlemlediğimiz, en çok eksikliğini duyduğumuz sahneler... Peer'in sevgili yurdu ile özdeşleşen o göçmen kızı sevgilisi Solveig kadar temiz Norveç'in karlı-buzlu ak-ak görüntüleri... Son'daki bu anlamlı sahnelerin uzunluğu düşünüldüğü için, kesilebilirdi ama yok edilmemeliydi...

Ne var ki, tüm **eksiklik** ve **eksiklikleriyle** oynuyor ya... Bu yıl Peer Gynt'ün **oynanışı** bile bir mucize... bir **direnişin ürünü...** Bale sanatçılarının yeni yeni filizlenen bilincinin göstergesi... ve **Opera ve Bale Müdürü Orhan Tanrıkulu'nun kararlılığı...** geçmişte pek çok örneklerine tanık olduğumuz gibi onca emeği, devletin parasını heba etmeğe kalkışanlara karşı Devletin sahnesinin böyle korunması... **ne denli kutlansa azdır.**

Grip öncesinin kırıklığı ile, ateşler içinde koşa koşa gittiğimiz gala'da **Sibel Tarhan** sitem ediyordu: **''Neden bizi de seyretmediniz''**

23 Kasım'dan gala'ya her temsile giderek rolleri paylaşan diğer dansçıları da izlemek isterdik... **''Evet Sibel, sen de çok iyi Solveig olursun.** Geçmişte Sait Sökmen'in ''Çark''ında seni seyretmiş ve tüm güzel lirik niteliklerine doyamamıştık... **Çok oynasın ki, Peer Gynt** İstanbullular, hepinizin tek tek yeteneklerini tatsın bu güzel, baldan tatlı Bale'de.

..Evet, diyar diyar dolaştıktan sonra Peer; soğuk-sıcak ülkelerde onca kire, çamura bulaşıp, batağa battıktan sonra, yurduna döndüğünde... geçmişin **acı,** buruk, kötü, çirkin **anıları değildir yalnız** karşılaştıkları.. Ağaran saçları gibi kara toprağa ak, ak akan karlar altında; yeni yetişen **gençlik** buz üstünde eğlenerek oynamakta... lapa lapa düşen kar taneleri de düşünde Peer'in **peri kızları gibi dansederken yeni yetişen Solveig'leri simgeler gibidirler.**

Karamsar gibi bitmemeliydi oyun, bunu **ne yaratıcıları** isterdi, **ne de biz...** Hüzünlü ama **gülen-tatlı** bir sonla biter Peer... Çünkü **dünya tarihinin, insanlığın** çok önemli bir **dönüşümünün arifesinde,** onca cehennem gibi vicdan azabında, binbir deneyim içinde, aşk ateşinde yandıktan sonra eriyip, çözülerek **yeniden dökülmeye hak kazanmıştır.** Durumu ümitsiz değildir.

Hep bağlı kaldığı anası-karısı-masum sevgilisi Solveig'in sıcak kucağında saf bir **çocuk-bebek** gibi tatlı uykusuna dalarken yeniden doğuşa hazırdır artık... O gün bugün Peer **büyüdü** tüm dünyalıların kalbinde... Yine dolaşıyor diyar diyar... Bu günlerde **Türkiye'de... İstanbul'da.**

Ona saygı lütfen... **İbsen'e, Grieg'e, Grivitskas'a,** Norveç'te gerçekten yaşamış o **PİR'e Peer Gynt'e saygı...** PİRLER diyarı Anadolu'da onunla tanışmak isteyen çok.

MAVİ TUNA DA YENİDEN OYNANMALIDIR

Atatürk'ün kültür evinin salonlarını balesever halkımızla dolduran yapıtları kısa sürede kaldırılmamalı.

Johann Strauss'un valsleriyle örülü o **güzelim yaşantısını** en güzel biçim ve öz'de büyük-ince duyarlıkla bize de duyuran **Vytautus Grivitskas'ın** o güzelim koreografisi, **Erkut Uzelli'nin** çok güzel olduğu kadar anlamlı, koreografiye katkılı **dekorları** Aldona **Grivitskiene'**nin çok zarif zevkinin ürünü kostümleriyle **Mavi Tuna'**ya **doyamamıştık. Tüm İstanbullular.**

Mavi Tuna'yı da yeniden görmek isteriz. **PERGYNT'ü de nice** görsek doyamayız.

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Kağıt darlığı yayın dünyasını etkiliyor

Yayın dünyası kağıt sorunu açısından yıllardır kısır döngü içindedir: Suni kağıt darlığı - zamlar - yükselen gazete, dergi kitap fiyatlar... Bugün de bu sürecin eşiğindeyiz. Piyasada zam söylentileri var. 60 gramlık kağıt yoktur, kağıt karaborsaya düşmüştür. Kağıt üretiminin devlet tekelinde olduğu ülkemizde, açılan okuma yazma seferberliğine, daha çok gazete, daha çok kitap oku kampanyasına devlet desteği yine zamlı kağıt mı olacak?

SOMUT EKONOMİ SERVİSİ

Son iki aydır kağıt sıkıntısı bütün şiddetiyle sürüyor. SEKA, yayınevlerinin ve matbaaların taleplerini karşılayamıyor. Bu yüzden yayınevlerinin yayın faaliyetleri aksıyor, periyodik yayınlar zamanında çıkmıyor, matbaalarda kurşunlar bağlı kalıyor. Bazı yayınevleri 54 gramlık kağıt için 60 gramlık kağıt parası ödüyorlar; dergiler yayınlarını geciktiremedikleri için karaborsadan yüksek fiyatla kağıt sağlamak zorunda kalıyorlar.

Kağıt sıkıntısı iki aydır sürmesine rağmen günlük basında pek haber çıkmadı. Bu durumu bir yayıncı "ilginç" olarak değerlendirdi.

Cağaloğlu'nda yayıncılar, kağıtçılar, matbaacılar arasında yaptığımız bir soruşturma kağıt sıkıntısının geniş bir kesimi etkilemekte olduğunu ortaya koydu.

Konuyla ilgili olarak kağıtçılar şunları söyledi:

"Yaklaşık iki ay süren bir kağıt darlığı var. SEKA taleplerimizi karşılayamadığı için biz de müşterilerimizin isteklerini karşılayamıyoruz. Birinci hamur kağıdı piyasada bulamazsınız. Ayrıca bu ortamda esnaf haklı olarak peşin satışı tercih ettiğinden vadeli kağıt almak isteyen yayınevlerinin durumu daha da zor."

Piyasada istenen kağıdın bulunmamasının stokçuluğa ve fiyat yükselmelerine neden olup olmadığı konusundaki sorumuza karşılık "Bu durum elbette her malın piyasasında olduğu gibi olabilir. Zam söylentileri var, daha çok kazanmak isteyenler daha yüksek fiyata satabilir, stok yapabilirler." (Doğan Kağıtçılık - Erdoğan Bey) Ünal Kağıtçılık'tan Mehmet Duran ise "Üç aydır SEKA'ya para yatırdığımız halde kağıt alamadık; zam olup olmayacağını bilemiyoruz" diyor.

"KURŞUNLAR BAĞLI" MAKİNELER ÇALIŞMIYOR

Kağıt sıkıntısından dolayı doğrudan etkilenen bir kesim de matbaalar. Matbaacılar Kooperatifi Murakıbı Şeref Karahan şöyle diyor: "Son zamanlarda birinci hamur kağıdın piyasada kalmaması nedeniyle faturasız satışlar başladı. Kooperatif kanalıyla 5200 liraya ver-

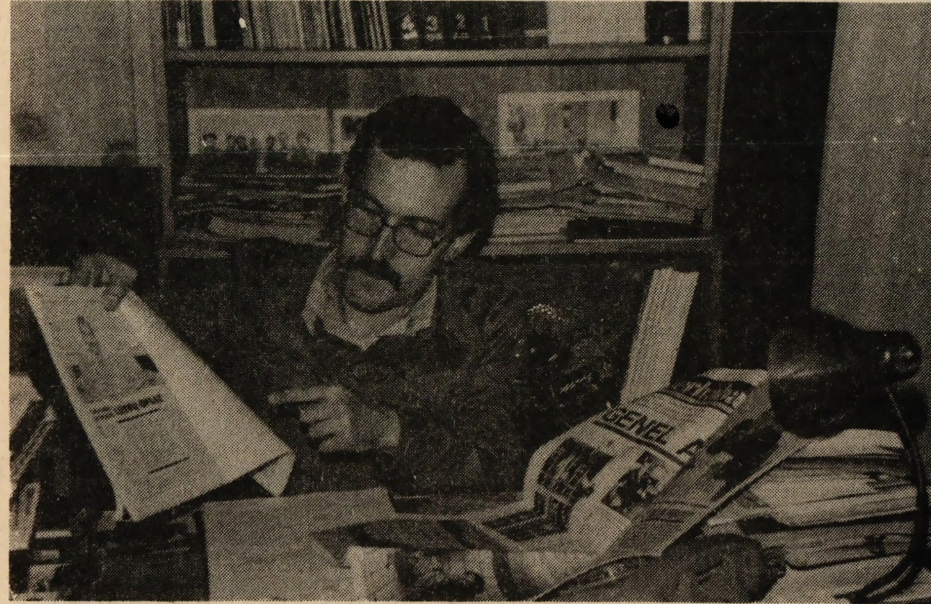
lim etmezsek kurşunları bozmak zorunda kalacaklar."

Bir de kağıt darlığının sanat, edebiyat ve kültür açısından etkileri var. Bu konuda görüşünü aldığımız YAZKO Edebiyat Dergisi Yöneticisi, Adnan Özyalçıner şu noktalara değindi:

"Kağıt sorunu, hem kıtlığı, hem de fiyatının yüksekliği açısından, edebiyat, sanat ve kültür hayatımızı derinden etkilemektedir. Öncelikle kağıdın güç bulunur oluşu, karaborsaya düşmesi, dergilerin zamanında çıkmasını engellemektedir. Bu durum okurun ilgisini kırar. Kağıdın bulunup da karaborsadan, fabrika fiyatının 2-3 misline satın alınması ise dergi ve kitap fiyatlarının okurun alım gücü üstüne çıkmasına neden olur. Bütün bu nedenler dolayısıyla kültür edebiyat ve sanat hayatımız, kısır bir döngü içinde kalmaya mahkum olur. Bu şartlar altında sanat, edebiyat ve kültürün yığınsallaşması, geniş okur kitlesine yayılması hayaldir. Yapılan okuma-yazma kampanyaları, daha çok kitap okutma girişimleri gülünçten de öte bir görünüm almaktadır. Başını alıp giden kağıt sorununu çözmek, kültür, sanat ve edebiyatın yayılıp yaygınlaşmasını gerçekten isteyen yöneticileri bekleyecektir. Bugüne kadar bu beklenti, her türlü öneri ve girişimlere rağmen gerçekleşememiştir. Bence kağıt kıtlığı ve durmadan artan görünüşe göre de artacak olan kağıt fiyatları sanat, kültür ve edebiyatımıza yapılan yasal kısıtlamaların yanısıra ekonomik olarak kısıtlamaktan başka bir anlam taşımaz. Bu durum karşısında söylenecek tek bir şey vardır: **Her gün bir gazete daha az, her gün bir kitap daha az oku"**

Yeni yılda genel af bekliyoruz!

Lütfü Oflaz içini döktü

Koltukta oturan genç adama bakıp gençliğimi anımsıyorum. Ben de onun gibi pisipisine girmiştim içeriye. Çıkınca da, affı gerçekleştirmek için aylarca uğraşmış, yazıp çizmiş, kapılar aşındırmıştım. Sonunda kısmi afla yetinmek zorunda kalmıştık. İdamlık Ali Dayı'yı kurtarmak mümkün olmamıştı. O'nu Eminönü'nde astılar. Bu yüzden gazeteye gidip dönerken iki ay süreyle Unkapanı Köprüsü'nden geçmeyi yeğlemiştim. Yatan bilir, zor zenaattır hapislik.

Yazı ve fotoğraflar:
ŞAHAP BALCIOĞLU

Seçimlerden önce başlayan Genel Af çığlıkları yeni sivil hükümetin işbaşına geçişiyle birlikte hız kazandı.Kolay değil, bugün Türkiye hapishanelerinde yüzelli bin kadar insan yatıyor. Onları, yakınları, dostları, sevenleriyle düşünürseniz, karşımıza birkaç milyonluk bir kitle çıkar.

Burası El Salvador ya da Uganda değil, burası, uygar olduğunu basbas bağıran Türkiye'dir.Af istekleri sessiz, kalın, duygusuz bir duvara çarpıyor. Çarpıp orada kalıyor, yerine ulaşmıyor, ses getirmiyor.

Aslında uygarlığın seksenbeş türlü tarifi var. Kendine göre her birinin de geçerli yanı bulunur. Ama, bilebildiğimiz kadarıyla uygar ve dengeli bir toplumda bu af işi, üzerinde en az sözedilen konulardan biridir. Tersine, sorun nerede laf salatasına dönüşürse, bilin ki orada, uygar olmayan, dengeden uzak bir durum var. Af çığlıkları toplumun sancılı yanını belirler.

Hukukçular, politikacılar, toplumbilimciler kendilerine göre gazel atarlar. İçerdeki gariban bunları okur, dinler ve de acı acı iç çeker:

— Sen benden yana mısın, domuzdan yana mı?

Bırakalım şimdi monarşi çağını. Cumhuriyetten beri kaç gez genel ve kısmi af uygulandı, lütfen söyler misiniz? "Canım, onca af oldu da ne oldu?" Demeyin. Kalbinizi kırarım. İçeriye girenlerin hep aynı insanlar olduğunu söyleyenin alnını karışlarım. Hapishanelerin gedikli müşterileri çok küçük bir azınlıktır. Onlar için de cezaevleri ya sığınaktır, ya da aşevi. "Adembaba"lara sevgiyle, anlayışla bakmak, insanlığın gereğidir.

Şu toplumun haline bak: Her yıl bir milyon artan nüfus, on milyona varan işsiz ordusu, işsizlik sigortasının, gerçek ücret politikasının yokluğu, kırsal kesimin kentlere akını, konut sıkıntısının ulaştığı korkunç boyutlar, üniversite kapılarından geri dönen yüzbinlerce genç ve... Ve doların üçyüz liraya tırmanan değeriyle yüzde elliye varan enflasyon!

Bu saydığım tohumları topluma ekerseniz, ne yetişir dostlar, bilir misiniz? Suçlu yetişir beyim, anarşi yetişir! Başka bir şey değil. Kalkınma lakerdasını yemem ben. Yiyene afiyet olsun!

Sen hem derde deva bulamayacaksın, hem de aftan kaçacaksın. Var mı böyle ciğer sote? İstersen koca ülkeyi hapishaneyle doldur. Gene havagazı!

Af, ekonomik ve sosyal düğüm çözülmezse gelen zorunlu bir pansumandır. Düğümü çöz, affı kaldır. Ya çözemezsen, ya beter edersen n'olacak? Yağma yok aslanım sen o affı kuzu kuzu yapacaksın. Sen arslansın, sen paşasın, sen hükümetsin. Sana o sandalyeyi hazırlayana saygı duyacaksın ama oyunu aldığın kitleye, yani yurttaşına da kulak vermek zorundasın. Unutma: Geri kalmış toplumlarda zaman zaman uygulanan aflar, görünüşte bayram günlerinin barışını andırır ama aslında bu bir sosyal supaptır. İyi bilirsin: Düdüğü olmayan tencere, ateşte yanar, yanar, sonra? Sonra patlar! Gel, efendilik sende kalsın, şu affı yap da, tencere patlamasın, düşmanlar çatlasın.

Hukukçu palavralarına kulak asma. Neymiş efendim?Hapishane hükümlüyü "islah" edermiş.

Breh, breh, breh... Amma da iri laf be! Yahu, sen o tekerlemeyi benim külahıma anlat. Hapishaneyi bilen bilir. Meslek stajını cezaevinde yatarak yapmayan hukukçunun, yani ciğeri yanmamış adamın neden haberi var ki? Sübyan koğuşundan başlayalım mı? Ulusal hötöröf fabrikası maşallah yurt çapında çalışıyor. O yavruların her biri, devlet güvencesinde ustura gibi yetişip yarın vatan sathına jilet gibi yayılacak. Öteki koğuşlardan hiç sözetmesek daha iyi.

Hem söyler misiniz Nizami bey, 1960'da ben, günün Başbakanı Adnan Menderes'e hakaret ettim diye onaltı aylığına Toptaşına girip beş ay yattıktan sonra 27 Mayıs Devrimiyle yetişen afla sokağa çıkarken "islah" mı oldum? Gerçekten suçlu idiysem, yönetime el koyan Silahlı Kuvvetler bizi neden aynı gece sokağa saldı? Ve de devrik Başbakan Adnan Menderes niçin ipe gitti? Aslında haklı olan kimdi? Şu küçücük örnekten alınacak çok ders var. Var ama, ders almak isteyen beri gelsin.

Lakırdıyı toparlayalım: 1983'te Vergi ve İmar Affı geldi. 84'te Genel Af bekliyoruz!

★ ★ ★

Koltukta oturan genç adama bakıp gençliğimi anımsıyorum. Ben de onun gibi pisipisine girmiştim içeriye. Çıkınca da, affı gerçekleştirmek için aylarca uğraşmış, yazıp çizmiş, kapılar aşındırmıştım. Sonunda kısmi afla yetinmek zorunda kalmıştık. İdamlık Ali Dayı'yı kurtarmak mümkün olmamıştı. O'nu Eminönü'nde astılar. Bu yüzden gazeteye gidip dönerken iki ay süreyle Unkapanı

yatmak zorunda kaldığını, E tipi bir cezaevinin en az beşyüz milyon liraya çıktığını sayıp döktü ve haykırdı:

— **Türkiye'yi hapishaneyle doldurmak isteseniz bile paranız yetmez. Sorarım size: Yurttaşını hapse atmak gibi kestirme ve acımasız yolu seçmek uygar bir yönetime yaraşır mı?**

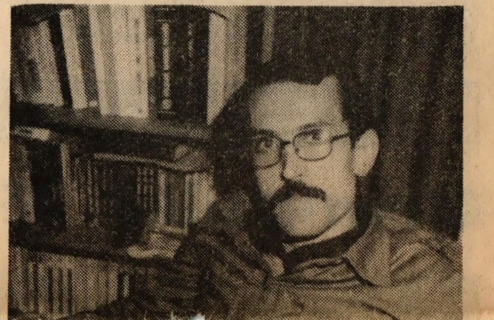
Lütfü'nün bu girişimi ülkede büyük heyecan yarattı. Delikanlı kısa sürede iki milyon mektup aldı. Dört bir yandan mahkûmlar ve aileleri onu destekliyorlardı. Bu sırada, evlatları idam istemiyle yargılanan üç bin aile Lütfü'nün kapısını çaldı. O da bundan güç alarak, idam cezasının durdurulması, kaldırılması için bu kez Danışma Meclisi'nin Başkanı Sadi Irmak'la görüştü.

12 Eylül 1980'den sonra içeriye giren ilk gazeteci-yazar sıfatını şerefle taşıyan Oflaz'ın, saydıklarıma ek olarak İnsan Hakları'na da saygı duyulmasını içeren çalışmaları hâlâ sürüyor.

— **Bugün Türkiye'deki cezaevleri tıkabasa dolu,** diye girdi söze. **Bunu yetkililer de söylüyor. Şu görüntü, ülkenin içinden geçtiği olağanüstü dönemin sonucu. İsterseniz sayıları dile getirelim: Her onbeşbin kişiden biri idam istemiyle yargılanıyor. Ve her üçyüz yetmiş beş kişiden biri de cezaevinde. İyi mi?**

— İyi, iyi, Allah için çok iyi.

— **Bence, olağan döneme geçilirken cezaevleri de boşaltılmalıdır. Bir de şunu düşünün: Halen hapishanede yatmakta olan düşünce suçlularının sayısı olmadık boyutlarda. Oysa düşünce suç değildir. Suç olmayan şeyin de suçlusu olmaz. Ben, düşünce suçu diye bir şey kabul etmiyorum. İnsanoğlu düşüncesinden ötürü suçlanıp içeri atılınca, o düşünce değişmez, belki de daha beter sivri-**

HAFTANIN FİLMLERİ

NEZİH COŞ

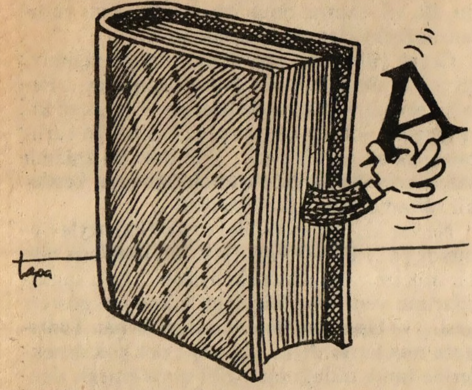
Anarşizm ve boyutsuzluk

NEFES NEFESE (Breathless) / Yönetmen: Jim McBride / Oyuncular: Richard Gere, Valérie Kaprisky, William Tepper, John Ryan, Roger Dunn / ABD filmi (1982) / Getiren: Film Pop / 100 dakika / EMEK ve AS'ta.

Fransız Yeni-Dalga akımının ünlü filmlerinden Jean-Luc Godard'-

dığımız kağıdı şimdi karaborsadan 6500 lira-ya alıyoruz. Piyasadaki kağıt darlığından dolayı matbaalar sıkıntıya düştü. Birçok matbaa durma noktasına geldi."

Kağıt olmayınca dizilmiş formalar bağlı olarak bekliyor. Kağıt için olan zam söylentileri matbaa mürekkebi için de var. Karaborsanın önlenmesi için SEKA kooperatifimize fazla kağıt tahsisi yapsın. Biz kağıdı ortaklarımıza %7 kârla veriyoruz. Suni darlığın ve karaborsanın kalkmasının yolu budur." Aynı konuda Kent Matbaası "kurşunların hepsi bağlı. Yayınevleri kağıt veremedikleri için çalışamıyoruz. Bazı yayınevleri zorunlu olduklarından karaborsadan kağıt temin ediyorlar ama genellikle boş kalıyoruz.". Bir diğer matbaacı Hayri Bey "Şu kadar kitap basacağım diye Yazko'ya taahhüdüm vardı. Ancak benim kağıdım kalmadığından ve Yazko'da veremediğinden boş duruyoruz, şimdilik kurşunları söküp başka işe de çeviremiyoruz. Elimizdeki kurşun sınırlı olduğu için bir iki küçük işe de başlayamıyoruz."

YA YAYINCILAR

Sıkıntıda olan, faaliyetleri aksayan bir diğer kesim de yayınevleri. Doğrudan okurla ilişkide olduklarından zam söylentileri ve karaborsa onları daha fazla tedirgin ediyor. Kuşkulu bir bekleyiş içindeler. Altın Kitaplar yönetmeni Doktor Turhan Bey yayımcı olarak kuşkularını şöyle dile getiriyor: "Son iki aydır zam söylentileriyle birlikte bir kağıt darlığı var. İstediğim kağıdı bulamıyorum. Biz şimdi 54 gramlık kağıdı 60 gramlık kağıt fiyatıyla alıyoruz. Yine de ben bu konuda konuşmaktan, daha doğrusu bu konuya değinmekten sakınır hale gelmişimdir. Sıkıyorlar sıkıyorlar, yakınır, şikayet eder hale geldin mi işte size kağıt diyorlar pek tabii bu kağıt zamlı kağıt oluyor. Geri dönüşü de hiç olmamıştır. Şartlı refleks haline geldi. Çocuk ağlarsa başına sopanın ineceğini bildiği gibi ben de bu konuda yapılan her yayından sonra zammın geldiğini görmüşümdür. Şimdi hiç değilse 54 gramlık kağıdı 60 gramlık fiatına karaborsadan bulabiliyoruz. %40 gibi bir zam okurla aramızda ısınmaya başlayan ilişkileri alt üst eder."

YAZKO Müessese Müdürü Hayri Eroğlu ise kağıt darlığının kendi yayın faaliyetlerini etkileyişi konusunda şunları söylüyor: "1983 Eylülünde başlayan bir program var, ortaklarımızın yapıtları arasından, sırası geldikçe 20 yeni baskı, 5 tane de yeniden baskı yapıyoruz. Ana hammaddemiz kağıt, ortalama her ay 1200 top kağıda gereksinmemiz var. Kağıt bulamadığımız için aralıkta bir iki kitap basabildik. Sorun çözülürse, Ocak 1984'te açığımızı kapatacağız. Dergiler için zorunlu olduğundan 3200 liralık kağıdı, 4000 liradan vadeli olarak aldım. Onları da ancak geciktirerek çıkartabiliyoruz. Matbaalarla ilişkilerimiz de bozuluyor. Şu anda 5 kitap kurşuna bağlı durumda, ocak ayının ilk haftasında kağıt tes-

ın **Serseri Aşıklar**'ının (A Bout de Soffle; 1959) Hollywood markalı bir ikinci-çevirim'i olan **Nefes Nefese,** aslında Amerikan sineması tarihinde sıkça rastlanan bir temayı yeniden karşımıza çıkarıyor: Yasadışı tekil kahramanın toplumda istediği biçimde var olma serüveni ve ana dayanağı olan aşkı. Bu kahraman ya da "karşı-kahraman tipi, uzun yıllar gangster filmlerinde, western'lerde alabildiğine işlenip durmuştur. **Serseri Aşıklar**'ın ortaya çıkışında Godard'ın ikinci sınıf Amerikan polisiyelerine olan tutkunluğunun da payı vardır. Godard baş kahramanı Michel (J.P. Belmondo) H. Bogart'ın canlandırdığı yasadışı kişileri kendine örnek alır ve "sonuna dek tehlike içinde yaşamayı" ilke edinir. Ancak, kuşkusuz **Serseri Aşıklar** özgür, uçarı anlatım diliyle Yeni-Dalga'nın temel filmlerinden olmanın dışında basit bir polisiye ya da aşk filmi de değildir. Godard'ın kahramanı "nonkonformist"tir, başına buyruktur, toplumla uzlaşmaz bir kişiliğe sahiptir, sonuçta da anarşisttir. Champs-Elysées'de New York Herald Tribune satan birkaç günlük sevgilisi Amerikalı aydın Patricia ile giriştiği tartışmalar oldukça düşünsel boyutlar taşır.

1974'te yönetmenliğe başlayan Jim Mc. Bride'in Amerikan **Serseri Aşıklar**'ının erkek kahramanıysa aynı ölçüde boyutlu sayılmaz. Jesse Lujeck (R.Gere) araba çalmada, kapı kilidi açmada ustalaşmış gözüpek, delişmen bir tiptir. Lujack'ın profesyonel hırsız ya da soyguncu olduğu duyumsatılır (alacağı olan yüklü parayı nasıl kazandığı açıkça belirtilmez ama ilişkide olduğu kişilerin tiplerinden bu anlaşılır). Lujack'in öbür belirgin özellikleri ailesiz, dostsuz, yapayalnız bir insan olmasına karşın alabildiğine neşeli ve canlı kişiliği, iri yarı, güçlü fiziği, rock müziği (özellikle de Jerry Lee Lewis) tutkunluğu ve çizgiroman kültürüyle beslendiğidir (uzayda kaybolan korkusuz süperadam Silver Surfer'i sever, onunla adeta özdeşleşir. Mc Bride bir sahnede Lujack'in taptığı Surfer'la bir çocuğun alay edişini vurgular). Lujack, Las Vegas'ta tanışıp dört gece seviştiği mimarlık öğrencisi Fransız Monica'yı (V.Kaprisky) Los Angeles'teki adresinde bulur; onunla biraz da zorlayarak yeniden sevişir; birlikte Meksika'ya gitmeyi önerir; kaza sonucu öldürdüğü polis yüzünden aranmaktadır, vb.. Filmde, Lujack'in dünyaya, topluma, kurumlara bakışıyla ilgili görüşlerini pek tanıyamayız. Davranışlarının "bireysel özgürlüğü", sınır tanımazlığı, inandırıcı olmamanın ötesinde kuramsal bir temele de oturmaz pek. Bir hocasıyla "çıkan" ve kendine toplumla uyumlu bir gelecek tasarlayan Monica, Lujack'le yalnız sevişmekten hoşlanır; zorlamaları karşısında bir süre onun kural tanımazlığına katılır; ama bunda sonuna dek gidemez.

Jim Mc Bride, Godard'ınkinden daha sıradan boyutlara indirgediği serüvenci kahramanını tip olarak aslında başarıyla çizer (Lujack'in özellikle rock müziğiyle kendinden geçtiği ilk ve son sahneler ve R. Gere'in oyunu başarılıdır). Filmin tümünde müziğin (R. Kellaway) kullanımı etkilidir. Richard H. K. Kline'ın görüntülerinin ustalığına da diyecek yoktur. Ama öykü yapaydır; anlamsızdır; sıradan serüvenci Lujack'le aydın öğrenci Monica'nın karşılaşmalarından hiçbir düşünce çıkmaz (Oysa Godard'da erkek, film boyunca kızı suçlar, yargılar, toplumu, dünyayı eleştirir). Böylece sonda sıradan "anarşist" Lujack'in kendini yok etmesine tek neden olarak "aşktaki düş kırıklığı" kalır (Oysa Godard'da bunun ötesinde bir "tutum" söz konusudur). Giderek aydın Monica'nın "konformizmi" de cabasıdır. Sonuç uyumsuzun saf dışı olması, uyumun kazanmasıdır.

Nefes Nefese, bu temel boyutsuzluğunun dışında, Valérie Kap-

Nefes Nefese'den bir sahnede filmin yetenekli iki baş oyuncusu Valerie Kaprisky ve Richard Gere

risky adlı güzel ve yetenekli oyuncuyu bol bol soyarak, etkili sevişme sahneleri sunarak, son yılların sözü olan (ve hepsi de anarşizan nitelikli) kimi filmlerinin vazgeçemediği harekât ve şiddet öğelerini **(Taksi Şoförü, Konvoy ve Cazcı Kardeşler)** belli bir özgünlük içinde alabildiğine kullanarak gişe şansını da ön planda tutar. Kanımca Mc Bride'in 20 küsur yıl sonra **Serseri Aşıklar**'a el atışındaki ana neden de konunun içerdiği bütün bu öğelerdir. Ne yazık ki, **Nefes Nefese**'yi seyredilir kılan da yine aynı öğeler olmaktadır.

Bir "yineleme" daha

İLİŞKİLER (La Boum 2) / Yönetmen: Claude Pinoteau / Oyuncular: Sophie Marceau, Claude Brasseur, Brigitte Fossey, Denise Grey, Pierre Casso, Sheila O'Connor / Fransız filmi (1982) / Getiren: Başaran Film / 110 dakika / KONAK'ta 2. hafta.

Patlarsam Yanarsın'ın (La Boum; 1980) Fransa'da büyük iş yapması üzerine çevrilen devamı. Oyuncular, canlandırdıkları kişilikler ve onların sorunları yine aynı. Doğallıkla ufak-tefek değişiklikler söz konusu. Örneğin baba Beretton (C.Brasseur) dişçiliği bırakıp bilimsel araştırmalara yöneliyor; 16 yaşına gelen Vic (S. Marceau) iki yıllık flörtsüzlüğün ardından yeni bir sevgili buluyor; "bakirelik" sorunu yine askıda kalıyorsa da duygusal boşluğunu dolduruyor; anababasından daha ileri görüşlü büyük ninesi (D.Grey) bir yandan evlenme önerisi alırken, öbür yandan Vic'in sevdiğine kavuşmasına yardımcı oluyor, vb...

La Boum 2, birincisine göre daha yapmacık, daha "sermayeden yiyen" bir film. Pinoteau, hiçbir toplumsal soruna tanıklık edemediği gibi, ilk filmin yeni liseli gençlerin okul içi ve dışı dünyalarına getirdiği doğal gözlemden de uzak düşüyor, giderek hem gençlere, hem de orta yaşlılara yönelmeye çalışıyor. Rock konseri, amatör boks maçı, gençlerin eğlence partileri, dans yarışması gibi hareketli bölümlerse filmin tecimselliğine katkıda bulunuyor. Pinoteau'nun öyküsü, ideoloji olarak da rahat yaşayan bir "orta sınıf konformizmine" bağlı kalmakta. Meraklısının izleyeceği türden bir vakit geçirme filmi.

Katlanılmaz bir "saplantı" öyküsü

AİLE KADINI/Yönetmen: Kartal Tibet/Oyuncular: Müjde Ar, Savaş Başar, Muhteşem Demirağ, Ergun Uçucu, Sönmez Atasoy, Orhan Çağman/Uzman Film yapımı (1983)/LÜKS, MISTIK, SUADİYE, vb...

Bu mevsim **Şalvar Davası** ile belli ölçüde adını duyuran Kartal Tibet, bu kez piyasa anlayışına uygun bir Müjde Ar filmiyle karşımızda. 10 yıl hapis yatan bir uyuşturucu tutkunu (M.Demirağ), çıkınca, evlenmiş olan gençlik sevgilisinin (M.Ar) evine akrabası olarak yerleşiyor; kadını elde etmeyi de içeren bir dizi entrikaya girişiyor.

Aile Kadını, mevsim başında izlediğimiz Morgan Fairchild'li heyecan filmi **İsterik** (Kanıma Girme'den "telefonla rahatsız etme" motifini açıkça aparmış; bunu fazla sürdürünce Amerikan filminin aynısı olacağını ayrımsayınca işi biraz karıştırıp Ege kıyılarının kanlı bir "mavi yolculuk" serüveniyle süslemiş. Yavuz Turgul'un senaryosu ayrıntıda kalan kimi öğeleriyle (yazarla karısının gündelik yaşamından bölümler, varlıklı bir çevrenin yoz gönül ilişkileri, vb.) dikkati çekebiliyor ama bir manyağın saplantısına dayalı temel kuruluşuyla dayanılacak gibi değil. Turgul bu konuya belki de Ö. Kavur'un benzer temalı **Göl**'ünün aldığı kimi olumlu eleştiriler üzerine yönelmiş. Ancak sonuç aynı sonuç değil. Filmde uyuşturucu tutkunu, önce aşık, sonra şantajcı, sonra da katil olarak sunuluyor; adamın asıl amacı belirsiz kalıyor (kadın mı, intikam mı, kaçış mı?); her şey genel bir "manyaklık" esprisi içinde geçiştiriliyor.

Filmin bu boyutsuz ve insanı sinirlendirici kahramanın üzerine kuruluşu seyirci açısından da hemen belirteyim çekici bir öğe değil. **Aile Kadını** kadın vücudu teşhirine de oldukça yer veren tecimsel kaygılı bir yapıt ama çok iş yapması da kuşkulu.

*Savaş Başar ve Müjde Ar, **Aile Kadını**'nda siyasete atılmak üzere olan bir yazarla karısını canlandırıyorlar.*

bilir, zor zenaattir hapislik.

Lütfü Oflaz otuziki yaşına gidiyor. Ankaralı bir gazeteci bu kardeşimiz. Başına gelen iş hem ilginç, hem acıklı, hem de adalete onur kazandırmaktan çok uzak. Anlatayım: 11 Mayıs 1980 günü, o zamanlar yayınlanan "Aydınlık" dergisinde Lütfü'nün, Türkiye Emekçi Partisi'nin kapatılmasını yeren bir yazısı çıktı. Yayından oniki gün sonra 23 Mayısta Lütfü hakkında önce soruşturma, ardında da Haziranda İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığınca dava açıldı. Duruşmalar sürerken 12 Eylül Harekatı geldi. 17 Şubat 1981'de dava sonuçlandı: Bir buçuk yıl hapis.

İşin buraya kadar bölümü neyse ne de, ondan sonrası ayrıca ilginç: Davanın açılışı eski bir tarihe dayanıyordu ama, 12 Eylül'den sonra çıkarılan "üç yıldan az cezaların temyiz edilemeyeceği" hükmünün içine alındı. Yani yasa "geçmişe dönük" uygulandı. Olayın bu tarafı hukuk kurallarına ne oranda uygundur? İşin o yanına rufailer karışır. Bu bir. Lütfü'nün çilesi bununla bitmedi. Günün birinde konu hukuk tarihi açısından incelenirse, göze çarpacak başka noktalara da rastlanacak. Sözgelişi, arkadaşımız, yazısının tümünden değil, içindeki bir cümleden dolayı hüküm giydi. Askeri Yargıtay'ın bu konudaki içtihadı gözönüne alınmadı. Bu iki. Lütfü'nün davası Yargıtay'a gidebilseydi, delikanlı paçayı kurtaracaktı. Yargıtay'a gidemeyince cezaevine gitti. Bu üç. İyi mi? Bitmedi. Lütfü'nün dosyasında avukat savunması yoktu. Bu dört. Sözün kısası, Lütfü, yalnızca yargıcın kararıyla içeri atıldı. Bu da beş.

Dostumuz 21 Ağustos 1981'de Kızılcahamam Cezaevi'ne girdi. Orada on ay yatıp mahkûmiyetini tamamladıktan, bazı kimselerin de içini rahata kavuşturduktan sonra 11 Haziran 1982'de salıverildi. Adalet yerini bulmuştu! "Adaletin kestiği parmak acımaz" diyene bakar, bakar, ne diyeyim, gülerim.

Adaletin ne kadar yerini bulduğu tartışılabilir ama işin içinde gözden kaçan önemli bir nokta vardı: Lütfü'nün inadı. "E canım, n'olmuş yani inat ediyorsa" diyenler de var elbet. Ve gene elbette ki bunlar yanılan takımındandırlar. Sözümüzü sürdürelim ki, gerçeğin şirin yüzü ortaya çıksın: Lütfü hapishaneden tabanca gibi fırladı. Üstündeki mahkûm elbiselerini çıkarmadan, devrin Adalet Bakanı Cevdet Menteş'in kapısına dayandı. Türkiye'de bir Genel Af yapılması yolundaki dilekçesini verdi ona ve cezaevlerindeki insanlık dışı koşulları kendisine birbir saydı. Dört duvarlar arasını doldurup taşan kalabalık yüzünden bir yatakta üç kişinin

lir. Benim için de öyle oldu. Hapishaneye girmeden önce ne düşünüyor idiysem, bugün de aynı düşüncedeyim. Akıllarınca beni "islah etmek" için dört duvar arasına tıktılar ama çok, hem de pek çok yanıldıklarını anladılar. Şunu demek istiyorum: Düşündüklerini söyleyen, yazan insanların yeri cezaevleri olmamalıydı. Ama böyle oldu. Onları da zaman yitirmeksizin dışarı çıkarmak gerekir. Bundan da önemlisi, düşünce, artık suç olmaktan çıkmalı. Bütün bu yüzbinler, olağanüstü dönemin olağanüstü yargılamaları sonucu tıkıldılar içeriye. Yeni yeni cezaevleri yapmayı tasarlayanlar var. Bunu yapmak çözüm getirmez ki. Konuyu ortaya apayrı bir anlayışla, uygar kafayla, sevecen bakışla getirmek gerekir. Hapishaneleri doldurmak, yetmeyince de yenilerini yapmayı düşünmek ne akıldır, ne de yoldur.

— Genel olarak "suçlu" denilen insan hakkındaki düşüncelerin ne?

— **İçerde, düşünce suçunun ve siyasi suçun dışında kalanlara "adi suçlular" deniyor. Baktım: Bunların hemen hepsi de yoksul ailelerden geliyor. İşsiz kalmışlar, aç kalmışlar, suça itilmişler. Dikkat ettim: Tümü cahildi, içlerinde okuma yazma bileni bile azdı. Yani eğitimsizlik, ekonomik ve sosyal koşulların elverişsiz oluşu yaratmış bu çaresizliği. Bir de kan davası türünden münasebetsiz ama gerçek olan haller var. Adamın beynini şartlamışlar. Ne yapsın? Üstelik de kapkara cahil. Bütün bunlar toplumsal çözüm bekleyen sorunlar. Olayı o açıdan görmek ve ele almak gerek.**

— Yani hüner cazevi sayısını arttırmak değil, hapishaneye götüren ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları yok etmektir, değil mi?

— **Elbette.**

— Peki, Genel Af yolundaki çalışmaların ne alemde?

— **Hiç konuşulmayan bu konuyu en azından yazılır, çizilir hale getirdik. İçerde ve dışarda acı çeken insanların çilelerini duyurduk. Bence bu bile büyük aşama oldu. Şimdi her yanda bizi destekleyen yayınlar yapılıyor. Ama yeterli değil. Daha çok yazı, daha çok feryat gerek.**

— Neden?

— **Ağlamayan çocuğa meme verilir mi ağbi?**

Yazko Felsefe Yazıları'nın 7. kitabı çıktı

Felsefe Yazıları'nın bu sayısında da yerli ürünler ağırlıkta. Bu sayıda konuşma bölümünde Prof. Dr. Nermi Uygur ile yapılan bir söyleşi yer alıyor. Kırk dört sayfalık bu oylumlu söyleşide, düşünürümüzün, felsefe, dil, kültür, yaşama felsefe vb. konulardaki özgün görüşleri, düşünceleriyle karşılaşıyoruz. Arslan Kaynardağ'ın gerçekleştirdiği konuşma kapsamlı, oldukça ilgi çekiyor. Bizim felsefecilerimizin yer aldığı bu konuşmalar, Nermi Uygur'un yanıtlarında da görüldüğü gibi, okura, felsefe açısından oldukça yararlı bilgiler sunuyor.

Daha sonra Hilmi Yavuz'un ilginç bir denemesi: "Kuram ve Dil Bağıntıları Üzerine Bir Deneme" başlığını taşıyor. **Yazıda** "Kuram'ın da dil gibi yapılandığını" temellendirmeye çalışıyor. Ahmet Arslan'ın "İbni Haldun ve Fârâbi-İbni Sinâcı 'Medeni Siyaset' Geleneği" incelemesi, dikkat çekici yazılardan.

Kitap'ta Saffet Murat Tura, Orhan Tekelioğlu, K.R. Roppor (Çev: Şahin Alpay), A.J.Ayer (Çev: Yakup Şahan), Ayda Arel, Ali Günvar, Aynur İlyasoğlu'nun çalışmaları da yer alıyor.